



Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Marta Kordíková

Augustin Navrátil a jeho disidentská činnost

Augustin Navrátil and his dissident activities

Praha 2012

prof. PhDr. Milan Hlavačka CSc.

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Milanu Hlavačkovi CSc. za laskavé vedení této práce a veškerou pomoc i rady, jež mi poskytl. Dále děkuji Mgr. Jaroslavu Cuhrovi PhD. za propůjčení pozůstalosti Anny Stránské věnované Augustinu Navrátilovi, rovněž Mgr. Janu Kahudovi za pomoc při dohledávání podpisu 31 bodové petice. K Mgr. Martě Edith Holečkové též směřují mé díky za poskytnutí rozhovorů s Františkem Adamíkem a Františkem Líznou. Taktéž děkuji všem archivům, obzvláště archivu KDU-ČSL, jmenovitě Miriam Farské, která mi umožnila přístup i do neuspořádaných archiválií. Bc. Michalu Sklenářovi a Marii Benákové jsem velmi vděčná za překlady z německého a francouzského jazyka. Tato práce by nemohla vzniknout bez ochotných respondentů, Tomáše Bergmana, Mons. Dominika Duky, Petra Fráni, Tomáše Kopřivy a Václava Kratěny, Radomíra Malého, Víta Pelikána, Jindřicha Suchánka, Evy Rolečkové a Pavla Záleského. Ovšem bez pomoci paní Augustiny Navrátilové a jejích dcer Michaely, Ludmily Pilátové a Pavly Říhové by tato diplomová práce byla těžko představitelná. V neposlední řadě taktéž děkuji své rodině a přátelům za podporu i trpělivost. Své poděkování bych také chtěla projevit i vůči Bohu, že mi zdravý rozum zachovati ráčil.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Abstrakt

Augustin Navrátil

Tato diplomová práce se zabývá osobností Augustina Navrátila (1928–2003), moravského katolického aktivisty z Lutopecen na Kroměřížsku. Navrátilovi dosud nebyla uceleně věnována žádná publikace, ačkoliv se jedná o autora největší petice požadující náboženskou a s ní rovněž spojenou občanskou svobodu v socialistickém Československu (1988, 600 000 signatářů). Jedná se tedy o první pokus biograficky postihnout postavu a motivace tohoto rolníka, hradlaře, lidoveckého politika, chartisty ale i manžela a otce devíti dětí od jeho narození, rodinného zázemí až po počátky a vrchol jeho společenského působení. V textu se budeme věnovat dvaadvaceti otevřeným dopisům, v nichž upozorňoval na nelegální jednání komunistické moci, rovněž jeho třem peticím (1978, 1985 a 1988) i samizdatovému časopisu *Křesťanské obzory*, který vydával se skupinou spolupracovníků od června 1988 až do července 1990. Za své aktivity nebyl jako většina českých disidentů odsouzen k pobytu ve vězení, ale musel nedobrovolně podstupovat psychiatrická vyšetření a následovná léčení. Diagnostikována mu byla tzv. *paranoia querulans*, v českém prostředí častá duševní nemoc bojovníků za spravedlnost. Nepředstavíme však jenom Navrátila, ale i okruh jeho nejbližších pomocníků a zmíníme se i celosvětové podpoře, jež se katolíkovi z Lutopecen dostalo.

Těžištěm této práce je předlistopadové období, k němuž existuje nejvíce pramenů i ohlasů. Cesty mnohých se také po sametové revoluci rozešly z časových i ideových důvodů a toto téma je dnes stále pro některé pamětníky bolestné. Navrátil byl však i nadále aktivním občanem, zmíníme se tedy okrajově o jeho dalších činnostech.

Mimo archiválií využíváme také možnosti oral history, jež nám přináší osobitý pohled na historii a její souvislosti. Ovšem s rizikem upravených vzpomínek, kterého se snažíme vyvarovat komparací s dalšími respondenty a historickými událostmi.

Klíčová slova

petice, samizdat, otevřený dopis, psychiatrické vyšetření, psychiatrický posudek, ústavní a ambulantní léčení

Abstract

Augustin Navrátil

This thesis addresses the life and work of Augustin Navrátil (1928-2003), a Roman-Catholic activist from the Moravian township of Lutopecny near Kroměříž. A. Navrátil has not been subject of a complex publication yet, although he is the author of the largest petition demanding religious – and with that going hand in hand also civic – liberties in socialist Czechoslovakia (1988, 600 000 signatures). Followingly, this is the first attempt to biographically outline the personality and motivations of this farmer, politician (member of the party Lidova strana), man who signed Charta 77 but also a husband and father of nine children. The aim is to cover his life from his birth, over his family background to the beginnings and heights of his social engagement. The text will mainly deal with 22 open letters in which he drew attention to various illegal practices and actions of the Communist power, as well as with the three petitions he authored (1978, 1985 a 1988) and the samizdat (self-published) journal *Křesťanské obzory* (*Christian horizons*), which he published with a group of others from June 1988 to July 1990. In contrast to most Czech dissidents, he was never sentenced to a prison term for his activities, but he had to involuntarily undergo repeated psychiatric treatment. He was diagnosed with the so-called paranoia querulans, a very frequent psychical disorder among Czech "fighters for justice". Apart from Navrátil, also the circle of his closest helpers will be presented as well as the support from all over the world which this Roman-Catholic from Lutopecny received.

The main focus of the work is on the period before the Velvet Revolution, for this we also find the largest number of sources and various responses and reactions. Following the Revolution, many took different roads due to time and ideological reasons – to this day, this topic remains painful for some of the living witnesses. Navrátil, however, did not cease to be an active citizen: we will briefly look into his other activities as well.

Apart from various materials from the archives, we make use of the opportunities offered by oral history, introducing unique viewpoints and connections. Of course, oral history also brings with it the risk of distorted memories, which we try to avoid by carrying out comparisons with other respondents and historical events.

Keywords

petition, samizdat, open letters, psychiatric treatment, psychiatric diagnosis, institutional and ambulant treatment

Obsah

Úvod.....	Chyba! Záložka není definována.
1. Začátky. Rolník a hradlař.....	11
1.1 Vzpomínám na padesátá léta jako na temný přízrak.....	17
2. Církev, stát a ČSL.....	22
2.1 Konsolidace ČSL a Navrátil.....	28
3. Boj o půdu.....	34
4. Odpovědnost.....	44
5. První dopisy.....	59
5.1. V okrese Kroměříž i dalších okresech se bez platného důvodu ničí nebo jiným způsobem znehodnocují kulturní a náboženské památky po našich předcích.....	60
5.2. Mučení pacientů elektrickým proudem v Psychiatrické léčebně v Kroměříži.....	62
5.3 Jako občan jsem nechtěl pasivně přihlížet (dopis č. 1).....	64
5.4 Náboženské publikace se u nás prakticky žádné nevydávají.....	66
(dopis č. 3).....	66
Exkurz 1: Podivná sebevražda – Přemysl Coufal (dopis č. 2).....	72
6. Promarněná příležitost? - To nie je skutočnosť, to je sen.....	82
6.1. Klid před bouří.....	86
7. Milování, upřímně Vás všechny zdravím. Teprve nyní mám možnost psát.....	92
8. Nebudu mlčet.....	112
Exkurz 2: Třicet let (manželé Kořínkovi).....	115
8.1 Nové otevřené dopisy a reakce.....	119
9. Generál bez vojska.....	126
10. Poslední pobyt v léčebně a první číslo Křesťanských obzorů.....	144
10.1 Vydávání.....	147
10.1.1 Křesťanské obzory.....	151
10.2. Poslední léčebna.....	158
10.3 Sdružení katolických laiků – téměř zakázaná aktivita.....	163
11. Podpora.....	167

12. Poslední rok.....	175
13. Rozchod s lidovci.....	181
Závěr	186
Seznam pramenů a literatury.....	192
Seznam příloh	201
PŘÍLOHA I.....	202
PŘÍLOHA II.....	207
PŘÍLOHA III.....	211
PŘÍLOHA IV.....	213
PŘÍLOHA V.....	218
PŘÍLOHA VI.....	220
PŘÍLOHA VII.....	226
PŘÍLOHA VIII.....	227
PŘÍLOHA IX.....	235

Úvod

Včera rekapitulovali ve Svobodné Evropě události roku u nás. Jaksi jejich pozornosti uniklo, že se konala masová pouť do Říma za Anežkou, a to zase nespadlo samo z nebe, že proběhl druhý rok duchovní obnovy, že tu byly velké pouti do rodiště J. N. Neumana a Kl. M. Hofbauera, a i to zas bylo připravováno např. podpisovou kampaní (daleko největší v poslední době, přes 500 000), kterou si odpykával její iniciátor Aug. Navrátil v kriminále.¹

Charta 77 se pro mnohé stala ztělesněním i měřítkem disentu. Toto volné společenství, jak sama sebe označila ve svém *Prohlášení*,² však nezastřešuje všechny nerezimní³ aktivity. Ačkoliv mnozí měli potřebu se s ní vyrovnat a často v pozdějších rozhovorech sami vysvětlují, proč svůj podpis nepřipojili.⁴ Nicméně, ať již podepsali, nebo ne, optikou komunistické moci byl každý, kdo pořádal skautské nebo křesťanské tábory pro děti, přednášky a divadla v bytech, exercicie, rozmnožoval západní hudbu, vydával samizdat nebo psal otevřené dopisy, nepřitelem, jehož bylo třeba potrestat.

Přes tento chartistický *monopol* však existovala jména, která se prodrala k sluchu i obyčejných občanů, již se o disent příliš nezajímali. Augustin Navrátil (1928–2003) patřil k těmto lidem, zvláště v posledních předlistopadových letech. Dnes však již upadá do zapomnění on i jeho aktivity. Rolník, truhlář, a po většinu svého života pracovník Československých státních drah v roce 1977 souhlasil s *Prohlášením Charty 77*, napsal přes dvacet otevřených dopisů, vydával vlastní samizdatový časopis, ale hlavně byl autorem *31 bodové petice*, která se opírala už o dvě předchozí, kratší. *Podněty katolíků*,⁵ jež jsou zmiňovány v každé knize, která se zabývá přehledem významných opozičních projevů v 80. letech a které podepsalo 600 000 signatářů, jsou však často jedinou zmínkou o Augustinu Navrátilovi v těchto publikacích.

¹ SLAVÍK, Ivan, *Hory roků*, edice Delfin, sv. 18., Triada, Praha 1999, s. 562. Deníkový záznam z *Pondělí 1. 1. Matky Boží Panny Marie*. Ve svém zápisu Slavík jmenuje svatořečení Anežky České 12. listopadu 1989 v Římě, Desetiletí duchovní obnovy, jež bylo zahájeno na první neděli adventní 1987 a petici *Podněty katolíků* známou také jako *31 bodovou petici*, rovněž oznámena na první adventní neděli 1987. Slavík se mylí u Augustina Navrátila v jedné věci. Režim Navrátila posílal do psychiatrické léčebny, ve vězení byl v 4. – 7. března 1988 oficiálně za dopis adresovaný tajemnici OV ČSL v Kroměříži. Ke všemu podrobněji v textu práce.

² ABS, V-33766, sv. č. 18. Citováno dle edice dokumentů připravené Petrem Blažkem, *Tentokrát to bouchne. Edice dokumentů k organizaci a ohlasům kampaně proti signatářům Charty 77 (leden – únor 1977)*, Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, Odbor archiv bezpečnostních složek MV ČR, Praha 2007, s. 17.

³ Nepíšeme vědomě protirežimní, neboť často se lidé pouze snažili naplnovat své základní potřeby, které však komunistická moc klasifikovala jako politické a neslučitelné s ideály socialismu.

⁴ HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009, s. 146. Zde se jednalo o vydavatele katolického samizdatu, kteří nechtěli např. ohrozit své aktivity a naopak byli rádi, že pozornost StB se odvrátila od církve. Pomáhali však přepisovat chartistické dokumenty atd. Výlučné postavení Charty je také dáno veřejným působením mnohých signatářů i po roce 1989, jež ovšem často plynulo právě z jejich podpisu.

⁵ Petice má více názvů. Nejčastěji se objevují *Podněty katolíků* a *31 bodová petice*.

Proto jsme se rozhodli zaměřit naši práci na osobnost moravského katolíka z Lutopecen i jeho disidentskou činnost a představit nejen petici, o níž se hodně mluví, ale málo ví, ale i jeho další aktivity, z nichž *Podněty* vzešly. Chtěli bychom se též zabývat jeho otevřenými dopisy. Jaká jsou jejich témata, co bylo impulsem pro jejich sepsání, komu je Navrátil posílal a co to vypovídá o něm i době. Rovněž nás bude zajímat, s kým moravský aktivista spolupracoval, okruh těch, kteří mu pomáhali s vydáváním čtrnáctideníku *Křesťanské obzory*, s kým sympatizoval a kdo naopak jeho činnost nepodporoval a pokud to bude možné, tak i proč. Také nemůžeme zapomenout na politický a náboženský diskurs, v němž Navrátil působil. Činorodý katolík působící v socialistické společnosti. Z toho důvodu se budeme snažit zasazovat jeho texty a aktivity do kontextu historických událostí. Viz deníkový záznam katolického básníka Ivana Slavíka. Hodláme též sledovat reakce komunistické moci na Navrátilovy činy, případně ohlas na jeho případné perzekuce v Československu a zahraničí

Době polistopadové se budeme věnovat zcela okrajově, chceme jen nastínit další Navrátilovu činnost a cesty, které si v době svobody zvolil. Vzhledem k biografickému pojetí nechme ukončit naši práci v době, kdy Navrátil ještě aktivně působil. Proto budeme mapovat, zda zůstal se svými spolupracovníky ve spojení, či je před rokem 1989 spojila jenom nutnost, případně proč se rozešli. Možná tak narazíme i na důvod, proč o tomto bojovníkovi za náboženská i lidská práva dosud nevyšla žádná ucelená publikace, a to ani z řad katolických historiků.

Při psaní budeme vycházet především z archivních materiálů, exilových časopisů, Navrátilových textů i rozhovorů s rodinnými příslušníky, přáteli, pamětníky a spolupracovníky.⁶ Oslovili jsme i ty, o kterých jsme se domnívali, že nepodporovali všechny aktivity vycházející z Lutopecen. Rozhovory však nebyly z nejrůznějších příčin poskytnuty.⁷ Přesto doufáme, že náš pohled nebude jednostranný, ale pomůžeme vykreslit

⁶ Z archivů jsme využili Národní archiv, Archiv bezpečnostních složek, Libri prohibiti, archiv KDU-ČSL, jenž však není zcela uspořádán. K dispozici nám rovněž byla dosud nikde nepublikovaná pozůstalost Anny Stránské věnovaná Navrátilovi. Rozhovory jsme uskutečnili ústní i písemné. Ústní rozhovory byly nahrány, přepsány a zkontrolovány respondenty (pokud to bylo možné). K písemným rozhovorům docházelo např. z důvodu zdravotní a časové indispozice, případně na přání respondenta. Využili jsme také písemný materiál, který nám poskytla dcera pana Navrátila, Pavla Říhová. Mnoho dokumentů se také skrývá v Navrátilových *Křesťanských obzorech* (KO), v nichž vydával i své otevřené dopisy a další texty. Také zde nalezneme koncepty chystaných projektů. Z exilových periodik se Navrátilovi dle našich zjištění nejvíce věnovaly římské Studie. Rovněž jsme studovali česká periodika, oficiální – Rudé právo i samizdatové *Informace o církvi* (IOC), zda a jak je Navrátil v těchto tiskovinách hodnocen. IOC, KO i Studie jsou uloženy v Libri prohibiti. V době moderních médií jsme mohli také využít dva krátké dokumenty o Augustinu Navrátilovi. Více viz Seznam pramenů, rozhovorů a literatury.

⁷ Někdy se oslovovaní omluvili, že nemají dostatečné informace, jiní mluvit odmítli, další na prosbu o rozhovor nezareagovali. Oslovili jsme např. významné postavy české katolické církve, angažované i Chartě či církvi

Augustina Navrátila nejen jako autora jedné petice, ale i mnoha dalších myšlenek a textů. Muže naslouchajícímu svému svědomí a církevním autoritám.

podzemní, P. Václava Malého, P. Tomáše Halíka i některé činovníky KDU-ČSL. Nechceme zde tyto osobnosti pranýřovat. Jen tak poukázat na složitost naší práce a ztíženou možnost reflektovat Navrátila ve všech aspektech.

1. Začátky. Rolník a hradlař

*Pracuj tak, jako by vše záleželo na tobě a modli se tak, jako by vše záleželo na Pánu Bohu.*⁸

Augustin Navrátil se narodil v adventním čase, 22. prosince, 1928 jako nejstarší ze tří dětí do rolnické rodiny v Lutopecnách u Kroměříže. Rod Navrátilů byl v obci usazen téměř 400 let a jeho potomci vlastnili ve 20. letech několik hektarů polí a malou usedlost, která bývala v minulosti dědičnou rychtou. Augustin (1901) a Josefa (1904) Navrátilovi nechali prvorozeného syna pokřtít jménem, které se v rodině se dědilo po generace. Malý chlapec byl pojmenován podle světce Augustina Aurelia, biskupa a učitele církve, který je dodnes vnímán jako jeden z nejvýznamnějších raně křesťanských filozofů a teologů.⁹ Mladší sourozenci dostali jména v českém religiózním prostředí obvyklejší, Ludmila a Josef.

Na rozdíl od svého patrona¹⁰ pocházel Navrátil z rodiny, která si nemohla dovolit své děti podporovat na studiích. Proto šel mladý Augustin po absolvování místní obecné školy a kroměřížské měšťanky do učení,¹¹ ačkoliv ve škole neměl žádné kázeňské ani studijní problémy.¹² Navrátil později vzpomínal na jedno dětské adventní setkání *se svatým Mikulášem* při němž došlo na otázku budoucího povolání: *Mimo jiné, jak bylo obvyklé, se mě ptal: Čím se budeš chlapečku živit? Nebo čím budeš? A já jsem řekl: Tesařem. On mě říkal: Na to si slabé. A já jsem se nějak rozhorlil a řekl jsem: A tož, vejměnkářem budu.*¹³ Nakonec se Augustin stolařem vyučil, protože tak rozhodli rodiče a syn rozhodnutí akceptoval. Výměnkářem se ani jako činorodý důchodce nestal.

⁸ Dokument *Portrét praktického katolíka* (1991), režie Karel Fuksa, 26. minuta.

⁹ Konvertita Aurelius Augustinus 354–430 je představitelem latinské, platonsky orientované, patristiky. K jeho nejvýznamnějším dílům patří *Confessiones* (Vyznání) a *De civitate Dei* (O obci Boží).

¹⁰ Katoličtí věřící nejčastěji dávají svým dětem jména podle světců, kteří je svými atributy oslovili. Věřící, že světec je nyní *ochráncem* dítěte a obrací se na něj v modlitbě.

¹¹ Navrátil docházel do obecné školy čtyři roky, do měšťanky 5 let. Uvedeno in ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 345/19-85, s. 9. Uvedeno v rodinné a osobní anamnéze. Anamnéza je součástí posudku, jehož vypracování nařídil 22. listopadu 1985 nadporučík, vyšetřoval StB a JUDr. Kamil Topolář kvůli vzetí Augustina Navrátila do vazby 11. 11. 1985 jako součást razie proti samizdatu (více viz následující kapitoly) ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS – ČSV 345/19-85. Čtyřiatvacetistránkový posudek byl dopsán 28. února 1986 a podpisem se za něj zaručil MUDr. Otakar Boháč, ředitel psychiatrické léčebny v Praze Bohnicích.

¹² To uvádí opět anamnéza in ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, Posudek Augustina Navrátila pro Krajskou správu SNB, odbor vyšetřování Státní bezpečnosti, 16. 11. 1985, VS-ČSV 345/19- s. spisu 263/275. VS-ČSV 345/19-85, s. 9, ale i jeho rodina.

¹³ Dokument *Portrét praktického katolíka* (1991), režie Karel Fuksa, 5. minuta.

Řemeslo, které provozoval už jeho strýc, vykonával do svého nástupu na vojnu, již absolvoval v roce 1951, i po svém návratu do civilu. Jelikož ale družstvo Stavbit, ve kterém Navrátil pracoval a v němž se i vyučil, mělo problémy s nedostatkem materiálu, odešel na Posádkovou vojenskou správu dělat obdobnou práci. Po pěti letech došlo k několika reorganizacím a většina zaměstnanců odešla. I Navrátil si musel hledat nové místo.¹⁴

Aspoň tak vše vysvětluje lékařský posudek z 28. 2. 1986. Za slovem reorganizace se ale dle Navrátila skrývá zcela jiná realita. V roce 1956 zaranžoval Nikita Chruščov v Maďarsku mocenský pád stalinisty Mátyáse Rákosiho, po kterém následovalo říjnové povstání proti Sovětskému svazu. Navrátil byl propuštěn a označen za nevyhovujícího, protože odmítl odevzdat příspěvek na Maďarsko.¹⁵

Národní podnik PAL-MAGNETON¹⁶ sídlící rovněž v Kroměříži, kam začal Navrátil docházet po *reorganizaci*, byl ale v jeho životě jen krátkou epizodou. Už na podzim roku 1957 byl pozván ředitelem podniku Hudečkem a předsedou Závodního výboru Revolučního odborového hnutí (dále ROH) Třasoněm k pohovoru. Ten se týkal rodinné půdy, kterou po jeho rodičích požadovalo Jednotné zemědělské družstvo (dále JZD). V letech 1955–1958 totiž docházelo k závěrečné fázi kolektivizace zemědělství. Protože byla doprovázena ekonomickým, administrativním i politickým tlakem, slavila kolektivizace úspěch – v roce 1958 bylo JZD v 80 % obcí.¹⁷ Ti, kteří odolávali, kazili průměr a bylo třeba na ně zatlačit. Nicméně v té době už ženatý Navrátil odmítl pozemky předat. Příčinami byly obživa jeho rodiny, respekt k rodičům, kteří do JZD odmítali vstoupit. Jak zdůrazňuje jeho rodina, měl vztah k půdě a přírodě, v níž jako soukromý rolník často a rád pracoval. Jistě to bylo dáno i tím, že vyrůstal na venkově, kde byli jeho předci po staletí usazení.

¹⁴ ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, protokol z 13. listopadu 1985 sepsaný u KS SNB odbor vyšetřování StB v Brně-Bohunicích s trestně stíhaným Navrátilem za jeho první tři otevřené dopisy. Ne všechny údaje zde uváděné korespondují s dalšími prameny, předpokládáme, že si nemohl Navrátil data ve vězení ověřit. Snažili jsme se držet se častěji uváděných dat potvrzených rodinou. Ve vojenské správě Navrátil pracoval od 14. ledna 1952 až do posledního března 1957.

¹⁵ Viz např. Vojtěch Navrátil in, Blázni byli oni! K sedmému výročí úmrtí Augustina Navrátila. <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1299/blazni-byli-oni>, [staženo 7. června 2011]. Autor není nijak příbuzný se subjektem této práce. Proč zde lékaři neuvedli pravý odchod z vojenské správy, nevíme. Můžeme předpokládat, že odchod z práce musel vypadat legálně a příspěvek na Maďarsko byl ideologickým důvodem.

¹⁶ Firma MAGNETON vznikla v Kroměříži v roce 1926 a specializovala se na elektromagnetické spalování, později i na výrobu elektrické výstroje aut, např. Škoda Rapid. V roce Mnichovské dohody se MAGNETON stává součástí brněnské Zbrojovky a toto spojení trvá po celou válku. Po osvobození je podnik na základě dekretu prezidenta republiky, Eduarda Beneše, č. 100/1945 z 24. října znárodněn a došlo k jeho sloučení s národním podnikem PAL. Z rozhodnutí vlády v listopadu téhož roku vzniká zastřešující podnik *Československé závody kovodělné a strojírenské, národní podniky ČZKS*. PAL, už jako akciová společnost, v roce 2010 zanikl, MAGNETON prosperuje i nadále. Více viz www.magneton.cz.

¹⁷ KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1953 – 1966. 3. část*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992, s. 71.

Dle svých pozdějších slov¹⁸ byl proto pro výstrahu z lisovny 10. září 1957 propuštěn s výhrůzkou, že práci nikde nenajde. Oficiálním důvodem bylo ovšem překročení plánovaného počtu zaměstnanců.

I přes tyto „sliby“ se uchytil ještě v témže roce u Československých drah. Nebylo to ale tak jednoduché, jak by se mohlo zdát. Navrátil na to vzpomíná takto: *...se sháněním nového zaměstnání to vypadalo beznadějně. Všude jakmile uslyšeli mé jméno, pokývali hlavou a řekli: »Á, Navrátil. Nemáme volné místo. Nepotřebujeme.« Za pomoci úskoku, který nebudu popisovat, jsem nakonec získal zaměstnání u ČSD v Kroměříži, kde jsem dosud, i když to zvláště ze začátku bylo spojené s velkými komplikacemi...*¹⁹ Nejprve působil na pozici posunovače, ale na zásah KSČ musel přejít k horší práci.²⁰ Stal se staničním dělníkem (např. vykládal uhlí z vagónů jako tzv. mechanická lopata), poté absolvoval zkoušku na posunovače a v roce 1960 pro závoráře a hradlaře. Na obou traťových hradlech dělal tzv. střídače pracovníků²¹ ve stanicích Bezměrov a později v Postoupkách. Tuto práci vykonával až do svého odchodu do důchodu. Dvanáctihodinové směny mu vyhovovaly, měl dostatek času na hospodářství a rodinu. V jednom dopise do zahraničí sám vyjmenovává své povinnosti: *Jsem zaměstnaný na dráze jako traťový hradlař na vesnické zastávce vlaků. Prodávám jízdenky, přijímám a vydávám zavazadla, připravuji vlakovou cestu, zavírám závory; prostě jsem pán (sic) který poručí a udělá všechno sám.*²² Do svého výpočtu nezahrnul různá dopravní školení, která musel jako železničář podstupovat, a díky nimž se Navrátil seznámil s lidmi podobného smýšlení, případně i se svými budoucími spolupracovníky a druhy v samizdatu: Františkem Adamíkem²³ či Pavlem Záleským. Mohli se tak potkávat každý měsíc, diskutovat o politice a technikách vydávání. Tato témata ale přišla na řadu až v 70. letech. Katolický samizdat sice fungoval v omezené míře již před Pražským jarem,²⁴ ale všichni zmínění železničáři tiskli až po srpnové okupaci, Adamík od 10. ledna 1979,²⁵ Navrátil se Záleským po roce 1980.

¹⁸ Dokládá to opět anamnéza ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 345/19-85, s. 10. Více v otevřeném dopise č. 10, s. 2. Uložený Libri prohibiti, fond VONS, inventární číslo 224, signatura II/30, karton 37. Dále budeme uvádět zkratky, LB, inv. č., sg., krt.

¹⁹ Opět otevřený dopis č. 10, s. 2, tamtéž.

²⁰ Uvádí Augustína Navrátilová, manželka Navrátila. Písemný rozhovor 13. ledna 2008.

²¹ Viz ABS fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, Posudek Augustína Navrátila pro Krajskou správu SNB, odbor vyšetřování Státní bezpečnosti, 16. 11. 1985, s. spise 263/275

²² První odpověď na zásilku z Francie od rodiny Stránských. Dopis psán v Lutopecnách 27. 11. 1983 Navrátilovou rukou, str. 1. Rodina Stránských se o jeho případ velmi zajímala a burcovala později francouzské psychology, organizace i časopisy, aby se aktivně zapojili na jeho obranu. Adresu do Lutopecen získali Stránský pravděpodobně od Adámka. Více viz jedenáctá kapitola *Podpora*.

²³ Viz rozhovor Františka Adamíka s Martou Edith Holečkovou 7. srpna 2007, v přepisu s. 9. Adamík uvádí, že mezi jejich pracovišti byla vzdálenost jen 18 kilometrů. Adamík pomáhal s tiskem Navrátilových Křesťanských obzorů, ale šlo spíše o výjimečné případy. Navrátil spolupracoval více s Pavlem Záleským.

²⁴ Např. VAŠKO, Václav, *Dům na skále III. Církev vězněná 1950–1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008, s. 75; KOLKOVÁ, Terézia, *Samizdat, definícia, dejiny, charakteristika*, s. 9–29, in, (ed. neuveden),

Jak už bylo zmíněno, Navrátil nemohl navštěvovat vysokou školu. Přesto byl svým okolím vnímán jako vzdělaný a kultivovaný člověk. Byl obecním knihovníkem, jenž později s hrůzou vzpomínal na čistku veřejné knihovny potom, co se konečně vlády nad věcmi veřejnými ujal *lid*. Nemohl tehdy pochopit, proč více než polovina knih byla vyhozena. Do stoupy šly všechny texty, které připomínaly cokoliv, co dle nového vedení bylo zkažené a kapitalistické. První prezidenty, Ameriku i cestopisy.²⁶ Když byly takto obecní knihovny vydrancovány, Navrátil alespoň rozšiřoval svou osobní. V mládí přečetl všechny dostupné spisy svatého Augustina, Tomáše Akvinského a svaté Kateřiny Sienské, které ho formovaly po zbytek jeho života. Nezaměřoval se ale jen na náboženskou literaturu, ale studoval také jako autodidakt historii, ekonomii, politologii, právo, medicínu a psychologii s psychiatrií,²⁷ znal Leninovy a Marxovy spisy, které často citoval ve svých peticích a dopisech.

Zájem o historickou a politicky orientovanou literaturu korespondoval i s jeho politickými a společenskými aktivitami.²⁸ Navrátil k tomu uvádí: *Já jsem se vždy v minulosti, i ve školních letech, vždy jsem se nějakým způsobem veřejně angažoval. Vždy jsem něco organizoval. Vždy jsem byl v popředí takového veřejného zájmu. To neušlo pozornosti ani Komunistické straně po osvobození. Velmi mě jaksi lákali, aby sem se dal k nim. Říkali mi: »Čím chceš být? Chceš být ředitelem? Chceš být poslancem? Nebo obojím? To všechno můžeš být, dáš-li se k nám.« Já jsem říkal: »To není možné, protože jsem křesťan, věřící křesťan a to se neslučuje.« Oni tehdy říkali: »Na tom vůbec nezáleží.« A opravdu tomu v těch začátcích po osvobození, aj tak bylo...²⁹ Svou potenciální kariéru v komunistické straně dále přirovnává k možnosti mít vlastní hospodu. Protože byl ale nekuřák a téměř abstinent, zakázal by tam cigarety, alkohol, hazard i hloupé řeči. Naopak by tam rád pořádal přednášky a šachové turnaje. Pak by to ale už nebyla dle definice hospoda. A tak by to dopadlo i s touto*

O hodnotě samizdatu, samizdatová náboženská periodika před rokem 1989, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008.

²⁵ Rozhovor Františka Adamíka s Martou Edith Holečkovou 16. července 2007, v přepisu s. 1. Adamík se stal 7. ledna 1979 terciářem Řádu bratří kazatelů – častěji – Dominikánů, tedy laickým členem. Dnes terciáři vstupují do Laického sdružení sv. Dominika.

²⁶ Otevřený dopis č. 3. *O nabývání, vlastnění a rozšiřování periodických i neperiodických publikací v ČSSR*, s. 10. Zde citujeme z verze, kterou nám poskytla dcera Augustina Navrátila, paní Pavla Řihová. Verze se neliší od strojopisných kopií. Více k dopisu i jeho výskytům v páté kapitole dopisy.

²⁷ Podle své ženy a dcer Michaely a Ludmily byl výběr knih, které četl, později ovlivněn nejen jeho zájmy, ale připravoval se tak i na své otevřené dopisy, protože kvůli své pečlivosti chtěl znát československý právní systém, rozumět souvislostem a hájit práva svá, ale i těch, kteří ho o to požádali – jako např. matka ing. Přemysla Coufala. Případem tohoto tajně vysvěceného kněze se budeme zabývat později.

Když mu byla stanovena diagnóza paranoa querulans zajímal se o psychiatrické vědecké posudky a práce, aby dokázal svoji svéprávnost.

²⁸ Posudek, který podepsal náčelník stanice Kroměříž, popisuje Navrátila jinak: *Do politické práce se nezapojil. Členem ROH je od roku 1945, jeho účast na schůzích byla velmi slabá. Viz ABS fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, Posudek Augustina Navrátila pro Krajskou správu SNB, odbor vyšetřování Státní bezpečnosti, 16. 11. 1985, s. spise 263/275.*

²⁹ Dokument *Portrét praktického katolíka* (1991), režie Karel Fuksa, 4-6 minuta.

stranou, pokud by do ní vstoupil. Aby v ní mohl být, musel by ji přeměnit k *obrazu svému*, k hodnotám, které vyznával. A tak se raději hned po válce stal členem ROH a rok po té, 1946, vstoupil do Československé strany lidové (ČSL)³⁰ a Orel, sportovní organizace,³¹ kterou i ve své obci založil.³² Jedním z důvodů, proč se stal členem ČSL, bylo benediktinské heslo, kterým se řídil celý život: *Modli se a pracuj*,³³ jež symbolizuje určitou symbiózu meditace a práce, aktivity. Chápal druhou část motto svatého Benedikta nejen jako práci manuální pro sebe a svoji rodinu, ale i práci pro společnost a katolickou církev. Dalším důvodem pro vstup do strany byli komunisté: nepřál si, aby se dostali k moci. Během předvolební komunistické agitační schůze v roce 1946 měl verbální konflikt s kroměřížským rodákem a předsedou Městského národního výboru Alexejem Čepičkou.³⁴ Nejen díky tomuto výstupu Navrátil pochopil, že komunismus, jaký byl ve Stalinově Svazu sovětských socialistických republik provozován, je neslučitelný se svobodami projevu a náboženského vyznání.³⁵

³⁰ Mylně se také někdy setkáváme s rokem 1945. Např. článek ČEŘOVSKÝ, I., *Životopis katolického aktivisty a autora Petice moravských katolíků o 31 bodech*, Londýnské listy, 1988, č. 7-8, červenec a srpen, s. 10-14, LB, fond VONS, inv. č. 225, sig. IV/14, krt. 38. Rok 1946 naopak uvádí např. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345-19-85, Posudek, s. 7 a s. 11. K historii ČSL nebudeme podávat výklad.

³¹ Orel je občanské sdružení, křesťanská sportovní organizace, která pořádá i kulturní akce. Orel vznikl jako varianta tělovýchovného spolku Sokol. S jeho založením se zpočátku otálelo pro silnou pozici Sokolů v národním prostoru. Vydání dlouho očekávané encykliky *Rerum novarum* (O nových věcech) papeže Lva XIII. 15. května 1891, která se vyjadřuje k dělnické otázce a socialismu, se stalo impulsem k zakládání nejrůznějších družstev nebo křesťanských politických stran. Protože se v tomto období v Sokole projevovaly spíše antikatelické tendence, dochází po celém území Českých zemí k budování jeho katolického protějšku. V Čechách je mezi prvními městy s tělovýchovnými a konfesijními družstvy Praha (1896) a Hradec Králové (1897). Na Moravě byl první odbor neformálně ustaven na schůzce členů 5. července 1902 při Katolické jednotě sv. Josefa v Líšni u Brna. Propojenost konfese a organizace je viditelná již v osobě ustavovatele Metoda Hoška, kněze v této farnosti. Kvůli tématu naší práce uvádíme i velmi důležitý sjezd tělocvičných odborů v Kroměříži 5. července 1908, na kterém proběhlo veřejné cvičení některých moravských odborů a podnítilo rychlé zakládání dalších. Název Orel vyhlásil 31. května 1909 předseda křesťansko-sociální strany P. Jan Šrámek na manifestačním sjezdu strany v Olomouci. Do té doby se můžeme setkat s nejrůznějšími názvy, např. i Katolický Sokol, který jasně poukazuje na svůj předobraz. Více na www.orel.cz. O vlivu encykliky na zakládání křesťanských stran v Českých zemích srov. BALÍK, Stanislav, HLOUŠEK, Vít - HOLZER, Jan - ŠEDO, Jakub, *Politický systém českých zemí 1848 – 1989*, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2011, s. 3

³² Podle ing. ČEŘOVSKÝ, I., *Životopis katolického aktivisty a autora Petice moravských katolíků o 31 bodech*, Londýnské listy, 1988, č. 7-8, červenec a srpen, s. 10-14, LB, fond VONS, inv. č. 225, sig. IV/14, krt. 38.

³³ Toto motto spojuje Navrátila i s Orlem, který na svých stránkách uvádí větu: *Modli se a pracuj, modli se a sportuj*. Jak tuto větu Navrátil chápal, vysvětloval na mnoha místech, např. i Portrét praktického katolíka, 25-26 minuta.

³⁴ PERNES, Jiří - POSPÍŠIL, Jaroslav - LUKÁŠ, Antonín, *Alexej Čepička. Šedá eminence rudého teroru*, Brána, Praha 2008, s. 63. Václav Vaško mylně uvádí funkci ONV v Kroměříži. Srov. VAŠKO, Václav, *Dům na skále I, Církev zkoušená 1945–1950*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004, s. 60. Vaško také uvádí, že Čepička po volbách nakrátko zakázal na okrese sňatky a celkovou činnost soudů, což Pernes a kol. potvrzují.

Snad není zbytečné připomenout, že Alexeje Čepičku jako nacistického vězně zachránil v koncentračním táboře kardinál salesián Štěpán Trochta (1905–1974), který podobně jako profesor Jan Patočka zemřel vysílením po výslechu.

³⁵ Navrátil i jeho žena měli ve svých rodinách kněze. Oba byli odsouzeni ve vykonstruovaných procesech. Páter Augustin Navrátil (v rodině se jméno Augustin dědilo) pobýval v internačním táboře, pracoval v uranových dolech. Zemřel v polovině 60. let.

Od Vítězného února byl dle své rodiny v obci osočován za všechny své veřejné aktivity, hlavně v ČSL a Orlu. Již v březnu onoho roku byl za svou činnost v těchto dvou organizacích postaven před takzvaný Lidový soud. Oficiálním důvodem byla realizace divadelního představení: *Stréček Křópal poslancem*, jež Jednota Orla sehrála po Únoru. Hlavní postava, jinak František Skopal, si dovolila poznamenat: nač tu vládu máme? A několik podobných připomínek o současné politice. Kvůli těmto poznámkám se funkcionáři Orla, Navrátil a Rudolf Konečný, ocitli před svými sousedy, novopečenými soudci. *Strýci navlečenými do talárů, kteří sehráli zase své divadlo: Místo Gusto mi říkali pane obžalovaný... A teď mě obvinili, že jsme v době, kdy už Orel neexistoval, že jsme dále hráli. A měli jsme přitom reakční řeči. No, já jsem se tím velmi bavil. Říkal jsem si, no to snad není možný. Chvilu jsem jim říkal, co si o tom všem myslím. Ale oni to vůbec nebrali v úvahu, oni se tak vžili do té role soudců, že si neuvědomili, že to někdo nemůže brát na vědomí. Strkali mi pěst k obličejí a říkali: »My máme teď moc, my si můžeme dělat, co chceme. My jsme soudci. A ty jsi, ...vy jste obžalovaný...A to se podle toho chovejte!« A mě to nakonec už přestalo bavit...³⁶ V inscenovaném procesu, odehrávajícím se v příhodném místě – místní hospodě, byl Navrátil zbaven funkce jednatele. Podle své ženy ale považoval lidový soud za frašku a komedii a během jednání odešel.³⁷*

Po zrušení Orla došlo i na Místní organizaci (dále MO) ČSL Lutopecny. Národní fronta (dále NF) zaslala lutopecenským lidovcům písemné oznámení, že současní členové výboru jsou pro NF a Komunistickou stranu (dále KSČ) nepřijatelní. Bylo tedy třeba zvolit nový výbor. Ale ani tento NF nevyhovoval. Situace se několikrát opakovala, až bylo postupně nominováno všech dvacet osm členů MO – i matky s dětmi a dosud neangažovaní straníci. Ale ani oni se NF nezamlouvali. Nakonec byla MO ČSL státem zrušena a bývalí členové ji směli obnovit až v období Pražského jara. Se ztrátou členství v ČSL byly Navrátilovi rovněž odejmuty funkce předsedy MO odboru mládeže, jednatele MO a organizačního referenta Okresního výboru (dále OV) ČSL v Kroměříži.

³⁶ Dokument *Portrét praktického katolíka* (1991), režie Karel Fuksa, 8. minuta.

³⁷ Což vzhledem k tomu, že mu bylo necelých 19 let, je ještě pochopitelnější.

1.1 Vzpomínám na padesátá léta jako na temný přízrak³⁸

Místní vedení komunistické strany si ale bylo vědomé jeho oblíbenosti a schopností a chtělo jej získat na svoji *polovinu hřiště*. Nabídli mu tedy v roce 1955 prostřednictvím obecních voleb opět účast na veřejném životě. Nabídka ovšem byla zjištěná, pro pounorovou dobu se stala příznačná malá společenská aktivita³⁹ a obec doufala, že Navrátilovo charisma a práce zlepší obraz místních orgánů. Ten přijal se vzpomínkou na Šrámkovu zásadu: *Být při tom*. Také věděl, že kolaborovat nehodlá. Nejprve se stal předsedou finanční a rozpočtové, později zemědělské komise Místního národního výboru (dále MNV) v Lutopecnách. Navrátil byl ale členem komise jenom jedno volební období,⁴⁰ nedokázal mlčet při nespravedlnostech, chtěl uplatňovat zákony, jež soudruzi často ani neznali a na řadu věcí měl vlastní názor. V dokumentu *Portrét praktického katolíka* k tomu říká: *Bylo často hlasování. Oni mi hned řekli: »My jsme tady zvyklí, že se tady všechno jednohlasně odhlasuje.« Já jsem říkal: »No, to je dost' takový nenormální. Já nepředpokládám, že by všechno mohlo být jednohlasně.« Tož nakonec se o moc věcí hlasovalo. A velmi často se stávalo, že já jsem byl jediný, který hlasoval proti. Oni za každou cenu, aby to bylo jednohlasné. Já říkám: »To může být. Přistupte na můj názor a bude to jednohlasné«.* Po jedné schůzi, ho předseda MNV i KSČ Přecechtěl,⁴¹ požádal, zda by mu nenapsal na papír modlitbu Otčenáš. Poté prohlásil: *Jak sú ateista a bezvěrec, ta se budú modlit a dám slóžiť mšu svatú za to aby Augustina Navrátila nebyl znovu ve výboru. Tak sme si tady spokojně žil a ted'ka on požaduje samé předpisy a zákony. Kam bychom s taková došli.*⁴² Opravdu také za knězem došel a nabízel mu 500 Kčs, na tyto účely. Když duchovní odmítl a nenechal se zlákat ani nabídkou dvojnásobnou, funkcionář mu začal vyhrožovat. Ovšem mše za odchod Navrátila z MNV se nekonala.⁴³

³⁸ Jiří Kolář v rozhovoru s Ledererem. LEDERER, Jiří, *České rozhovory*, edice Vzpomínky a korespondence, Československý spisovatel, Praha 1991, s. 159.

³⁹ Karel Kaplan Uvádí hned několik krizí a pokles aktivit většiny zájmových organizací po roce 1948. Srov. KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1948 – 1953, 2. část. Zakladatelské období komunistického režimu*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991, s. 26.

⁴⁰ ČEŘOVSKÝ, I., *Životopis katolického aktivisty a autora Petice moravských katolíků o 31 bodech*, Londýnské listy, 1988, č. 7-8, červenec a srpen, s. 11, LB, fond VONS, inv. č. 225, sig. IV/14, krt. 38. Uvádí, že byl vyloučen. To ale Navrátil neuvádí.

⁴¹ S předsedou Přecechtělem bude mít Navrátil problémy i následujících letech. Např. spor o půdu od počátku 70. let. Více v následujících kapitolách.

⁴² Citace z článku ing. I. ČEŘOVSKÝ, *Životopis katolického aktivisty a autora Petice moravských katolíků o 31 bodech*, Londýnské listy, 1988, č. 7-8, červenec a srpen, s. 11, LB, fond VONS, inv. č. 225, sig. IV/14, krt. 38. Vzpomíná na tuto situaci i v dokumentu *Portrét praktického katolíka* (1991), režie Karel Fuksa, 12 minuta.

⁴³ V římskokatolické církvi je zvykem, že kněz slouží každou mši tzv. na nějaký úmysl. Mše nemusí být slavena za mrtvé, ale např. za uzdravení, za vyřešení obtížné situace atd. Je zvykem, že věřící na tento úmysl přispěje malou částkou, kterou kněz využívá např. pro chod farnosti.

Posudek z ledna 1986 k tomu poznamenává: *Neosvědčil se, nebyl kandidován znovu*. Tato větná konstrukce snad nevědomky prozrazuje zásah moci do celé záležitosti.⁴⁴

Navrátil sice musel z MNV odejít, ale nadále byl jako včelař aktivním funkcionářem Včelařského svazu, stejně tak i Zahrádkářského a Svazu chovatelů drobného zvířectva (jako jednatel se podílel například na každoročním organizování výstav, besed a prodeji sadbových brambor). Ale ani funkci jednatele Svazu chovatelů i Československého červeného kříže nesměl dlouhodobě zastávat. Naopak nejméně patnáct let byl jednatelem Sdružení rodičů a přátel školy v Lutopecnách.

V osobním životě bylo přelomové datum 19. listopad 1955, kdy si Augustin Navrátil vzal (až po návratu ze základní vojenské služby) Augustinu Bazalkovou (1934), s níž se znali už od dětství. Oba totiž žili ve stejné vesnici.⁴⁵ Navrátil dokonce spolupracoval se svým budoucím tchánem v ČSL. Bazalka byl před zrušením MO předsedou, profesně betonářským dělníkem. Před svatbou si napůl z legrace snoubenci řekli, že by mohli mít deset dětí.⁴⁶ Nakonec jim jedno do tohoto počtu chybělo: Augustin (1956), Antonín (1958), Václav (1959), Ludmila (1960), Stanislav (1961), Marie (1963), Michaela/Irena (1966), Pavla (1968) a Jana (1971).⁴⁷ Sourozenci se tak mohli radovat z množství společníků pro hry i práci, ale museli také žít skromněji než v menších rodinách. Jídla byla jednoduchá, z brambor, fazolí a dalších domácích ingrediencí, oblečení se přešívalo, či dědilo. Tedy běžná praxe u početnějších rodin, často i dnes. V jednom z mnoha odvolání, které otec rodiny později sepíše, o finanční situaci uvádí, že rodina musela dlouho vyžít jen s částkou 300 korun na jednoho člena, později se zvýšila na 400 korun, což byl příjem na hranici nouze. Po rodičích převzal Navrátil jako nejstarší syn stavení z nepálených cihel se střechou na spadnutí, jež ještě před svatbou začal opravovat. Po svatbě měli se ženou jen tuto chalupu a dluh 13 000 korun za materiál na opravy. Až po 17 letech si mohli pořídit pračku a ledničku, aby aspoň trochu

⁴⁴ *Ústavní znalecký posudek*. 28. února 1986, parafoval ředitel léčebny Otokar Boháč. ABS, V-149 41 Brno, VS – ČVS 345/19-85, s. 8

⁴⁵ Navrátil bydlel v domě s popisným číslem 14 a jeho žena jako Bazalková v čísle 114. Tuto shodu zmínili v rozhovoru dcery Michaela a Ludmila, 4. září 2007.

⁴⁶ Posudek (ABS, V-149 41 Brno) tuto informaci také uvádí. Dle Pavly Říhové se rodiče tímto přáním netajili. Historik Jan Tesař ve své glose o Navrátilovi chybně informuje, že rodina má dětí 11. Srov. *Zamlčená diagnóza. Případ Augustina Navrátila*, Triáda, Praha 2003, s. 134.

⁴⁷ Letopočty narození vypočteny dle dopisu, viz poznámka č. 14. s. 2 Dny narození neuvádíme. U dcery Ireny/Michaely dochází ke zdvojení kvůli jejímu občanskému jménu – Irena a řádovému – Michaela. Letopočty se také shodují s Protokolem o výslechu obviněného – s Navrátillem – z 11. listopadu 1985, ABS, V-149 41 Brno, VS – ČVS 34/16-85, s. 2

ušetřili paní domu práci. Když si mohli manželé finančně dovolit první dovolenou, po dvaceti pěti letech společného života, nezískali výjezdni doložku, tentokrát z politických důvodů.⁴⁸

Co nemohli rodiče dát svým dětem v materiální oblasti, snažili se vykompenzovat vzděláním. Možnost studia byla pro oba rodiče důležitá, a proto usilovali o poskytnutí lepších škol svým potomkům, než jaké mohli navštěvovat oni. Ovšem politické důvody nedovolily uplatnit všem dětem jejich schopnosti. *S jejich vzděláním byly různé problémy a toto mohlo být i větší, ale za nynějších okolností to bylo maximum....s přihlédnutím k současným možnostem.*⁴⁹ Příkladem zasahování ideologie do každodenního života občanů, v našem případě spojený s výběrem školy může být osud jedné z dcer, Ludmily. Ačkoliv Ústava uváděla, že v ČSR je zajištěna možnost všestranného rozvoje tělesných i duševních schopností,⁵⁰ Ludmila několikrát skládala přijímací zkoušky na konzervatoři, ale nikdy nebyla doporučena z kádrových důvodů. Obdobná situace se opakovala, když chtěla navštěvovat pedagogickou fakultu. Před revolucí tak měl jen jeden syn dokončenou vysokou školu, další byl vyučený elektrikář, šest mělo ukončené středoškolské vzdělání s maturitou a poslední ze sourozenců studoval na odborném učilišti ČSD. Jak vzpomínají dcery Michaela s Ludmilou,⁵¹ jistou možností bylo vystudovat nějaké učiliště a z něj již byla snadnější cesta na gymnázium či jinou žádanější střední školu.⁵² Všichni také docházeli do Lidové školy umění, dle otce byli nadaní a hráli většinou na více než jeden nástroj. Účinkovali i v dětských hudebních souborech, zpívali ve sborech. Protože Navrátil rád hrál šachy, naučil to i všechny děti – dva synové je pak hráli závodně a jedna z dcer se stala okresní přebornicí v kategorii žákyň. Také ho zaujala myšlenka univerzálního jazyka, podněcoval své potomky k učení se esperantu.⁵³

⁴⁸ Odvolání z 18. ledna 1977. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg II/1, krt. 36. Příjem na osobu je často u Navrátila uváděn. Ať už v jeho vlastních textech, nebo v zahraničních článkách těch, kteří se snažili poukázat na jeho tíživou situaci. Zmiňuje i ve svém *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR k nezákonným účelům*, dopis GP ČSR a ministerstvu zdravotnictví, 14. února 1983, vyšlo Studie, č. 90, VI/1983, s. 519. Text *Upozornění* 518-530. 531-538 korespondence Navrátila s úřady k tomu tématu a dopis manželů Karla a Jindřišky Kořínkových. Uloženo LB. Srov. TESAR, Jan, *Zamlčená diagnóza*, Triáda, Praha 2003, s. 135

⁴⁹ Stížnost Augustina Navrátila na rozsudek okresního soudu v Kroměříži 21. dubna 1986, který dotyčnému uložil ústavní ochrannou léčbu. Text sepsán v PL Kroměříž 4. května 1986. LB, Fond VONS, inv. č. 224, sg II/25, s. 6, krt. 37.

⁵⁰ Ústava rok 1960, článek 26, Text ústavy z 11. července 1960 je dostupný na stránkách Poslanecké sněmovny České republiky, http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html, citované zvolání je uvedeno v Prohlášení, I. odstavce. [staženo dne 31. května 2012].

⁵¹ Rozhovor proběhl 4. září 2007.

⁵² Michaela a Ludmila Pilátová také uvádí, Navrátil kdesi viděl dokument, jenž určoval *numerus clausus* ohledně škol svých dětí, stanovoval kolik a jaké školy je možné rodině povolit.

⁵³ Esperantistou byl i František Adamík. Účastnil se i duchovních cvičení v Polsku a Čechách, na nichž se esperantisté setkali (Tarnov). Jezdili do Polska a pašovali odtamtud náboženskou literaturu, která tam byla dostupnější. Rozhovor Františka Adamíka s Martou Edith Holečkovou 7. srpna 2007, v přepisu s. 27. Jaké zajímavé se nám jeví i poznatek, že X. správa SNB se snažila zmapovat esperantisty a rozbít jejich sociální struktury.

Otec s matkou se raději uskromňovali,⁵⁴ aby se děti mohly aspoň částečně rozvíjet a také se snažili získat zákonné úlevy a příspěvky pro rodiny s více dětmi. Žádné ale nezískali a dokonce se dozvěděli při ústním jednání na ONV v Kroměříži, s účastí zástupce krajského národního výboru, že dětem rodičů, kteří jsou v ideologickém rozporu se současným politickým zřízením a posílají své děti do náboženství, nebudou přiznány výhody a úlevy, které jsou poskytovány na základě dobrovolnosti a volného uvážení.

Paní Navrátilovou zcela zaměstnávala péče o rodinu, domácnost a malé hospodářství, svou profesi zdravotní sestry na ortopedii, později na psychiatrii, většinu života nevykonávala. V roce 1953 absolvovala zdravotnickou školu a dojížděla do Uherského Hradiště. Po svatbě přešla do psychiatrické léčebny v Kroměříži. Tehdy ještě s manželem netušili, že i on tam stráví mnoho času. Do práce se vrátila až na přelomu až v prosinci 1977.⁵⁵ Manželství bylo v psychiatrickém posudku z listopadu 1978 odborníky označeno za harmonické.⁵⁶ Jak často oponenti režimu uvádějí, bez rodinného zázemí a opory v partnerovi by těžko mohli tak dlouho vyjadřovat svůj nesouhlas.⁵⁷ Podporou pro Augustina Navrátila byla jistě jeho žena i děti.

Jak je patrné, Navrátilovi patřili mezi propagátory velké rodiny. Prostřednictvím časopisu *Rodina a škola* se seznámili s dalšími rodiči obdobného smýšlení. Všichni měli jako praktikující věřící téměř identické problémy s náboženskou diskriminací⁵⁸ případně materiálním nedostatkem. Vznikala tak síť kontaktů, která byla využita v období samizdatu. Kratěnovi z Hradce Králové, Petrušovi z Hroznové Lhoty, Adámkovi z Brna či Kaplanovi z Prahy se tak stali přáteli a mohli tvořit malé ostrůvky odporu proti komunistickému režimu.

⁵⁴ Přesto ani toto občas nestačilo. Např. 7. května 1971 oznamuje Lidová škola umění Navrátilovi, že musí do 15. června zaplatit dluh na školném, protože již déle odmítá čekat. MNV na svatého Václava 1971 Navrátilovi sděluje, že jeho 6 dětem nebude prominuto školné a 4 dětem stravné ve školní jídelně. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg I/1, krt. 36. Jak vzpomínají dcery Ludmila a Michaela, rodina často žila extrémně skromně. Přesto se vždy podařilo peníze sehnat. O sociálních poměrech rodiny také Navrátil. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg II/1, krt. 36.

⁵⁵ 25. června 1987 píše Augustina Navrátilová, respektive její manžel *Žádost* na Úřad důchodového zabezpečení v Praze. Popisuje v ní svou práci, zdravotní stav, počet dětí a výši důchodu, která jasně znevýhodňuje matky s více dětmi. Prosí tedy o nápravu těchto věcí. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/1, krt. 38.

⁵⁶ Posudek z 20. listopadu 1976. Podepsán je k 28. 11. Výňatek z této zprávy je k dispozici v LB, fond VONS, inv. č. 223, sg I/4, krt. 36. Takový posudek je překvapivý. Ve většině případů je Navrátil očerňován, je označován za psychopata, který nekomunikuje ani se členy své rodiny.

⁵⁷ Mnozí by ani bez souhlasu své partnerky nepodepsali Chartu a veřejně se neangažovali. Ladislav Hejdánek: *Žena [Chartu 77] nepodepsala, a přitom udělala víc práce než já.* JECHOVÁ, Květa, *Lidé Charty 77, Zpráva o biografickém výzkumu*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2003, s. 55.

⁵⁸ Některé z příkladů absurdních situací, které se sice jmenovitě netýkají zmiňovaných rodin, ale zažívaly velmi obdobné situace. V okrese Žďár nad Sázavou byla nadprůměrná religiozita. Proto byl každý učitel inspekcí ohodnocen peněžní odměnou 500 korun za to, když se mu podařilo přimět rodiče, aby svou ratolest z náboženství odhlásili. Ve Slavkově u Brna se zase učitele chodili po rodinách, aby děti neposílali na náboženství. A děti z nevěřících rodin byly nabádány, aby s těmi věřícími nekamarádily. Srov. VAŠKO, Václav, *Dům na skále III. Církev vězněná 1950 – 1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008, s. 281-282. Viz i již zmíněné problémy s přijetím dětí na školy.

Adámkovi nejen pro tato společenství pořádali bytové semináře a modlitební shromáždění, rovněž v té době nedostupná duchovní cvičení – exercicie pro dospělé i pro mládež (odděleně dívky a chlapci) a pro malé děti tábory. Posledně zmiňovaným propůjčovali své fary evangeličtí pastoři, protože zde děti nebyly tak nápadné. Přesto jezdil raději menší počet účastníků, maximálně deset.⁵⁹

Když se v 60. letech začala strana a tak i společnost proměňovat, pokusili se Navrátilovi ve spolupráci s Marií Kaplanovou a dalšími založit v roce 1962 *Sdružení rodin s více dětmi* hájící sociální zájmy. Bylo to ale ještě příliš brzy, *Sdružení* bylo zakázáno. K otázce rodiny, jejího postavení ve společnosti, případně sociálnímu zabezpečení dětí a žen se Navrátil vyjadřoval i na přelomu 60. a 70. let. Jeho manželka uvádí, že psal články i dopisy do médií, např. Československé televize, případně na ministerstva, která ve své kompetenci řešila problematiku výchovy, životní úrovně atd. Účastnil se také porady na ministerstvu školství⁶⁰ ohledně problematické sociální a vzdělávací situace početnějších rodin – záznam této schůzky byl vysílán i v rozhlase. Tyto články ani záznam nemáme bohužel k dispozici, ale z pozdějších textů otištěných v Křesťanských obzorech si můžeme jasněji představit, jak se budoucí disident k těmto záležitostem vyjadřoval. Komunistický režim měl ovšem často jiný názor než katolický rolník.

⁵⁹ Tyto tábory si pamatuje Michaela. 4. září 2007. Salesiáni v té době také založili v podzemní církvi tradici tzv. chaloupek, která trvá až do dnes, fungující na obdobných principech jako u Adámků. U zrodu stáli nynější pomocný pražský biskup Karel Herbst (1943) a laik Jaroslav Schrötter, pozdější první šéfredaktor nakladatelství Portál. HOLEČEK, Michal, *Informace o církvi jako pokus o nezávislou katolickou žurnalistiku. Pohled do prostředí českého katolického samizdatu 80. let*, s. 30–56, s. 36. in,(ed. neuveden), *O hodnotě samizdatu. Samizdatová náboženská periodika před rokem 1989*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008

⁶⁰ Nevíme bohužel v jakém roce, proto nemůžeme uvést přesný název ministerstva. Navrátil o tom obecně informuje ve svém odvolání proti rozsudku z 21. prosince 1976 – datum 18. ledna 1977, s. 3, LB, fond VONS inv. č. 223, sg. II/1, krt 36.

2. Církev, stát a ČSL

*Vstoupili jsme do nového období našich dějin a jsme odhodláni jít dále k novým, ještě vyšším cílům.*⁶¹

Šedesátá léta začínala prohlášením, že socialismus v naší vlasti zvítězil a společně s bratským Svazem sovětských socialistických republik chceme přesvědčit svět o výhodách socialismu.⁶² To pro politické vězně jistě nebyla dobrá zpráva, ačkoliv mnozí⁶³ díky květnové amnestii 1960, jež byla vyhlášena na oslavu 15letého výročí osvobození republiky Rudou armádou, opustili vězeňské prostory. Významné duchovní osobnosti či aktivní laici se však vraceli domů později. Jedni proto, že byli i nadále považováni za společensky nebezpečné,⁶⁴ jiní kvůli neochotě o amnestii žádat, protože by tak, dle svého mínění, potvrdili svou vinu. Příkladem může být Felix Davídek, kontroverzní duchovní, tajně vysvěcený biskup a zakladatel podzemní církve Koinótés, který do požadovaného životopisu, na jehož základě mohl být amnestován, napsal toto: *Jmenuji se Felix Davídek. V mém životě je důležité, že jsem se narodil, že jsem se stal římskokatolickým knězem a že jsem byl uvězněn komunistickou státní bezpečností. Zvláště poslední dvě skutečnosti mi daly mnohé pochopit. Nic od vás nečekám, nic od vás nechci. Kdykoli jsem ochoten jít i na smrt.*⁶⁵ Propuštěn byl až o čtyři později.

A tak ačkoliv je tato doba často považována za počátek pozvolné liberalizace, počty pracovníků Státní Bezpečnosti i rozpracovaných svazků se v roce 1960 ještě zvyšují⁶⁶

⁶¹ Text ústavy z 11. července 1960 je dostupný na stránkách Poslanecké sněmovny České republiky, http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html, citované zvolání je uvedeno v Prohlášení, I. odstavec. [staženo dne 31. května 2012].

⁶² Ústava 1960, I. Prohlášení, parafáze.

⁶³ Karel Kaplan i Jaroslav Rokoský ve svých textech uvádějí, že 10. – 12. května 1960 opustilo věznice 5 601 politických vězňů, tedy z celkového počtu 8 708 to bylo 64 %. KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1953–1966. 3. část*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992, s. 86. ROKOSKÝ, Jaroslav, *Amnestie 1960*, Paměť a dějiny, 1/11, Studie a články, s. 36.

⁶⁴ Amnestie minula např. údajně vedoucí *velezných skupin*. Ti byli sestěhováni do Valdic. Jednalo se např. o významné teology a pozdější blízké spolupracovníky budoucího kardinála Františka Tomáška: Josefa Zvěřinu (1913–1990) a Oto Mádra (1917–2011). Josef Zvěřina byl propuštěn 1965, Oto Mádr ještě o rok později. Srov VAŠKO, Václav, *Dům na skále III. Církev vězněná 1950–1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008, s. 255–264. Ján Chryzostom kardinál Korec (1924) byl dokonce propuštěn až v roce 1968.

⁶⁵ FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří, *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 1999, s. 54 Řecké slovo Koinótés znamená společenství. Felix Maria Davídek (1921–1988). Mádr, Zvěřina i Davídek se ve Valdicích setkali, dokonce Mádr pracoval s Davídkem u stejného stolu.

⁶⁶ KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1953–1966. 3. část*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992, s. 86 a 125.

a procesy proti církvi pokračují.⁶⁷ Nakonec je jedním z hlavních vnitřních hybatelů směrem k uvolnění ekonomika a její nutná reforma. Oficiálním proklamacím o vítězném přechodu ke komunismu neodpovídal poklesu národnímu důchodu (1964–1965) a rozrůstání černého trhu. A když se ale na 13. sjezdu KSČ, 31. května – 4. června 1966 v Praze, schválí rezoluce o překonání diktatury proletariátu, mluví se o všelidovém státu a zajištění náboženského vyživání, zdá se, že se ledy pohnuly nejen v ekonomické sféře.

Po IV. sjezdu spisovatelů v červnu 1967, na němž vystoupila skupinka zastánců reformy, ještě následovalo potrestání.⁶⁸ Ale po nahrazení Antonína Novotného Alexandrem Dubčekem⁶⁹ se vše potlačované dere na povrch. K životu se probouzejí společenské a zájmové organizace, církve i politické strany.⁷⁰

Římskokatolická církev byla pro svou početnost a internacionalitu *úhlavním nepřitelem* komunistické strany.⁷¹ V roce 1949 Národní shromáždění schválilo tzv. církevní zákony, které značně narušovaly církvím jejich autonomii.⁷² Na biskupství byli dosazeni 20. června 1949 církevní zmocněnci, kteří kontrolovali veškerou agendu, biskupové byli v průběhu padesátých let internováni či zavíráni⁷³ a na jejich místech se usadili režimně

⁶⁷ Kněz Josef Knödl byl odsouzen Krajským soudem v Praze 28. ledna 1960, opět VAŠKO, Václav, *Dům na skále III. Církev vězněná 1950 – 1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008, s. 70; 1959–1962 probíhala velká vlna nového zatýkání, dokonce je možné je označit za masovější než v předchozích letech. 1960 se odehrával proces s jezuitou, 1961–1963 stáli před soudem redemptoristé. Asi posledním procesem proti řeholníkovi byl politický proces v dubnu 1964, odsouzeným byl kalasantin Alfons Čevela. Srov. BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007 s. 173.

⁶⁸ Literární noviny jsou převedeny pod Ministerstvo kultury, Ludvík Vaculík (1926) je ze Svazu spisovatelů vyloučen. Kohout potrestán – stranické disciplinární řízení.

⁶⁹ Ve funkci prvního tajemníka ÚV KSČ nahradil Dubček Novotného 5. ledna 1968.

⁷⁰ Protože tématem naší práce je osobnost praktikujícího katolíka, který v pozdějších letech bojoval také za právo náboženskou svobodu, chceme nyní v krátkosti shrnout vývoj v této oblasti. Protože ale hlavním tématem je právě osobnost Augustina Navrátila, půjde opravdu jen o shrnutí. O církvi viz více BALÍK – HANUŠ 2007, CUHRA, Jaroslav, *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969 – 1972*, Sešity Ústavu soudobé dějiny, č. 32, Praha AV ČR 1999, KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu 1948 – 1953*, Doplněk, Brno 1993, VAŠKO 2004 (I), 2007 (II) a 2008 (III). Některé další informace budeme uvádět v souvislosti s peticemi za náboženskou svobodu, které Navrátil sepsal.

⁷¹ Informační byro na své ustavující schůzi v září 1947 prohlásilo, že katolická církev a Vatikán jsou pro KS nepřáteli. Po Vítězném únoru se situace ještě přiosťřila, ačkoliv zpočátku církev a stát jednali. Komunisté totiž církev potřebovali kvůli nadcházejícím volbám. KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, Doplněk, Brno 1993, s. 23. Podporu před volbami strana také vyžaduje po okupaci.

⁷² 14. října 1949 byly vydány zákony č. 217/1949 Sb, který zřizoval Státní úřad pro věci církevní (SÚC), č. 218/1949 Sb. O hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Vládní nařízení č. 219/1949 upravovalo vztah státu k církvi katolické, nařízení č. 220/1949 státu k církvi československé, 221/1949 k církvim evangelickým, 222/1949 k církvi pravoslavné a 223/1949 k náboženským společnostem Srov. VAŠKO, Václav, *Dům na skále I. Církev zkoušená, 1945 – začátek 1950*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004, s. 166.

⁷³ Uvedeme zde příklady čtyř duchovních. Štěpán Trochta byl od 1950 držen/vězněn ve své rezidenci, pod silným psychickým nátlakem, diecézi vedl vikář Oliva. Trochtu zatkl 16. ledna 1953, v červenci 1954 odsouzen na 25 let, propuštěn na květnovou amnestii 1960. Kardinál (1969 in pectore – v srdci, zveřejněno 1973) a litoměřický biskup prošel už nacistickými koncentračními tábory Mauthause a Dachau. Pracoval pak jako dělník, 1962 po mrtvici pod dohledem v církevních sociálních zařízeních. 19. července 1968 rehabilitován

naladění kapitulní vikáři.⁷⁴ 28. dubna 1950 se komunistům podařilo sloučit řeckokatolickou církev s pravoslavnou. Ještě předtím proběhla ze 14. na 15. dubna, první fáze tzv. bartolomějské noci⁷⁵ více známé pod názvem *akce K*, která svou realizací připomínala spíše vojenskou akci, třebaže ČTK uvedlo 18. dubna zprávu, že strana pouze pomáhá mnichům a řeholníkům vrátit se k jejich původnímu cíli – modlit se a pracovat. Pravdou bylo, že se jednalo o počátek internace a likvidace mužských řeholí. Protože většinu ženských řeholí stát potřeboval kvůli jejich práci v nemocnicích a ústavech, internovány byly většinou jen představené v hejnickém klášteře nebo řády, které nebyly státu prospěšné v ústavech a nemocnicích, případně již kvůli svému stáří nebyly schopné aktivně pomáhat. Z *plánu B*, tj. rozpuštění všech ženských řádů a kongregací, zamýšleného pro rok 1953 sešlo.⁷⁶

Diplomatické styky s Vatikánem, centrem římskokatolické církve, byly v podstatě přerušeny. Smrtí komunisty nenáviděného papeže Pia XII. (1958) a nástupem smířlivějšího Jana XXIII., který přišel s myšlenkou II. vatikánského koncilu, se možnost jednání mezi Československem a Svatou stolicí opět otevírá. Jan XXIII. umírá v roce 1963, ale schůzky v duchu *Ostpolitik*⁷⁷ nadále pokračují, neboť Pavel VI. chce změnit situaci církví ve východním bloku. Od prvního setkání v květnu 1963 v Praze se řeší správa diecézí, účast na

a vykonával svůj úřad, od nástupu normalizace opět izolován. 5. dubna 1974 těžce nemocného a neustále hlídaného biskupa navštívil opilý církevní tajemník Karel Dlabal. Po sérii nadávek typu *starej plesnivej dědku* ranila Trochtu mozkový mrtvice a druhý den zemřel. Obdobně na Slovensku hlídán jen spišský biskup Ján Vojaššák (1877–1965), vězněn již před únorem 1948, ve vykonstruovaném procesu odsouzen 1951 na 24 let za úklady proti republice, vyzvědačství atd. V procesu odsouzení i Michal Buzalka, pomocný biskup trnavské apoštolské administratury (1885–1961) a řeckokatolický biskup, eparcha prešovský Pavol Peter Gojdič (1888–1960) ve věznicí Leopoldov. 1963 Vojaššák propuštěn, zemřel v internaci. 1996 u Vojaššáka zahájen proces beatifikace, 2002 s Buzalkou. Gojdič patří od roku 2001 k blahoslaveným. Zemřel na následky mučení v den svých 70. narozenin, odmítl uznat spojení řeckokatolické církve s pravoslavnou a nabízený titul patriarchy. Srov. VAŠKO 2007 a 2008.

⁷⁴ Generální vikář v úřadu zastupuje biskupa, kapitulní vikář řídí diecézi po dobu sedisvakance – z latinského *sede vacante* – období, kdy je uprázdněný církevní úřad. V současnosti jedna z nejdelších sedisvakancí nastala po jmenování králevohradeckého biskupa Dominika Duky pražským arcibiskupem (13. února 2010). Administrátorem diecéze byl 12. dubna zvolen Mons. Josef Kajnek, pomocný biskup. Protože někteří z oslovených kandidátů na biskupský úřad tuto funkci odmítli, králevohradecká diecéze dostala svého biskupa až 3. března 2011. Svého úřadu se ujal na slavnostní intronizaci v Hradci Králové 17. května 2011. Jednalo se tedy o jeden rok a v čele diecéze byla církví schválená osoba.

⁷⁵ Tak bývá někdy akce K mezi věřícími nazývána. Na Slovensku se hovoří o tzv. barbarské noci. Viz i VAŠKO, Václav, *Dům na skále II. Církev bojující 1950 – květen 1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, s. 57. Druhá, často nezmiňovaná fáze proběhla 4. května 1950.

⁷⁶ Tamtéž s. 142–145. Ve více fázích proběhla akce Ř, zaměřená na komunity a řády mimo zdravotnictví, sociální péči nebo školství pro osoby handicapované. Z téměř 12 000 řeholnic jich téměř polovina byla převezena do soustředěvacích středisek, 2000 zařazeno do průmyslu a některé i do zemědělství. Na Slovensku mnozí laici řeholnice bránili. Viz BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007 s. 177–180.

⁷⁷ *Ostpolitik* je spojována s právě těmito papeži, Janem XXIII. a Pavlem VI. i s častým vatikánským vyjednavcem, kardinálem Casarolim (1914–1998). Vatikán si uvědomuje, že komunistické režimy nejsou jen přechodnou záležitostí, jak si zpočátku myslel, a je třeba s nimi vyjednávat a zajistit tak věřícím aspoň základní náboženské úkony a svobodu k jejich provádění. Jednání v 60. a 70. letech nebyla příliš úspěšná, Řím splnění většiny svých požadavků nedosáhl, naopak musel ustupovat v otázce kandidátů na biskupy, např. olomoucký Josef Vrana (1905–1987) byl aktivním členem režimní organizace *Pacem in terris*.

koncilu a důraz je kladen i na případ pražského arcibiskupa, od roku 1965 kardinála Josefa Berana, jenž byl internován už od 19. června 1949.⁷⁸ Po Beranově odletu do Itálie a ustanovení jeho nástupce – Františka Tomáška (ale jen v pozici apoštolského administrátora) se rozhovory na dva roky přerušují a pokračuje se v nich až v květnu 1967.⁷⁹ Řím ale v podstatě nedosáhl žádného obratu. Změny přinesl až rok následující.

21. března 1968 začalo Jaro i v církvi.⁸⁰ V Literárních listech je uveřejněn *Otevřený list katolíků vězněných pro víru prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi*,⁸¹ který vyzývá k umožnění aktivního křesťanského života. Dopis podepsalo 83 politických vězňů (vězněných z důvodu vyznání). Téhož dne se musí na Sekretariátu pro věci církevní vypořádat s nepříjemnou zásilkou. 100 000 občanů podepsalo společně s biskupy petici za odstranění nedostatků a křivd v náboženské oblasti. Biskupové požadují např. obsazení všech biskupských stolců řádnými biskupy,⁸² obnovení řeckokatolické církve, umožnění činnosti všech řádů a kongregací atd. Rezoluce a archy s podpisy docházely na Valdštejnské náměstí 10 i v následujících dnech a svými provoláními se přihlašovaly ke katolické víře a právu na svobodný rozvoj. Často se rovněž stavěly za biskupy své diecéze a žádaly jejich nástup do úřadu. Mezi mnoha farnostmi se objevily i Babice, jejíž úvodní prohlášení zde ocitujeme: *My podepsaní věřící z farnosti Babice u Moravských Budějovic, té farnosti, která byla v roce 1951 postižena nesmírným utrpením* [kněz z jejich farnosti, Drbola, byl popraven v 1. babickém procesu], *hlásíme se hrdě a statečně k naší svaté víře a zůstaneme při tom*

⁷⁸ Po přečtení pastýřského listu: *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky* v neděli 19. června na přenesený svátek Božího těla v katedrále svatého Víta. Tento dopis byl čten i na přenesený svátek Petra a Pavla, 26. června. Čtení dopisu bylo perzekuováno. Přenesený svátek – svátek je slaven v jiný den, než na jaký kalendářně vychází. VAŠKO, I, 2004 s. 149–150.

⁷⁹BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007, s. 43.

⁸⁰ V roce 2012 se první jarní den posunuje již na 20. 3. V této práci ale ještě využíváme shody mezi dřívějším datem a historickou událostí jako metaforu.

⁸¹ Československá církev evangelická (CČE) už před lednem 1968 poslala předsednictvu Národního shromáždění dopis, v němž navrhovali jednání o lepší budoucnosti společnosti. 7. února 1968 biskupové a kapitulní vikáři římskokatolické církve ministru kultury a informací Karlu Hoffmannovi dopis žádající rehabilitaci kněží. CUHRA, Jaroslav, *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969 – 1972*, Sešity Ústavu soudobé dějiny, č. 32, Praha AV ČR 1999, s. 15; BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, 2007, Centrum pro studium demokracie a kultury, str. je chybně uvedeno, že text byl uveřejněn v Literárních novinách s 84 podpisy, s. 43.

⁸² František Tomášek (1899–1992) byl v březnu 1968 jediným státem uznaný český biskup (ačkoliv fungoval jen jako administrátor), na Slovensku působili tři biskupové: apoštolský administrátor nitranský Eduard Nécsey (1892–1968), apoštolský administrátor Ambrož Lázik (1897 – 1969) a biskup rožňavský Róbert Pobožný (1890–1972). Tedy pro Čechy by bylo třeba biskupa do Olomouce, Brna, Litoměřic a Českých Budějovic. Plzeňská diecéze byla založena až 1993 a v čele stojí dosud její první biskup, František Radkovský (1939), ostravsko-opavská diecéze vznikla 1996 a opět má zatím svého prvního biskupa, premonstráta Františka Lobkowicze (1948). K titulu a funkci apoštolského administrátora: spravuje apoštolskou administraturu, která je dle kánonu 317 § 2 Kodexu kanonického práva (dále CIC) takovou částí církve, jež dosud nebyla označena za diecézi. Zřizovány jsou tam, kde dochází k politickému pronásledování věřících. Administrátor má stejnou autoritu jako sídelní biskup.

*dobrymi a věrnými syny a dcerami našeho národa. Jsme si vědomi, že jen v pravdě a spravedlnosti Kristově je zaručen šťastný a svobodný život každého z nás a stejně tak šťastná budoucnost našeho národa. Tyto vzácné dary může nám dát jen svobodný život naší svaté Církve. Žádají také o biskupská práva Karla Skoupého a podotýkají, že jen s plnou náboženskou svobodou je možné lépe pracovat pro vlast.*⁸³

Věřící také ocenili, že 25. března, na svátek Zvěstování Páně, došlo k odvolání Karla Hruzy ze Sekretariátu a jeho nahrazení socioložkou Erikou Kadlecovou⁸⁴, jež se k potřebám věřících stavěla vstřícněji. Teolog Josef Zvěřina k rychlostem událostí poznamenal: *...Pražské jaro přišlo naprosto nečekaně [...], připraveni jsme nebyli, žádné plány nebyly..., nevěděli jsme, co dřív...*⁸⁵ Ale brzy se rozkoukali a začali pracovat na uskutečňování náboženské svobody.

Mezi nejdůležitější úspěchy Jara patřilo zrušení *Mírového hnutí katolických duchovních*⁸⁶ a jeho nahrazení Dílem koncilové obnovy s českou i slovenskou částí spojenou celostátním předsednictvem,⁸⁷ obnovení řeckokatolické církve⁸⁸ a návrat internovaných biskupů,⁸⁹ obrození Charity⁹⁰ a katolického tisku.⁹¹ Že šlo jen o krátké nadechnutí, po němž

⁸³ Národní archiv, fond Sekretariát pro věci církevní, složka petice, karton 19. Na Valdštejnském náměstí sídlil Sekretariát pro věci církevní. Dále budeme citovat: NA, fond SPVC.

⁸⁴ Pozdější signatářka Charty 77, viz http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ch77_k.php, [staženo 4. 6. 2012].

⁸⁵ Marie Rút Křížková, *Žít jako znamení. Rozhovory s Josefem Zvěřinou*, Zvon, Praha 1997, s. 98.

⁸⁶ Komunistická moc spoléhala na to, že získá vliv na věřící skrze tzv. Katolickou akci (jméno si vypůjčila od fungující církevní organizace, kterou ale zakázala a pod stejným jménem vystupovali kolaborující kněží atd.). Ale už v roce 1950 režim viděl, že tato strategie nebyla účinná. Proto na Velehradě, místě spojeném se svatými Cyrilem a Metodějem (využívání vlastenecko-náboženských motivů) vyhlásila v červenci 1950 Velehradský výbor katolického duchovenstva. Na prvním sjezdu 1951 byl předsedou zvolen Josef Plojhar a název hnutí se změnil na Celostátní mírový výbor katolického duchovenstva. I na třetím sjezdu 1966 mění hnutí své jméno na více známé *MHKD*.

⁸⁷ Celostátní zakládací setkání na Velehradě 13. – 14. května 1968. Předsedou zvolen Tomášek. Původní název: Hnutí koncilní obnovy. DKO chtělo sjednotit úsilí o zavedení koncilových změn. Stát nebyl nadšen aktivitou, v níž spolupracovali duchovní i laici a neustále odsouval schválení organizačního řádu DKO. DKO fungovalo do roku 1970, pak bylo zastaveno. BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007, s. 47. Vatikánský koncil (1962–1965) znamenal velkou změnu v životě věřících. Latina byla při bohoslužbách nahrazena národním jazykem, kněz i oltář se obrací k lidu, laici jsou vybízeni k aktivitě atd. Z řádných ordinářů se zúčastnili Tomášek a Beran po svém odchodu do exilu, ze Slovenska Lazík a Nécsey.

⁸⁸ Tamtéž s. 48. I Vatikán měl zájem na obnově (své odnože) řeckokatolické církve. Legalizace až 13. června 1968 usnesením vlády č. 205.

⁸⁹ Např. návratu do své diecéze se nedožil Josef Karel Matocha (1888 – 1961), olomoucký arcibiskup. Brněnský biskup Karel Skoupý (1886–1972) se ujal svého úřadu 22. května 1968, českobudějovický Josef Hlouch (1902–1972) se do diecéze vrátil 9. června 1968. Zakladatel salesiánské provincie, Štěpán Trochta (1905–1974), byl nejprve v červenci 1968 rehabilitován a až poté směl nastoupit do Litoměřic. Takové štěstí neměl biskup Stanislav Zela (1893–1969), který rehabilitován byl, ale 1969 zemřel a do úřadu nestihl nastoupit. Karel Otčenášek (1920–2011) byl svěcen tajně (1950), označen za nástupce Mořice Píchy (1869–1956), avšak oficiální převzetí diecéze nastalo až 27. dubna 1990.

⁹⁰ V kompetenci Charity byla sociální a zdravotní péče o duchovní osoby, vydávání a distribuce náboženské literatury pod tzv. centrálním vydavatelstvím Ústřední církevní vydavatelství. V březnu odstoupilo na návrh Tomáška vedení, které se ale už 1. září 1970 opět vrátilo (kanovník Jan Mára 1902–2012). Charita nesměla provádět žádné sociální služby mezi lidmi a vydávání bylo limitováno přiděly papíru i osobnostmi redaktorů.

bude následovat dvacet let *pod hladinou*, věřil jen málokdo. Ukázkou může být citace z rezoluce, již sepsali kněží a laici banskobystričské diecéze. Rezoluce vznikla na schůzce, která se věnovala Dílu koncilové obnovy. Věřící vyjádřili své nadšení ze zdravých proudů v Komunistické straně, které *si aj našu dôveru v takom krátkom čase týchto mesiacov vedeli ziskat' v úprimnej a nebývalej miere bez pochlebovačnosti, ak skutočne aj náboženská sloboda nebude v Ústave zakotvena len pre zahraničie, ale pre nás*. Dodávají také, že se nemůžeme jen radovat z nové situace, ale musíme ji svými činy podporovat a dotvářet.⁹²

I Československá strana lidová se, stejně jako všechny nekomunistické strany, probouzela k životu, zbavila se zkompromitovaného vedení⁹³ a vypracovala v květnu nový program.⁹⁴ Hlásí se v něm k demokracii, jako první požaduje pluralitní politický systém a společně se Stranou Slobody se profiluje jako strana křesťansky orientovaná. Už nechce být bezvýznamnou institucí, *Svazem přátel komunistů*, v jakou byla proměněna po Únoru a za jakou ji označuje sociální demokrat Majer.⁹⁵ Nabírá také nové členy⁹⁶ a obnovuje zrušené organizace. Mezi jednu z těchto obnovených organizací patří i MO ČSL v Lutopecnech. Augustin Navrátil se jako místní autorita stává jejím předsedou.⁹⁷ Tento respekt se i nadále zvětšoval pro jeho usilovnou práci na obnově demokracie a svobodě náboženských projevů, alespoň ve své obci.

⁹¹ Tisk patřil také pod Českou katolickou charitu. Katolické noviny se staly opravdu katolickými a do normalizace jej vedl jezuita František Mikulášek. Z prorežimního *Duchovního pastýře* vytvořil Josef Zvěřina oblíbený časopis *Via*. Mikulášek i Zvěřina museli v roce 1970 odejít a byl obnoven *Duchovní pastýř*, který byl převeden pod kolaborantské kněžské hnutí *Pacem in terris*. CUHRA, Jaroslav, *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969 – 1972*, Sešity Ústavu soudobé dějiny, č. 32, Praha AV ČR 1999, s. 72.

⁹² Rezoluce z 29. června 1968, do rukou Eriky Kadlecové s průvodním textem. NA, fond SPVC, Složka Petice, karta 19.

⁹³ Po smrti Aloise Petra (1889 – 1951) byl předsedou známý prorežimní kněz Josef Plojhar (1902–1981), československý ministr zdravotnictví (1948–1968), jeden z aktérů falešné Katolické akce (která chtěla vytvářet dojem kontinuity s předchozí Katolickou akcí), Celostátního výboru katolického duchovenstva a Mírového hnutí katolického duchovenstva. Za svou činnost byl Vatikánem exkomunikován. K výměně celého vedení došlo na zasedání ÚV ČSL 31. března 1968. Předsedou se stal Antonín Pospíšil (1903–1973) a byl jím až do své smrti. Pospíšil byl členem strany už od r. 1928, ale v roce 1948 se postavil za Aloise Petra, zastával ve straně i mimo ni různé funkce (např. 1958–1960 ministr energetiky a vodního hospodářství) za což byl oceněn např. Řádem Vítězného února. Stoupencem reformu nebyl, ale nebránil jim. Později nezabránil ani čistkám. Srov. PEHR, Michal a kol.: *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*, Evropská akademie pro demokracii, Akropolis, Praha 2007

⁹⁴ Tento program ale nebyl odsouhlasen žádnou konferencí (sjezdy až od roku 1972), protože její přípravy přerušila okupace. Srov. <http://www.denikpolitika.cz/strana/kdu-csl-krestanska-a-demokraticka-unie-ceskoslovenska-strana-lidova/historie-strany>. V Národní frontě totiž pro vnější zdání demokracie zasedaly za českou stranu tři politické strany a za slovenskou také tři, když počítáme KSS.

⁹⁵ KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1948 – 1953, 2. část*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991, s. 18.

⁹⁶ Tamtéž s. 11 a 19. Před Únorem je uváděn počet členů cca 500 000, po Únoru počet stanoven na 20 000, později 33 000. V roce 1968 se mnozí členové do strany vrátili a strana měla 90 000 členů. Srov. PEHR, Michal a kol. *Cestami křesťanské politiky*. Akropolis, Praha 2007, s. 19.

⁹⁷ TESAŘ, Jan, *Zamlčená diagnóza*, Triáda, Praha 2003, s. 135.

ČSL okupaci odsoudila, stejně tak i lutopecenský předseda. Poměry se ale nelepšily a pomalu nastával čas, kdy se společnost musela opět potopit a čekat, co se bude dít na hladině. Krátce se rozčeřila po lednové oběti Jana Palacha, ale kola brzy doběhla ke břehu a o dalších zápalných pochodních⁹⁸ byla média nucena mlčet. Navrátil se podle pozdějšího svědectví snažil v Lutopecnách *agitovat proti stávajícímu socialistickému zřízení. Patřil mezi organizátory protistátního jednání, ke kterému ale v obci nikdo nepřidal.*⁹⁹

2.1 Konsolidace ČSL a Navrátil

*Volby se konají po složitém období a dá se říci, že jejich příprava jde nějak mimo nás. Je to politická směrnice, kritéria musí být splněna.*¹⁰⁰

Strana se musela *konsolidovat*, nejhlasitější odpůrci návratu do starých kolejí byli odejiti. Řadové členstvo projevovalo svůj odpor zdržováním této tzv. konsolidace, na což si stěžovalo nové vedení ÚV ČSL na svém zasedání v červnu 1970. Snaha propojit křesťanstvím s reálným socialismem zapříčinila odchod mnoha členů i vnímání strany jako katolického spolku, který udržuje kostely, kulturní památky, náměstí a návsi a politicky vytváří totalitnímu režimu fasádu demokracie. 10. ledna 1970 připomněl ve svém referátu předseda Jihomoravského KV ČSL, inženýr Petr Peňáz, nový způsob existence strany: *ČSL bude svou činnost nadále zkvalitňovat, prohlubovat a vytvářet tak stále příznivější podmínky pro spolupráci s orgány a organizacemi NF, při plném respektování vedoucí úlohy KSČ.*¹⁰¹ Na ústředí strany však nadále docházela i upozornění, že krajské a okresní organizace prosazují své *nesprávné tendence a názory.*¹⁰²

Mezi členy, kteří prosazovali ony *nesprávné názory*, patřil i Navrátil. Proto byl požádán, aby odešel ze své funkce předsedy na nižší pozici *po dobrém.*¹⁰³ Navrátil odmítl, ale

⁹⁸ O smrti Jana Zajíce se ještě vědělo, možná i kvůli výběru místa sebezapálení – Václavské náměstí – ale Evžen Plocek, Ivan Hlavatý a další byli na dlouho jmény zapomenutými a v podstatě je tomu tak i do dnes.

⁹⁹ Tendenční zpráva o pověsti z 22. listopadu 1985, sepsaná v Kroměříži nadstrážmistrem Milanem Sedláčkem. ABS fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, s. spisu 265/277. Navrátil se proti této zprávě ohradil a vše lživě vyvrátil. K této informaci se nevyjádřil. Uveřejněno i Studie. Výňatky z této stížnosti na Sedláčkovu zprávu v textu *Odvolání ke krajskému soudu v Brně*, Kroměříž 4. května 1986. LB, Studie 108, VI/1986, s. 453–455. Celé *Odvolání* s. 450–473.

¹⁰⁰ Vyjádření Bohumila Servuse k prvním normalizačním volbám. Dodává ještě, že je třeba přesvědčit spolustraníky. *Zápis ze schůze předsednictva KV ČSL Jihomoravského kraje*, 15. října 1970, na sekretariátě KV ČSL Brno, Archiv KDU-ČSL. Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV, 1964, 1965, 1970-1973, karton 10/32.

¹⁰¹ Projev ing. Petra Peňáze na zasedání KV ČSL 10. ledna 1970. Archiv KDU-ČSL Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV, 1964, 1965, 1970-1973, karton 10/32.

¹⁰² Opět <http://www.denikpolitika.cz/strana/kdu-csl-krestanska-a-demokraticka-unie-ceskoslovenska-strana-lidova/historie-strany>.

¹⁰³ Tak vzpomíná na situaci po srpnu 1968 Navrátil v otevřeném dopise *Nemohu mlčet* z 27. dubna 1991. Hlavním tématem dopisu je osoba Josefa Bartončíka (1944) lidoveckého politika, který se z tajemníka OV ČSL

byl tzv. salámovou technikou přesunut. Z předsedy MO na jejího jednatele, pak na řadového členu. Vše schvaloval Josef Bartončík (1944), jeden z těch, kteří se z Jarního nadšení dokázali rychle vyléčit a obrátit se zpět k Východu. Ale i samotné členství Navrátila se stalo problémem. Bartončík mu na soukromé schůzce sdělil, že i OV KSC v Kroměříži chce, aby Navrátil ze strany odešel.¹⁰⁴ Navrátil uvádí, že příčinou byl opět jeho důraz na dodržování zákonností v politické i náboženské sféře a kritika zemědělské politiky prováděné na vesnici. Bartončík sám podporoval v duchu oficiální politiky velká zemědělská družstva a soukromé ekologičtější hospodaření rolníků považoval za negativní jev. Proto také Navrátila přesvědčoval, aby své pozemky předal JZD dříve, než mu to bude řečeno/nařízeno oficiální cestou.¹⁰⁵ Rodina ale půdu potřebovala, protože z platu hradlaře bylo těžké uživit devět dětí a dva dospělé. Protentokrát Navrátilovi své pozice uhájili, o pár let později již takové štěstí neměli.

Navrátil se čím dál tím více nehodil do koncepce normalizující se strany. Ukázkou mohou být volby do Federálního shromáždění (listopad 1971). Kvůli oznámení konečného kandidáta na poslance za okres Kroměříž byla svolána schůze OV ČSL, rozšířená i o zástupce MO. Navrátil a další se na ni dostavili a s překvapením zjistili, že za předsednickým stolem nesedí jen Bartončík, ale sám Josef Plojhar, anoncovaný kandidát. Bartončík prosazoval proti vůli členů ČSL kandidaturu muže, jehož jméno se skloňovalo ve všech pádech s pojmem *kolaborant*. Zástupci strany se domluvili, že Navrátil vystoupí v diskusi s prohlášením, že lidovcům nevádí kandidatura Plojhara za Svaz protifašistických bojovníků, případně za komunisty, ale v žádném případě za ČSL. Diskuse však byla řízená, Navrátil slovo nedostal a vymezený čas hovořil jediný mluvčí, který vyzdvihoval kvality Josefa Plojhara. Věc se pro funkcionáře uzavřela prohlášením, že jde o návrh NF, a proto kandidaturu nebudeme zpochybňovat. V oficiální zprávě se o kroměřížském aktivu, konaném 11. listopadu 1971,

přes tajemníka KV ČSL v Brně dostal až na předsednický post (1989–1990). Dopisem, který je dostupný na <http://www.cibulka.net/noviny/nn1991/nn0191/obsah/6.htm>, [staženo 4. května 2012] chtěl Navrátil *podat svědectví* o Bartončíkově politické činnosti.

¹⁰⁴ To je jen důkazem závislosti lidové strany na straně komunistické. 7. května 1973 např. Bartončík na poradě tajemníků OV ČSL referuje, že byli na OV KSC *upozorněni na určité věci*. Rodičům doporučují, aby děti nešly na humanitní směr. Pozitivní ale je, že řada intervencí ohledně přijetí dětí členů ČSL na různé školy, byla kladně vyřízena. *Zápis*, na sekretariátě KV ČSL Brno, Archiv KDU-ČSL, Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV, 1964, 1965, 1970–1973, karton 10/32.

¹⁰⁵ Na svých zasedáních sledovala ČSL počty soukromě hospodařících rolníků. Např. 9. listopadu 1973, schůze předsednictva KV ČSL Jihomoravský kraj, na sekretariátě v Brně. Archiv KDU-ČSL Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV, 1964, 1965, 1970–1973, karton 10/32.

informuje jako o *velmi zdařilém*, který *splnil své poslání*. Za předsednictvo KV se účastnili Bohumil Severus a Josef Zedník.¹⁰⁶

Že nebyl exkomunikovaný kněz přijatelným zástupcem strany nejen pro Navrátila, dokazuje už *Zápis ze zasedání krajského výboru ČSL Jihomoravského kraje*, 10. ledna 1970. František Michalík za okres Blansko v debatě na téma Plojhar uvádí: *...jsme pro jednotnost ve straně a vím, usnesení nadřízeného orgánu je závazné pro orgán nižší. Ovšem s usnesením posledního zasedání ÚV nemohu souhlasit a také nebudu, protože názor velké většiny členstva je v rozporu s tímto usnesením. [...] Návratem Dr. Plojhara do funkcí [např. čestné předsednictví] se vyjasnila situace v našem ÚV, i když jistě ví, že s jeho návratem do funkcí nesouhlasíme. Dr. Plojhar již v minulosti zdůrazňoval, že počty nejsou ve straně rozhodující, stranu viděl jako osobní majetek, viděl své zájmy a také výhody. Křesťanství je mu cizí a je proto neúnosné, aby byl znovu v čele naší strany. Ve velmi podobném duchu se vyjadřovali i další z diskutujících, Oldřich Holubář za okres Brno-venkov i Zdeněk Skočdopole za Jihlavu. Stanislav Holík zastupující Znojmo ještě poznamenal: *Zvolení br[atra]. Dr. Plojhara do funkcí zapůsobilo otřesně na naši členskou základnu a jistě to bude mít i svůj dopad na počty členů*. Bartončík se k Plojharovi nevyjádřil a ten později kandidoval za Kroměříž.¹⁰⁷*

Komunistická strana tlačila na vystoupení Navrátila ze strany. On ale odejít nehodlal. Bratr Bartončík¹⁰⁸ tedy paní Navrátilové, v té době jednatelce MO Lutopecny, pohrozil, že až jejího muže srazí auto, bude vdovou s devíti dětmi. Protože již v roce 1970 opravdu auto Navrátila mezi Kojetínem a Kroměříží srazilo a po dva dny ležel v kroměřížské nemocnici v bezvědomí, uměla si jeho žena představit strach o svého muže. Druhé přejetí se nakonec nekonalo. Auto ovšem srazilo jeho přítele, Jana Pavlíčka, na téže silnici. Zda se jednalo o úmysl či nehody dodnes Navrátilova rodina neví.¹⁰⁹ Když ale začal psát své otevřené dopisy, přátele jej varovali. Báli se, aby nedošlo k nějaké nehodě, tentokrát však zcela úmyslné.

Předsednictvo OV ČSL v Kroměříži se nakonec nechalo přesvědčit Bohumilem Servusem (1928) a Bartončíkem, aby jméno Augustina Navrátila vyškrtlo ze seznamu členů,

¹⁰⁶ *Zápis ze schůze předsednictva KV ČSL Jihomoravského kraje*, 22. listopadu 1971, v sekretariátě KV ČSL Brno, s. 2, Archiv KDU-ČSL. Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV, 1964, 1965, 1970-1973, karton 10/32.

¹⁰⁷ *Zápis ze zasedání krajského výboru ČSL Jihomoravského kraje*, 10. ledna 1970, v zasedací síni KV ČSL Brno, od 9h. Archiv KDU-ČSL. Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV, 1964, 1965, 1970-1973, karton 10/32.

¹⁰⁸ Nejde tu o příbuzenský vztah, ale o typické oslovení mezi členy lidové strany.

¹⁰⁹ Pavla Říhová písemně 27. července 2012 dodává, že řidič, který jejího otce srazil, jej odvezl i do nemocnice a konal se pak soud. Sama podotýká, že nehody se stávají, tedy není možné rychle soudit. Ovšem Navrátil sám ve svém dopise o Coufalovi nehodu i varování přátel zmiňuje. Dopis č. 2, s. 8, LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30, krt. 37.

bez jeho přítomnosti a souhlasu MO Lutopecny. Organizace v rodné vesnici zareagovala jednotně. Všichni chtěli vrátit legitimace a vystoupit ze strany. Nakonec MO ČSL zůstalo v Lutopecnách zachováno, neboť z Kroměříže jim pohrozili, že by Navrátil byl činěn zodpovědným za tuto situaci, což by mohlo vést až k soudnímu řízení za rozvracení strany Národní fronty. Servus se prý pak holedbal, že Navrátila dostal ze strany.¹¹⁰ Ten ale vyloučení, k němuž došlo v roce 1974,¹¹¹ nepovažoval za konec své práce pro společnost. Naopak byl rád, že už nebude korigován nějakým orgánem, ale jen svým svědomím. S Josefem Bartončíkem, jenž si také nechával připisovat zásluhy za odchod Navrátila, byl tento v rozporu od té doby ještě několikrát.

A co říkají o celé záležitosti dochované dokumenty? *Zápis ze schůze předsednictva KV ČSL Jihomoravského kraje z 12. září 1974 se o osobních animozitách nebo výhrůžkách nezmiňuje. Nejprve se předsednictvo KV ČSL ve čtvrté části schůze věnované organizačním a kádrovým záležitostem zabývalo méně problematickými body a pak se již cele věnovalo Navrátilovi a jeho vyškrtnutí ze strany na návrh předsednictva v Kroměříži. Vyslechli si odvolání spolustraníka z Lutopecen datované k 9. červnu, žádost místní organizace ze 13. června. Rovněž úplné znění dopisu MO ČSL adresované KV ČSL v Brně ze dne 10. července, zápis předsednictva OV ČSL v Kroměříži zapsaný 23. července a posledním dokumentem bylo vyjádření POV ČSL k dopisu výboru MO ČSL Lutopecny 27. srpna. Pak bratr Strašák jako zástupce OV ČSL v Kroměříži vysvětlil situaci.¹¹² Servus se jako první zapojil do diskuse a ohodnotil Navrátilovo jednání jako nesprávné. *Je třeba vidět osobu Navrátila jako člověka nepřístupného žádného kompromisu, který staví otázku svých 9ti dětí až na druhé místo. Za nejideálnější by považoval Navrátilův dobrovolný odchod ze strany. Právě děti jsou pro sestru Vilemínu Wetterovou důležitým aspektem, k němuž je třeba přihlížet. Sama by pro vyškrtnutí nehlasovala, dětem to ovlivní celý život, a proto navrhuje ještě jednou projednat vše s OV ČSL a OV NF. Naopak Zedník se kategoricky odmítá účastnit jakéhokoliv jednání MV NF a MNV, jelikož vše bylo řešitelné do doby, dokud Navrátil nezačal vyhrožovat cizími sdělovacími prostředky.* Do debaty se zapojil další z řady*

¹¹⁰ V dopise *Nemohu mlčet* z 27. dubna 1991 dokonce Navrátil uvádí, že o tom Servus mluvil i před Gustavem Husákem. Což nemůžeme svědomitě doložit.

¹¹¹ Dle pramenů ABS, fond Svazků kontrarozvědného rozpracování – Brno, archivní číslo 364 813, svazek 27 858 ve Zprávě o zavedení signálního svazku akce „HRADLO“ s. 2 uvedeno, že v té době byl Navrátil ještě okresním funkcionářem. Tuto Zprávu ze dne 23. března 1977 schválil náčelník O-StB Kroměříž pplk. Jaroslav Bichler. Akce Hradlo se týkala rozšiřování Charty 77. V návrhu na zavedení signálního svazku LAIK je v charakteristice Navrátila zmíněno, že byl Navrátil vyloučen z ČSL na popud Plojhara, se kterým se dostal rozporu, blíže nepopsaného. ABS, fond Svazků kontrarozvědného rozpracování – Brno, archivní číslo 404 893, svazek 30 722 19. dubna 1979. Signální svazek Laik byl vytvořen kvůli jeho první petici (Petice na podporu římskokatolické církve) roku 1978.

¹¹² Bohužel žádný z dopisů nebo vyjádření lidovce Strašáka v archivu KDU-ČSL nebyly nalezeny.

bratřů, Vašina. Ten si myslí, že situaci je třeba řešit přímo v Lutopecnách, protože každé navržené východisko *od stolu* narazí na tamější členy. Zajímavá je poznámka, že KSC nemá zájem o vyhocení situace, ovšem na druhou stranu nelze zrušit rozhodnutí OV ČSL. Kde by pak byla jeho autorita? Závěrem bylo přijato usnesení o pověření sekretariátu OV ČSL Kroměříž sjednat schůzku zástupců MV NF a MNV v Lutopecnách, jíž se zúčastní za předsednictvo krajského výboru předseda KV Servus a Josef Langer.¹¹³

Bartončík nebyl na této schůzi vůbec přítomen. A to ani na následující, konané 11. října, která se věnovala ve své sedmé části proběhlému setkání v Lutopecnách. Na schůzce byl ze zástupců KV Servus a místo delegovaného Langra kroměřížský člen Strašák. Alois Strašák se postavil za Navrátila. Poukazoval na to, že chyba nebyla jen na Navrátilově straně. Nepovažoval rovněž za správné jeho vyškrcnutí hned na prvním jednání OV ČSL, které se tím zabývalo. Jiné instituce proti Navrátilovi nezakročily, proto by ani lidová strana nemusela postupovat tak tvrdě a nechápat jeho činnost jako neslučitelnou s aktivitami občana socialistického státu. Navrhuje proto jenom pozastavení členství ve straně. Servus o schůzce referoval negativněji. Ačkoliv se snažili o kompromis, Navrátil na něj nechtěl přistoupit a nebyl ani ochotný se nějak domluvit. Podle předsedy KNV metody a formy zmiňovaného vrhají špatné světlo na celookresní i místní organizaci a nejsou v souladu s členstvím v lidové straně. I když je možné připustit, že ke křivdám zde došlo. Bohumil Kozák a Josef Vašina viní okres, jenž měl vše řádněji prošetřit. Vašina ještě dodává, že rozhodnutí OV ČSL nezamezuje, se v budoucnu ucházet opět o členství. Ozývá se i hlas, že stanovisko politických orgánů je jednoznačné a Navrátil měl vystoupit ze strany už v roce 1968, jak bylo doporučeno. Tehdy se braly v potaz jeho děti. Ladislav Kučeřík reaguje na předešlou Zedníkovu poznámku, že ČSL není žádný sociální ústav, proto se rozhodnutí nemohou dělat podle počtu dětí, když na ně sám otec *nebere zřetel*. Nicméně vznáší návrh, aby okresní orgán na příslušných místech, blíže neuváděných, domluvil, že se vyloučení ze strany negativně neprojeví na žádném z devíti potomků. Na řadu přišlo rozhodnutí PKV. Všichni mimo Strašáka hlasovali pro potvrzení Navrátilova vyškrcnutí.¹¹⁴ Ten se členem lidové strany stal až po revoluci.

¹¹³ *Zápis ze schůze předsednictva KV ČSL Jihomoravského kraje* z 12. září 1974, konané v sekretariátě KV ČSL Brno, s. 3–4. Archiv KDU-ČSL, Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV, 1974 a 1975. Složka KV ČSL Jihomoravský kraj, zápisy KV a PKV, aktivity, porady, II. pololetí, karton 10/33.

¹¹⁴ *Zápis ze schůze předsednictva KV ČSL Jihomoravského kraje*, 11. října 1974 v sekretariátě KNV v Brně, Archiv KDU-ČSL, Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV, 1974–1975. Složka KV ČSL Jihomoravský kraj, zápisy KV a PKV, aktivity, porady, II. pololetí, karton 10/33.

Vypsali jsme zde podrobněji tato jednání, abychom ukázali jejich průběh a prvky, které ovlivňovaly rozhodování. Počet dětí, autorita orgánů, vstřícnost KSČ. Zdá se, že v celé záležitosti Bartončík nehrál žádnou roli. Avšak vzhledem k tomu, že byl v předsednictvu OV ČSL a aktivně se zapojoval do normalizace i v podobě obdivných zájezdů do SSSR¹¹⁵ a studia na tzv. Vokovické Sorbonně, VŠ ÚV KSČ, těžko můžeme předpokládat, že byl jako Antonín Strašák proti Navrátilově odchodu/vyloučení ze strany.

Navrátilův případ nebyl v kraji jediný, např. Antonín Staněk *jako ukázněný člen* odevzdal legitimaci, sám a bylo navrženo ho, vzhledem k jeho morální a charakterovým vlastnostem, vyškrtnout z řad straníků.¹¹⁶ Méně ukázněně se asi zachoval bratr Adamec, s nímž strana komunikovala prostřednictvím okresního soudu v Břeclavi. Proti vyloučení se odvolal. O jaké problémy šlo, nevíme. Dalším příkladem byla členka strany, Jelínková. Potom, co s ní lidovci rozvázali pracovní poměr, zavolala Zedníkovi, že tuto dohodu ruší. V následujících dnech se pokusila o sebevraždu a byla po ošetření dopravena do kroměřížské psychiatrické léčebny.¹¹⁷ Přetvoření ČSL ve stranu poslušnou vládnoucím komunistům tak nebylo vždy jednoduché.

¹¹⁵ Bartončík mluví o hlubokých dojmech, který zanechal zájezd do SSSR na schůzi 9. listopadu 1974, časově tedy jeho zájezd odpovídá řešení problému lidové strany s Navrátilem. *Zápis ze zasedání krajského výboru ČSL Jihomoravského kraje, konané 9. listopadu 1974 v Brně, zasedací síň – Typos*. Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV. 1974-1975. Složka KV ČSL Jihomoravský kraj, zápisy KV a PKV, aktivity, porady, II. pololetí, karton 10/33.

¹¹⁶ *Zápis ze schůze předsednictva krajského výboru Čs. strany lidové Jihomoravského kraje*, 25. března 1971 v sekretariátě KNV ČSL v Brně. Archiv KDU-ČSL, Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV. 1964, 1965, 1970-1973, karton 10/32.

¹¹⁷ *Zápis ze schůze předsednictva krajského výboru ČSL Jihomoravského kraje*, 5. října 1973, v SKV ČSL. Archiv KDU-ČSL, Jihomoravský kraj, Zprávy KV a PKV. 1964, 1965, 1970-1973, karton 10/32.

3. Boj o půdu

*V mezích socialistické hospodářské soustavy je přípustné drobné soukromé hospodářství založené na osobní práci a vylučující vykořisťování cizí pracovní síly.*¹¹⁸

*...lidé, kterým jde jen o to, aby si vysloužili kariéru, používají na vesnici donucovací prostředky a myslí si, že je to správné... To by bylo takové idiotství, taková tupohlavost...*¹¹⁹

Na počátku normalizace byla vyhlášena na okrese Kroměříž tzv. soutěž. Jejím heslem bylo prohlášení: *Každá obec bude socialistická*. To pro soukromě hospodařící znamenalo konec, neboť v žádné obci nesměl být ani jeden uživatel půdy nad 0, 5 hektaru. Protože Navrátil by kazil stoprocentní splnění, byl v prosinci, 7. a 20., 1972 předvolán na MNV Lutopecny v přítomnosti předsedy MNV, předsedy vesnické místní organizace KSČ, předsedy OV Výboru lidové kultury (dále VLK) a zástupce výkupního závodu v Kroměříži. Pokaždé byl vyzván, aby předal svůj pozemek k užívání JZD. A pokaždé odmítl.¹²⁰ Příčinou byla sociální situace rodiny, jelikož plat hradlaře pro jedenáctičlennou rodinu nemohl stačit. Přilepšovali si proto pěstováním cukrovky a jiných zemědělských plodin, pro sebe, dvě krávy a další zvířectvo. Obdělávali pole o výměře přes 1, 4 hektaru (byli jediní v 70. letech ve své obci, kteří užívali takovou plochu, ovšem celou výměru měli jako rodina v užívání až od roku 1969, připisem MNV),¹²¹ které mělo větší výnosy než místní JZD (nadprůměrné výsledky zvláště u brambor a již zmiňované cukrovky),¹²² čehož si lidé všímali a vznikala tak otázka po smyslu a efektivitě práce v zemědělském družstvu. Navrátilovi dokázali splnit i dodávky z úrody, které stanovovalo MNV. Chodili pomáhat sousedům, do JZD při sklizni a brigádách vyhlášených MNV a JZD – věděli, že to je způsob, jak zabránit tomu, aby o svou půdu přišli.

V prosinci 1972 už ale ani účast na brigádách nestačila. Okres chtěl splnit svůj závazek a tomu nemohl stát nikdo v cestě. Navrátil se bez předchozího varování dozvěděl, že

¹¹⁸ Citace 9. článku Ústavního zákona ze dne 11. července 1960, 100/1960 Sb.; viz http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html; [staženo 10. června 2012].

¹¹⁹ Navrátil cituje Lenina *K rolnické otázce*, který zde hovoří o kariéristech, kteří vstupují do komunistické strany jen kvůli zajištění a nerozumí ničemu. LB, fond VONS inv. č. 223, sg. II/1, krt. 36. LENIN, Vladimír, Iljič, *K rolnické otázce*, Praha 1975, s. 105.

¹²⁰ Dopis č. 10, s. 2, LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30, krt. 37.

¹²¹ Viz např. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/2, krt. 36, v rozhodnutí ONV Kroměříž, odbor vodního a lesního hospodářství, z 5. února 1974 k odvolání Navrátila proti záboru jeho půdy pro JDZ NIVA se sídlem v Ratajích. V textu, který na svou obranu sepsal sám Navrátil, ale nacházíme informaci: *v okolí hospodaří soukromí zemědělci s několika desítkami ha půdy...* LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/1, s. 2, krt. 36.

¹²² Otevřený dopis č. 10, s. 6, LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30, krt. 37. Navrátil byl svými pěstitelskými úspěchy známý.

pokud půdu neodevzdá: bude mu přidělena část pole v sousední vsi Popovice, okresní zemědělská správa zakáže všem socialistickým organizacím, aby mu pomohli s hloubkovou orbou či vymlácením obilí kombajnem a nejhorším trestem byla výše dodávkových úkolů pro rok 1973, jež byly záměrně oznámeny pozdě, až v lednu inkriminovaného roku. Kromě obvyklého mléka a vajec teď MNV požadovalo 48 metráků (q) z 1, 42 ha (později změněno na 26 q). Do té doby Navrátil sjednával druh a množství dodávek na základě vzájemné dohody s nákupními organizacemi, potvrzené i písemnou smlouvou.

Na otázku, zda bude MNV přihlížet podle platných zákonů (č. 51/1959 Sb.) k velikosti zemědělského závodu, výrobním možnostem nebo sociálním podmínkám konkrétního zemědělce, dostal Navrátil negativní odpověď. Dokonce, jak zaznamenává do svého otevřeného dopisu č. 10, mu bylo sděleno, že oni mají moc, tudíž si mohou dělat, co chtějí. A v případě, že by si chtěl stěžovat, nebude mít u koho.¹²³

Česká JZD provozovala extenzivní typ zemědělství, Navrátil ve svých skromnějších podmínkách musel pracovat opačně. To znamenalo výběr odlišných rostlin pro pěstování, jiné období setí a množství hnojiva. Poněvadž měl Navrátil vlastní dobytek, hnojl ekologicky, na rozdíl od družstev. V době, kdy se dozvěděl, že musí odvést neúměrné dávky obilí, měl půdu připravenou pro cukrovku, protože hospodářský rok se nekryje s kalendářním. JZD mu později už vzešlou plodinu zaoralo, naselo ječmen, který ovšem nevzrostl (půda byla přehnojena pro řepu). Jak se dalo čekat, požadované množství obilí nebylo dodáno. Přepočteno na obilní jednotky však rodina splnila dodávky v mase, mléce a cukrové řepě, ale úřady tuto skutečnost nebraly v potaz. Přes protesty a Navrátilovo odvolávání se na ústavní zákon, jenž ve 26. článku, 2. odstavci zaručoval rodinám s více dětmi poskytnutí zvláštních úlev a podpor¹²⁴ a v 9. článku umožňovala i soukromé hospodaření, mu půda byla odebrána. Pro Navrátila mohlo být jistou satisfakcí, že sousedé odmítli na příkaz úřadů zničit jeho úrodu a zaorání musel provést místní soudruh agronom. Později Navrátil poukazuje na to, že pozemky, které JZD Rataje zabralo pro své užívání, leží ladem. S technikou, s níž obyčejně JZD pracovalo, nebylo tato pole možné obhospodařovat.¹²⁵

¹²³ Dopis, s 2, LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30, krt. 37.

¹²⁴ Text ústavy z 11. července 1960 je dostupný na stránkách Poslanecké sněmovny České republiky, http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html, citované zvolání je uvedeno v Prohlášení, I. odstavec. [staženo dne 31. května 2012].

¹²⁵ Odvolání k okresnímu soudu v Brně 18. 1. 1978 proti rozsudku 21. 12. 77 v Kroměříži – uložení ambulantní psychiatrické léčby LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/1, krt. 36.

10. ledna 1974 sepsalo MNV Lutopecny *Rozhodnutí*, v němž Navrátilovým oznamovalo, že 2/3 pozemků¹²⁶ mají na dobu šesti let předat do užívání JZD Niva se sídlem v Ratajích. Argumentovalo nesplněním dávek i tím, že Navrátil na obdělávání nestačí a neustále potřebuje sousedskou výpomoc. Navrátil se v zákonné lhůtě (15 dní ode dne doručení) proti *Rozhodnutí* odvolal. Věděl totiž, že MNV mělo povinnost umožnit účastníkům řízení vyjádřit se k podkladu zjištění správního orgánu, doplnit ho atd. Rada MNV o této otázce dokonce ani nejednala, vše bylo řízeno okresními institucemi a předseda MNV Josef Přecheťěl nejednal dle správního řádu, protože jej ani neznal.¹²⁷

Spor o půdu se může zdát nezajímavý, my jej uvádíme z několika důvodů. Zde začíná Navrátilův administrativní boj s komunistickou mocí, dochází k prvním soudům (pokud nepočítáme lidový soud z roku 1948 a zmínku, že v témže roce byl trestán za zavinění dopravní nehody)¹²⁸ i k prvnímu psychiatrickému vyšetření a posudku, v němž se už setkáváme s tvrzením, že vyšetřovaný trpí paranoiou kverulans a persecutorií. K této diagnóze Navrátil později dodává, že v Sovětském svazu bylo častější *onemocnění* schizofrenií, v našem státě je větší výskyt paranoiků.¹²⁹

Poškozený zemědělec se zúčastnil 18. ledna 1974 plenárního zasedání MNV v Lutopecnách a vyzval zde přítomné k zodpovězení některých otázek, např. zda může někdo z nich dosvědčit, že hospodařil špatně. Když se ukázalo, že to nemůže potvrdit nikdo, ačkoliv byl odeslán přípis na ONV ing. Krejčímu o likvidaci soukromého hospodářství Augustina Navrátila, jež by musela dle zákonů rada podepsat, rozhodl se tento k sepsání prohlášení. Text podepsalo 34 občanů, kteří dokládali, že Navrátil hospodařil dobře, jeho výnosy byly nadprůměrné a pokud to bylo možné, pomáhal s celou rodinou na poli svým sousedům i obci. Odvolání, ani žádné z budoucích, nepomohlo. Protože zabrání pozemku neodpovídalo platným právním normám, napsal také 17. května 1974 na Okresní prokuraturu do Kroměříže *Žádost o vysvětlení*.¹³⁰ Vysvětlení nepřišlo, napsal tedy na ministerstvo zemědělství, jež ho odkázalo na místní orgány. Pro rodinu odejmutí půdy znamenala nepřijemnou ztrátu možnosti přilepšení a otec tuto nespravedlnost označil na další schůzi družstva a obce za okradení

¹²⁶ Parcely k předání č. 280 a 337, 281 a zahrada 103 nechány rodině k užívání (pod 0, 5 ha). Viz *Rozhodnutí*, LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/2, krt. 36.

¹²⁷ Dopis 10, s. 4 a 5. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30, krt. 37. Více k Odvolání. Podáno bylo 16. 1. 1974 a ONV v Kroměříži odborem vodního a lesního hospodářství 5. 2. 1974 mu nevyhovělo. Dokonce je Navrátilovi sděleno, že předběžná dohoda o předání pozemků s JZD Rataje by nebyla vhodná, protože si neustále stěžuje a nevyskytuje se u něj ochota k domluvě. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/2, krt. 36.

¹²⁸ Tato informace LB, fond VOS, inv. č. 223, sg. I/4, krt. 36. Posudek, s. 6, v originále 17-18. Více není dostupné.

¹²⁹ Dokument *Portrét praktického katolíka* (1991), režie Karel Fuksa, 15-16 minuta.

¹³⁰ LB, fond VONS inv. č. 223, sg. I/5, krt. 36.

rodiny a dětí skrze zcizení pozemků, kterého se v kraji dopouštěli za druhé světové války nacisté.¹³¹ *Jednáš jako fašisté*, řekl Josefu Přecechtělovi.¹³² Obdobně smýšlí i po devíti letech: *Nikdy jsem si nemyslel, že v socialistickém státě, kde je proklamována zásada, že půda patří těm, kteří na ni pracují, bude rodině s devíti dětmi násilně odebrána půda intenzivně vlastními silami a vlastním provozním zařízením obdělávaná jen proto, že jsem dosahoval u některých produktů podstatně vyšších výnosů než místní socialistický sektor, což budilo u některých funkcionářů a orgánů velké pohoršení. Právem jsem proto uvedl a trvám na tom, že v žádném kapitalistickém ani v žádném fašistickém státě by si takové počínání proti rodině s devíti dětmi nemohli beztrestně dovolit.*¹³³ Toto srovnávání s kapitalismem a fašismem plynulo z propagandy komunistického režimu, jež tvrdila, že socialismus přináší svým občanům nejlepší možnosti pro život a zmiňované systémy nedokážou uspokojit sociální, právní a jiné potřeby.

Situace po prohlášení na MNV nabrala obrátky. 16. dubna 1975¹³⁴ uznává okresní soud v Kroměříži za předsednictví JUDr. Ulrycha Augustina Navrátila vinným ve věci: *útoku na veřejného činitele*, protože dle soudu naplnil skutkovou podstatu tohoto trestného činu podle § 156 odstavce 2 trestního zákona. Byl souzen za výroky pronesené na MNV v Lutopecních. Trest zní: šest měsíců s podmíněným odkladem na dobu dvou let. Odsouzený se ale s tímto výsledkem nesmířil a trval na opětovném prošetření svého případu. U Krajského soudu prohlásil, že se cítí nevinný.¹³⁵

Po dalším odvolání z 10. listopadu 1975 proti rozhodnutí MNV adresovaném ONV v Kroměříži, odboru zemědělství, zahájil 10. března 1976 nadporučík Veřejné Bezpečnosti (dále VB) Janča podle § 160 trestního řádu trestní stíhání. Současně byl podle § 163 odstavce 1 trestního řádu Navrátil opět stíhán za trestný čin útok na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odstavce 2 trestního zákona. Usnesení z 10. března 1976 označuje

¹³¹ Podle <http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1992/nn1992/obsah/16.htm> [staženo 5. ledna 2008] a autora článku Augustin Navrátil – oběť socialistické inkvizice Luboše Vydry, tento výrok AN pronesl veřejně a adresně k osobě předsedy Přecechtěla, Usnesení SNB oddělení vyšetřování VB v Kroměříži z 10. března 1976 explicitně informuje o daném výroku jen písemnou formou v Navrátilově odvolání z 10. listopadu 1975.

¹³² Navrátil zde zaměňuje pojmy nacismus a fašismus.

¹³³ *Odpověď na Váš dopis ze dne 31. 5. 1983 zn. Spr. 18058/83* z 1. srpna 1983. Odpověď je adresována KS Brno. LB, Studie 90, IV/1983, s. 535.

¹³⁴ Datum 16. dubna 1975 výslovně uvádí jenom Luboš Vydra v článku *Augustin Navrátil – oběť socialistické inkvizice*, *Necenzurované noviny*, r. 2, 1992, 1. 1, dostupné na <http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1992/nn1992/obsah/16.htm>, [kontrolováno 28. července 2012].

Duben 1975 zmiňuje Vojtěch Navrátil v článku *Blázní byli oni*. Archivní materiály, které jsme měli k dispozici, zmiňují, že Navrátil byl již v roce 1975 odsouzen za výše zmiňovaný trestný čin v Kroměříži. Rozsudek ze 7. 2. 1978 LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/5, krt. 36 a také ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/19-85, s. 19 posudku z Bohnic.

¹³⁵ Shrnující informace viz ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/19-85, s. 19, Ústavního znaleckého posudku na Augustina Navrátila z 28. února 1986.

Navrátilovo chování jako hrubé znevážení státního orgánu a ve zkratce také uvádí věty, kterými se Navrátil onoho hrubého znevážení dopustil. Kromě, nám již známého označení jednání MNV jako fašistického, se zde ještě objevuje Navrátilova reakce na zamítnutí jeho odvolání, o němž se vyjadřuje jako o: *právnickém zmetku a ubohé slátanině*.¹³⁶ Ve svém odvolání také cituje některé své formulace ze *Žádosti o vysvětlení: Místo abyste dozírali nad zákonností, raději jste se spojili s těmi, kteří v rozporu se zákony a závaznými právními předpisy okradli naši jedenáctičlennou rodinu o nutný zdroj příjmu, kterým je odebraná půda – Vaše vyřízení mé stížnosti považují za ubohou slátaninu, právníký zmetek a spolu s jednáním MNV a ONV za hrubý nátlak...sociální diskriminace, prováděné cynickým způsobem vlastním nelítostné, surové, prohnilé kapitalistické společnosti, ve které vládne podsvětí, Mafie, Ku-Klux-Klan. Se mnou a naší rodinou je jednáno horší jak s nějakým třídním nepřítelem*.¹³⁷

Tato vyjádření oficiálně přispěla k rozhodnutí vyšetřit duševní stav železničáře z Lutopecen. Obžalovaný se totiž cítil nevinný a prohlašoval, že se bude odvolávat do té doby, než se věci vrátí do původního stavu. Několik lékařů proto bylo pověřeno napsat na jeho osobu znalecký posudek. Později k tomu Navrátil uvádí, že orgány prokuratury ho tehdy chtěly celým procesem jenom zastrašit, aby se už nedomáhal spravedlivého posouzení své záležitosti a nezákonnosti přijímal jako většina občanů bez reptání. Svým napadením rozhodnutí MNV rolník žádné zákonné znaky trestného činu útoku na státní orgán a orgán společenské organizace podle už zmiňovaného paragrafu nenaplnil. Aspoň tak vše viděl on. Jelikož ale u soudu projevil své předsvědčení a prohlásil, že se bude všemi zákonnými prostředky domáhat nápravy, navrhl prokurátor vyšetření jeho psychického stavu.¹³⁸

Duševní schopnosti, inteligenci, schopnosti úsudku a logického myšlení Augustina Navrátila zkoumali ředitel psychiatrické léčebny v Kroměříži MUDr. Blaták a soudní znalec MUDr. Václav Klíma. Posudek byl vypracován zmíněnými lékaři z psychiatrické kliniky v Kroměříži dne 20. listopadu 1976 na základě předchozích ambulantních vyšetření 15., 17. a 18. téhož měsíce.¹³⁹ V psychopatologickém nálezů psychiatři zjistili *logicky skloubený*

¹³⁶ Informace o zahájení vyšetřování, rozsudky jménem republiky, lékařské zprávy atd. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/3, krt. 36.

¹³⁷ Uvádíme delší citaci z důvodů demonstrace Navrátilovy rozhodné dikce, kterou někdy při psaní úřadům použil. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/5, krt. 36, Odvolání

¹³⁸ Tak se Navrátil vyjadřuje k tomuto soudu ve svém *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR k nezákonným účelům*, dopis GP ČSR a ministerstvu zdravotnictví, 14. února 1983, vyšlo Studie, č. 90, VI/1983, s. 518–9. Text *Upozornění* 518–530. 531–538 korespondence Navrátila s úřady k tomu tématu a dopis manželů Karla a Jindřišky Kořínkových. LB

¹³⁹ Výňatek z této zprávy je k dispozici v LB, fond VONS inv. č. 223, sg. I/4, krt. 36.

system úkorných bludů,¹⁴⁰ které vedou ke kverulantnímu chování pacienta. Žádný z lékařů ale neuvádí, o jaké bludy se konkrétně jedná. Výtah z posudku dále uvádí, že chování pozorovaného je klidné, společenské a korektní. Správně reaguje, osobnost je *dobře diferenciovaná, egocentrická, nedůvěřivá*.¹⁴¹ Podle zprávy v místě svého bydliště je vnímám jako nesnášenlivý, nábožensky bigotní a kritický k socialistickému zřízení. Za svou povinnost pokládá pomoci všude, kde se dějí nepravosti i díky špatnému zacházení se zákony, což je správné nejen z právního hlediska, ale také z pohledu marxismu – leninismu.¹⁴² Oba znalci upozorňují na nadprůměrnou inteligenci *pacienta*,¹⁴³ na jeho znalost zákonů – sám Navrátil vypovídá, že: *dříve si kupoval všechny vycházející sbírky zákonů, vyhlášky, novelizace, ale pro jejich množství se zaměřil na jen na ty, o kterých se domníval, že by je mohl potřebovat, protože na úřadech se setkává mnohdy s lidmi, kteří zákony neznají, a on chce znát svá práva, aby se mohl bránit, stejně jako v případě nezákonného odejmutí půdy, které nařídilo MNV*.¹⁴⁴ V posudku je uvedena překvapivá informace o snaze úřadů vrátit Navrátilovi jeho půdu. Ten ale trval na potrestání viníků a náhradě škody, na což úřady odmítaly přistoupit. *Jen jsem jim chtěl nastavit zrcadlo...Je lépe mít hrstku moci než pytel práv...Já mám pytel práv*,¹⁴⁵ ale jak dodává, není mu to k ničemu, protože proti němu využijí i nezákonné metody.

MUDr. Blaťák a MUDr. Klíma se závěrem shodují na diagnóze *paranoia querulans a perseutaria* – tedy sudičství spojené s pocity pronásledování. Vybrali si dobře. Popis chování nemocného je v podstatě identický s chováním Navrátila. A pro člověka mimo obor je těžké, jak uvádí i psychiatrické texty, rozlišit, kdy jedinec jedná podle práva, nebo je naopak vše řízeno jen logickým úkorným bludem. *Akcentovaný smysl pro právo a spravedlnost [...] aktivně bojuje za svou věc, domáhá se práva a zadostiučinění, píše přípisy na kompetentní úřady a činitele [...] ve většině případů je paranoik mužem činu, který chce stůj, co stůj prosadit svou vůli [...] pro bludné přesvědčení [...] obětovat všechn svůj zájem [...] Spouštěcím mechanismem jeho sudičství a boje vůči křivdám na něm páchaným mohou být běžné bezkonfliktové situace v mezosobním styku [...] jednou započatý proces [soudní] se*

¹⁴⁰ ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/19-85, s. 19 Ústavního znaleckého posudku na Augustina Navrátila z 28. února 1986, jedná se o shrnutí dosavadních posudků a vypracování nového. Tedy se poznámka opravdu týká opravdu posudku z roku 1976. Úkorný blud je psychiatrický termín označující představu s rysy vztahovačnosti a paranoidity.

¹⁴¹ Opět LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/4, krt. 36. Uvedeno na 5. straně výňatku, v originále jde o 15. stranu. Originál jsme bohužel neměli k dispozici.

¹⁴² Tamtéž, strana 3, originál 14.

¹⁴³ Ve zprávě je uvedeno 114 a 141, ale hodnota 141 se opakuje. Svůj nadprůměrný intelekt prý využívá k podpoře svých bludných názorů.

¹⁴⁴ Lékaři Navrátila ve zprávě citují. Navrátil se také brání, že by označil jednání úřadů či předsedy Přecechtěla za fašistické, ale že jeho rodina byla násilným fašistickým způsobem poškozena.

¹⁴⁵ LB, fond VONS inv. č. 223, sg. I/4, krt. 36, posudek, výtah s. 2, v originále s. 11–12.

mnohdy vleče po desítky let. Tak popisují psychiatři Vencovský a Dobiáš paranoika.¹⁴⁶ Lékaři hradlaře označili nálepkou a paranoik, již se bude v budoucích letech těžko zbavovat, protože každý, kdo nemlčel a nechtěl přijít o svou vnitřní integritu, ačkoliv ho to mohlo stát nějaký postih, byl společností považován za nemocného. V posudku dále znalci uvádí, že vyšetřovaný také není s to poznat během konání svých činů jejich závažnost a trestnost. Práce na železnici je schopen, ale měl by se léčit v psychiatrické ambulanci, ač jeho pobyt na svobodě znalci nepovažují za nebezpečný. Doporučované léčení ale nepřispěje k uzdravení, po jeho absolvování by došlo jen k tzv. *sociálnímu uzdravení*, což znamená, že by nemocnému bludy zůstaly, ale již by podle nich nejednal. Právní způsobilost mu má být ponechána.¹⁴⁷ Jako zajímavá se jeví poslední poznámka, ve které lékaři nedoporučují, aby sledovaný byl s touto zprávou obeznámen. Obávají se jeho možného kverulantního chování a prohloubení paranoického vývoje osobnosti po seznámení s jejich závěry, které by si mohl opět vykládat jako útok na svoji osobu – což lékaři vnímají jako přílišný egocentrismus. Navrátilovi nepomohla ani zpráva z bydliště, jak už bylo zmíněno, ani svědecké výpovědi Josefa Přecechtěla a inženýra Miroslava Krejčího, kteří tvrdili, že rolník lže. Dodávky požadované MNV prý nikdy nepředal v nařizované výši, s odejmutím půdy zpočátku souhlasil, protože práci na poli nezvládal a obecně se chová nesnášenlivě.¹⁴⁸

Navrátil byl pro svůj psychický stav při hlavním líčení 21. 12. 1976 v Kroměříži zproštěn obžaloby a dle § 72/1 trestního zákona mu byla uložena ambulantní psychiatrická léčba.¹⁴⁹ Prokurátor za dostatečně nenormální považoval i snahu souzeného bránit se do doby, než bude uznána jeho pravda. Navrhl tedy další psychiatrické vyšetření. *Kverulant* se proti tomuto posudku, svědectví i rozhodnutí soudu odvolal. Za sudice se nepovažoval, protože ten dle něj řeší maličkosti, případně žádá něco neoprávněně.¹⁵⁰ Sám sleduje jen věci vážné, a to i pro společnost, neboť jako křesťan má zodpovědnost za stav věcí veřejných a v jeho případě (i mnoha dalších) se nedodrhuje zákon. Práva se tedy domáhá, jelikož to nedělá jen pro sebe, ale pro blaho všech. Poukazuje také na to, že okresní prokuratura, aby zakryla nečisté jednání lutopecenských komunistických funkcionářů, pozměnila raději znění Věstníku ministerstva

¹⁴⁶ VENCOSKÝ, Eugen – DOBIÁŠ, Jan, *Psychiatrie*, Avicenum, Praha 1976, s. 310–311.

¹⁴⁷ Odejmutí se Navrátil obával a uvedl, že by se s takovým rozhodnutím nedokázal smířit. Mluvil o tom i s oběma lékaři. Opět LB, fond VONS inv. č. 223, sg. I/4, krt. 36.

¹⁴⁸ Navrátil později poukazuje na to, že už počátku procesu upozorňoval na nepravdivá svědectví svědků i zprávu, podal dokonce stížnost 8. dubna 1976 u OS v Kroměříži, kterou urgoval 20. května. Ve všech svých odvoláních také citoval svou Žádost o vysvětlení atd. Nechápe tedy, proč je po roce za tytéž formulace souzen. Např. LB, Fond, VONS, inv. č. 223, sg. I/4, krt. 36. Stížnost na rozsudek ze 7. 2. 1978

¹⁴⁹ LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/1, krt. 36. Odvolání ke KS 18. 1. 1977 proti rozhodnutí OS z 21. 12. 1976.

¹⁵⁰ LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/1, s. 3, krt. 36. AN uvádí příklady, kdy se mohl soudit např. s JZD, ale neučinil tak (např. když mu poškodili pozemek). Na téže straně uvádí, že nemůže být sobecký atd., když je neustále veřejně činný, jsou mu nabízené mnohé funkce, které musí i odmítat. Viz o jednu výš poznámka.

zemědělství a výživy částka 6/70,¹⁵¹ který o rolnících s půdou nad půl hektaru uplatňuje *Zákon o výkupu zemědělských výrobků*, č. 51/1959. § 10. Ten o dodávkových úkolech poznamenává, že mají být stanoveny tak, aby jejich odvedení bylo reálně možné a MNV má *přihlížet k velikosti zemědělského závodu, k jeho výrobním možnostem a k sociálním poměrům rolníka*.¹⁵² Prokuratura posunula jediné slovo a formulace z Věstníku pak už nezněla, že *MNV může stanovit úkoly, ale že může přihlídnout k velikosti závodu*. Ale nemusí a vůči Navrátilovi ani nechce.¹⁵³ Ve svých odvoláních se poškozený obhajoval také citáty z Lenina, Marxe i Husáka, aby dokázal, že nebojuje proti režimu, ale pro zachování zákonů. Ty mu nakonec umožnily nové psychiatrické posouzení, jež ovšem navrhovala i prokuratura. Krajský soud v Brně¹⁵⁴ tak nařídil vytvoření revizního posudku. Kroměřížští znalci totiž nepovažovali pobyt sledovaného muže za nebezpečný, což nebyla odpověď lahodící sluchu mocných.

Navrátil byl tedy od 25. července do 12. srpna 1977¹⁵⁵ ústavně vyšetřován na psychiatrické klinice fakultní nemocnice v Olomouci. Oba lékaři, kandidáti věd, Boris Mrňa, odborný asistent¹⁵⁶ a Drahomíra Lisoňková¹⁵⁷ se shodli s předchozím vyjádřením MUDr. Blaťáka a MUDr. Klímy. Dodávají ale, že *...jeho pobyt na svobodě je nebezpečný potud, že bude dále jednat v rámci svých projevů, takže se jeví nutné psychiatrické léčení ústavní, které sice nemůže chorobu odstranit, ale může vést k odstranění emocí a ke snížení konfliktních*

¹⁵¹ Konkrétní znění Věstníku ministerstva a výživy, částka 6/70 jsme bohužel nezískali. Nevíme, zda je to způsobeno špatným Navrátilovým odkazem či jeho nedostupností

¹⁵² Znění zákona je dostupné na, <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1959-51#p10> [staženo 29. června 2012]. Zákon byl z 9. července 1959, účinný od 1. ledna nového roku do 10. listopadu 1981, nahrazen 102/1981 Sb.

¹⁵³ Informaci o tomto zfalšování předpisu např. dopis č. 10, s. 3. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg II/30, krt 37; i *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR k nezákonným účelům* ze 14. února 1983 zaslaném na Ministerstvo zdravotnictví ČSR a GP ČSR. Text uveřejněn v časopise *Studie* pod názvem *K zneužívání psychiatrie v ČSSR*. Č č. 90, VI/1983, s. 519. Text *Upozornění* 518–530. 531–538 korespondence Navrátila s úřady k tomu tématu a dopis manželů Karla a Jindřišky Kořínkových

¹⁵⁴ Datum konání soudu v Brně neznáme. O jeho konání a výsledku víme díky rozsudku ze 7. února 1978 v Kroměříži. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/5, krt. 36.

¹⁵⁵ Podle vzpomínek paní Navrátilové. Toto pozorování nařídil 27. května 1977 okresní soud v Kroměříži; např. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/5, krt. 36, rozsudek.

¹⁵⁶ Docent Mrňa později již jako profesor sepsal prohlášení ohledně případu Augustina Navrátila, které bylo otištěno v Navrátilově samizdatu: *Křesťanských obzorech*, r. III, 1990, č. 9, s. 24, LB. Mrňa připouští, že diagnózou *paranoia querulans* si nebyl jistý, ale vycházel z předešlých posudků a Navrátilova neústupnost v něm spíše diagnózu potvrzovala. Považoval ale jinak osobu zkoumaného za zdravou a zásadovou, a proto se rozhodl napsat posudek, díky kterému byla Augustinu Navrátilovi nařízena ústavní léčba. Mrňa považoval pobyt v psychiatrické léčebně za – podle vlastních slov – menší zlo oproti možnému pobytu ve vězení, kde by neměl možnost dovolenek a jiných výhod. Ve svém prohlášení profesor Mrňa možná nechtěně poukázal na problém psaní lékařských posudků – každý nový jen kopíroval předchozí rozhodnutí a nepřinášel nic nového.

¹⁵⁷ Někdy uváděn i docent Buzek. Jméno Lisoňková je občas psáno i Lysoňková.

*projevů...*¹⁵⁸ Navrátil se s potvrzeným onemocněním nesmířil a následovala další série odvolání.¹⁵⁹

Manželka *paranoika* a *kverulanta* v krátkém dokumentu Petra Lokaje¹⁶⁰ se o posudcích ohledně duševního stavu svého muže a dalších procesech vyjadřuje jako o *politické objednávce*. Nebyla jediná, která byla tohoto názoru.¹⁶¹ Zneužití psychiatrie se proměnilo v novou zbraň totalitního režimu, proti komukoliv, kdo se nebál zastat se svého práva, které bylo sice ukotveno v Ústavě a zákonech, ale bláznem se stával každý, kdo v ně věřil. Komunistická strana ocejovala odvážné bláznovskou čapkou s rolničkami a zatřásla jimi před světem, aby se zalekli další zastánci a obránci práv a svobod. Marxismus-leninismus své výlučné postavení vyhlásil a stvrdil zákonem. Jiné přesvědčení bylo označeno za přežitek, což se dotklo všech, kteří praktikovali svou konfesi, případně jenom jiný způsob života. Jedním ze způsobů, jak vysvětlit, že přes všechny výhody komunismu někdo stále chodí do kostela, byla diagnostikovaná poruchy mysli. Občan v rámci socialistické ideologie patří státu a rovněž tak i medicína a její zaměstnanci. Jan Tesař uvádí, že v Rusku se odpůrci komunistického režimu do léčeben začali zavírat až po Stalinově smrti. V roce 1961 v trestním zákoníku SSSR už chybí články o trestní odpovědnosti psychiatrů za bezdůvodné držení člověka v léčebně. A Sovětské ministerstvo zdravotnictví vydalo instrukce o závazné hospitalizaci za *nesprávný, agresivní vztah nemocného k jednotlivým osobám, organizacím a úřadům*. O osm let později nemusel už jedinec vykazovat ono nesprávné chování, stačila jeho *možnost*. Od 70. let bylo zneužívání bílých plášťů běžnou metodou k umlčování disidentů.¹⁶²

Proč byl obyčejný hradlař, katolík a zemědělec vyšetřován psychiatry? Domníváme se, že šlo o snahu poškodit autoritu člověka, který byl alespoň ve svém okolí považován za schopného, pracovitého a dle jeho dcer Ludmily a Michaely byl vnímán jako výjimečný muž, jenž byl ochotný pomáhat i svým nepřátelům – což může znít nadneseně, ale Augustinu

¹⁵⁸ LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/5, krt. 38. Rozsudek kroměřížského soudu s předsedou senátu Vlastimilem Míkulečkou, 7. 2. 1978.

¹⁵⁹ Augustin Navrátil využíval možnost odvolání po každém nařízení či soudu. Případně psal stížnosti na postupy policie, prokuratury atd. Budeme se snažit všechna důležitá odvolání zmínit.

¹⁶⁰ Dokumentární cyklus V zajetí železné opony, 11. díl, *Nebýt blázen*, vyrobilo Centrum publicistiky a dokumentu, televizní studio Ostrava, 2007, čtyřicetidílný dokument stopáž 13 minut, o politické zakázce 11. minuta.

¹⁶¹ Stejně tak i Luboš Vydra v článku *Augustin Navrátil – oběť socialistické inkvizice*, *Necenzurované noviny*, r. 2, 1992, 1. 1, dostupné na <http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1992/nn1992/obsah/16.htm>, [kontrolováno 28. července 2012]. Historik a publicista Jan Tesař v soukromé korespondenci s Annou Stránkou, 25. dubna 1986 viz následující kapitoly. Dopis Stránské z pozůstalosti Anny Stránské.

¹⁶² K zneužívání psychiatrie např. TESAŘ, Jan, *Zamlčená diagnóza*, Tráda, Praha, 2003, s. 90–101. Ovšem už v křesťanském Rusku docházelo k zneužívání léčeben. Historik také tvrdí, že v ČSSR doložené případy psychiatrické represe postrádají zřetelnou ideologickou motivaci a uvádí případ Navrátila.

Navrátilovi nemůžeme vyčítat, že se snažil žít to, co dnes vnímáme jen jako prázdná slova. V posudcích vyšetřovatelů se setkáváme s trochu jiným Navrátilem. Duševně chorým, egoistickým a neoblíbeným. Nejsou zde brány v potaz nesčetné brigády, jichž se často rodina účastnila, ani Navrátilovo členství v Brigádě socialistické práce, byl nositelem stříbrného odznaku¹⁶³. Stejně tak byli chartisté v novinách označováni za rozvratníky a samozvance. Svým způsobem byla každá invektiva, urážka nebo negativní recenze ukazatelem na svobodné myšlení a dnes bychom řekli skrytou reklamou kultury odlišné od oficiální.

¹⁶³ *Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Kroměříži ze dne 21. 12. 1976*, určeno krajskému soudu v Brně, napsáno v Lutopecnách 18. ledna 1978, LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/1, s. 3, krt. 36.

4. Odpovědnost...

... za dodržování občanských práv v zemi padá samozřejmě především na politickou a státní moc. Ale nejen na ni. Každý nese svůj díl odpovědnosti za obecné poměry, a tedy i za dodržování uzákoněných paktů,¹⁶⁴ které k tomu ostatně zavazují nejen vlády, ale i všechny občany.¹⁶⁵

Prohlášení Charty 77 vyvolalo po svém uveřejnění řadu emocí. Komunistická propaganda zareagovala novinovými články,¹⁶⁶ odsuzujícími výroky v televizi¹⁶⁷ a rozhlase, čímž si mnohokrát prokazovala i medvědí službu negativní reklamy.¹⁶⁸ Pro režim bylo důležité, aby se za dosavadní politiku postavily i církve, jež měly velký vliv na své svěřené ovečky. 20. ledna 1977 zaslá ředitel Sekretariátu pro věci církevní, v zastoupení PhDr. Pavlem Černým, ministru kultury Klusákovi seznam třinácti církví, náboženských společností a institucí, jež se k Chartě 77 vyjádřily negativně.¹⁶⁹ Podle Jaroslava Šebka se však *Prohlášení ordinářů ČSR* ze 14. ledna, podepsané Tomáškem, vůči Chartě jenom vymezuje, ale neodsuzuje ji. *Prohlašujeme, a to s veškerou závažností, že nejsme žádnými signatáři této „Charty“ ... Pokud jde o prostor náboženského života pro naše věřící, k tomu jsme kompetentní my v jednotě se svatým Otcem. [...] Nikdo jiný není tedy z řad kněží nebo*

¹⁶⁴ Prohlášení Charty 77 má na mysli známý Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly podepsány v roce 1968, v Helsinkách stvrzeny 1975 a v ČSSR vstoupily v platnost 23. března 1976. Ve Sbírce zákonů ČSSR (č. 120) byly zveřejněny 13. října 1976.

¹⁶⁵ Prohlášení Charty 77 srov. ABS, V-33766, sv. č. 18. Citováno dle edice dokumentů připravené Petrem Blažkem, *Tentokrát to bouchne. Edice dokumentů k organizaci a ohlasům kampaně proti signatářům Charty 77 (leden-únor 1977)*, Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, Odbor archiv bezpečnostních složek MV ČR, Praha 2007, s. 17.

¹⁶⁶ Znamý článek v Rudém právu 12. ledna 1977. Redakce, *Ztroskotanci a samozvanci*, Rudé právo, r. 57, č. 9, 1977, s. 2.

¹⁶⁷ Některé z těchto odsouzení je možné shlédnout i na youtube, např.

http://www.youtube.com/watch?v=6GybNHrpL_4, kde promlouvají nejen obyčejní lidé, ale např. známý herec komunistických seriálů, Jaroslav Moučka. [Staženo 20. června 2012].

Také tzv. Anticharta. 28. ledna 1977 umělci v Národním divadle, přenášeno televizi. Jiřina Švorcová přečetla *Provolání československých výborů uměleckých svazů, Za nové tvůrčí činy ve jménu míru a socialismu*. 4. února podobné setkání v Divadle hudby. Do 12. února podepsalo 76 národních umělců, 360 zasloužilých umělců a 7 000 umělců. K celé kampani více (ed.) KARLÍK, Viktor – POKORNÁ, Tereza, *Anticharta*, Společnost pro Revolver Revue, Praha 2002.

¹⁶⁸ Podle Milana Otáhalá skončila mediální kampaň proti Chartě, až na výjimky, do tří měsíců. Předtím ovšem v novinách vycházely články typu: *Kdo je Ludvík Vaculík*, Lidová demokracie, 12. února 1977. Pak se naopak o Chartě mlčelo, jelikož si vedení uvědomilo, že u občanů jenom vzbudili zvědavost. OTÁHAL, Milan, *Opoziční proudy v české společnosti 1969 – 1989*, Česká společnost po roce 1945, svazek 7, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2011, s. 141.

¹⁶⁹ NA, fond SPVC, karton 15. Odsouzení do 19. ledna.

věřících oprávněn vyjadřovat stanovisko církve v naší vlasti.¹⁷⁰ Šebek naopak vidí v tomto textu jako důležitější distanci od aktivit kněžského hnutí *Pacem in terris* skrze formulaci: *nikdo jiný není oprávněn.*¹⁷¹ Nicméně mnozí věřící i chartisté dlouho vnímali, že arcibiskupský palác se za ně nepostaví. Možná to plynulo i z článků v Katolických novinách, jejichž vyjádření nenechalo nikoho na pochybách, co si o Chartě myslí. *...hromadné sdělovací prostředky západních kapitalistických zemí rozpoutaly pomlouvačnou kampaň proti ČSSR a revolučním vymoženostem lidu, s cílem narušit jednotu socialistických zemí, zejména se SSSR. Přitom se ohánějí tzv. chartou 77, jejímiž autory je skupinka lidí známých svými negativními postoji z krizových let. Tito samozvanci úmyslně zavírají oči nad řadou úspěchů dosažených našimi pracujícími [...] a proto se distancujeme od těch, kteří hrubým způsobem hanobí naše zřízení a výsledky poctivé práce našich pracujících.*¹⁷² I přes tato vyjádření podepsalo Chartu několik katolických duchovních a laiků: Josef Zvěřina, Václav Malý, František Lízna, Josef Kordík, Růžena Vacková, Radim Palouš, Ivan Medek, Jan Sokol, Dana Němcová, Václav Benda i Navrátil. V pozdějších letech jejich počet narostl. Důvody, proč nepodepsalo více katolíků, se různí. Některým se nelíbilo složení signatářů, hlavně zastoupení bývalých komunistů, jiní kvůli konspiraci, např. Ota Mádr byl dle svědectví Tomáše Kopřivy¹⁷³ odpůrcem všech petic, ale naopak prosazoval studijní a duchovní práci v utajení, což podpisy pod petice a rezoluce ohrožovaly. Jiní nepodepsali proto, že měli dost své práce a nepovažovali za důležité signovat další text,¹⁷⁴ Michaele Freiové se zase nelíbilo, že mnozí po podpisu emigrovali, což označila za demoralizující. Podle Freiové měla Charta pro křesťany i své výhody: dlouho to byli katolíci, kdo stál v první linii a díky Chartě si mohli oddechnout, tiše pracovat a provozovat své dávno rozpracované aktivity.¹⁷⁵ Tomášek později pod vlivem nového polského papeže i svého poradního sboru, svůj názor změnil a dokonce přijímal v 80. letech mluvčí Charty, aby jim požehnal.¹⁷⁶

¹⁷⁰ Prohlášení Tomáška ze 13. dubna 1978 na přání Navrátila, v němž zmiňuje, že souhlasí s jeho aktivitami a cituje zpětně prohlášení k Chartě. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/8, krt. 36.

¹⁷¹ PAULAS, Jan – ŠEBEK, Jaroslav, *Katolické noviny 1949 – 1989*, Katolický týdeník, Praha 2009, s. 165. Oto Mádr byl prý tímto postojem překvapen. Tomášek se později vyjádřil, že svůj vliv na tento postoj měla i osobní zkušenost s jedním z prvních mluvčích, Jiřím Hájkem, jehož názory byly dříve velmi proticírkevní. OTÁHAL, Milan, *Opoziční proudy v české společnosti 1969 – 1989*, Praha 2011, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, s. 140.

¹⁷² Tamtéž, s. 200. Článek se jmenoval *Jménem věřících* a vyšel v dubnu 1977, nebyl však dílem Františka Tomáška, ale redakce.

¹⁷³ Rozhovor s ing. Tomášem Kopřivou 27. června 2011, přepis s. 6/19.

¹⁷⁴ Např. známý pražský katolický laik Jiří Kaplan, *...ale nemůže člověk furt dělat všechno*. HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009, s. 149.

¹⁷⁵ Tamtéž s. 149–150. Freiová byla zapojená do samizdatu a pracovala, stejně jako další křesťanské tiskárny i na rozmnožování chartistických dokumentů, případně se s chartisty stýkali.

¹⁷⁶ Chartu 77 samozřejmě podepisovali i křesťané jiných církevních denominací. A ačkoliv nebylo oficiální vedení českobratrské církve Chartě nakloněno, do června 1977 ji podepsali někteří z členů Nové orientace,

Podle své rodiny¹⁷⁷ se Augustin Navrátil stal signatářem Charty 77, protože jednoduše s textem souhlasil a jednou z jeho osobních priorit bylo zachovávání lidských práv. Nešlo tedy o sympatie s The Plastic People of the Universe, případně s undergroundem. S Prohlášením Charty 77 se seznámil při jedné z návštěv u Kaplanových v Praze. Podpis připojil ještě v lednu a důvody svého činu sepsal a předal Josefu Zvěřinovi, velké duchovní autoritě své doby.¹⁷⁸ Jako aktivnímu věřícímu mu jistě vyhovovala pasáž, která upozorňovala na systematické omezování svobod náboženského vyznání.¹⁷⁹ Pravidelně již před jejím vznikem poslouchal rozhlasové vysílání BBC,¹⁸⁰ Hlasu Ameriky¹⁸¹ i Svobodné Evropy,¹⁸² i jejich náboženské pořady, a pozorně sledoval jednání o lidských právech mezi Východem a Západem. Protože Chartu pokládal za důležitou možnost zákonně projevit svůj nesouhlas, začal ji hned aktivně rozšiřovat. Nebál se oslovit každého, s kým se, např. v práci, setkal. Neváhal, ani když na hradlo Bezměrov, kde tehdy pracoval, přijeli 15. února opraváři z elektroúseku Brno stanice Hulín. Navrátil jim nechal přečíst Chartu a poukazoval na nedostatky v dodržování lidských práv v ČSSR, ale nedočkal se žádné odezvy. Naopak jej jeden z mužů, Josef Lukašik, ještě týž den nahlásil svému zaměstnavateli na členské schůzi KSČ. Hradlař byl vyslýchán, ale kde se s Chartou seznámil, neprozradil. Jako zaměstnanec drah tvrdil, že *Prohlášení* získal ve vlaku z Brna a neví, od koho.¹⁸³ Navrátilovu činnost

osmnáct duchovních a dvaadvacet osobností ČČE. OTÁHAL, Milan, *Opoziční proudy v české společnosti 1969 – 1989*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2011, s. 150.

¹⁷⁷ Manželka Augustina Navrátilová, dcery: Pavla Řihová, Ludmila Pilátová a sestra Michaela. S ostatními členy rodiny autorka této práce nebyla v kontaktu.

¹⁷⁸ O předání Zvěřinovi viz *Obzory, Polemika nad vzpomínkami Jirky Vaňka ze Sydney. Názor vydavatele* č. 3/2002 s. 4. Bohužel jsme neměli text, kterým vysvětluje svůj podpis Charty, k dispozici. Předpokládáme, že Navrátil otce Zvěřinu ctil a během kampaně odsuzující signatáře chtěl asi vysvětlit, že svým podpisem se církvi nevzdaluje. Možná si vybral Zvěřinu také proto, že i on musel obhajovat svůj podpis – před Tomáškem a Mádrkem. Mádr byl pro čistou a tichou konspiraci, např. se nikdy nepředstavil do telefonu, lidem, které posílal s nějakým úkolem atd., předával polovinu pohlednice a druhou měla druhá osoba. Zvěřina, s nímž úzce spolupracoval, naopak říkal, že je třeba být vidět a slyšet a nelze čekat, že někdo vybojuje svobodu za nás. Viz např. rozhovor s ing. Tomášem Kopřivou, přepis s. 8/19. V Dokumentu Charty 77 č. 147 je však uvedena informace, že Navrátil podepsal k 9. červnu 1980. Žádný z oslovených chartistů nám tento rozpor neosvětlil. Navrátil však trval na roce 1977. rovněž CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém, *Charta 77, Dokumenty 1977 - 1989*, ÚSD AV ČR, Praha 2007, dokument č. 147, s. 342.

¹⁷⁹ *Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 prvního paktu, je systematicky omezována mocenskou svévolí; oklešťováním činnosti duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba odepření nebo ztráty státního souhlasu s výkonem jejich funkce; existenčním i jiným postihem osob, které své náboženské vyznání slovem či skutkem projevují; potlačováním výuky náboženství apod.* ABS, V-33766, sv. č. 18. Citováno dle edice dokumentů připravené Petrem Blažkem, *Tentokrát to bouchne. Edice dokumentů k organizaci a ohlasům kampaně proti signatářům Charty 77 (leden-únor 1977)*, Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, Odbor archiv bezpečnostních složek MV ČR, Praha 2007, s. 15.

¹⁸⁰ British Broadcasting Corporation, která své vysílání spustila ve Velké Británii 14. listopadu 1922.

¹⁸¹ Voice of America (VOC), původně rozhlasové vysílání založené v USA v roce 1942 za účelem vysílat do zemí, kde panuje cenzura.

¹⁸² Radio Free Europe/ Radio Liberty, rozhlasová organizace založena Kongresem USA pro šíření objektivních informací v diktátorských režimech. Organizace ale spadala pod kompetenci takzvané Národní rady pro svobodnou Evropu. Vysílání zahájeno 1. května 1951.

¹⁸³ Stejnou výmluvu použil i František Adamík na otázku, odkud má cyklostyl, který dostal z Francie. Adamík také pracoval na železnici a do záznamu popisoval, jak byl vyzván neznámým člověkem, aby toho a toho dne

kvalifikovala StB jako trestnou podle § 100 trestného zákona a 23. března 1977 podala návrh k zavedení Signálního svazku. Svazek s krycím názvem *HRADLO* byl do archivu ministerstva vnitra uložen 4. října téhož roku s konstatováním, že rozšiřování *pamfletu Charta* bude řešeno preventivním opatřením okresní prokuratury.¹⁸⁴

Navrátil cítil, že se pro občany po té, co i v ČSSR vstoupily v březnu 1976 v platnost Mezinárodní pakty, rozšířilo pole zákonných možností odezvy vůči zažité praxi režimu. Nechtěl zůstat jen u podpisu jednoho *Prohlášení* a rozhodl se požadovat po československé vládě respektování práva náboženské svobody. Chartista zmiňuje, že nebyl sám, kdo takto tehdy uvažoval. Víceero katolických laiků si uvědomovalo, že je nutné důrazně zasáhnout, nejlépe prostřednictvím petice, v níž by se rozebrala situace církví v naší republice s připojenými konstruktivními návrhy, jak problémy řešit. Vzniklo několik petic, jež se lišily v řešení a pojetí problematiky. Navrátil toužil spíše po komplexním řešení, a jelikož ke společné dohodě nedošlo, sestavil z toho důvodu petici se čtrnácti, původně se třinácti body.¹⁸⁵ Této petici, jak později ve svém 73. sdělení uváděl i VONS,¹⁸⁶ předcházela text 55 katolických duchovních a laiků z podzimu 1977 prezidentovi a generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ, Gustavu Husákovi.¹⁸⁷

Jen v Lutopecnech Navrátil získal 75 podpisů (ze 120 domů), po deseti dnech podepsalo jeho požadavky sedm set lidí z okolních obcí. *Podněty katolíků na řešení církevní situace v ČSSR*,¹⁸⁸ které například žádaly: volný přístup k náboženské literatuře a možnost náboženských pořadů v rozhlase a televizi, právo vytvářet sdružení s náboženskými cíli, zrušení státní kontroly nad kněžími i nad počtem seminaristů, aby děti směly bez následků navštěvovat náboženství a laikům aby byl povolen vstup do řeholních společenství

nastoupil do jakéhosi rychlíku, do prvního vagónu, třetího kupé. A tam potkal člověka, který mu dal krabici a odešel. Rozhovor s Martou Edith Holečkovou, přepis s. 3, z 16. 7. 2007

¹⁸⁴ ABS, fond Svazků kontrarozvědného rozpracování – Brno, arch. č. 363 813, reg. č. 28 727/27 858, HRADLO. V té době byl Navrátil souzen stále za své výroky ohledně MNV a ONV atd. Řešen profylakticky.

¹⁸⁵ Tak Navrátil vzpomíná na první petiční pokusy ve svém textu, *O petici*. Poskytla nám jen paní Pavla Říhová. Které petice má Navrátil na mysli a s kým spolupracoval, nevíme.

¹⁸⁶ Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (název vymyslel prof. teolog ing. Jakub Trojan) založila 27. dubna 1978 v bytě Bendových na Karlově náměstí skupinka chartistů. Cílem byla finanční i právní pomoc politickým vězňům. 3. července 1996 byla činnost VONS zastavena na neurčito. Více o VONS viz např. www.vons.cz či BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav, *Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných očima svých členů. Diskusní setkání 19. října 2007*, Pulchra, Praha 2008. Sdělení VONS. Č. 73 z 12. února 1979, INFOCH, r. 2, 1979, č. 2, s. 11–12.

Dostupné na http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1979/INFOCH_02_1979.pdf; [staženo 15. června 2012].

¹⁸⁷ Dopis 55 katolických věřících z 1. října 1977 i jeho pokračování I. Medek a druhové *Dodatek k dopisu 55. katolických věřících z října 1977*, (ed.) PREČAN, Vilém, *Křesťané a Charta 77, výběr dokumentů a textů*. Index, Köln 1980, s. 161–164; 177–180. Sdělení č. 73 rovněž tamtéž, s. 208.

¹⁸⁸ Název 14 bodové petice. Příloha č. 1.

a zamezení diskriminace věřících křesťanů v zaměstnání, hlavně ve školství,¹⁸⁹ neunikly pozornosti státní policie. Ta nakonec zjistila, že ke konci roku 1977 vyhotovil Navrátil petici, již přinesl na počátku ledna nového roku rodinnému příteli Janu Pavlíčkovi do kroměřížské prodejny devocionálií Charitas. Vyprávěl mu o setkání s kardinálem Tomáškem (22. 12. 1977), ukázal petici i podpisový arch, na který Pavlíček ihned připojil svůj podpis. Od Navrátila, jenž chtěl, aby se text rozšiřoval jen mezi věřícími, také převzal tři kopie petice. Pavlíček předal jednu z kopií Antonii Černé, další Růženě Frajtové, které přišly týž den do Charity nakupovat svíce a další kostelní potřeby. Pavlíček s obsahem později také seznámil další osoby. Obě zmíněné ženy pak sehnaly dohromady pře 40 podpisů, většinou u starších věřících žen. Při vyšetřování však Frajtová arch policii nevydala, raději ho spálila. Pavlíček byl později viněn z toho, že ženám body nevysvětlil, jen poukazoval na jeden z nich: rozšiřování výuky náboženství na školách a stařenky nevěděly, co podepisují.¹⁹⁰

Okresní správa Sboru národní bezpečnosti (dále OS SNB), oddělení StB opět navrhlo zavést Signální svazek, tentokrát s názvem KATOLÍK, protože vše kvalifikovalo obdobně jako u HRADLA. Zjistilo, že *psychopat* chtěl svou petici podpořit požadavky kardinála Tomáška při jednání s vládou ČSSR. Po dvou měsících šetření předává StB všechny doklady oddělení vyšetřování VB v Kroměříži k zahájení trestního stíhání.¹⁹¹ Kroměřížská Bezpečnost se ale začala petici věnovat o měsíc dříve než StB. Vyšetřovatel VB, kapitán Kotas, zahájil 27. ledna 1978¹⁹² kvůli trestnému činu pobuřování § 100 odstavce 1 písmene a) trestního zákoníku trestní stíhání pro pobuřující obsah písemné žádosti *Podnětů katolíků...* Jde prý o text, jehož cílem je vyvolat nepřátelské nálady mezi věřícími občany proti státním orgánům v oblasti údajného porušování církevních a náboženských svobod.¹⁹³ Navrátil i Pavlíček, vůči

¹⁸⁹ Tento bod je poslední, přidaný již během podepisování. Tento bod cituje Navrátil ve své korespondenci s kardinálem Tomáškem, který původně viděl petici o jeden bod kratší. Dopis z 25. března 1978, inv. č. 223, sg. II/8, krt. 36. Rovněž KO, r. I, 1988, č. 5, s. 13. Kdy přesně byl bod přidán, nevíme. Petice příloha 1. Petice vyšla např. v římských Studiích, č. 63, III/1979 s. 263 – 267, LB, i s průvodním textem. Studie (1958-1991) vydávala Křesťanská akademie v Římě. Sama KA vznikla 1950 a funguje dodnes. Exilový, dokumentační a studijní ústav zaměřující se na náboženskou produkci. Vydával taktéž Nový život 1949, v KA od 1954–2001.

¹⁹⁰ Srov. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/10, krt. 36. *Usnesení OS SNB Kroměříž 25. dubna 1978.*

¹⁹¹ Svazek byl založen 16. 2. 1978 a zpráva k uložení do archivu MV byla vydána 19. dubna 1978. ABS, fond Svazků kontrarozvědného rozpracování – Brno, arch. č. 363 813, reg. č. 28 727/27 858, KATOLÍK. Řešen trestně.

¹⁹² Rozhodnutí o zahájení stíhání LB, inv. č. 223, sg. I/5, krt. 36. 29. ledna 1978 píše Navrátil stížnost na rozhodnutí Okresní správy SNB – oddělení vyšetř. VB. O dva dny dříve totiž bylo Okresní správou nařízeno další vyšetření v PL Kroměříž. Navrátil toto nařízení vnímá jako snahu policie znemožnit mu přípravy na hlavní líčení 7. 2. 78. Také vysvětluje, že pokud při hlavním líčení dojde senát k závěru, že trestný čin nespáchal, pak bude zpochybněna platnost dřívějších psychiatrických posudků, proto je třeba počkat na rozhodnutí soudu. V opačném případě jde o nezákonné zneužití psychiatrie. Policisté mu také vyhrožovali tím, že jej rovnou do léčebny na pozorování odvezou. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/8, krt. 36.

¹⁹³ LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/12, krt. 36. Rozsudek OS v Kroměříži 31. 10. 1978

němuž trestní stíhání začalo 30. ledna,¹⁹⁴ se později brání, že petice neměla pobuřující charakter a pokud ji opravdu lidé podepsali, aniž by ji četli, pak není možné, aby došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu. Také oba uvádějí, že inkriminovanou petici jim policie nepředložila, nemohou se tedy k ní vyjádřit a stejně tak nemohou zaručit, že jim nebude podstrčeno něco jiného.¹⁹⁵ Dokonce je podle nich možné, že žádná petice s pobuřujícím obsahem vlastně neexistuje, protože kdyby existovala, objevila by se při důkazním řízení. Navrátil se naopak hájil, že *Podněty katolíků* vychází z platných československých zákonů a jako praktikující katolík vše konzultoval s duchovními, v tomto případě s kardinálem. Již před uveřejněním petice jej žádal o rady. Proto, když byl Navrátil informován o současném vývoji situace, odjel v pondělí 30. ledna do Prahy za Tomáškem. Ten mu sdělil, že souhlasí s tím, aby mu byly zasílány rezoluce, v nichž věřící křesťané upozorňují na některé nedostatky v oblasti náboženských svobod a ve kterých též mohou předkládat návrhy řešení těchto problémů. Tomášek cítí jako svou povinnost tyto požadavky předávat státním orgánům a domnívá se, že by se věřící měli obracet na své ordináře, protože vše je v souladu s Ústavou i Mezinárodním paktem o občanských a politických právech.¹⁹⁶

Navrátil se snažil také s peticí seznámit Josefa Vranu, olomouckého biskupa.¹⁹⁷ Když Vrana nepřišel 25. ledna do Kroměříže, jak bylo avizováno, poslal mu dopis. V něm vysvětluje, proč začali s přáteli Janem Pavlíčkem a Antonínem Novákem ze Kštic s podpisovou akcí. V Československu je řada nedostatků v církevní oblasti, na něž občas reagují nějakým dopisem věřící, často ale anonymně a jejich snaha vychází naprázdno. Naopak mnohem více jsou slyšet prohlášení některých církevních představitelů, kteří tvrdí, že křesťané v naší republice jsou plně svobodnými a rovnoprávními občany. To je ale podle Navrátila v rozporu se skutečností. A jelikož souhlasí s Martinem Lutherem Kingem, že *...ten, kdo přijímá zlo bez protestů, ve skutečnosti s ním souhlasí*...rozhodl se pod vlivem dalších

¹⁹⁴ Tak se usnesla OS SNB, oddělení vyšetřování VB, opět schválil kapitán Kotas. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/5, krt. 36. Stížnost Pavlíčka z 1. února 1978 proti tomuto usnesení tamtéž.

¹⁹⁵ Např. ve Stížnosti Navrátila 29. ledna 1978 na OS SNB – oddělení vyšetřování VB. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/3, krt. 36.

¹⁹⁶ Nejpodrobněji tuto schůzku Navrátil popisuje v dopise OV ČSL v Kroměříži, bez data. Zde se vyjadřoval k oběžníku strany, č. 3 z 23. ledna, LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/6, krt. 36.

¹⁹⁷ Josef Vrana (1905–1987) byl v Olomouci státem dosazený kapitulní vikář od 17. října 1969 – 4. března 1973, kdy byl jmenován biskupem – apoštol administrátorem moravské diecéze. Dosazení tohoto agenta StB a předsedy české části Sdružení katolických duchovních *Pacem in terris* na biskupský stolec byl jeden z neúspěchů jednání Vatikánu se státem. Kolaborantské hnutí navazující na MHKD, bylo povoleno 31. srpna 1971 ministerstvem kultury. Název z encykliky *papeže míru* vydané 11. dubna 1963. Encyklika zdůrazňuje dodržování lidských práv. SKD PiT bylo zakázáno Janem Pavlem II. 8. března 1982 *Prohlášením Posvátné kongregace pro klérus o některých sdruženích a hnutích zakázaných kléru*, později známé jako *Quidam episcopi*. Srov. BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007, s. 131–140.

událostí sepsat petici.¹⁹⁸ Doporučený dopis se ale vrátil netknutý. Vrana se od laických aktivit distancoval a v tomto postoji setrval až do své smrti. Pomoci se Navrátil nedočkal ani od své bývalé strany. OV ČSL oznamuje 23. ledna ve svém oběžníku č. 3 svým odběratelům, že se projeví snahy některých občanů získat podpisy pod různé rezoluce náboženského i jiného charakteru. Tyto aktivity ale nejsou schváleny ani církevními představiteli, ani politickými orgány. Lidová strana tedy vyzývá všechny, aby si od všech těchto záležitostí udržovali odstup.¹⁹⁹

Ačkoliv byla stíhanému vyjádřena podpora primasem Františkem Tomáškem (30. ledna 1978 ústně, 13. dubna 1978 písemně),²⁰⁰ musí opět podstoupit psychiatrické vyšetření v Kroměříži, jež trvalo od 28. března do 7. dubna téhož roku. Důvodem dalšího pozorování podle samotného Navrátila bylo jeho odmítnutí vypovídat, protože mu vyšetřující orgány neumožnily nahlédnout do textu petice.²⁰¹ Veřejná bezpečnost však tvrdila, že jedná na základě doporučení odborníka. Psychiatr Eim, který byl přizván již od počátku jako konzultant k tomuto případu, zhodnotil, že vzhledem k závažné trestné činnosti je nutné zcela nové pozorování přímo v nemocničním prostředí. A toto prohlášení stačilo kapitánu Kotasovi k nařízení léčby.²⁰² Ještě před nástupem do PL dorazila odpověď z Ministerstva vnitra na otázku ohledně podávání petic. Příslušný úředník, Dr. Král, tazatele ujišťoval, že je správné

¹⁹⁸ Dopis olomouckému biskupu Vranovi. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/4, krt. 36. Také otištěn v *Křesťanských obzorech*, r. I, 1988, č. 5, s. 9. Neshodují se data dopisu. VONS archivuje dopis s datem 2. února 1978 a KO uvádějí datum 26. ledna. Bez data je dopis otištěn v časopise *Studie*, č. 65, V/1979 s. 434–435, LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. IV/5, krt. 36. Vzhledem k známé Vranově kolaboraci je až trochu pikantní zmínka o oficiálních představitelích potvrzujících *náboženskou svobodu*. Ve *Studiích* č. 65 též např. dopis Jana Pavlíčka papeži z 1. února 1979 437–438 a dva dopisy Augustina Navrátila Františku Tomáškovvi. Dopis z 25. března 1978 s. 432–434; dopis z 20. června 1978 s. 434. Vše uloženo v LB.

¹⁹⁹ Dopis OV ČSL, LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/6, krt. 36. Navrátil upozorňuje, že zasílání petic atd. nepodléhá schvalování nějakého politického orgánu, protože toto právo vyplývá z Ústavy. Dopis otištěn i v KO, r. I, 1988, č. 5, s. 12. Toto číslo se věnovalo od s. 5–22 první petici, uveřejněna petice, rozsudky atd.

²⁰⁰ Navrátil ústní svolení uvádí ve svém dopise na OV ČSL, bez data. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/6, krt. 36. Písemné je uloženo v LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/8, krt. 36, i s pozdější douškou: *Toto prohlášení dávám na žádost p. Augustina Navrátila z Lutopecen, protože vznikly pochybnosti o správnosti jeho postupu*. Ve stejné složce jsou uloženy i dopisy Navrátila kardinálovi, z 25. března 1978, v němž ho seznamuje se svou i Pavlíčkovou situací, prosí o právní radu; dopis z 20. června 1978, v němž žádá i doušku, který chyběla na původním vyjádření z 13. dubna (dokument je tedy antidatován). Dokonce Tomáška prosí, aby se laici směli setkat se zástupcem papeže, který má jednat se státem! LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. IV/62 krt. 36. Kardinál 26. června 1978 ale odpověděl, aby se již dále neodvolával. Má být rád, že trestní stíhání byla zastavena a je jedno z jakého důvodu. Pokud bude pokračovat, jen tím pobídne moc, aby ho opět poslala do PL. Tomášek pak také vydal 9. 12. 1978 *Prohlášení* i na podporu Pavlíčka. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/8, krt. 36.

²⁰¹ Opět *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR k nezákonným účelům* ze 14. února 1983 zaslaném na Ministerstvo zdravotnictví ČSR a GP ČSR. Text uveřejněn v časopise *Studie* pod názvem *K zneužívání psychiatrie v ČSSR*. Č 90, r., VI, 1983, s. 519, LB.

²⁰² Usnesení z 27. ledna 1978. Otištěno v KO, r. I, 1988, č. 5, s. 10–11, LB.

podávat podněty i resoluce. Nebyl asi náležitě poučen o Navrátilově případu. Ani tento dopis však nezabránil místním orgánům v jejich zamýšleném konání.²⁰³

Požadovaný posudek byl vyhotoven k 16. dubnu lékaři Ščudlíkem a Žáčkovou a společně s téměř identickým vyjádřením²⁰⁴ z olomoucké psychiatrie bylo okresním a následně i krajským soudem základem pro rozhodnutí k jeho ústavní léčbě. Proto je ještě v dubnu zastaveno trestní stíhání podle § 172 e) trestního řádu: psychicky nemocný není zodpovědný za své činy.²⁰⁵ Ze zákona však musí mít obžalovaný svého obhájce, pokud se při jednání rozhoduje o jeho pobytu v ústavu. Tuto stěžejní informaci se Navrátil dozvěděl až v advokátní poradně 2. května a podává týž den stížnost na neplatný rozsudek, stejně tak i na Kotase, jenž mu nepovolil nahlédnout do spisů. Vyšetřovatel VB argumentoval tím, že Navrátil již není obžalovaný a jako takovému mu není povoleno dělat si výpisky ze spisu, ani si pročítat výpovědi svědků. Navrátil ale nebyl spokojený s řešením celé situace. Myslí si, že místní orgány VB, prokurátor i soud směřují svou činnost špatným směrem. Měli by se zaměřit např. na svědky Přecechtěla a právníka zemědělského odboru MNV ing. Krejčího, kteří vypovídají lživě, případně by se mohli zajímat o učitele, kteří vyhrožují dětem chodícím na náboženství. Místo toho soudí malorolníka, jenž je pak zaneprázdněn a nemůže dostatečně pomoci svému spolupracovníku Pavlíčkovi.²⁰⁶ Také upozorňuje, že soudní znalec, primář Ščudlík mu při pozorování pokládal obdobné otázky jako SNB a celý pobyt v ústavu se podobal spíše prodlouženému výslechu.²⁰⁷

Rodinný přítel Jan Pavlíček, který pomáhal petici rozmnožovat a rozšiřovat, byl odsouzen k osmi měsícům nepodmíněně.²⁰⁸ Nízká trestní sazba byla ovlivněna jeho

²⁰³ Dopis z 8. března 1978 otištěn v KO, č. 5 viz výše, s. 10. V 80. letech na Sekretariátu pro věci církevní již vědí, kdo je Navrátil a podle toho také odpovídají. Neurčitě.

²⁰⁴ Na to později upozorňují zastánci Navrátila – znalci jen opisovali předchozí posudky a neměli odvahu pravdivě popsat psychický stav vyšetřovaného. Sám vyšetřovaný si později stěžoval na chování Žáčkové, jež na něj jen „štěkala“ a nenechala jej souvisle mluvit.

²⁰⁵ 25. dubna 1978 zastaveno trestní stíhání. Usnesení OS SNB – vyšetřování VB. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/10, krt. 36. Usnesení také v KO, r. I, 1, 1988, č. 5, s. 15. LB.

²⁰⁶ Stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání, SNB – oddělení VB Kroměříž, 2. května 1987. LB, fond VONS, inv. č. 223, sgI/12, krt. 36.

²⁰⁷ Např. *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR k nezákonným účelům* ze 14. února 1983 zaslaném na Ministerstvo zdravotnictví ČSR a GP ČSR. Text uveřejněn v časopise Studie pod názvem *K zneužívání psychiatrie v ČSSR*. Č 90, r., VI, 1983, s. 519, LB

²⁰⁸ Pavlíček odsouzen 27. října 1978 v Kroměříži, to potvrdil i krajský soud v Brně 3. ledna 1979. O kroměřížském soudu informuje VONS, sdělení č. 73 z 12. února 1979. Dostupné i LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. III/1, krt. 36, ve dvou podobách. Kratší sdělení informuje jenom po Pavlíčkovi, delší text představuje i Augustina Navrátila. Viz i Sdělení VONS. Č. 73 z 12. února 1979, INFOCH, r. 2, 1979, č. 2, s. 11-12. Dostupné na http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1979/INFOCH_02_1979.pdf; [staženo 15. června 2012].

dosavadně příkladným životem a pozitivními posudky na jeho osobu.²⁰⁹ Po potvrzení rozsudku napsal Pavlíček, respektive Navrátil jeho jménem, několik stížností a dopisů. Zmíníme zde dva nejdůležitější: první z listů byl adresován prezidentu a generálnímu tajemníkovi ČSSR, druhý směřoval až do Vatikánu, k novému papeži, Janu Pavlu II.²¹⁰ Po šesti měsících byl Pavlíček z vězení v Plzni překvapivě rozhodnutím Nejvyššího soudu ČSSR 21. června 1979 propuštěn, později byl i rehabilitován a odpykanou část trestu dostal zaplacenou. Osvobození mělo souvislost se stížností adresovanou Generální prokuratuře, již mu opět stylizoval Navrátil. Bylo nutné zrušené rozsudky přezkoumat kroměřížskými soudy a prokurátorem. To se nestalo ani po dvou letech a vedoucí prodejny po celou dobu nemohl nastoupit do své bývalé práce, jelikož Česká katolická charita podmiňovala, nezákonně, nástup rozhodnutím okresní prokuratury. Prokurátorka JUDr. Anna Horáková ale příkaz Nejvyššího soudu neuposlechla, Pavlíček do prodejny nenastoupil a vše řešil až po letech soud ve Vyškově.²¹¹

Vraťme se však opět do roku 1978. Navrátil mezi psaním textu 14 bodové petice²¹² a sháněním podpisů musel stále docházet k okresnímu soudu v Kroměříži, kde dosud probíhal proces zabývající se otázkou odejmutí půdy jeho rodině. Předseda poroty JUDr. Vlastimil Mikulěnka 7. února 1978 sice obžalovaného zprostil podle § 226 trestního řádu z obžaloby trestného činu *útoku na státní orgán a orgán společenské organizace*, ale obžalovaný se odvolal ke krajskému soudu v Brně. Odmítal totiž nařízení ústavní léčby a zproštění obžaloby z důvodu, který uvedl kroměřížský soud – duševní nemoc, která zapříčinila, že pachatel není trestně odpovědný za své činy, protože není schopen rozlišit jejich závažnost. Soud vycházel z, nám již známého, olomouckého posudku o duševním stavu obžalovaného.²¹³ Situace byla tedy obdobná jako v případě petice. Navrátil nadále trval na tom, že se žádného trestného činu nedopustil a jedině takové prohlášení soudu by akceptoval. Ve svém odvolání z 15. dubna

²⁰⁹ Posudky jsme neměli k dispozici, Pavlíček je zmiňuje v dopise Gustavu Husákovi z 15. ledna 1979. Dopis je evidentně dílem Navrátila jako asi všechny texty s Pavlíčkovým podpisem. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/9, krt. 36.

²¹⁰ Dopis Husákovi zmiňován výše, dopis papeži je z 1. února 1979, informuje Svatého otce o Pavlíčkově i Navrátilově situaci, o postoji biskupa Vrany a prosí o apoštolské požehnání a modlitbu. Otištěn např. KO, r. I, 1988, č. 5, s. 19–20 i zahraničním časopise, Studie č 65, V/ 1979, s. 437 – 438. LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. IV/5, krt. Zmiňujeme je zde jako příklad Navrátilovy neutuchající odvahy reagovat, upozorňovat na problémy a nenechat se umlčet

²¹¹ Stížnost Jana Pavlíčka z 25. března 1981 na nečinnost Okresní prokuratury. Vyškov zmíněn v dovětku redakce. KO, r. I, 1988, č. 5, s. 21–22, LB.

²¹² ČEŘOVSKÝ, I., *Životopis katolického aktivisty a autora Petice moravských katolíků o 31 bodech*, Londýnské listy, 1988, č. 7-8, červenec a srpen, s. 10-14, s. 12, měla petice 16 bodů. Autorka této práce se v archivních materiálech s touto peticí nesetkala, ale sám Navrátil ji zmiňuje jako 14 bodovou nebo také jako *Kroměřížskou petici* či *Petici kroměřížských katolíků*. Její obsah, dopisy biskupu Josefu Vránovi, papeži a Františkovi Tomáškovu Navrátil zpětně otiskl v *Křesťanských obzorech*, r. I, 1988, č. 5, rok 1988, s. 5–24, LB.

²¹³ Posudků na duševní stav železničního hradlaře, jak je známo autorce této práce, bylo vypracováno minimálně šest: 20. listopadu 1976, 23. srpna 1977, 16. dubna 1978, červen 1982, 25. července 1988 a po roce 1989.

1978 nesouhlasí s tím, že: ...znevažujícími výroky napadl národní výbor v souvislosti s řešením mého požadavku o půdu, ale je pravdou, že jsem napadl rozhodnutí MNV a ONV. Proto jsem, a to právem, uvedl, že toto rozhodnutí je právnícký zmetek a nikoliv snad, že MNV nebo ONV jsou zmetci, což by snad mohlo být vykládáno jako hrubá urážka.²¹⁴ Brněnský krajský soud dal okresnímu soudu 24. května téhož roku za pravdu a Augustin Navrátil byl soudní tajemnicí Otilií Koutnou o měsíc později vyzván, aby nastoupil 3. července do ochranného psychiatrického ústavního léčení, které měla zajistit PL v Kroměříži. V péči psychiatrického personálu setrval do 23. října 1978. Opustit brány psychiatrie směl až po rozhodnutí OS Kroměříž 13. října 1978. Ústavní léčba byla přeměna na ambulantní, *nemocný* měl naordinováno třikrát denně 50 mg antipsychotika, určeného spíše schizofrenikům, Thioridazin. Ošetřujícím ambulantním lékařem se stal psychiatr Eim.²¹⁵

Lékaři byli nakonec možná i rádi, že se zbavili obtížného pacienta. Navrátil totiž sledoval veškeré dění v ústavu a pokud narazil na nezákonné praktiky, upozorňoval na ně písemně příslušné orgány a ostatním nemocným vysvětloval jejich práva.²¹⁶ Na uzavřeném oddělení zavládla nová, dosud neznámá atmosféra jemné rebelie. Kverulant a sudič se zde také setkal s případy několika dalších lidí, o nichž později mluvil jako o příkladech zneužití psychiatrie v Československu. Konkrétně se jednalo o manžele Karla a Jindřišku Kořínkovi, kterým později věnoval i jeden z otevřených dopisů a Jaroslava Kalince. Kalincův příběh není tak známý jako manželů Kořínkových, proto jej zde ve zkratce zmíníme. Manželům Kořínkovým budeme věnovat exkurz 2.

Mnohokrát vyznamenaný horník, *budovatel republiky* a bezúhonný občan byl 12. října 1978 v Huslenkách, nedaleko svého bydliště, přepaden. Incident se odehrál na veřejné komunikaci. Kalinec byl sražen z kola do příkopu, zbit do bezvědomí, oči mu později zavázali a na ruce dali pouta. Takto ho odvedli na MNV Huslenky, odkud byl odvezen do kroměřížské léčebny. Na jeho onemocnění tuberkulózou nebyly brány ohledy. Ani na obvyklý zákonný postup. ONV v Kroměříži vydalo nařízení o zadržení Kalince až 20. prosince 1978, tedy o dva měsíce později a to až na základě stížností jeho manželky. Národní výbor své kroky obhajoval potvrzením lékaře Jaroslava Coufala z 12. prosince, že

²¹⁴ Odvolání Navrátila proti rozsudku okresního soudu v Kroměříži, LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/5 (z 15. dubna. 1978 ke Krajskému soudu v Brně), krt. 36. Obdobné odvolání, ale psané na stroji i LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. I/4 (1. července. 1978 na ministerstvo spravedlnosti), krt. 36. Navrátil zde zmiňuje i předchozí soudy: Kroměříž 20. 9. 1977, Brno 9. 11. 1977, který zrušil ustanovení kroměřížského senátu a požadoval od něj opětovné přezkoumání, zda vůbec byly *naplněny znaky trestného činu*. Podle Navrátila ale líčení 7. února 1978 nepostupovalo podle brněnských příkazů. Trestně stíhán od 30. dubna 1978.

²¹⁵ Čerpáme z ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, psychiatrický posudek, s. 6 a 12, ve spise s. 70 a 76.

²¹⁶ Dokument Portrét praktického katolíka 17 minuta.

pacient je v evidenci psychiatrického oddělení Okresního ústavu národního zdraví ve Vsetíně již od roku 1964. To ovšem nelze pokládat za alibi zuřivého ataku bez platných právních podkladů. Manželka postiženého podala u soudu v Kroměříži 15. března 1979 žalobu proti rozhodnutí ONV s cílem zrušit rozhodnutí z prosince. Když po dva měsíce soud nevyvjel v případě jejího manžela žádnou aktivitu, začala psát stížnosti nadřízeným orgánům. A to přestože byl Jaroslav Kalinec varován doktorem Klimentem, že pokud jeho žena nepřestane psát urgence, budou se léčit oba. Přesto se díky jejímu úsilí 13. července 1979 uskutečnilo požadované soudní jednání. Nemělo ale očekávanou podobu. Předsedkyně Elena Ďuranová vyloučila veřejnost, takže rodina i Navrátil postávali na chodbě a hlavní postava, léčený horník, ani nebyl k soudu připuštěn. Z ústavu byl nakonec pacient propuštěn až po několika měsících.²¹⁷

Po Navrátilově návratu, z psychiatrické léčebny,²¹⁸ jenž se odehrál o rok dříve než Kalincův, kroměřížský okresní soud za předsednictví JUDr. Jaroslava Ulrycha poslední říjnový den roku 1978 rozhodl, že je třeba omezit aktivistovu způsobilost k právním úkonům pro *nepřechodnou duševní chorobu*.²¹⁹ Podle nařízení senátu okresního soudu nesmí nemocný samostatně jednat v občanskoprávních věcech, pokud by šlo o podávání návrhů a podnětů státním orgánům a institucím. V ostatních záležitostech se způsobilost neomezovala. Vše bylo zdůvodňováno psychiatrickými posudky a snahou pomoci obviněnému, jenž *od svých projevů nedovede upustit, i když tím sám může být poškozen*.²²⁰ Již na tomto přelíčení byl zastupován správním zaměstnancem tamního soudu, Karlem Andělem. Vzhledem k povaze Navrátila není překvapivé, že se opět odvolal ke krajskému soudu,²²¹ protože rozhodnutí z Kroměříže podle něj nebylo v souladu s úvodem Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, ani s 2. článkem ve druhé části a s 16. článkem části třetí. Brněnský soud se ale postavil za rozhodnutí kroměřížského a Augustin Navrátil byl po tři roky omezen ve své právní způsobilosti.²²² Během této doby vystřídal tři opatrovníky. Nejprve jím byl zmíněný

²¹⁷ Navrátil případ Kalince zmiňuje v *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR k nezákonným účelům* ze 14. února 1983 zaslaném na Ministerstvo zdravotnictví ČSR a GP ČSR. Text uveřejněn v časopise Studie pod názvem *K zneužívání psychiatrie v ČSSR*. Č 90, r., VI, 1983, s. 524-5, celý text *Upozornění* 519-538, LB

²¹⁸ Na základě rozhodnutí OS Kroměříž 13. října 1978. LB, Studie. 90, 1983, s 531, v odpovědi GP Augustinu Navrátilovi na jeho *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR*. Odpověď z 24. května 1983. Viz výše.

²¹⁹ Rozsudek jménem republiky. Uloženo v LB, fond VONS, inv. č. 223, sg I/12, krt. 36. Rozsudek také otištěn v KO, r. I, 1988, č. 5, s. 18 a ve Studiích, č. 65, str. 430-1, v LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. IV/5, krt. 36.

²²⁰ Citace z rozsudku viz poznámka č. 219. Toto opatření navrhovali lékaři Blaťák a Klíma už v prvním posudku z roku 1976.

²²¹ Augustin Navrátil se odvolával proti všem rozsudkům vůči své osobě, se kterými se dosud autorka setkala. Odvolání zasílal generální prokuratuře, ministrovi spravedlnosti, prezidentu republiky. Jeho žena se proti rozsudku 30. 10. také odvolala.

²²² Rozsudky a zprávy potvrzují, dobu cca 3 let. Paní Augustina Navrátilová, manželka pana Navrátila, uvedla na autorčiny písemné dotazy dobu deset let, kterou nemůžeme potvrdit. K osobnímu setkání autorky s paní Navrátilovou nedošlo. Dobu tři roky např. uvádí zpráva o pověsti z 22. listopadu 1985, sepsaná v Kroměříži

Karel Anděl, ale již v roce 1979 měla kontrolovat manželovu činnost paní Navrátilová. Protože ale byla podle soudu příliš pod vlivem svého muže, podepisovala za něj jeho dopisy a podněty,²²³ byla jí tato funkce odebrána. Posledním poručníkem, byl jeho strýc, František Navrátil, bratr jeho otce Josefa.²²⁴

Přesto i nadále, společně s Růženou Frajtovou, obhajoval petiční právo a dostal se skrze svou známou i do kontaktu s VONSem. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných pak dle šetření kroměřížské StB poskytoval *paranoikově* rodině finanční podporu, 300 korun měsíčně. K těmto platbám došlo prý osmkrát.²²⁵ Státní Bezpečnost se obávala, že Navrátila nic od jeho aktivit neodradí, proto se rozhodla k dalšímu preventivnímu opatření. Skrze místního církevního tajemníka na děkanské poradě, jež se konala u okresního tajemníka, odsoudila veškerou jeho pronáboženskou činnost a oblastní církevní představitelé, povětšinou *pacisté*, se shodli, že se budou veřejně distancovat od všeho, co Navrátil uskuteční. Děkané a kněží mají velký vliv na své farníky a StB spokojeně konstatovala, že se *kverulant* dostává do izolace. Raději se ovšem pojistila ještě přes stranické a státní orgány v Lutopecnách a Kroměříži, které taktéž měly veřejně poukázat na starousedlíkovo církevní a společenské působení. Navrátil se měl stát odstrašujícím příkladem. Napříště si měl rozmyslet, zda pozvedne hlas, nebo bude raději mlčet.²²⁶

K VONSu a psychiatrickým šetřením bychom chtěli ještě zmínit příhodu a její kontext, na něž později vzpomíná historik Jan Tesař v *Zamlčené diagnóze*²²⁷ i ve svém rozhovoru s Jiřím Gruntorádem 26. listopadu 2009 v Praze.²²⁸ Na jaře 1978 přišel za Tesařem, který tehdy bydlel v Brně u Koutných, Augustin Navrátil. Hledal zastání ve své těžké situaci

nadstrážmistrem Milanem Sedláčkem. ABS fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, s. spisu 265/277. V příštích kapitolách se budeme snažit zabývat všemi důležitými odvolání atd., ale nechtěli bychom svou práci pojmout jenom jako soupis odvolání.

²²³ Např. souhlasila s jeho dopisem na GP z ledna 1981, v němž žádal zahájit trestní stíhání proti neznámým pachatelům, kteří na Kroměřížsku ničí kulturní památky. LB, Studie, č. 74, V/1981, s. 188-190.

²²⁴ Pavla Říhová, písemně 10. července 2012.

²²⁵ Navrátil později vzpomíná, že mu jednou předal Václav Benda částku 3 000 či 5000 korun, která byla poslána ze zahraničí, z Velké Británie. Dárce si přál, aby peníze dostal konkrétně moravský aktivista se svou rodinou. V této vzpomínce Navrátil považuje své vztahy s Václavem Malým, Radimem Paloušem i Václavem Bendou za přátelské a vstřícné. Nakolik jde o stylizaci, nevíme. LB, Obzory, *Polemika nad vzpomínkami Jirky Vaňka ze Sydney. Názor vydavatele*, r, I, 2002, č. 3 s. 4.

²²⁶ ABS, fond Svazků kontrarozvědného rozpracování – Brno, arch. č. 404 893, reg. č. 30 722, LAIK. Jeho založení navrženo 19. dubna 1979, schváleno 21. dubna. Děkanská schůzka proběhla 15. května 1980. Návrh na uložení svazku do archivu MV 2. června 1980.

²²⁷ TESAŘ, Jan, *Zamlčená diagnóza*, Triáda, Praha 2003, s. 69.

²²⁸ Knižně *Rozhovor s Janem Tesařem o počátcích Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných* vyšel ve Sborníku grantového projektu *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978 – 1989*. Č. 3/2009, ed. PAŽOUT, Jaroslav, Libri prohibiti, Praha 2009, s. 106–111.

a Jaromír Němec,²²⁹ Tesařův spoluvězeň z plzeňských Borů (1972), jej poslal za známým historikem. *Naprosto autentický moravský katolický sedlák* tehdy vznesl prosbu: *Pro Ježíše Krista, zastaňte se lidí, kteří jsou mučeni.*²³⁰ Tesaře rolník oslovil a rozhodl se o všem napsat a nastudovat si náležitou literaturu, aby byla jeho studie podložena fakty a ne jen sympatiemi. Navrátil také pravidelně nosil nové a nové prameny: posudky, šetření, učebnice psychiatrie atd. Po čase Tesař došel k názoru, že je třeba ještě něco udělat. Ne jen napsat jednu stat'. Přišel tedy na schůzku VONSu a předložil zde Navrátilův, a v té době už i Pavlíčkův případ. Avšak reakce VONSu nebyla pozitivní. *Všichni se zachovali stejně, jako se vždycky chovali tito privilegovaní inteligenti k obyčejnému člověku.*²³¹ Někteří z Výboru s psychiatry spolupracovali a potřebovali jejich podporu a to bylo dle Tesaře příčinou nastalého ticha.²³² Ani katolíci se za Navrátila postavit nechtěli: *lhostejná neutralita Václava Bendy, dotud mého nejlepšího spojence [...] ve všech praktických otázkách.* Na Bendu nezapůsobili ani argumenty o *skvělé Navrátilově petiční akci, zvláště významné proto, že jediné československé.*²³³ VONS se tedy výslovně odmítl zabývat Navrátilovými obviněními. Nebyl jediný. Mlčel i Pelikán a nepodařilo se přesvědčit ani protestanty ve Francii přes jejich kurýra Vladimíra Herčíka, pracovníka UNESCO žijícího ve Francii.²³⁴

Tesař se přesto rozhodl, že se rolníka zastane, neboť případ považoval za extrémní křivdu. Nechtěl ale vystupovat jako iniciátor. Obával se, že i jeho by zavřeli a prohlásili za blázna, *což by každý akceptoval, zejména z chartistů.*²³⁵ Tajně tedy vše posílal redaktorovi Radia Svobodná Evropa, Milanu Schulzovi²³⁶ a Luděku Pachmanovi,²³⁷ kteří o moravském

²²⁹ Jaromír Němec (1935), signatář Charty, do roku 1969 televizní technik. 1971-2 vězněn v Plzni na Borech za pobuřování – rozšiřoval publikaci *Hovory s Janem Masarykem*. Později pracoval např. jako technik opravář lékařských přístrojů u národního podniku Chirana Brno, OÚNZ Zlín. Ve svém bydlišti významnou postavou samizdatu a zprostředkovatel kontaktů. Po emigraci Tesaře i napojen na zahraničí.

²³⁰ *Rozhovor s Janem Tesařem o počátcích Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných*, Libri prohibiti, Praha 2009 s. 110.

²³¹ Tamtéž. Jak je vidět, některé vztahy v disidentském prostředí nebyly vždy korektní. To mohlo ovlivňovat i pozdější Tesařovy výroky.

²³² Ještě v roce 1986 Petr Uhl nabádá k obezřetnosti vůči psychiatrům. Československá psychiatrie není táž jako sovětská. Proto mají disidenti mnoho práce s obhajobou českých lékařů. U Kořínkových nelze konstatovat zneužití. A případ Augustina Navrátila je komplikovaný. Zda chtěl Uhl jen utišit bouře proti československým doktorům či si opravdu myslel, že jsou Kořínkovi nemocní, není patrné. Zpráva uveřejněna v *La Nouvelle Alternative*, č. 2-3, 1986, s. 2. Z pozůstalosti Anny Stránské.

²³³ TESÁŘ, Jan, *Zamlčená diagnóza*, Triada, Praha 2003, s. 72

²³⁴ Možná už zde se rýsuje hranice vycházející z pochybností mezi intelektuály a *vesničany*, mezi vězňými a *lěčenými*. O jistých předsudcích mluví také ing. Tomáš Kopriva, který se ale dokázal adaptovat i mezi pražskými disidenty. Rozhovor 27. června 2011, přepis s. 7/19.

²³⁵ *Rozhovor s Janem Tesařem o počátcích Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných*, Libri prohibiti, Praha 2009 s. 110.

²³⁶ Milan Schulz (6. dubna 1934), básník, prozaik, dramatik, literární kritik a publicista. V září 1969 emigroval do SRN a usadil se v Mnichově. Ve Svobodné Evropě působil jako politický publicista a komentátor.

²³⁷ Luděk Pachman (11. května 1924 – 6. března 2003), mezinárodní šachový velmistr, pedagog, publicista a politický aktivista. Nejprve byl přesvědčeným komunistou, potom konvertoval ke katolictví. Byl vězněn a 1972 donucen k emigraci do SRN. Podle Tesaře Pachman v rozhlasových relacích neřekl, že perzekuce

katolíkoví začali zveřejňovat informace. Rovněž významná postava katolického exilu, teolog Karel Skalický,²³⁸ redaktor římského exilového periodika *Studie*, vydal česky i italsky Tesařovy texty o *sudiči a kverulantovi*. Později poskytl přímo Navrátilovi častokrát prostor pro uveřejnění petic, rozsudků atd. Navrátilův příběh se tak pomalu stával známý a z celého světa mu křesťané a v menším počtu i nevěřící, vyjadřovali podporu. Velkou zásluhu na tom měla i Anna Stránská stojící v čele Českou katolickou misii v Paříži,²³⁹ jež se ujala i jiných obětí režimu. Působení Stránské se budeme věnovat podrobněji v kapitole Podpora.

Tesař, jenž vše inicioval, se pasoval do role nezávislého posuzovatele. Ačkoliv do svého, systémem vynuceného, odchodu do emigrace v dubnu 1980 zaměřoval svou činnost na nové *zákazníky*, většinou mimo VONS. Předpokládal však, přes všechnu snahu vypadat nezainteresovaně, že bude za obhajobu lutopecenského sedláka uvězněn. Proto prohlásil, že materiály dosvědčující zločinecké praktiky kroměřížských lékařů archivuje VONS. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných se nakonec začal o dění na Kroměřížsku zajímat a vydal později několik svých sdělení i o Navrátilovi. První zmínka je obsažena ve sdělení č. 73 z 12. února 1979 *Jan Pavlíček odsouzen*.²⁴⁰

V charakteristice Augustina Navrátila, jež byla nalezena v archiváliích Sekretariátu pro věci církevní, se žádné z těchto neshod neobjevují. Naopak jsou Charta 77 a VONS považováni za ochránce moravského železničáře. Zorganizovali prý akci k získání aktivní pomoci kardinála Tomáška. Dále je zde zdůrazněno, že celý případ byl publikován v protisocialistickém časopise *Studie* a v roce 1979 byla *rozpoutána v ideoverzních institucích „Hlas Ameriky“ a „Svobodná Evropa“ štvavá kampaň proti ČSSR, při níž byl zveřejněn*

Navrátila začala až v tom okamžiku, kdy chtěl veřejně vyznávat své náboženské přesvědčení. TESAR, Jan, *Zamlčená diagnóza*, Triada, Praha 2003, s. 102. Pachman se po revoluci zapojil do politických kampaní KDU-ČSL.

²³⁸ Karel Skalický (20. května 1934), římskokatolický duchovní, teolog, vysokoškolský pedagog. Emigroval do Říma, přednášel na Lateránské univerzitě, od r. 1967 redigoval exilový časopis *Studie*. Po revoluci byl děkanem Teologické fakulty Jihočeské univerzity (1996–1999). V roce 2006 mu byl propůjčen Řád Tomáše Garrigua Masaryka za vynikající zásluhy o stát v oblasti rozvoje demokracie, humanity a lidských práv.

²³⁹ Česká katolická misie měla již od 30. let na starosti pastorační českých vystěhovalců a uprchlíků. Zrušena jako farnost 1990 Pařížským arcibiskupstvím (s ohledem na církevní právo), ale fungovala i nadále. Od roku 2005 pokračuje pod novým názvem: Česká katolická beseda.

²⁴⁰ Tesař později dodává, že Navrátil nebyl jediným příkladem zneužití psychiatrie a jmenuje spoluvězně ing. Karla Koutného. U soudu nebyl schopen ničeho, byl evidentně pod vlivem omamných látek a z vězení byl brzy převezen do Bohnic. Druhý případ se týká dvou dubčkovských komunistů ze slovenské Kamenice nad Cirochou. Ten, který přežil, však prosil, aby nic nebylo zveřejněno kvůli klidu. TESAR, *Zamlčená diagnóza*, Triada, Praha 2003 s. 75–6.

obsah petice. O lutopecenském katolíkově se tak pomalu dozvídal i svět za ostnatými dráty, jenž mu pak mnohokrát vyjádřil svou podporu.²⁴¹

²⁴¹ Charakteristika, s 2, list 81 ve složce Augustin Navrátil. NA fond SPVC, karton 20. Domníváme se, že neshody VONSu ohledně pomoci Navrátilovi byly zapomenuty vzhledem k pozdější sblížení/přiblížení. Kdy přesně byla charakteristika vypracována, není uvedeno, ale jistě nevznikla před rokem 1988, jelikož zmiňuje i poslední petiční akci. Ve stejné složce, list č. 13 v písemnosti *K informaci úřadu vlády ČSR ve věci otevřeného dopisu č. 15 od Augustina Navrátila*, je uvedeno, že kardinál Navrátila nezná. Ukazuje to jen na nedůslednou spolupráci některých orgánů, což mnohým z aktivistů pomohlo být činnými v jiných městech. Uvádí např. ing. Tomáš Kopřiva v rozhovoru 27. června, přepis s. 11 *Mě měli napsaného estébáci v Olomouci a třeba estébáci v Šumperku o mně nevěděli, což bylo taky takové nepropojené. Protože jsem o tom [kde bydlí a pracuje] nikde nemluvil.*

5. První dopisy

Uvádím ještě, že na další svévolné počínání Vás budu upozorňovat i později²⁴²

...Mohli bychom si myslet, že nyní přichází čas na závěrečné titulky příběhu moravského aktivisty. Ty ale přijdou na řadu později. Činnost rolníka z Lutopecen se neomezila jen na jednu petici a šuplík plný odvolání k okresnímu a krajskému soudu. Téma odpovědnosti, na které bylo poukázáno v předchozí kapitole, je pro našeho disidenta²⁴³ v jeho postojích vůči společnosti stěžejní a nás bude provázet i v dalších kapitolách. To dokazuje i svou osobní účastí na soudech dalších obětí režimu (např. již zmiňovaný případ Jaroslava Kalince)²⁴⁴ a odvahou poukazovat na nezákonnosti v otevřených dopisech. Právě v 80. letech vznikla většina těchto dopisů a dvě petice, hlavně známější 31 bodová, kterou za šest měsíců podepsalo více obyvatel Československé socialistické republiky než Chartu 77 po celou její existenci.²⁴⁵

Rok 1980 přinesl nové jednání o právní způsobilosti. Generální prokuratura totiž uznala stížnost Augustiny Navrátilové na rozhodnutí kroměřížského soudu a 26. dubna²⁴⁶ nařídila zrušení tohoto ustanovení. V Kroměříži reagovali po svém. Okresní prokuratura 7. října 1980 navrhla nové řízení kvůli hradlařově způsobilosti k právním úkonům. Soud tedy nařídil další psychiatrické vyšetření, ke kterému došlo v červnu 1982. Pod nový posudek, ale se stejnými frázemi, se podepsali soudní znalci z oboru psychiatrie, z léčebny v Brně, primáři Jan Černý a Leonard Rektor.²⁴⁷ S vyjádřením jim měl pomoci znalec klinické psychologie PhDr. Jan Soukal. Soudní jednání, které se mělo zabývat tímto posudkem, bylo 8. listopadu 1982 odročeno a na obnoveném, 21. ledna roku následujícího, už Jan Černý netrval na

²⁴² Závěr dopisu o ničení křížů. LB, VONS, in. č. 223, sig. II/11, krt. 36, Studie, č. 74, V/1981, s. 188–189. 190–191 souhlas Augustiny Navrátilové, opatrovnice svého manžela s řešením tohoto problému + přílohy: Nesouhlas z roku 1979, 14. května o odstranění křížů z Lutopecen a seznam soch, křížů atd., které byly v okolí Kroměříže odstraněny. Dopis GP (s chybným datem 12. ledna 1981) i stížnost na usnesení prokuratury napsaná 15. května 1981, již se správným datem, nám poskytla paní Pavla Říhová

²⁴³ Navrátil sám by se disidentem nenazýval. Častěji se setkáme s označením aktivista. Pokud budeme používat pojem disent a disident pro označení širokého spektra opozičních a nezávislých aktivit, pak je i zde termín disident na místě. Vycházíme zde z práce Marty Edith Holečkové, *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009, s. 131.

²⁴⁴ Navrátil na tento případ upozorňuje také ve své stížnosti z 31. května 1983 KS Brno, s. 2. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/2, krt. 37.

²⁴⁵ Toto srovnání není zcela historicky korektní, protože Charta 77 vznikla v agresivnějším období a Navrátilova petice se podepisovala volně v kostelech, kde se dostala k více lidem.

²⁴⁶ Navrátil o tom informuje v *Odpovědi na Váš dopis ze dne 31. 5. 1983 zn. Spr. 18058/83* z 1. srpna 1983. Odpověď je adresována KS Brno. LB, Studie 90, IV/1983, s. 535.

²⁴⁷ Tento posudek z 29. června 1982 zmiňuje např. Výbor na obranu Navrátila v KO, r. I, 1988, č. 8–9, s. 44. Rovněž o něm informuje sám posuzovaný ve svém *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR* Studie 90, VI/1983, 520. Posudek nemáme k dispozici.

závěrech z června. Nenavrhuje omezení způsobilosti ani u Navrátila nepotvrzuje paranoiu kverulans a pokud tímto onemocněním hradlař opravdu trpí, tak ve velmi úzce vymezeném i pro lékaře nerozpoznatelném rozsahu. Okresní prokurátor byl tedy nucen vzít svou žádost o omezení způsobilosti zpět. Právní moc nabylo toto rozhodnutí 4. března 1983.²⁴⁸ Proč za půl roku Černý změnil názor, nevíme. Co ale víme jistě je, že Navrátila to ani tentokrát nezastrašilo. Naopak začal mnohem více času trávit u svého psacího stroje.

Jedním z prvních listů, které už opět právně způsobilý hradlař mezi službami v Postoupkách, sepsal na svém psacím stroji, byl dopis z 14. července 1980 Janu Márovi, kanovníku a členovi křížovníků s červenou hvězdou,²⁴⁹ funkcionáři kolaborantského SKD PiT, řediteli České katolické charity. Zaměstnancem Charity byl do doby svého uvěznění také Jan Pavlíček, kterému do vězení Jan Mára poslal místo slov podpory výpověď. Navrátil toto jednání vnímá jako nezákonné a nekřesťanské a připomíná mu biblické: *byl jsem ve vězení a nenavštívili jste mne* (Mt 25, 43). Kanovník svůj čin nenapravit ani po Pavlíčkově propuštění. Svůj list Navrátil končí upozorněním, že křížovník se jako kněz nezodpovídá jen socialistické republice, ale hlavně Bohu. Jaká byla, pokud byla, reakce na tento dopis, autorka této práce v pramenech nenalezla.²⁵⁰

5.1. V okrese Kroměříž i dalších okresech se bez platného důvodu ničí nebo jiným způsobem znehodnocují kulturní a náboženské památky po našich předcích²⁵¹

Větších ohlasů se dostalo dopisu z 16. ledna 1981,²⁵² který upozorňoval generálního prokurátora na ničení církevních památek: křížů, Božích muk, soch nebo staveb. Zároveň tímto listem pisatel žádal zahájení trestného stíhání neznámých pachatelů, kteří ničí či znehodnocují kulturní památky. Hromadné odstraňování těchto předmětů z kroměřížské krajiny²⁵³ budí u občanů dojem, že je záměrně organizováno příslušným církevním

²⁴⁸ Z odpovědi brněnského soudu 31. května 1983 na *Upozornění o zneužívání psychiatrie v ČSSR*, LB, Studie 90, VI/1983, s. 532.

²⁴⁹ Řád Křížovníků s červenou hvězdou založila svatá Anežka česká roku 1233 při kostele svatého Haštala v Praze. Řád sídlí na Starém Městě v Platněřské ulici.

²⁵⁰ Dopis nám poskytl Pavla Říhová.

²⁵¹ Úvod dopisu o ničení křížů, tamtéž. LB, VONS, in. č. 223, sg. II/11, krt. 36, Studie, č. 74, V/1981, s. 188–189. 190–191 souhlas Augustiny Navrátilové, opatrovnice svého manžela s řešením tohoto problému + přílohy: Nesouhlas z roku 1979, 14. května o odstranění kříže z Lutopecen a seznam soch, křížů atd., které byly v okolí Kroměříže odstraněny. Dopis GP (s chybným datem 12. ledna 1981) i stížnost na usnesení prokuratury napsaná 15. května 1981, již se správným datem, nám poskytla paní Pavla Říhová. Obdovná situace se vyskytovala i v jiných okresech a městech. O Ústí nad Orlicí např. SKLENÁŘ, Michal. Dějiny farnosti v Ústí nad Orlicí 1948–1963 a děkan Václav Boštík v zápase s komunistickým režimem v roli kněze a stavebníka. Bakalářská práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2012.

²⁵² Dopis o ničení křížů, LB, VONS, inv. č. 223, sg. II/11, krt. 36. Studie, č. 74. Viz výše.

²⁵³ Navrátil se vyjadřuje k okolí svého bydliště, protože jej zná nejlépe. Tomu pak odpovídají přílohy dopisu.

tajemníkem, správními i státními orgány, čímž u mnohých dochází k pobuřování neznámým pachatelem, což je trestný čin podle § 100 (paragraf, který byl několikrát také použit proti Augustinu Navrátilovi). V některých obcích se proti odstraňování brání i podpisovými archy,²⁵⁴ ale podle autora dopisu *Ničení křížů* by se mělo bránit i svázení památek k jejich opravám. Sochy a kříže jsou přivázeny do Rymic u Holešova a Květné zahrady v Kroměříži většinou traktorem a vysypány na hromadu, takže dochází ještě k většímu poškození.²⁵⁵ Dopis neupozorňuje jen na problém ničení a devastace náboženských památek, ale také se ptá po 100 000 korunách, které poskytla státní památková péče k opravě kaplí a soch. Od generálního prokurátora Navrátil očekává zahájení trestního stíhání, zjištění odpovědnosti za ničení památek nevhodným zacházením v Rymicích a Kroměříži, vyšetření ztráty peněz a nápravu škod společně s opravami památek. Dopis byl zaslán také Státní památkové péči, kardinálu Tomáškovi a biskupu Vranovi s douškou, že vše bude nadále sledováno a pokud nedojde k nápravě, budou napsány další protesty a upozornění. Jelikož nebyl stěžovatel svéprávný pro podávání takových listů, připojila jeho manželka a opatrovnice poznámku, že s tímto jednáním souhlasí, protože chtějí zamezit nezákonnému jednání.

Nám již známá okresní prokurátorka JUDr. Anna Horáková označila ochranu památek za dostačující a 8. května věc odložila. Kroměřížský okres se podle Horákové vzorně stará o všechno své kulturní bohatství. Navrátil ještě týž měsíc, 15., odeslal stížnost na činnost okresní prokuratury a své důvody podepřel konkrétnějšími příklady s fotografiemi. Vysvětluje také historický kontext těchto staveb a skulptur. Kapličky, kříže a sochy svatých byly povětšinou postaveny v 19. století na náklady věřících. Může se to zdát překvapivé, ale církev nestála o množství památek, protože věděla, že je třeba je také udržovat a opravovat. Boží muka atd. se tak mohla v krajině objevit až po té, co zřizovatel poskytl finanční obnos, jenž svým úrokem zajistil bezplatné opravy. Vkladní knížky pro tyto účely byly po Únoru zabaveny, ale renovace se neuskutečňují. Přesto, že ve své stížnosti jasněji poukazuje na to, že těmi, kteří ničí náboženské prvky v krajině jsou státní a správní orgány: když chtěl traktorista opravit kříž, který nechtěně poškodil, nebylo mu to orgány povoleno; úřady zdánlivě mlčely a nechávaly autora této kritiky dále psát své dotazy a urgencye.²⁵⁶

²⁵⁴ Jako příklad jsou uváděny Lutopecny – je jasné, kdo podpisovou akci zorganizoval. 14. května 1979 byla zaslána stížnost tajemníkovi pro věci církevní OMV v Kroměříži i MNV v Lutopecnách. Podepsalo 55 občanů. Odpovědi se nedočkali, ale docílili alespoň toho, že kříž, o který se jednalo, z Lutopecen odstraněn nebyl. Opět LB, fond VONS, inv. č. 223, sg. II/11, krt. 36, Studie, č. 74, viz výše.

²⁵⁵ Zde příkládá Augustin Navrátil 16 fotografií, které nebyly archivovány.

²⁵⁶ Stížnost adresovanou OP Kroměříž proti její činnosti nám poskytla paní Pavla Říhová.

Než sepsal své první otevřené dopisy o možnostech uplatnění petičního práva (dopis č. 1), o domnělé sebevraždě ing. Přemysla Coufala (dopis č. 2) a *problematice nabývání, vlastnění periodických i neperiodických publikací v republice* (dopis č. 3), mohli si abonenti Studií přečíst svědectví o využívání léčeben k odklizení nepohodlných osob v Československu.

5. 2. Mučení pacientů elektrickým proudem v Psychiatrické léčebně v Kroměříži²⁵⁷

14. února 1983 v Lutopecnech začal Navrátil na psacím stroji t'ukat své *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR k nezákonným účelům* určený k rukám generálního prokurátora, druhá kopie směřovala na ministerstvo zdravotnictví v Praze. Popisuje v něm svou zkušenost se soudy a ústavy, ale jako příklady uvádí i další jedince, v jejichž případech spatřuje jasný doklad nezákonného postupu. Co se týká jeho osoby, mělo ho léčení zastavit v jeho aktivitách a neustálém upozorňování na nelegální praktiky orgánů, které měly naopak právo chránit. Pláště psychiatrů měly zakrýt chatrné obžaloby místních úřadů. Nedělali to ale vždy dobrovolně a ne každý chtěl u soudu vypovídat. Např. na první přelíčení v Kroměříži po sepsání prvního psychiatrického vyjádření, se soudní znalci nedostavili. Na druhém se odehrála příhoda, která zazní i v *Portrétu praktického katolíka: Při jednom z prvních soudních přelíčení týkajících se mého zařazení do psychiatrické léčebny se také účastnil ředitel léčebny, Blaťák. Ten na dotaz soudců stále nemohl odpovědět, jestli jsem pro společnost nebezpečný. Když už na něj soudce velmi křičel, zašeptal: Je nebezpečný pro úřady. Já jsem dodal: To je pravda, ale pro ty, které nedodržují zákony. Pan předseda senátu a zároveň předseda soudu však dával do zápisu: Je nebezpečný pro společnost.*²⁵⁸ Když Navrátil upozorňoval na chybu v zápise, dozvěděl se, jako později ještě několikrát, že co a jak se zaprotokoluje, o tom rozhoduje předseda senátu. MUDr. Klíma k soudu nepřišel raději vůbec.

Soud však měl v úmyslu Navrátila *uklidit* do ústavu, proto nechal nařídit nové vyšetření (olomoucké), jež by explicitně formulovalo *kverulantovu* nebezpečnost a doporučilo by léčbu na uzavřeném oddělení. Lékaři už byli k přáním prokurátora vstřícnější, ale upozorňují, že spolehlivé rozlišení primárně psychotických a sekundárních, vysloveně reaktivních projevů, by nastalo až po vyřešení všech sporů, a to řádnými postupy. K tomuto návrhu ale úřady nepřihlédly, nebylo jejich cílem uspokojit rodinné potřeby katolického železničáře.

²⁵⁷ Závěr *Upozornění na zneužívání psychiatrie v ČSSR*, Studie 90, VI/1983, s. 531.

²⁵⁸ Dokument *Portrét praktického katolíka* (1991), režie Karel Fuksa, 18-19. minuta.

Pisatel v *Upozornění* líčí počátky a všechny peripetie svého případu. Nepravdivá svědectví komunistických funkcionářů Přecechtěla (ten dokonce neoprávněně signoval zprávu o pověsti z místa bydliště, jež ovšem Navrátila vykreslovala velmi negativně) a Krejčího. Z administrativních zásahů Přecechtěla a Krejčího pak plynula i manipulace se závazným předpisem ministerstva zemědělství a výživy, provedená místní prokuraturou, viz třetí kapitola. Rovněž poškozený systematicky popisuje jednání o právní způsobilosti, i jak vše zasáhlo do rodinného života. Děti hůře navazují partnerské vztahy, protože ne každý se odváží mít perzekuovaného tchána a v případě, že je opravdu blázen, visí nad budoucími potomky riziko dědičnosti. Poněvadž otec a manžel nechce, aby jeho blízcí trpěli, poukazuje nyní na chyby v posudcích od stanovení diagnózy po měření IQ. Žádné psychologické vyšetření také nepodpořilo psychiatrické určení paranoi.²⁵⁹

Jak bylo už napsáno výše, neseznámíme se v tomto *Upozornění* jen s detaily a vznikem Navrátilovy současné situace, ale se text věnuje i Jaroslavu Kalincovi, Anně Schwarzové a manželům Kořínkovým²⁶⁰, o nichž se ještě více rozepsal ve svém otevřeném dopise č. 5. Závěrem žádá přešetření poměrů v PL Kroměříž i učinění všech nutných náprav u neprávem léčených osob. Jestliže nezaznamenaná činnost orgánů do 14 dnů, hodlá žádat o pomoc mezinárodní psychiatrickou asociaci, aby provedla revizi.

Úřady zareagovaly, ovšem velmi povrchně. Tvrdily, že mučení elektrickým proudem nikde v republice neprobíhá, že nemohou dát podnět k prošetřování Navrátilova případu a ani nevědí, proč by tak měly činit. A vůči Kalincovi či Kořínkovým žádné nelegální postupy nebyly zjištěny.²⁶¹ S takovými odpověďmi se ale aktivista nemohl smířit. Kdo jiný, než ministerstvo či prokuratura může nařídít kontrolu případů? A kdo jiný by měl korektně reagovat na dotazy a podněty pracujících? Ministerstvo zdravotnictví, zastoupené vedoucím oddělení organizace a řízení léčebně preventivní péče, kandidátem věd, MUDr. Jiřím Boukalem nereagovalo na důkazy chybných psychiatrických nálezů, na mučení pacientů ani

²⁵⁹ Rozpory v posudcích *Upozornění*, s. 522-3, Studie, LB.

²⁶⁰ K Jaroslavu Kalincovi 524–5, ke Kořínkovým 525–530. Případ Anny Schwarzové byl nejstarší. Navrátil ji osobně neznal, ale protože byla oficiálně rehabilitovaná, její případ se objevil v Rudém Právu 6. října 1966, *Jde „jen“ o čest*. Slovenka měla problémy s bytem, chtěla si stěžovat na příslušných úřadech a tam zjistila, že sedí kolaboranti ze Slovenského štátu. Protože ona sama byla vyznamenaná za odboj, nebála poukázat na podivnosti s byty i úředníky. Sedmnáct let pak měla problémy se soudy, naškli ji z kolaborace s Tisem a byla diagnostikovaná jako kverulantní paranoička. V roce 1966 bylo Schwarzové již 70 let, přesto svůj boj nevzdala a vyhrála. S. 530.

²⁶¹ Viz GP 24. května 1983, in Studie 90, VI/1983, s. 531–2. GP podstoupila případ Kořínkových KP v Brně. Brno odpovídá 31. května 1983, Studie s. 532–3., Ministerstvo zdravotnictví ČSR z 2. června 1983, Studie, s. 533. Odpověď KS Brno Navrátil napsal 1. srpna 1983, Studie 90, VI/1983 s. 535-6, rovněž fond VONS, inv. č. 224, sg. II/2; ve své reakci Ministerstvu zdravotnictví ČSR 27. června 1983 požaduje zahraniční psychiatrický posudek. Studie 90, VI/1983, s. 534. Vše LB.

na názorný příběh rodiny Kořínkových. Pisatel tedy požaduje nové a úplné vysvětlení a revizní posudek, provedený neutrálními znalci ze zahraničí, nejlépe z Rakouska či Švýcarska. Obdobného ražení je i Navrátilův dopis krajské prokuratuře. Zdali přinesly kýžené výsledky, nemůžeme doložit, ale víme, že Kořínkovi se nacházeli v péči psychiatrů i v roce 1987, kdy o nich Navrátil napsal 5. otevřený dopis. Hradlař se nakonec sice dočkal nového psychiatrického pozorování, ovšem z důvodů nového trestního vyšetřování v roce 1985.

5.3 Jako občan jsem nechtěl pasivně přihlížet (dopis č. 1)

Přes všechny posudky i represe se moravský aktivista nenechal odradit od svého konání. První petice oslovila několik set signatářů, ale přinesla jen pobyt v PL místo očekávaného prolomení zdi mezi církví a státem. Navrátil chtěl změnit postavení věřících v ČSSR, ale do kroměřížské léčebny se vrátit nechtěl. Když tedy sepsal novou, dvaceti, později triadvaceti bodovou petici, rozhodl se konzultovat její obsah nejprve s právníky. Zamýšlel se tak vyhnout všem možným problémům přes nové trestní vyšetřování po odloučení od rodiny. Korespondence s nejrůznějšími poradnami, úřady i ÚV KSČ a ÚV ČSL trvala téměř čtyři roky. Obdobně dlouho si Navrátil dopisoval s celními úřady, poštou, sekretariátem pro věci církevní atd., protože mu nevyhovovala knižní nabídka dostupná, v tomto případě spíše nedostupná, v českých knihkupectvích. Dohromady napsal kvůli dopisům č. 1 a 3 přes sto dotazů, urgencí i stížností, vše doporučeně. Někteří neodpověděli, jiní přehazovali zodpovědnost na druhé, případně *mlžili*.²⁶²

První otevřený dopis, který se týkal uplatňování petičního práva, nese dataci 25. ledna 1985 a je adresovaný všem významným orgánům i prezidentu Československé socialistické republiky. Autor své počínání hájí Ústavou, která podávání návrhů, stížností i podnětů proklamuje i snahou pomoci svými návrhy na zlepšení postavení církve v zemi, o němž se mluví v církevních i státních kruzích. Jelikož se obává, aby přiložená dvacetibodová petice²⁶³ nebyla jako její předchůdkyně podnětem pro vyšetřování, posílal několik let její navrhovaný text k posouzení příslušným odborníkům i úřadům. Toto své úsilí dokládá přiloženým seznamem reakcí právních znalců a institucí kompetentních kvalifikovaně odpovědět.²⁶⁴ Protože se ale jasného vyjádření nedočkal, rozhodl se jednat. Tento dopis i s peticí, jejíž jasnější podoba vykryštovala až s lednem 1985, ještě před odesláním všem adresátům

²⁶² Doklad této korespondence viz přílohy. Příloha č. 3 je věnována prvnímu otevřenému dopisu. Příloha č. 4, dopisu č. 3. Převzato z Navrátilových dopisů č. 1 a č. 3. V LB, fondy VONS uchována část korespondence týkající se třetího dopisu, k petici např. 29. března 1982 OS Kroměříž, inv. č. 225, sg. II/3, krt. 38, všechny otevřené dopisy, které jsme měli k dispozici, rovněž LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30, krt. 37.

²⁶³ Text této druhé petice příloha č. 2.

²⁶⁴ Příloha č. 3, dopis. 1. Dopis č. vyšel také *Obzory*, r. I, 2002, č. 12, s. 4–6, LB. Tento časopis Navrátil krátce vydával v roce 2002.

předal Václavu Malému, známému katolickému duchovnímu a chartistovi, s prosbou o konečnou redakci textu. Body byly totiž seřazeny chronologicky a Navrátil se domníval, že menší tematické úpravy celkovému vyznění spíše prospějí. Doufal také, že pražští disidenti, kteří žijí blíže arcibiskupství a také častěji stylizují různá prohlášení Charty atd., budou lépe vědět, co je pro církev a jejího primase stěžejní a co se naopak může vyškrtnout či spojit. Případně přepsat. K pražské redakci ale nedošlo. Důvod není uveden, ale předpokládáme, že byly obdobné jako u petice poslední, 31 bodové, případně viz vzpomínka Jana Tesaře.

Petice, opět podpořena kardinálem, se od první nelišila jen zvýšením počtu bodů, ale jak její autor zdůrazňuje, novým a snad i nejdůležitějším požadavkem, bodem číslo 17. Pod tímto číslem se skrývalo přání odluky církve od státu. Nejde o raritu, jež by se v socialistickém světě nevyskytovala. Naopak, jak je uvedeno i v textu, v okolních státech jde o zcela běžnou praxi. Ačkoliv ani u sousedů nebyla náboženská politika vždy růžová, přeci jenom zde byly rozdíly. V NDR, v jediném ze socialistických států, spravovala římskokatolická církev několik nemocnic, školek a škol – i díky svému menšinovému postavení, v Polské lidové republice bylo možné dostat se k zakázaným knihám, jež se pak pašovaly do republiky.²⁶⁵

Podněty katolíků se naopak konspirativně posílaly ven z Československa. Jejich postuláty rezonovaly i za hranicemi s touhami emigrantů, chceme-li exulantů, a text si zde našel své příznivce. Dle našeho pátrání se mohla i širší exilová veřejnost seznámit se zněním *Podnětů* a to díky časopisu *Studie a Nový život*.²⁶⁶ V druhém z periodik byl text otištěn s dvouletým zpožděním, pod názvem: *Charta československých věřících* se zmenšeným počtem požadavků – jenom prvních sedmnáct, bez podpisu, s dovětkem: z vlasti. Proč nebyly otištěny zbylé tři, popřípadě pět, nevěděl ani její autor.²⁶⁷ Oba časopisy měly své redakce v Římě a oba vycházely z křesťanského prostředí. *Nový život* i *Studie* vycházely pod záštitou Křesťanské akademie v Římě, avšak *Nový život* neměl tak intelektuální ambice. Jistě i proto nebylo kontraproduktivní dvakrát v Itálii publikovat.

Po přečtení těchto článků si Navrátil uvědomil, že směřoval svou aktivitu špatným směrem. I kdyby sepsal text, jenž by byl výborně stylizovaný a právnicky bezchybný, nemůže se opírat o zahraniční média a domácí zastupitelské úřady. Naopak by se měl obrátit směrem k tisícům katolíků, laiků, kteří setrvali přes všechno ponižování a nespravedlnosti v republice

²⁶⁵ Více např. i srovnání *Občané druhého řádu – Katolíci v zemích reálného socialismu*. LB, Studie č. 98-99, II-III, 1985, s. 194–219. Přeloženo z němčiny Václavem Steinerem.

²⁶⁶ LB, Studie č. 104-106, II-IV/1986, s. 228-231. *Nový život*, č. 9-10, 1987, s. 156.

²⁶⁷ Navrátil zmiňuje tuto skutečnost v LB, KO, r. I, 1988, č. 7, s. 12.

a využít jejich nezištnou pomoc při šíření a podepisování jakékoliv rezoluce či požadavků. Ti by mohli po svých osách distribuovat nejen do Prahy, ale i na Moravu, Slezsko a dokonce na Slovensko. Nezbytností také byl nejen souhlas, ale i všestranná pomoc kardinála Tomáška. A jak často katolický laik i někteří další respondenti zdůrazňují,²⁶⁸ důležité jsou i prosby k Duchu Svatému, třetí Božské osobě, rádcí a pomocníkovi, *který si vane, kam chce*. Při poslední petiční akci, zahájené v lednu roku 1988, tyto poznatky nepřišly vniveč, byly uskutečněny a přinesly své ovoce.

5.4 Náboženské publikace se u nás prakticky žádné nevydávají

(dopis č. 3)

Jak už bylo zmíněno, Navrátil se vzdělával sám. Vzhledem ke své zaměstnanosti i rodinnému životu se nemohl účastnit různých kurzů podzemních univerzit, které i na Moravě pořádali otcové Mádr a Zvěřina.²⁶⁹ Stejně nedocházel na některé z přednášek připravovaných v Brně M-Klubem, případně na jiné kurzy či salóny. Předpokládáme také, že právě M-klub, alias Mezníkův, moravský či masarykovský²⁷⁰ a jemu podobné byly pro čínorodého rolníka příliš teoreticky, filozoficky zaměřené. Dcera Pavla vzpomíná, že když viděl, že je něco potřeba udělat, modlil se k Duchu Svatému, radil se s manželkou a známými a nechával vše *dozrát*. Při práci na poli i na železnici měl dostatek času promyslet všechny nápady a na pravidelné dojíždění po večerních přednáškách už nebyl čas, ani chuť.²⁷¹

Autodidakt musel tedy využívat povětšinou pouze své knihy. Lékařské, psychologické, marxistické i zahrádkářské tituly se na pultech objevovaly a nebylo tak náročné je získat. Ale praktikující křesťan, jenž se chtěl rozvíjet ve své víře i skrze kvalitní četbu, již takové možnosti neměl. *Výklad platnosti předpisů o vydávání a rozšiřování neperiodických tiskovin na úseku církevním* ze srpna 1972 informuje, že k vydávání náboženských a církevněpolitických tiskovin jsou oprávněna pouze *účelová zařízení církvi*, jimž ministerstvo kultury vydalo oprávnění. Pro všechny povolené církve a náboženské společnosti to jsou Česká katolická Charita,²⁷² Blahoslav,²⁷³ Kalich²⁷⁴ a Petra.²⁷⁵ Ostatní, jež

²⁶⁸ Např. pan Jindřich Suchánek. Rozhovor proběhl 13. srpna 2011.

²⁶⁹ Rozhovory s ing. Tomášem Kopřivou 27. června 2011, Tomášem Bergmanem 29. června 2011 a Jindřichem Suchánkem 13. srpna 2011.

²⁷⁰ M-klub, v Brně od roku 1983, navazoval na salon u Anny Koutné nebo setkávání u filozofky Komárkové. Za M-klubem stojí: Mezník, Jaroslav Šabata a Müller. Srov. SOUKUPOVÁ, Jana, *Nepoddajní. Aneb nešlo to jinak. Příběhy jihomoravských disidentů v 70. a 80. letech 20. století*, Host, Brno 2010, s. 17–8.

²⁷¹ Pavla Říhová, písemně 10. července 2012.

²⁷² Historie České katolické Charity, od roku 2006 České katolické charity sahá do roku 1919. Na vzniku se podílel kaplan na Svatém kopečku u Olomouce, premonstrát, Ludvík Antonín Bláha (1888–1952), olomoucký arcibiskup Antonín Cyril Stojan (1851–1923) a kanovník, olomoucký světící biskup Jan Stavěl (1869–1938). Na úrovni diecézí vznikaly jednotlivé spolky a organizace 1922, na Moravě. Po Únoru byla Charita vytlačena ze

tuto kompetenci nezískali, mají jedinou možnost: tisknout prostřednictvím Ústředního církevního nakladatelství (dále ÚCN), jediného podniku s oprávněním pro církevní oblast ČSR. Církev a náboženské společnosti, které chtějí vydávat publikace, musí využívat ediční plán ÚCN podle jeho pokynů. To v praxi znamenalo, že pokud církev chtěly nové Bible, zpěvníky, církevní kalendáře nebo skripta pro bohoslovecké fakulty, nemohly tisknout dle svých potřeb, ale o vše musely žádat. A jestliže jim bylo vyhověno, tak často výrazně menším počtem kusů, než odpovídalo reálné poptávce. Na počátku 80. let uvádí SPVC, že o dotisky kancionálů, katechismů a Biblí žádají nyní i kněží z Pacem in terris, jelikož ve farnostech je tragický nedostatek základních bohoslužebných knih, jenž zbytečně dráždí věřící. Pro ilustraci uvádíme náklady zpěvníků v českém jazyce. Kancionály byly potřeba nejen do každého kostela, ale protože se ještě provozovala tradice dávat jeden mrtvému do rakve, požadovala římskokatolická církev 500 000 kusů. V letech 1976–1979 se sice objevily v edičním plánu ÚCN, ale z tiskáren vyšlo jen 68 000 nových zpěvníků. Tato politika nedostatku měla pro stát negativní důsledky. Ve velkém se pašovala literatura v češtině a slovenštině, vydávaná emigranty. Produkce pocházela hlavně z Říma, tj. Křesťanské akademie, NSR, USA i Kanady. Proto SPVC navrhlo na roky 1980–2 vydat v češtině 200 000 kancionálů. Papír měla v ČSSR za valuty nakoupit Mezinárodní katolická charita, stejně tak i cena tisku měla být pokryta devizovými prostředky. Od tohoto kroku si Sekretariát sliboval uklidnění situace. Obdobně navrhoval zvýšit tisk Bible, méně již katechismu, který je určen pro děti a mladé a u nich je nežádoucí víru podporovat.²⁷⁶ V textu *Přehled problémů*, jenž byl vytvořen pro vnitřní potřeby Sekretariátu, je ale uvedeno, že Tomášek 4. května 1983 už pošesté žádá o souhlas k tištění 420 000 mešních zpěvů. I tentokrát je navrženo Tomáškovy vyhovět. Zdali byl aspoň jeden z návrhů uskutečněn, nevíme.²⁷⁷

Mimo ediční plán ÚCN směly vycházet jediné tiskoviny (ať už s textem nebo reprodukcí nějakého obrazu) sloužící výhradně vnitřním potřebám církví. Sem patřily oběžníky, pastorační listy, liturgické a pastorační pokyny atd. Zachovávali-li ovšem zákony č. 218/1949 Sb. a vládní nařízení č. 219-223/1949 Sb. a č. 70/1968. Zda se zákonům

sociálního a zdravotnického sektoru, na něž se původně zaměřovala. Arcidiecézní a diecézní spolky byly nahrazeny jedinou dobrovolnickou organizací, Českou katolickou charitou. Podřízena státnímu dozoru směla produkovat náboženský tisk a literaturu, prodej devonacionálií a poskytovat péči přestárlým řeholníkům, řeholnicím a kněžím. Vedení Charity bylo napojeno na státní struktury a nemělo dobrou pověst. Viz křížovník Jan Mára.

²⁷³ Nakladatelství Blahoslav existuje i dnes a patří pod Církev československou (husitskou).

²⁷⁴ Nakladatelství Kalich funguje od roku 1921 dodnes. Zaměřuje se na humanitní obory, teologii, filozofii, světová náboženství atd. Viz <http://www.ekalich.cz/rubrika/5-O-nas/index.htm> [staženo 1. července 2012].

²⁷⁵ O tomto nakladatelství se nám nic nepodařilo zjistit. Nakladatelství tohoto jména existuje, ale nabídka se značně liší od religiozních podniků.

²⁷⁶ NA, fond SPVC, karton 15. Dokument, s. 1-2.

²⁷⁷ NA, fond SPVC, *Přehled problémů*, s. 10, karton 15.

neprotiví, mělo kontrolovat ONV u farností. Pro diecézi, eparchie a seniorát (dle církevní příslušnosti) se k obsahu má vyjadřovat KNV. Sekretariát pro věci církevní měl na starosti vše, co bylo celocírkevního charakteru.²⁷⁸ Tento *Výklad* i další texty několikrát připomínají, že je velmi nejednotná praxe v povolovacím řízení k vydávání periodických i neperiodických dokumentů. Proto je potřeba v rámci celé republiky pracovat jednotně a řídit se platnými zákony. Ty ovšem často nabízely různé výklady. Těchto možných interpretací plynoucích z příliš obecných formulací si všiml i Navrátil a pokusil se je využít.

Z pěti desítek položek urgencí, dotazů a žádostí, které opět Navrátil používá jako důkaz až bizarního režimního *systemu*, vybíráme jednu ukázkou. 25. března 1982 oznamuje Generální prokuratuře (dále GP), že od 10. dubna bude vydávat, tisknout a distribuovat náboženskou literaturu pro věřící v republice. Opíral se o 18. a 19. články Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.²⁷⁹ Upozorňuje, že není možné vnímat jeho čin jako nedovolené podnikání (§ 118 trestního zákona), protože vše bude dělat zdarma. Motivem není zisk, ale zmenšení diskriminace věřících, kteří nemají možnost získat legální cestou náboženskou literaturu. Knihy s touto tematikou se u nás téměř nevydávají a jediná cesta je tak zahraniční produkce a její opisování. V případě, že by měl být stíhán dle zákona 94/1949,²⁸⁰ pak dokonce doporučuje orgánům, aby zákon změnilo vzhledem k platnosti Paktů. Zveřejňuje také svůj ediční plán, který se povětšinou sestává z apoštolských encyklik. Pro Navrátila je typické, že oznámení ukončuje citátem z Nového zákona, pro případ, že by mu bylo vyhrožováno: *Nebojte se těch, kteří vám vyhrožují, a nedejte se zneklidnit. Mějte v srdci posvátnou úctu ke Kristu jako k Pánu a buďte stále připraveni obhájit se před každým...* (Petr 3, 14-16).²⁸¹ V oznámení neuvádí, že mu v roce 1981 Jihomoravské KNV a vzápětí i Ministerstvo kultury nepovolily rozšiřování publikací. Odůvodněním byla *dostatečná* nabídka národního podniku Kniha.²⁸² Příjemce s tímto rozhodnutím nesouhlasil a pokračoval v posílání dotazů na všechny úřady zabývající se rozšiřováním, dovozem atd. Od oznámení z března 1982 začal rozmnožovat některé z textů, ale produkce byla velmi omezená a značně se rozšířila až vydáváním samizdatového čtrnáctideníku *Křesťanské obzory* v roce 1988.

²⁷⁸ Srpen 1972, SPVC, NA, fond SPVC, právní předpisy, karton 20.

²⁷⁹ Články se týkají svobody myšlení, svědomí a náboženství. Je povoleno víru projevovat i se v ní vzdělávat. Stejně tak je i právo na osobní názor a má být umožněno rozšiřovat, rozmnožovat atd. informace týkající se tohoto názoru. Např. viz <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf> [staženo 20. června 2012].

²⁸⁰ Zákon z 24. března 1949 O vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací. Dostupné např. <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1949/sb31-49.pdf> [staženo 1. července 2012].

²⁸¹ Sdělení, 25. března 1982 Generální prokuratuře, LB, fond VONS inv. č. 224, sg. II/1, krt. 37.

²⁸² Ministerstvo kultury 24. září 1981 potvrzuje rozhodnutí KNV v Brně. Č. j. 16 157/81 – III/2. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. I/1, krt. 37.

Ve svém otevřeném dopise z 24. března 1985 rovněž uvádí, jaká je současná praxe při snaze nechat si poslat knihy ze zahraničí. Většina knih je odeslána nazpět, nebo zabavena. V některých případech zásilka sice dorazí ke svému cíli, ale není úplná a otevřený balík osahuje tiskopis Ředitelství mezinárodní poštovní přepravy z Prahy. Ten oznamuje, že některé tituly jsou podle § 4 zákona č. 94/1949 zakázány, proto zabaveny a propadají státu, tentokrát je vše zaštitěno § 6 odstavce 4) vládního nařízení č. 240/1949 Sb. Dalším scénářem je opět poškozená zásilka, ale bez pozdravu z dnešního Senovážného náměstí, kde Ředitelství sídlilo, a až po urgencích adresáta dojde dopis s oznámením, že pátrání nezjistilo, kde a kdy došlo k poškození. Další možností, jak si rozšířit knihovničku, je odjet do zahraničí, v případě Československa bylo *knižním rájem* Polsko. Na hranicích ale publikace zůstanou, asi k poučení celníků, ovšem existují i šťastné výjimky.²⁸³ Ale ani když už je spisek umístěn doma na polici, není vyhráno. Pisatel vnímá celou situaci jako *záměrně udržovanou džungli*, zcela bez zákonitostí. Stejný titul totiž někomu zabaví na hranicích, někomu vyndají z balíčku, jinému povolí, ale všem zabaví při domovní prohlídce. A pokud se někdo pokusí nedostatkovou literaturu opisovat, je stíhán za nedovolené podnikání atd. Navrátil to označuje za hrubou náboženskou diskriminaci, dokonce až genocidu, neboť kdyby opisoval Leninovy spisy, před soud by se nedostal. Požaduje tedy ukončení rozdílného přístupu k ateistům a věřícím, povolení dovozu literatury případně její prodej v tuzemských knihkupectvích, jasné vymezení legálních možností jejího nabývání v souladu nejen s našimi zákony, ale i s mezinárodním právem. Protože žijeme v socialistickém bloku, mohli by si naši představitelé vzít rovněž příklad ze svých partnerů Polska, NDR i Maďarska, kde je poptávka křesťanů uspokojována v mnohem větší míře. Věřící u nás naopak musí ještě jako *žebráci* čekat *na almužnu ze zahraničí*, aby byl povolen tisk Bible. Co se týká periodik, i zde je situace mizerná. Ze 759 časopisů, které roku 1983 dle Státního statistického úřadu vycházely, neexistuje vlastně žádný pro věřící. Námitku, že každý týden si může zakoupit Katolické noviny, odmítá, protože tyto noviny nemají církevní schválení, tj. jejich obsah neodpovídá církevnímu učení a spíše by se měly jmenovat *Věstník Pacem in terris*. Toto kněžské hnutí bylo ovšem Vatikánem také zakázáno.²⁸⁴ Naposledy bylo možné vidět v obchodech

²⁸³ František Adamík vzpomíná, jak pašoval knihy z Polska a kupodivu nebyl kontrolován on, ale všichni mladí. Adamík tak vše dopravil domů. Rozhovor s Martou Edith Holečkovou, 7. srpna 2007, s. 27 přepisu.

²⁸⁴ Viz výše, poznámka 197. Ke Katolickým novinám dodává v roce 1996 jejich tehdejší šéfredaktor František Reichel, ...nás založili komunisti. *Katolické noviny odrazovaly čtenáře od víry, protože mu ji ukazovaly jako něco nudného a zkostrnatělého*. PAULAS, Jan – ŠEBEK, Jaroslav, *Katolické noviny 1949 – 1989*, Praha 2009, Katolický týdeník, Praha 2009, s. 5 Už kardinál Beran prohlašuje, že nejde o katolický tisk. Církevní schválení získaly 15. dubna 1951, církevní dozor vykonával prof. ThDr. František Kotalík (1917-1993). Po zákazu PiT následovalo k 1. listopadu 1982 odnětí církevního souhlasu. Viz tamtéž s. 204; BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007, s. 143.

katolickou literaturu před sedmnácti lety, během Jara, kdy i Vyšehrad vydával encykliky a dříve zakázané autory, jakými byl Durych, Čep nebo Renč. Vše se ale brzy vrátilo do starých kolejí.

Dopis končí sedmi jasnými nároky kladoucími si za cíl udělat jasno v této problematice a zamezit tak nedorozuměním a případnému stíhání. V první řadě zveřejnit, co se smí dovážet. Uvést seznam knih, které nejsou povoleny a jmenovitě uvést publikace, jež se nedováží, ale smí je vlastnit. Dále žádá podobný seznam těch knih, jež je možné půjčovat přátelům a známým. Za páté by rád věděl, kolik smí občan vůbec vlastnit titulů, když při prohlídce u tiskaře Smahela²⁸⁵ Sekretariát pro věci církevní konstatoval, že tento počet přesahuje míru soukromého i sběratelského zájmu. Chce také zveřejnit zvláštní směrnici SPVC MK ČSR č. j. 12768/70²⁸⁶ k provedení zákona č. 94/1949 Sb. Jak ji mají občané dodržovat, když ji neznají? Posledním sedmým bodem byla prosba o výklad slov *veřejný* a *rozšiřování* ve smyslu práva trestního i správního.²⁸⁷

Žádá také bezodkladné rozhodnutí ve věci jeho žádosti o dovozu knih ze zahraničí. Poněvadž za čtyři roky napsal kvůli této záležitosti přes 50 doporučených dopisů, navrhuje, aby mu byly uhrazeny vzniklé škody.²⁸⁸ A domnívá se, že je nezbytné i psychiatrické vyšetření některých úředníků, s nimiž si dopisoval. Např. ředitele SPVC MK ČSR Františka Jelínka nebo vedoucího organizačního odboru federálního ministerstva zahraničního obchodu ing. Fexy. Jejich odpovědi pokládá za analfabetické. Proto jsou buď neschopní, nebo nemocní.

²⁸⁵ Doc. Dr. Rudolf Smahel Th.D. (1950) římskokatolický kněz, syn známého fotografa téhož jména. Společně s jezuitou Františkem Líznou (1941), Janem Krumpholcem (1927 – 2010) a Josefem Vlčkem (1920) vydávali samizdat v Radíkově u Olomouce. O této dílně a procesu, který následoval 1981 po odhalení tiskárny více HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009

²⁸⁶ Tuto směrnici jsme nedohledali. Zmiňuje ji ale rovněž III. odbor MK ČSR 1. března 1982 v postoupení přípisu Augustina Navrátila Sekretariátu pro věci církevní. NA, fond SPVC, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20.

²⁸⁷ Tato prosba vycházela z korespondence. Např. 24. září 1981 mu ministerstvo kultury sdělilo, že oba tyto pojmy jsou v každém právním odvětví jinak vymezeny. Ovšem definici nepodává. Ministerstvo potvrdilo rozhodnutí Jihomoravského KNV v Brně ze 14. srpna 1981 a Navrátila neoprávnělo k rozšiřování publikací. LB, fond VONS, inv. č. 224, sig. I/1, krt. 37.

²⁸⁸ Na obranu úřadů ale musíme poznamenat, že Navrátil v roce 1981, na počátku celého dopisování, vyslovil tři požadavky: 1) udělení oprávnění k rozšiřování knih a časopisů církevního charakteru, 2) udělení oprávnění k dovozu knih a časopisů církevního charakteru ze zahraničí pro vlastní potřeby a jako poslední vyslovil žádost 3) udělení individuálního vydavatelského oprávnění k vydání *Společné modlitby křesťanů za jednotu* s úmyslem výtisky věřícím občanům. Každé z povolení však spadalo kompetenčně pod jiný úřad, čímž obálek přibývalo. 1). V první instanci pod Jihomoravský kraj, pro knihy a časopis, po odvolání Český úřad pro tisk a informace; 2) vyřizuje vždy Federální ministerstvo zahraničního obchodu; 3) MK ČSR. Požadavky citujeme dopisu Jánského Hausnerovi z 27. července 1981. NA, fond SPVC, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20.

To ovšem Navrátil netušil, jaká probíhala interní komunikace mezi zainteresovanými úřady. Malá demonstrace: ředitel odboru knižní kultury MK ČSR, František Jánský vysvětluje v červenci 1981 Jelínkovi, že *v současném období považujeme za politicky důležité vyřizovat obdobné požadavky striktně v souladu se správním řádem a neposkytovat tak zbytečně obdobným typům lidí argumenty, které mohou využít proti našemu společenskému zřízení a právnímu řádu.*²⁸⁹ Upozorňuje také na možnost, že se analogické dotazy mohou opakovat, pod jiným než Navrátilovým jménem. Ve svém otevřeném dopise č. 3 hradlař totiž nezmiňuje, že i Jan Pavlíček podal žádost týkající se rozmnožování knih. I tentokrát stylizoval a psal text za svého přítele, což Jánského zmátlo. Ředitel odboru knižní kultury se domníval, že Pavlíček neexistuje a jde jen o jakési alter ego lutopecenského katolíka. Z omylu ho vyvedl až dopis PhDr. Drahomíra Hausnera CSc., vedoucího odboru kultury na Jihomoravském KNV.²⁹⁰ Jánský pak k oběma laikům podotýká, že zcela záměrně správní orgány administrativně zaměstnávají žádostmi, které budou zamítnuty. Jejich hlavním cílem však podle něho není tisknout, ale upozornit na chyby úřadů, čehož jako aktivní křesťané chtějí později zneužít. Vzhledem k pozdější existenci Navrátilových Křesťanských obzorů nemůžeme s touto domněnkou stoprocentně souhlasit. Urgence pokračovaly. Orgány už o Navrátilovi věděly, byly varovány těmi, jež dostaly dříve nějakou obálku s lutopecenskou zpětnou adresou a recipročně si měnily všechny dopisy, případně se radily, jak odpovědět. Přesto či právě proto za celé čtyři roky nikdy Navrátilovi jasně nesdělily, jestli mu bylo uděleno aspoň jedno z oprávnění, ačkoliv ve vnitřní komunikaci zdůrazňují nutnost jednoznačného postupu. Pokud ovšem tímto postupem mezi řádky nemyslely přehazování odpovědnosti a nic neříkající reakce.

V měsíci knihy 1985 tak devatenáct úřadů, orgánů a osob²⁹¹ obdrželo dopis popisující toto *nesmyslné blábolení SPVC a odkazování od čerta k ďáblu*²⁹² v očekávání nápravy a konečného verdiktu.²⁹³ Dopisování s některými z úřadů pokračovaly i po roce 1985.²⁹⁴

²⁸⁹ Rovněž 27. července 1981. NA, fond SPVC, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20.

²⁹⁰ Jánský děkuje Hausnerovi 27. července 1981 za opravu. Jánský téhož dne odeslal ještě další dopis věnovaný Navrátilovi. Informuje Český úřad pro tisk a informace, že právě oni budou muset rozhodnout o povolení k periodikům a žádá recipročně o všechnu korespondenci s tímto aktivistou. NA, fond SPVC, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20.

²⁹¹ Prezident republiky ČSSR, Kancelář federálního shromáždění, Kancelář české národní rady, Úřad předsednictva vlády ČSSR, Úřad vlády ČSR, Federální ministerstvo vnitra, Ministerstvo vnitra ČSR, Ústřední celní správa FM 20, Generální prokurátor ČSSR a ČSR, Výbor lidové kontroly ČSSR, Výbor lidové kontroly ČSR, Ministerstvo kultury ČSR, Federální úřad pro tisk a informace, Ústřední výbor NF ČSSR, Ústřední výbor NF ČSR, ÚV KSČ, ÚV ČSL, ÚV ČSS.

²⁹² Například SPVC lakonicky 29. září 1981 Navrátilovi oznamuje, že požadované knihy se nyní nedovážejí, Fexa 27. listopadu stejného roku doporučuje tazateli, aby se obrátil na Sekretariát ohledně povolení k dovozu. Odbor knižní kultury podstupuje vše 1. března 1982 Jelínkovi.

Exkurz 1: Podivná sebevražda – Přemysl Coufal (dopis č. 2)

*Každý má právo požádat prokurátora o přezkoumání postupu nebo rozhodnutí orgánů a organizací z hlediska dodržování socialistické zákonnosti a o prokurátorské opatření k odstranění zjištěného porušení socialistické zákonnosti. Prokurátor je povinen takový podnět prozkoumat.*²⁹⁵

Než pošta doručila *otevřený dopis číslo 3*, mohl si Gustav Husák nebo federální ministr vnitra, Vratislav Vajnar (1930),²⁹⁶ přečíst list předcházející: *O vraždách, sebevraždách, různém násilí, ale také o únosech a mučeních v ČSSR a jaký je někdy v této záležitosti postoj orgánů ministerstva a prokuratury.*²⁹⁷ Dopis byl napsán 23. února, v den čtvrtého výročí úmrtí tajného kněze, Ing. Přemysla Coufala. CSc. Podivná smrt vedoucího vývojového pracovníka Projektového polnohospodarského ustavu v Bratislavě, byla ústředním tématem textu, jenž se pokoušel poukázat na nesrovnalosti ve vyšetřování celého případu. A protože mají autor dopisu i rodina a přátelé pozůstalého důvodnou pochybnost, že šetření veřejné bezpečnosti neproběhlo podle standardních postupů, chce seznámit adresáty se všemi informacemi, jež během pátrání získal.

My se budeme Coufalem zabývat podrobně z několika důvodů. Jeho smrt dosud nebyla objasněna, celý případ dokumentuje až do dnes také jeden z přátel a spolupracovníků Navrátila, jezuita František Lízna a sám Navrátil se v roce 1987 vrací v dalším otevřeném dopise k tomuto případu, jelikož orgány tvrdily, že šlo o sebevraždu, dopis uveřejňuje i v roce 2002. Najít Coufalovy vrahy, protože teorii o sebevraždě příliš nevěřil, chtěl až do své smrti.

Moravský katolík se o celém případě dozvěděl od matky Přemysla Coufala. Ta k němu byla dovedena zprostředkovaně, protože se doslechla, že katolík z Lutopecen se nebojí zastávat lidí, ačkoliv by z toho mohl mít sám problémy. Tento příběh byl pro Navrátila dokladem *náboženské svobody*, již vládnoucí strana garantovala. A poněvadž i moravský

²⁹³ Malá ukázka této korespondence je uložena v LB, fond VONS, inv. č. 224, (sg. II/4, i nadále II/11 atd.) krt. 37. Případně NA, fond SPVC MK, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20.

²⁹⁴ Viz LB, fond VONS, inv. č. 225, sg.I/5, krt. 38. Dokonce i během svého nuceného pobytu v Bohnicích 20. ledna 1986 urgoval na ministerstvu spravedlnosti odpovědi k otázkám dovozu náboženské literatury. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/11, krt. 37.

²⁹⁵ Část 12§ zákona o prokuratuře, částka 5, z 20. března 1970, Sbírka zákonů č. 20/1970. Zákon je dostupný na aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1596, [staženo 4. července 2012]

²⁹⁶ JUDr. Vratislav Vajnar CSc. (1930), od roku 1952 členem KSČ, vystudoval Vysokou školu politických a hospodářských věd. Na XVI. Sjezdu KSČ (1981) zvolen členem ÚV KSČ. Poslancem od 1981 ve Sněmovně lidu, křeslo dodatečně až 1983 po smrti poslance Oldřicha Švestky. Ministrem vnitra ČSSR 1983 – 1988.

²⁹⁷ Doslovný název dopisu č. 2. Jeho přepis nám poskytla Pavla Řihová. Dopis je např. otištěn Studie č. 98–99, II-III/1985, s. 230-238; rovněž jakou součást Dokumentace spisu 345/85 po Navrátilově zadržení 11. listopadu 1985. Spis, ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 345/13-85, ve spise s. 226/238-235 (druhé číslování je během dopisu opuštěno), také *Obzory*, r, I, 2002, č. 14, s. 7–11, LB.

aktivista čelil zastrašování a dokonce pokusu o fyzickou likvidaci, demonstrujeme následujícími stránkami, že tento postup nebyl ojedinělý. Neboť dopis byl důvodem jeho pobytu ve věznici i v psychiatrické léčebně, budeme mu věnovat více prostoru. Také se v Coufalově případě jedná, můžeme-li to tak nazvat, o jisté paradigma mikrohistoriie, v němž vystupuje kněz spolupracující se Státní Bezpečností na ekonomickém úseku s tragickým vyústěním při odmítnutí poskytovat jiný typ informací. Případně i důkaz bestiality tajných služeb v případě double agentů. A v neposlední řadě může být i důkazem, že katolická církev se svou internacionální sítí byla pro režim opravdu jedním z hlavních nepřátel. Pro režim, jenž raději likvidoval své elity, než aby přišel o monopol moci.

Přemysl Coufal se narodil 9. ledna 1932 v Prostějově jako jediný syn do rodiny učitele a později i ředitele místní školy. Rodiče Leopold a Zdenka Coufalovi ho vychovávali v katolické víře, která silně prostoupila a ovlivnila jeho existenci. Jako chlapec ministroval, jako dospělý muž se zapojil do podzemní církve. Do svých devatenácti žil v Hrubčicích, malé hanácké vesničce u Prostějova, kde navštěvoval gymnázium, které ukončil jako eminentní student. V roce 1955 se stal absolventem technického směru lesnické fakulty v Brně. Paralelně navštěvoval Filozofickou fakultu Jana Evangelisty Purkyně v témže městě jako posluchač anglických a francouzských kurzů. Po ukončení těchto studií dostal umístěnku do Bratislavy. Pracoval zde jako projektant a pomocný stavbyvedoucí, později ve specializované skupině prováděl kalkulační práce pro stavební a rozpočtovou soustavu platnou v republice od roku 1959 a také byl vedoucím projektantem ve vodohospodářském středisku, v němž vypracovával projekty rozsáhlých hydromelioračních staveb a úpravy toků. Při zaměstnání docházel na Vysokou školu technickou, na níž byl 1962 promován jako stavební inženýr směru: inženýrská konstrukce a dopravní stavby. V následujících letech se podílel na mnoha projektech: doškoloval na pokyn vládních orgánů zahraniční studenty, vedl třicet pět vědeckých středisek na Moravě a Slovensku, jako vedoucí kolektivu a spoluautor vydal knihu *Meliorácie*²⁹⁸, od roku 1973 byl pracovníkem Střediska odborového vývoje na pozici hlavního specialisty pro statiku a stavební fyziku. Jako jediný na svém pracovišti ukončil řádným, nezkráceným studiem externí aspiranturu a dosáhl vědeckého titulu CSc. na katedře Vysoké školy technické a dřevařské 1975. Později byl zařazen do kádrových rezerv ministerstva poľnohospodárskych stavieb a výživy Slovenské socialistické republiky, pro zahraniční a expertizní činnost v oborech statiky konstrukcí inženýrských a pozemních staveb, stavební a fyziky a hydromelioracie. Byl také velmi nadaný na jazyky. Uměl

²⁹⁸COUFAL, Přemysl – FOJTÍK, Štefan – HATRÍK, Štefan, *Meliorácie*, Slovenské vydavateľstvi poľnohospodarské literatury, Bratislava 1966.

anglicky, německy, francouzsky, rusky, maďarsky, španělsky a vzhledem ke svému tajnému kněžství ovládal i latinu, hebrejštinu a starořečtinu.

Coufal cítil povolání ke kněžství, ale nástup na teologii nebyl tehdy už možný.²⁹⁹ Proto v 60. letech studoval na Moravě tajně. Setkal se zde se společenstvím Koinótés, odnoží skryté církve vedené Felixem Marie Davidkem, s nímž spolupracoval. Později se ale přidal ke skupině okolo tajného biskupa Bedřicha Provazníka³⁰⁰ nesouhlasící s Davidkovým svěcením žen. Došlo k roztržce, kterou Davídek v říjnu 1971 dovršil suspendací všech oponentů, tedy i Coufala. Podzemní církev na Moravě se rozdělila a Provazník i jeho následovníci plnili i nadále své duchovní povinnosti, ale bez Davidkovy asistence.

Mladý kněz, vysvěcený tajným biskupem a jezuitou Peterem Dubovským v roce 1967 v břevnovském klášteře,³⁰¹ v té době ale svou pozornost nesoustřeďoval jen na spory uvnitř církve. Během svého teologického studia byl se skupinou dalších kandidátů kněžství odhalen Státní Bezpečností, která tak slavila velký úspěch, protože proniknout do tajných struktur pro ni nebylo lehké.³⁰² Coufalovi StB nabízí místo vězení spolupráci. Nabídka byla přijata a pod krycím jménem JASAN dodával několik let technické a hospodářské informace odboru ochrany československé ekonomiky Krajskej správy MV Bratislava. Podle historika Miroslava Lehkého se žádný z reportů netýkal osobních údajů ze života JASANOVÝCH spolupracovníků, ani se nezabýval personálními záležitostmi, takže nikdo nebyl těmito zprávami ohrožen.³⁰³ Kooperace se Státní policií byla ukončena v roce 1971.³⁰⁴ Příčinou byla změna práce, v níž se už nemohl JASAN dostat ke kýženým informacím.

²⁹⁹ Na teologických fakultách byl *numerus clausus*. A kdo vystudoval jinou vysokou školu, nemohl již na teologii nastoupit. Např. současný biskup královéhradecké diecéze, Jan Vokál, z těchto důvodů 1983 emigroval a teologii dokončil v Římě.

³⁰⁰ Mons. Ing. Bedřich Provazník (1936–2007), biskup tajné církve, kněz komunity Emanuel. V mládí vystudoval stavební fakultu VÚT v Brně, pracoval jako stavení inženýr u Pozemních staveb v Brně, až do roku 1992. 1968 přijal tajně kněžské svěcení. Několik dní před smrtí přijal čestný titul Monsignore za zásluhy o církev, udělený papežem Benediktem XVI. Více o Provazníkovi a tajné činnosti Coufala srov. FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří, *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés.*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 1999. O suspendaci např. s. 106.

³⁰¹ Svědectví Petera Duboského v dokumentu *Smrt ve jménu víry 35/40* z cyklu Dokumentární cyklus V zajetí železné opony. Vydalo Centrum publicistiky a dokumentu, televizní studio Ostrava, 2007. Svědectví, 3. 45 – 4. 29. Celková stopáž 13. 08. Dostupné <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10121085020-v-zajeti-zelezne-opony/407235100221035-smrt-ve-jmenu-viry/>, [staženo 4. července 2012]. Peter Duboský (1921 – 2008), prošel PTP i internací, 1961 tajně biskupské svěcení jezuitou Dominikem Kařatou (1925), 1962 – 1967 ve vězení. 1969 smí působit jako kněz. 1991 jmenován pomocným biskupem v Banskobystrické diecézi.

³⁰² Reportáž slovenské televize STV 1, vysíláno 23. listopadu 2009. 2.22-2.30. Historik M. Lehký. Dostupné na <http://www.youtube.com/watch?v=s7MIWTFXfD0> (1. část) a <http://www.youtube.com/watch?v=RaoJj8N9vwc> (2. část), případně na, <http://necenzurovane.sk/09/coufal.html>. [staženo 25. června 2012].

³⁰³ Tamtéž Reportáž slovenské televize STV 1. 1. 30 – 1. 50.

³⁰⁴ LEHKÝ, Miroslav, *Tragická smrt Ing. Přemysla Coufala*, Památ' národa, úvodní číslo říjen 2004, rubrika Obete. s. 60–63. Dostupné též <http://www.upn.gov.sk/data/pamat-naroda-00-2004/pamat-naroda-00-2004-obete.pdf>, s. 61, [staženo 4. července 2012].

Díky oboru, vzdělání a schopnostem je mu povoleno služebně, ale i soukromě cestovat po Evropě. Zavítal do Itálie, Rakouska, Švýcarska, Francie, Anglie, Německa i Jugoslávie. Podle své matky cestování miloval a navštívil i země mimo evropský kontinent. Alžír, Tunis nebo přední Asii. Tyto své cesty využíval pro předávání množství zpráv na západ, do Vatikánu atd., pod krycím jménem pater Štefan.³⁰⁵ V dopisech popisuje opravdový stav náboženské svobody v Československu, prosí o náboženskou literaturu, informuje o možných kolaborantech z řad duchovních. Poslední obálka byla poslána v dubnu 1980. V tomto roce se Coufala dostává opět do hledáčku tajné policie. Ta zásluhou svého agenta PROLOGA, jenž se v zahraničí úspěšně vydával za emigranta, v listopadu 1979 zjistila, že se na západ dostávají velmi kvalitní popisy poměrů v ČSSR.³⁰⁶ Podle agenta PROLOGA, který pořídil kopie všech zpráv, jež se mu dostaly do rukou, musí za vším stát jedna osoba, dobře informovaná o podzemní církvi, inteligentní kněz s možností vycestovat. StB odstartovala akci KANÁL, v jejímž rámci prověřovala stovky řeholníků, duchovních i laiků, aby odhalila kurýra, jenž přes šest let kazil image režimu. Popisu odpovídal i náš odborník z bratislavského Poľnohospodárského ústavu. Coufala dostal na starosti referent 31. odboru I. správy FMV kapitán Miloš Dospiva, alis Kotva, jenž byl v roce 1972 vykázán z Itálie jako persona non grata. Přímo v Bratislavě rozpracovává Coufala nadporučík Anton Obranec ze 4. oblastního odboru Správy StB.

*Schopný a hůževnatý vedecky pracovník*³⁰⁷ odjíždí ještě v srpnu 1980 na třítydenní dovolenou do Francie, Anglie a Belgie. Zde navštěvoval kláštery a setkával se s osobami církevního exilu. Doručil také Vatikánu obsáhlou zprávu o stavu církvi v ČSSR. Jelikož předpokládal, že tak velkou zásilku neutají a ne každému bude vyhovovat její pravdivý obsah, vyhotovil dva různé exempláře. Jeden pro režim k zmatení a spíše vyhovující klerofašistickým a nacionalistickým kruhům ve slovenské podzemní církvi a druhý, již s pravými údaji pro Svatou stolicí. Druhá verze osahovala další informace o agentech StB v tajné církvi, což výrazně ohrožovalo snahy Státní policie. Když na něj po třech týdnech v Bratislavě 29. srpna³⁰⁸ čekají na nádraží přátelé, z vlaku nevystoupil. Druhý den se od Coufala dozvěděli, že byl o zastávku dříve, v Devínskej Novej Vsi, čtyřmi tajnými vyveden z vlaku. Pak byl podroben nehumánní prohlídce. Když nenašli, co chtěli, vzali mu pas

³⁰⁵ V červnu 1979 poslal 59 zpráv. Reportáž slovenské televize, 3. 09. Zprávy psal ve slovenštině, češtině, angličtině a němčině.

³⁰⁶ LEHKÝ, Miroslav, *Tragická smrt Ing. Přemysla Coufala*, Paměť národa, úvodní číslo říjen 2004, rubrika Obete, s. 61.

³⁰⁷ Zpráva závodního výboru a stranické organizace, citováno dle 2. Navrátilova dopisu, s. 2, z exempláře od Pavly Říhové.

³⁰⁸ Navrátil mylně posunuje tuto příhodu na měsíc září. Dopis č. 2, s. 2, exemplář od Pavly Říhové.

s poznámkou, že ho přeci nebude potřebovat. Nebyl ani příliš překvapený, protože už v zahraničí si všiml, že je sledován, z čehož předpokládal, že jeho reporty jsou odhalené. Ráno ho odvezli k jeho bytu. Tam zjistil, že v jeho nepřítomnosti někdo prohledal všechny pokoje. Coufal žil sám v bratislavské Dúbravce, v Zúbkove ulici, nebylo tedy těžké nepozorovaně do bytu vniknout a porozhlédnout se. Od té doby se rabování během pracovních výjezdů opakovalo a od 9. prosince se přidaly i výslechy ŠtB. Štátná Bezpečnosť ho obviňuje, že je tajným knězem, požaduje od něho zprávu o jeho kontaktech z let 1974–1978 a chce obnovit spolupráci s cílem paralyzovat tajnou církev. Coufal popírá existenci podzemní církve i své kněžství a odmítá jakoukoliv kooperaci.

Ačkoliv při prvním souboji s mocí uspěl, netušil ještě, že ho čeká řada dalších a tlak bude sílit. Od ledna nového roku byl odvážen na výslechy přímo z ulice, během noci nebo byl vyvezen autem mimo město. Všude byl sledován dvěma až třemi osobami, měl zákaz vycházet z bytu. Svým přátelům si postěžoval, že už měsíc nespal, jelikož přes den pracuje a v noci nastupuje novou *šichtu* s pracovníky Hlavné správy rozviedky, plnou výhrůžek a ponižování. Kapitán Dospiva a nadporučík Obranec vykonávali svou práci dobře, vyslýchaný ztrácel schopnost odporu. Rodina o ničem nevěděla, Coufal se začal stranit i kolegů v práci, aby je neohrozil, začal mít deprese a byl podezřívavý k okolí. Myslel si, že mu důstojníci ŠtB namontovali do bytu i v práci odposlechová zařízení, začal šeptat. Jeho auto mělo nenadálé a nevysvětlitelné technické problémy, které mohly řidiče, když ne ohrozit na životě, tak alespoň účinně vyděsit.

Pak mu bylo náhle slíbeno, že když složí částku 20 000 korun československých, celé martyrium bude ukončeno. Možnost úplatku snad zprostředkoval pracovník Slovenské akademie věd, RNDr. Štefan Drgoň, jemuž Coufal zaplatil 14. února v jedné bratislavské vinárně první splátku, 14 000. Miroslav Lehký ve své studii neuvádí žádná jména, ale prostředníka označuje za agenta ŠtB, který v březnu 1981 za nevyjasněných okolností zemřel.³⁰⁹ Drgoň zemřel také v březnu a jeho smrt, přejetí autem, je taktéž považována za podivnou. Jestli měl úplatek něco společného s oficiálními plány ŠtB, či šlo o soukromou akci jednoho agenta, se nepodařilo zjistit.

Peníze pronásledování nezastavily, Coufal již nevěděl kudy kam. 19. února dokonce vyvolává sám schůzku s Dospivou a Obrancem a přiznává své kněžství i kontakty se zahraničím. Na návrh spolupráce ale nadporučík reaguje kupodivu negativně. ŠtB chce nyní

³⁰⁹ LEHKÝ, Miroslav, *Tragická smrt Ing. Přemysla Coufala*, Paměť národa, úvodní číslo říjen 2004, rubrika Obete. s. 62. Navrátil ve svém dopise chybně uvádí jméno Trkoň.

jenom detailní popis jeho aktivit. Tento report má přinést příští týden. O nadcházejícím víkendu naposledy navštíví psychicky zdeptaný syn své rodiče. Podle matky byl vyděšený, ale o svých problémech nepromluvil.³¹⁰ V neděli odjel do Bratislavy. V bytě ho překvapila závada elektrického proudu, ačkoliv pojistky byly v pořádku. Když žádal o nápravu, nikdo nepřišel.

V pondělí 23. února řídil důležitou poradu do 17. hodiny. Při odchodu domů jen poznamenal, že *už zasa na mňa čakajú*.³¹¹ Podle svědectví jeho spolupracovníka dal prý jedné z kolegyň 1000 korun, aby bylo slouženo 50 mšl *na úmysl, já jdu na Bezpečnosť*.³¹² Ten večer byl na celém osmém poschodí sám, sousedé odjeli z hlavního města. V šest hodin večer byl naposledy viděn živý, jel výtahem se sousedkou z nižšího patra. Mezi devátou a desátou hodinou pak zaslechla, snad tatáž žena, hrozný výkřik a zvuky podobné přesouvání nábytku. Pak už bylo v celém domě obvyklé ticho.

Do práce Coufal v úterý nepřišel. Když ani v následujících dnech nedorazil, zavolala jedna z kolegyň, inženýrka Kopčová, ve čtvrtek 26. února jeho hospodyně, že o něho mají strach, protože věděli o jeho problémech s ŠtB. Hospodyně Anna Machovičová, přítelkyně Zdenky Coufalové, nedocházela do bytu každý den, ale po tomto telefonátu se okamžitě vydala do Zúbekovy ulice. Dovnitř se nemohla dostat, klíč byl na druhé straně zámku. Zavolala tedy na Bezpečnosť a s překvapením sledovala, že dorazilo šestnáct mužů v civilu i uniformách i s lékařkou Jankou Oboručovou. Ve zdevastovaném bytě našli mrtvé tělo. Doktorka se po prohlídce mrtvého vyjádřila, že nelze jednoznačně určit před bližším zkoumáním příčinu smrti. Podle historika Ľubomíra Morbachera z Ústavu pameti národa zajistil Dospiva, aby na Dúbrovku neprijela kriminálka, ale vše vyšetřovalo nestandardně ŠtB.³¹³ Při otevření bytu někteří ze svědků/policistů uvádějí vyšší koncentraci plynu. To Štátná Bezpečnosť považovala později za důkaz sebevraždy. Sousedé oponovali: Coufal měl vždy na

³¹⁰ Historik Miroslav Lehký naopak tvrdí, že se doma s pronásledováním svěřil. Cyklus v zajetí železné opony, *Smrt pro víru*. 8. 38-9.08. Podle některých zdrojů měl Coufal 14 000 od rodičů, pak je otázka, jak jim půjčku vysvětlit.

³¹¹ KOMÁROVÁ, Maria: Čekání na okamžik pravdy. Záznam rozhlasové reportáže z 18. března 1990, Radio Svobodná Evropa, 13. 33s. Dostupné na youtube: <http://www.youtube.com/watch?v=R7tvX2-zYYk>, [staženo 5. července 2012]. Taktéž 2. dopis, s. 3.

³¹² Svědectví Libora Taligy. V zajetí železné opony, *Smrt pro víru?* 9. 18 – 9. 38.

³¹³ Pořad České televize Ostrava, Cyklus Přísně tajné vraždy. Kdo chtěl zabít kněze? 39/42 2010. Přístupné: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10267422798-prisne-tajne-vrazdy/410235100221039-kdo-chtel-zabit-tajneho-kneze/titulky/> 2min [staženo 5. července 2012]. Celková stopáž 13. 30. Podle tohoto pořadu byl Coufal nalezen mrtvý už 25. února. 7. 39-43. V tomto dokumentu ale vyšetřovatel ÚDV, Adolf Rázek, mylně uvádí, že např. 24. února Coufal předal peníze Drgoňovi. Coufal byl ale 24. již mrtvý 7 minuta dokumentu. Podle svědectví matky to bylo o den později, s čímž se shoduje i studie Miroslava Lehkého, s. 62.

parapetu svíčku a ta hořela i 23. února. Pokud tam plyn opravdu byl, existuje verze o jeho puštění vrahy doufajíc ve zničení všech důkazů.³¹⁴

Rodičům byl ještě toho dne doručen telegram se zprávou, že jejich syn je mrtvý. V pátek se vypravili do Bratislavy, kde jim blíže neurčený zdroj sdělil, že jejich syn byl knězem, členem benediktinské řehole a dokonce biskupem.³¹⁵ Pak se Coufalovi na policii dozvěděli, že syn spáchal sebevraždu. Fotodokumentaci i ostatní důkazy byly rodině odepřeny. V pondělí, 2. března, bylo možné vidět tělo, lépe řečeno jenom obličej, protože zbytek odmítali policisté odkrýt. Zřízenec několikrát upozorňoval rodiče, aby si vyžádali synovo oblečení z 23. února, ale ti na to zapomněli a přišli tak možná o jeden z důkazů synovy vraždy. Ale již samo tělo a byt byly dostatečným dokladem cizího zavinění. V otevřeném dopise popisuje Navrátil stav obou na celou stranu a těžko můžeme uvěřit, že by si taková zranění mohl kdokoliv přivodit sám. Tyto údaje Navrátil získal přímo od Zdenky Coufalové, jež sama vyhledala moravského aktivistu a vyprávěla mu příběh svého jediného dítěte, jak jsme již napsali. To se otce devíti dětí velmi dotklo a začal se v této věci angažovat. Ačkoliv ani on nezískal fotografie těla a místa činu,³¹⁶ nashromáždil svědectví těch, kteří tělo a inkriminovaný byt viděli.

V úterý byly ostatky převezeny do Hrubčic, kde několik lidí přes zákaz odklopilo víko rakve a prohlédlo si *sebevraha*.³¹⁷ Sice bylo jeho tělo upraveno, ale přesto byla mnohá zranění patrná. Pravé oko vyražené, stejně tak i všechny zuby. Na čele otisk mužské boty. Bříška prstů pořezaná, taktéž nohy od kolen dolů. Otevřené tepny na loktech, které zapříčinily smrt, kůže na rukách spálená od spoutání. Machovičová popisuje, jak vše v bytě bylo od krve, v kuchyni ležel mrtvý, u něho ulomená noha stolu a nůž, oboje taktéž od krve se špatně omytými provazy. V umyvadle v koupelně zakrvácené žiletky. Výčet by mohl pokračovat opět přes dva odstavce, ale domníváme se, že pro ilustraci celého případu je to dostačující. Přesto až do dnešních dnů se podle oficiálních dokumentů jedná o sebevraždu. Rodiče se však

³¹⁴ Kdo chce zabít kněze? 2010, 9 – 9.40. Nezapomeňme, že byl vypnutý proud, nefungoval tak večer zvonek. Druhý den ráno byla závada odstraněna. [staženo 5. července 2012].

³¹⁵ KOMÁROVÁ, Maria: Čekání na okamžik pravdy. Záznam rozhlasové reportáže z 18. března 1990, Radio Svobodná Evropa, 10. 52 – 59. Biskupské svěcení odhadováno na rok 1977. Zdroj matka nezmiňuje. Viz 14. 57 sek. Historikové vyšší svěcení zpochybňují, protože nebyl nalezen dosud žádný důkaz konsekrace. Srov. FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří, *Skrytá církev. Felix M. Davidek a společenství Koinótés.*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 1999, s. 17 Naopak se o Coufalovi mluvilo jako o opatovi benediktinů.

³¹⁶ Jak uvádí ve svém dopise č. 2, s. 6, exemplář od Pavly Říhové, nebyly přístupné ani jemu, ani advokátům, které si najali rodiče Přemysla Coufala. Některé z fotografií je možné vidět v reportáži slovenské televize. 1. 40-1. 50. V 2, části. Několik dalších je dostupných také jako doprovodný materiál k reportáži české televize z 15. října 2009, <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/69722-slovensko-znovu-prosetri-brutalni-smrt-kneze-coufala/> [staženo 4. července 2012].

³¹⁷ Po pohřbu prý přátelé také podplatili hrobníka a opět si tělo prohlédli podrobněji, aby mohli vydat svědectví. Opět, Kdo chtěl zabít kněze? 2min [staženo 5. července 2012].

až do své smrti snažili očistit památku svého syna. V květnu 1981 poslali otevřený dopis Gustavu Husákovi,³¹⁸ rovněž žádali slovenskou generální prokuraturu o opětovné přešetření. 22. listopadu 1983 náměstek GP SSR JUDr. Pavol Kis rodičům oznámil, že jejich žádosti jsou nepodložené a příští dopisy týkající se této záležitosti budou odloženy.

Augustin Navrátil se ale s takovým závěrem nespokojil a přes varování svých přátel, sepsal desetistránkový dopis,³¹⁹ ve kterém upozornil nejen na nesrovnalosti smrti³²⁰ tajného kněze, ale i na studenta Pavla Švandy (1959-1981), vysokoškolského studenta a prasynovce kardinála Tomáše Špidlíka,³²¹ jehož mrtvola byla nalezena na dně Macochy³²² a poukázal také opět na zneužití psychiatrie v případě rodiny Kořínkových.³²³ Ve druhém z řady otevřených dopisů nechává jeho autor také velký prostor encyklice Jana XXIII., Pokoj na zemi, k níž se hlásilo i československé kolaborantské kněžské hnutí. Vybírá z ní citáty, jež odpovídají jeho životnímu krédu: Modli se a pracuj. Křesťan má pracovat pro druhé, musí hledět na to, aby práva všech byla zachovávaná, aby veřejná moc neprotežovala některé skupiny, aby byla bezúhonná. Navrátil připomíná také svůj podpis Charty 77, která pro něj vyjadřuje právě tuto zodpovědnost – za sebe i druhé. *I proto já, jako křesťan, katolík, vědom*

³¹⁸ Tato stížnost kolovala v opisech. Nalezena byla např. při prohlídce 11. listopadu 1985 u Jaromíra Němce. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, s. 3 protokolu, s. 201/213 spise.

³¹⁹ V dopise jsou některé faktografické chyby, na něž upozorňuje i František Lízna. Mimo zkomolení jména Trkoň/Drgoň např. popis bytu mrtvého po otevření, jež jsme ověřili díky fotografiím dostupným v reportážích. Např. žiletky v kuchyni byly v koupelně. Cílem dopisu ale bylo zamyslet se nad činností Státní policie a tento cíl splnil

³²⁰ I teolog Josef Zvěřina ve svém Listu Slovenské národní radě mluví o smrti Coufala jako o vraždě. Zvěřina zmiňuje další vraždy slovenských kněží (Polák) a nesouhlasí s potlačením náboženské demonstrace 25. března 1988 v Bratislavě. V dopise se ptá, zda se konečně na Slovensku najde někdo, kdo odsoudí tuto džungli. IOC, r. 9, 1988, č. 5, s. 11, LB. Informace o církvi, samizdat, měsíčník, vycházející od roku 1980, obdoba INFOCHU. Osobnosti okolo IOC – jezuita Karel Dománek, Michal Holeček, Josef Kordík. V Olomouci rozmnožoval Jindřich Suchánek, pak Tomáš Kopřiva atd.

³²¹ Prof. ThDr. Tomáš Špidlík (1919–2010), český teolog, duchovní, jezuita a kardinál. Studoval 1946 v holandském Maastrichu teologii, do Čech se už nevrátil. V Římě spolupracoval s Vatikánským rozhlasem, vyučoval na Papežském orientálním institutu i na Papežské gregoriánské univerzitě. Před volbou Benedikta XVI. byl vybrán podle tradice jako jedna ze dvou významných osobností, která má před konkláve promluvit ke kardinálům. Získal mnoho ocenění. Zemřel v Římě, pohřben je na Velehradě.

³²² Vyšetřování smrti Pavla Švandy bylo obnoveno 3. dubna 1990 a ukončeno 30. června 1994 s konstatováním, že není možné jistě určit, zda šlo o sebevraždu či cizí zavinění. Švandovi se věnuje např. kapitola *Pavel Švanda – Zabíla Pavla Švandu StB?* v knize SOUKUPOVÁ, Jana, *Nepoddajní. Aneb nešlo to jinak. Příběhy jihomoravských disidentů v 70. a 80. letech 20. století*, Host, Brno 2010, s. 183 – 189. Případně o smrti Pavla Švandy informuje ostravský cyklus Přísně tajné vraždy a to ve třech epizodách. 1/42 *Odsouzen k sebevraždě*, stopáž 13. 47.

Dostupné na, <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267422798-prisne-tajne-vrazdy/410235100221001-odsouzen-k-sebevrazde/> 24/42 *Nová zpráva o Pavlu Š.*

Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267422798-prisne-tajne-vrazdy/410235100221024-nova-zprava-o-pavlu-s/> stopáž 14. 06. A 41/42 *Pravda o smrti mladého studenta* Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267422798-prisne-tajne-vrazdy/410235100221041-pravda-o-smrti-mladeho-studenta/> stopáž 14. 14. V tomto posledním dílu ÚDV potvrzuje, že za touto smrtí stála StB. Ačkoliv měl cyklus mít 42 dílů, byl ukončen o jeden dříve. [staženo 6. července 2012].

³²³ Tomuto případu věnoval Navrátil samostatný otevřený dopis č. 5 z 23. února 1987, 11 stran. S manželi Kořínkovi se znal osobně. Snad z PL Kroměříž, nebo Československého svazu esperantistů, kde byl Karel Kořínek předsedou od roku 1963.

*si toho, že se jednou budu zodpovídat, jak jsem hospodařil se svěřenými hřivnami, jsem povinen se podílet na nesmírném úkolu: obnovit vztahy lidského soužití na základech pravdy, spravedlnosti, lásky a svobody. Totéž si pokládám za svou povinnost i jako občan tohoto státu i jako signatář Charty 77.*³²⁴

Navrátil ale nepsal svůj dopis jenom proto, aby sepsal osudy několika lidí. Chce adresáty přesvědčit, že u všech osob došlo k nezákonným postupům, u dvou dokonce k vraždě. Upozorňuje, že pokud by i on byl nalezen někde mrtvý, rozhodně sebevraždu neplánoval. Navrátil a předpokládáme, že ani rodiče, nevěděli o existenci JASANA, případně reportů. Proto byl pro ně případ, sledování a smrt nepochopitelnější, než je dnes pro nás.

Jak již bylo poznamenáno, o celý případ se zajímali i další. Chartista František Lízna byl v roce 1981 odsouzen za samizdat a poskytnutí tří výtisků Informací o církvi německým kněžím. Při jeho líčení četl soudce úryvky z Informací, aby dokázal jejich ilegální obsah. Jedna ze zpráv, jež vybral, byla o smrti Přemysla Coufala, o níž Lízna již věděl. Ve vězení se rozhodl, že pokud z něj vyjde živý, bude putovat po poutních místech přes celou republiku z nejzápadnějšího do nejvýchodnějšího cípu jako poděkování.³²⁵ Jednoho večera při cestě na Hostýn neměl kde spát a rozhodl se pro hřbitov ve vesnici, jíž procházel. Na hřbitově potkal místního komunistu a milicionáře, který ho zavedl k hrobu Ing. Coufala. Lízna si nevědomky vybral totiž cestu přes Hrubčice. Komunistu pak prohlásil: *Můj otec ho viděl ubitého v rakvi.*³²⁶ Jezuita považoval toto setkání za Boží znamení a až dosud sbírá informace o tomto případě. Také františkán Marcel Smahel nevěřil oficiálním prohlášením a uveřejnil několik článků zpochybňující tuto sebevraždu. Po posledním z 19. února 1993 *Vražda alebo samovražda?* ve Slovenském deníku, se o několik dní později ztratil v Tatrách. Dosud je neznámý a mnohými je to dáváno do souvislostí s Coufalem. Hrubčický rodák ale není jediným *umučeným knězem*,³²⁷ kněz Anton Srholec³²⁸ sám znal několik takových duchovních: Emanuel Jozef Cubinka,³²⁹ Štefana Poláka,³³⁰ Alojze Schmister³³¹ i Přemysla Coufala.³³²

³²⁴ Otevřený dopis č. 2. s 10.

³²⁵ Lízna ve svém rozhovoru s Martou Edith Holečkovou zmiňuje jeden ze způsobů likvidace. Shrnul to takto: Kdyby mě chtěli zlikvidovat, tak to bylo jednoduché, dají tě na samovazbu a tam tě oběsí. Rozhovor z 1. března 2006. Z přepisu s. 15. Pater Lízna je svými poutěmi známý a tato byla jedna z prvních.

³²⁶ Rozhovor s Martou Edith Holečkovou z 1. března 2006, s. 17 a Reportáž slovenské televize STV 1, 2. Část, 1 – 1. 10 záznamu.

³²⁷ Tak ho alespoň vnímá Anton Srholec. Reportáž slovenské televize STV 1, 2. část, 5:13 záznamu.

³²⁸ Dr. h. c. Anton Srholec (1929), římskokatolický kněz, salesián, spisovatel, zakladatel resocializačního centra RESORTY, vydavatel samizdatu. Před revolucí pronásledován za své neohrožené náboženské postoje, představitel náboženského disentu. (ed.) VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel, *Vítězové? Poražení? Životopisná interview, Díl 1., Disent v období normalizace*, Praha 2005, Prostor, s s. 821-855.

³²⁹ Cubinek (1913–1965), františkán, kazatel, náboženský myslitel, básník a překladatel. Zastřelen z 30. na 31. prosince. Předpokládá se vražda ŠtB. Kněz odmítal jakoukoli spolupráci.

Po revoluci přišel na Generální prokuraturu Československé republiky 4. března 1990 anonymní podnět pro podezření trestného činu vraždy Přemysla Coufala. Vraždu vyšetřovala GP SR, byly vyslechnuty desítky svědků, ale po roce bylo stíhání zastaveno, 28. června 1991. JUDr. Lýdia Rácková svým podpisem schválila zprávu, jež nepřihlížela ke svědectví těch, kteří viděli mrtvého v rakvi. Smrt nebyla podle prokuratury zaviněna cizí osobou. Přitom Coufal vykrvácel ze čtyř ran najednou, měl žíly a tepny přetnuty pod oběma lokty, rovněž na zápěstí. Není fyzicky možné, aby si člověk dokázal bez cizí asistence tyto rány způsobit. Anonym se s tímto vyjádřením nespokojil a tentokrát oslovil Ústav dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Bývalý vyšetřovatel ÚDV, katolický aktivista a vězeň, Ing. Adolf Rázek, uvádí, že při rozdělení státu musel veškerou dokumentaci k případu odeslat na Slovensko, kde se šetření neobnovilo. Ještě před svou smrtí Zdenka Coufalová požádala o pomoc 10. července 1991 i Václava Havla a Kancelář prezidenta ČSFR 7. ledna příštího roku navrhla GP tento případ k šetření. To ale zahájeno nebylo. Naposledy se o znovuotevření případu mluvilo v roce 2009 v souvislosti se slovenským Ústavem pameti národa. Generální prokuratura SR zatím sebevraždu nevyvrátila.

Dnes, když víme, že byl Coufal double agentem, je pro nás jeho smrt více pochopitelná. Tajné služby se nelidsky mstí těm, kteří si snad myslí, že je obelstí. Coufalův případ dokazuje, jak je nebezpečné se domnívat, že budeme chytřejší my a ne oni.³³³ Přesto by jeho smrt mohla být vysvětlena i oficiálně.

³³⁰ Štefan Polák (říjen 1987) původně prorežimní kněz, člen PiT. Poté ale odmítl spolupracovat a byl nalezen na své faře udušen, s páskou přes ústa. Na faře se nic mimo videa neztratilo. Také Jaroslav Rusnák byl zprvu aktivním v PiT a agentem StB. Když chtěl své aktivity ukončit, zemřel za záhadných okolností. 28 Více k těmto dvěma případům diplomová práce ZBRANEK, Tomáš Benedikt, *Sdružení katolických duchovních Pacem in terris*, Brno 2007, dostupné na stránkách Masarykovy univerzity. http://is.muni.cz/th/64242/ff_m, [staženo 6. července 2012.] Polák s. 42, Rusnák s. 28. Sám Srholec zažil přepadení. Když působil v Perneku, kam byl uklizen kvůli své oblíbě mezi věřícími, jednou v noci zazvonili dva muži s jednou ženou u fary s prosbou, že chtějí pokřtít dítě. Po otevření však kněze napadli. Zastavili je až vesničané, kteří zaslechli křik. Podle LB, Studie 103, I/1986, s. 43.

³³¹ Nacionálně k osobě kněze Schmitzera jsme nezískali. Víme jenom, že působil ve farnosti Báb v letech 1969–1983.

³³² Obdobně a velmi známé vraždě polského kněze *Solidarity*, Jerzyho Popieluszky (asi 19. října 1984) se v této práci věnovat nebudeme. V tomto případě jsou za vrahy označováni jmenovitě příslušníci vládní tajné policie, i díky očitému svědku Popieluszkova únosu, řidiči Waldemaru Chrostowskému. Tělo bylo nalezeno v zuboženém stavu 30. října. Kněz byl v roce 2009 prohlášen za mučedníka a beatifikován 2010 ve Varšavě.

³³³ Herečka Vlasta Chramostová v divadelní Benefici uspořádané k jejímu životnímu jubileu přiznává, že podepsala s StB závazek spolupráce doufajíc, že je vždy přechytračí. Zjistila ale, že to není možné.

6. Promarněná příležitost? - To nie je skutočnosť, to je sen ³³⁴

*I když se pyšná nevěra kol rozmáhá,
a peklo seje koukol nových zmatků,
nebudem dbáti odvěkého vraha,
nedáme sobě bráti věčných statků.*

[: Věře vždy věrní budou Moravané:

*Dědictví otců zachovej nám, Pane! :]*³³⁵

Na rok 1985 mimo spartakiády připadalo též velké výročí 1100. výročí úmrtí jednoho ze soluňských bratří a věrozvěstů, svatého Metoděje. Oba *apoštolové Slovanů*, byli tradicí i historií spojeni s Velehradem. Symbolickým prostorem propojující západní a východní ritus, místem, jež se pro jeho důležité postavení v národní paměti snažili několikrát využít i komunisté.³³⁶ Církev i moc se začaly na tuto událost svědomitě připravovat. Kardinál Tomášek pozval rok před oslavou na Velehrad papeže Jana Pavla II., jenž účast přislíbil. Prosbu podpořila největší podpisová akce od srpnové okupace,³³⁷ dvacet dva tisíc křesťanů pod ní připojilo své jméno. Ani moc nezahláela. Nejprve zabavila několik petičních archů a navzdory silným touhám věřících označila papežovu přítomnost za nežádoucí, jistě i pod vlivem jeho první zahraniční cesty v červnu 1979 do Polska. Byl povolen jen příjezd státního sekretáře, známého vatikánského vyjednavče, Agostina Casaroliho. Pouť byla prohlášena za vnitrocírkevní záležitost, takže na ni nesmějí být pozváni jiní zahraniční biskupové, o což kardinál velmi usiloval. Přesto se do poslední chvíle mezi katolíky spekulovalo, zdali nebude přeci jen Svatý otec slavnostní mši celebrovat. V červnu 1984 rovněž vypracoval sekretariát ÚV KSČ program ideologického, administrativního i politického narušování oslav. Snahou

³³⁴ Kardinál Tomášek na Velehradě. Citováno, Studie 103, s. 38. Pisatelka ve slovenštině. Necháváme slovenskou citaci jako příklad sjednocení českého i slovenského katolicismu.

³³⁵ Poslední sloka písně *Bože, cos ráčil* z Českých a moravských kancionálů, jež byla před rokem 1989 zakázaná a která se na Velehradě 1985 přesto zpívala. Podle pamětníků tak bylo poznat, kdo je tajný a kdo je věřící. Tajní neměli ve svých zpěvnících tuto sloku a neznali ji. Píseň je zpívána dodnes, v kancionálech pod č. 828, např. tzv. modrý. Kancionál, společný zpěvník českých a moravských diecézí. Vydání pro arcidiecézi olomouckou a diecézi ostravsko-opavskou, 2003 s. 617-8, 7. poslední sloka.

³³⁶ Zde byl v červenci 1950 založen Velehradský výbor katolického duchovenstva vlasteneckých kněží, a proto právě zde bylo v květnu 1968 uskutečněno Celostátní zakládací setkání Díla koncilové obnovy, jako odčinění poskvrnění posvátných prostor. BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007 s. 280. Poprvé od Února tam společně vystoupili i biskupové. KRÍŽKOVÁ, Marie, Rút, *Žít jako znamení. Rozhovory s Josefem Zvěřinou*, Zvon, Praha 1997, s. 99.

³³⁷ BENDA, Václav, *Jak dál po Velehradě. Střední Evropa IV. listopad 1985*. s. 5. Výtah z textu otiskl také Navrátil v *Křesťanských obzorech*, r. I, 1988, č. 12, s. 15–20, LB.

bylo vložit vlastní obsah do této události a přisvojit si ji, jak se to dělo již v 50. letech.³³⁸ Vzhledem k přesunu raket v Evropě se zvýšilo napětí a komunisté uvažovali o Velehradě jako o mírové slavnosti. Dokument ovšem unikl na veřejnost a byl dokonce otištěn v Informacích o církvi.³³⁹

Velké slavné červencové pouti předcházela dubnová pout' kněží. Přes 900 duchovních a 7 000 laiků uctilo památku Metoděje a modlilo se zdar letní slavnosti. Slováci zdůrazňovali, že svou účastí mohou projevit věrnost Svatému stolci, mladí moravští katolíci vyzývali mládež, aby na svátek soluňských věrozvěstů nezůstala doma. Strana byla překvapena vyzněním kněžské poutě. Viděla, že nestačí jenom mlčet – Katolické noviny nesměly uveřejnit datum červencové poutě, ani žádné informace k průběhu,³⁴⁰ bylo potřeba mnohé hlasy také umlčet. V tytéž dny, kdy se kněží modlili v bazilice Nanebevzetí Panny Marie a Cyrila a Metoděje, proběhl v Praze jeden z nejrozsáhlejších zásahů proti katolickému samizdatu. Akce Saturn. V hlavním městě bylo zabaveno deset rozmnožovacích přístrojů, množství literatury, magnetofonových pásek a bylo obviněno šest osob.³⁴¹ Toho si ale mnozí z řadových věřících nemuseli všimnout. Ne každý četl samizdat a jeho tvůrci byli také částečně nahrazeni. ÚV i proto rozhodlo, že je třeba také věřícím znemožnit či znepríjemnit jejich úmysl v červenci na Velehrad přijet. Byly odkloněny autobusové linky, silnice byly 48 hodin před zahájením policejně uzavřeny,³⁴² auta i cestující byli kontrolováni. Mnozí z mladých ale dorazili pěšky. Podle tradice minulých století po cestě meditovali, modlili se a zpívali.

Pro mládež vše začalo již 6. července. V původním plánu se počítalo s celonoční meditací v bazilice. Orgány ale chrám v osm večer zamkly, z bezpečnostních důvodů

³³⁸ BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007, např. s. 49.

³³⁹ Informace o církvi, r. 6, 1985, č. 4, s. 9–12.

³⁴⁰ Nebylo ale těžké si uvědomit, že když je svátek 5. července, což byl v roce 1985 pátek, že vše bude směřovat k neděli.

³⁴¹ Před soudem 28. května 1986 stálo pět obviněných, u šestého Radima Hložánky bylo rozhodnuto samostatné jednání. Michal Holeček, Vladimír Fučík, Květoslava Koželuhová, Adolf Rázek a Václav Dvořák. Tresty byly pouze podmíněné a dva obvinění byli dokonce zproštěni viny (Holeček a Dvořák). Více např. BLAŽEK, Petr, *Akce „Teolog“*. *Sledování Oty Mádra příslušníky IV. správy SNB v osmdesátých letech*, Paměť a dějiny, rubrika Objektivem tajné policie, č. 2/2011. 73-87. Bakalářská práce HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Akce Saturn – zásah proti katolickému samizdatu v polovině 80. let*, obhájeno na FF UK. Rovněž HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009.

³⁴² Také mechanismy byly používány již od počátku nástupu komunistů k moci. Např. na Boží tělo v červnu 1949, kdy měl být čten pastýřský list *V hodině velké zkoušky*, v Nerudově ulici policisté zinscenovali dopravní nehodu. Jeden z nich pak přišel na faru ke Svatému Mikuláši a Zvěřinovi, jenž zde žil, řekl: *Na to jsem policista, abych dělal takovou šaškárnu? Od rána vyměřujeme, nic se tam nestalo, všechno je fingováno*. Do katedrály byli puštěni jenom ti, kteří měli v klopě barevný špendlík. Ti pak v chrámě při čtení tak řádili, křičeli a skákali po lavicích, až obřady musely být přerušeny. Marie Rút Křížková, *Žít jako znamení. Rozhovory s Josefem Zvěřinou*, Zvon, Praha 1997, s. 43.

a účastníci nesměli být ani na veřejném prostranství. To už byly na Velehradě tisíce lidí. Nakonec se rozdělili do skupin a celou noc zpívali, modlili se, skandovali hesla oslavující Církev a papeže. *Ale boli daleko od všetkej politiky.*³⁴³ Alternativní program moderovalo několik pohotových dobrovolníků. Jedním z nich byl např. salesián Anton Srholec, jenž později kvůli tomuto večeru ztratil státní souhlas. *A já som provokoval: Ďakujem za tento vzácný hotel strane a vláde. Je to nejlačnejší hotel, aký mali tu v okolí, je to trocha chladno, ale cena je príjemná.*³⁴⁴ Mezi mladými byli i biskupové: Karel Otčenášek a Ján Chryzostom Korec, což bylo dosud neslýchané.

Druhého dne ráno přicházeli noví a noví věřící, většinou mladí, kterých bylo mezi účastníky přes šedesát procent. Prostranství se zaplnilo, lidé seděli na obvodních zdech i střechách okolních domů. Mezi davy bylo možné zahlédnout řeholníky veřejně v hábitech, čehož si mnozí s radostí všímali. *Už před svätou omšou došlo k historickej události. Niketori mladí rehoľníci (tzv. tajní rehoľníci) z Čiech i zo Slovenska sa obliekli do svojich rehoľných rúch. Porušili 35 ročné tabu a znovu dali zaskviet' našej Cirkvi v jej integrálnej kráse.*³⁴⁵ V devět přijeli církevní i státní představitelé, kardinálové jsou jásavě zdraveni. Když o hodinu později kněží vystoupili na pódium, dav dlouho jásavě burácel, až po dvaceti minutách prosil Tomášek o ticho, aby slavnost mohla začít. Nadšení naopak nesklidili zástupci státu. Předseda ONV z Uherského Hradiště, Lapčík, jenž svůj projev zahájil slovy: *Sešli jsme se na této mírové slavnosti* a ministr kultury Klusák, který se aspoň snažil na místě improvizovat a diskutovat s davem, neuspěli. Pískot a skandování ukončilo státní snahy proměnit Velehrad k obrazu svému.³⁴⁶ Pak byla zahájena mše. Tomášek přečetl pozdrav papeže, Casaroli kázal v češtině i slovenštině, provázen silným potleskem.³⁴⁷ *Já jsem tam byl fyzicky účasten a byli jsme z toho všichni tak nadšení. Tou vnitřní revoltou, náboženskou – to je z Ducha, to není politický boj. My ty komouše...ted' tady ten Kristus. Kardinál nás v tom podpořil, Tomášek.*

³⁴³ Vzpomínka na Velehrad, uveřejněno 103, I/1986, rubrika Dokumentace, *Ohlasy velehradské pouti*, s. 38. Autorka neuvedena. Převzato ze samizdatového časopisu *Náboženstvo a súčasnosť*, č. 3/1985, uveřejněno též v LB, IOC, r. 6, 1985, č. 10, s. 6–7. Autorka uvádí, že to bylo poprvé, kdy cítila, že lidé touží po pravdě a nejsou zmanipulovatelní.

³⁴⁴ (ed.) VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel, *Vítězové? Poražení? Životopisná interview, Díl I., Disent v období normalizace*, Prostor, Praha 2005, s. 837–838. Během večera byl několikrát vyfocen, tajnými. O odnětí státního souhlasu v souvislosti s Velehradem Srholecovi a Rudolfu Chudému informuje sdělení VONS č. 485 z 14. listopadu 1985. Dostupné na <http://www.vons.cz/informace-o-charte-77>. Bližší důvody uvádí také LB, Studie 103, I/1986 rubrika Dokumentace, *Represalie po Velehradě*, s. 42–44. Převzato z vysílání Antona Hlinky v *Hlasu Ameriky* 23. a 30. listopadu 1985.

³⁴⁵ Vzpomínka na Velehrad, uveřejněno Studie 103, I/1986, rubrika Dokumentace, *Ohlasy velehradské pouti*, s. 38. Autorka neuvedena. Převzato ze samizdatového časopisu *Náboženstvo a súčasnosť*, č. 3/1985, uveřejněno též v LB, IOC, r. 6, 1985, č. 10, s. 6–7.

³⁴⁶ Barvitě popisuje neznámá autorka LB, Studie 103, I/1986, s. 39, viz výše.

³⁴⁷ Kardinálova homilie byla rovněž otištěna. Např. LB, Studie, 100–101, IV–V/1985, s. 280–283.

*A Casaroli z Říma. A Klusáku, to byl ministr kultury, trhni si nohou. Cítili jsme, že přichází změny.*³⁴⁸

Velehrad byl pro stranu velkým překvapením. Církev zde manifestovala, že přes veškeré snahy žije a nebojí se projevit. Přes veškeré mlčení médií dorazilo podle střízlivých odhadů okolo 150 000 poutníků.³⁴⁹ Vezme-li v potaz, že na Slovensku probíhala v týž den tradiční pouť na Mariánské hoře v Levoči, na níž Cyrila a Metoděje oslavovalo přes sto tisíc křesťanů, jsou tato čísla úctyhodná, do revoluce nepřekonaná. Proč právě v tomto roce byl Velehrad tak hojně navštíven v porovnání s roky předchozími i následujícími se vysvětluje několika skutečnostmi.³⁵⁰ Šlo o kulaté výročí, papež udělil bazilice Zlatou růži,³⁵¹ věřící chtěli podpořit Tomáška, jemuž se státní moc vysmívala, že je *generálem bez vojska*.

Na působivost tohoto setkání vzpomínají jeho účastníci dodnes.³⁵² Bohužel však ještě po nějaký čas nebyl využit jeho potenciál a dalším silným podnětem k vyjádření nespokojenosti byla až poslední Navrátilova petice z roku 1987. Katolický disident Václav Benda sepsal třicetistránkovou studii *Jak dál po Velehradě?*, jež byla sice hojně rozšiřována, ale věřící k žádné aktivizaci nepřiměla.³⁵³ Je pravdou, že katolíci více podporují a podporovali aktivity, jež jsou zorganizované nebo aspoň veřejně podpořené církevní hierarchií.

Metodějovy oslavy však měly minimálně jeden praktický dopad. Významným plodem poutě byl vznik ilegálního (video) Studia Velehrad Olomouc. Jindřich Suchánek, jeden z jeho zakladatelů, byl ještě v létě společně se svým bratrem požádán o pořad věnovaný Velehradu.

³⁴⁸ Rozhovor s Jindřichem Suchánkem, přepis s. 10/15. Rozhovor není redakčně upraven. I po téměř třiceti letech je patrné, že nadšení účastníků bylo obrovské a nechtěli jsme mu ubírat na autenticitě.

³⁴⁹ Dříve se v církevních kruzích nadšeně uvádělo i čtvrt milionu. Např. HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009, s. 29. Pro množství lidí a atmosféru také nebyla použita přichystaná vodní děla.

³⁵⁰ V roce 1986 bylo na Velehradě jen 6 000 lidí. OTÁHAL, Milan, *Opoziční proudy v české společnosti 1969 – 1989*, Česká společnost po roce 1945, svazek 7, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2011, s. 254, citováno z ABS, X. správa SNB, inv. j. 351. Zajímavá je i interpretace úlohy podzemní církve na Velehradě. BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007 s. 150 tvrdí, že tajná církev měla velké zásluhy např. na demonstraci existence řeholníků, naopak OTÁHAL, Milan, *Opoziční proudy v české společnosti 1969 – 1989*, Česká společnost po roce 1945, svazek 7, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2011, s. 254 vidí Velehrad jako úspěch oficiální církve, jehož nemohla podzemní církev nikdy dosáhnout.

³⁵¹ Zlatá růže je zvláštní vyznamenání udělované Vatikánem osobnostem, bazilikám nebo vládám za jejich věrnost a loajalitu Svatému stolci a křesťanskou spiritualitu. Jedná se o umělecký skvost, vyráběný nejlepšími zlatníky své doby. Dokument udělující toto vyznamenání dostupný na internetových stránkách Římskokatolické farnosti Velehrad: <http://velehrad.maticevelehradska.cz/dokument/Zlata-ruze-90/> [staženo 7. července 2012].

³⁵² Krátký záznam s textem papežovy promluvy je dostupný na <http://a1.tv-mis.cz/tv-mis/v340/velehrad-1985-zlata-ruze-340kb.wmv>. Několik pamětníků reaguje na tento videozáznam a vzpomínají na sílu setkání.

³⁵³ Arcibiskup Dominik Duka vzpomíná, jak text vylekal i některé členy *tajné Tomáškovy konzistoře*, tedy jeho poradního sboru. Obávali se aktivního odporu, jenž esej naznačila. Chtěli proto, aby Benda *odvolal*. Duka, jenž se s textem ztotožnil, navrhoval vyčkat. Rozhovor s Dominikem Dukou, *Katolický týdeník, Perspektivy*, 46/2010. Dostupné na: <http://www.katydz.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=7472>, staženo [7. července 2012].

K dispozici měli od olomouckého dómského kaplana dvě stovky diapozitivů. Starší bratr Vladimír³⁵⁴ vystudoval režii a více než seřazení a komentování *dijáků* ho zaujala možnost využít kameru a vytvořit film. Důvodem bylo složité rozmnožování diapozitivů a stále lepší dostupnost videokazet. Kameru si půjčili od kněze Karla Jaška, bratra jejich společné známé, původní zvukové záznamy jim poskytl otec Josef Šícha a nahrávky přímo z mikrofonů asi velehradská farnost. Postupným snímáním diapozitivů vznikl 90 minutový film, *Velehrad 85*.³⁵⁵ Od původního komentáře upustili, protože za mnohem silnější považovali autentické nahrávky. Filmování je natolik zaujalo, že se rozhodli pokračovat. Jindřich Suchánek tehdy rozmnožoval v Olomouci a okolí samizdat. Kvůli utajení předal celou *agendu* Tomáši Kopřivovi a s bratrem se věnovali již jen natáčení. Zpočátku se chtěli svou tvorbu opírat o osobnosti církve. V roce 1987 natočili film *Den pro agapé*, jenž přibližoval významného muže církve a disentu, teologa Josefa Zvěřinu. Jindřich Suchánek uvádí, že také uvažovali o portrétech Dany Němcové a Augustina Navrátila, ale přišla revoluce a ze scénáristického nápadu sešlo. Díky předním postavám katolické církve (Ota Mádr, kardinál Tomášek) získalo ještě před listopadem 89 Studio VHS techniku a teologickým i uměleckým patronem se stal páter Zvěřina. Bratři a jejich spolupracovníci se rozhodli stát protiváhou nevkusu a kýči některých pořadů s křesťanskou tematikou a jejich odkaz existuje dodnes.³⁵⁶

6.1. Klid před bouří

V roce 1985 asi Augustina Navrátila ani nenapadlo, že by o něm někdo chtěl točit film³⁵⁷ a Jindřicha Suchánka ještě neznal. Na počátku roku odeslal své první tři dopisy, žil a pracoval jako obvykle na poli i na dráze. Akce Saturn se mu ještě vyhnula, ale mračna se začala stahovat. V létě se vydal na velehradskou pouť společně s některými členy své rodiny.³⁵⁸ Vrátil se nadšený. Jistě i on cítil sílu davu a bezmoc komunismu. Avšak ačkoliv je Velehrad brán jako důležitý předěl, dodávající mnohým naději a Tomáškoví radost a víru že

³⁵⁴ Vladimír Suchánek (1949) režisér, scénárista a pedagog. Několikrát se pokoušel dostat na FAMU. Uspěl až v roce 1974 za podmínky, že využije výměnný studijní pobyt v SSSR. Suchánek složil přijímací zkoušky na Vsesvazový státní institut kinematografie (VGIK) v Moskvě, známou filmovou školu. Pro své náboženské přesvědčení pro něj ale mnohá práce byla nedostupná. Po revoluci je mu umožněno přednášet, studovat a natáčet. Od roku 2000 spolupracuje se Studiem Velehrad již jen externě.

³⁵⁵ Jindřich Suchánek (1954) na rozdíl od svého bratra na Velehradě byl. Kvůli poslušnosti dějové linky se proto projektu Velehrad 85 účastnil od počátku. S diapozitivy jim pomohli ještě asi dva další lidé. Rozhovor s Jindřichem Suchánkem, vydavatelem samizdatu a spoluzakladatelem Studia Velehrad, přepis s. 10-11/15. V současné době Jindřich Suchánek pracuje např. pro křesťanskou televizi NOE a je autorem oblíbeného pořadu *Hlubinami vesmíru*.

³⁵⁶ Po revoluci bylo Studio Velehrad včleněno zakládací listinou do pastorační struktury Arcibiskupství olomouckého, v září 1991 získává statut kulturního zařízení církve. S vlastní právní subjektivitou. Více k činnostem a filmům před i po listopadu 1989 na <http://www.studiovelehrad.cz/>.

³⁵⁷ Nakonec po revoluci vznikly krátké dokumenty. *Portrét praktického katolíka* (1991, režie Karel Fuksa, stopáž 35 minut), *Nebýt blázen* (2007, Petr Lokaj, stopáž 13 minut).

³⁵⁸ Dcera Pavla vzpomíná na sobotní program pro mladé. Nedělního se kvůli povinnostem ve své farnosti nemohla zúčastnit. Písemně 9. července 2012.

režim opravdu padne,³⁵⁹ Navrátila snad až v těchto letech čekají nejtěžší chvíle. Rodina je odposlouchávaná, jeho cesty z Lutopecen, zvláště do Prahy jsou sledované. V hlavním městě nejčastěji docházel ke Kaplanovým a od lednového podpisu Charty 77 také do Ječné ulice za Danou Němcovou.³⁶⁰ Snaží se alespoň v malém rozmnožovat nedostupné církevní texty, od modliteb po encykliky, případně i statě s občanskou tematikou. Zdroje jsou různé. Od té doby, co i on deklaroval, že souhlasí s *Prohlášením charty 77*, měl k dispozici prakticky veškerou tuzemskou disidentskou literaturu.³⁶¹ Stýkal se také s gottwaldovským/zlínským chartistou Jaromírem Němcem, který zásoboval své okolí různými články, případně i knihami.³⁶² Od roku 1983 se záchytným místem, kde Němec nechával čtenáři a zatím dosud pouze drobnému rozmnožovateli z Lutopecen nové tituly, stala domácnost jeho rodičů v Kroměříži. Josefa Němcová se totiž v tomto roce seznámila s Navrátilem v místní prodejně Charity. Od té doby si občas u šikovného zemědělce objednávala brambory, vařené trnky a v závislosti na sezóně i další plodiny a on vše dovážel až k ní domů.³⁶³ Oba chartisté se zde pak náhodou potkali a paní Němcová je seznámila.³⁶⁴ Jaromír Němec navštěvoval svou matku a otce dvakrát za měsíc, aby jim vzhledem k jejich věku pomohl v domácnosti a nyní začal přinášet balíky

³⁵⁹ Autorka této práce se několikrát setkala s tradovaným příběhem, v němž se Tomášek setkal s italským mystikem a knězem, padrem Piem, který mu předpověděl, že se dožije pádu komunismu. Zdroje nemůžeme ověřit, ale mezi některými věřícími příběh koloval a dodával jim naději brzkého konce komunistické strany. O proměně Tomáška po Velehradě, kde se střetl s ministrem Klusákem více rozhovor Dominika Duky, Kt 46/2010. Tomášek se ale začal ozývat již před Velehradem. Napsal např. dopis redakci Tribuny 9. dubna 1984 v reakci na jejich článek *Čertovo kopytko klerikálního antiklerikalismu* od p. Richarda Najmana z č. 13, 28. března 1984. Nesouhlasí s obrazem církve a papeže v tomto textu. Svou odezvu odůvodňuje snahou zachovat dobrou atmosféru pro jednání mezi Vatikánem a státem. Uveřejněno LB, Studie č. 93-4, III-IV/1984, s. 295–296.

³⁶⁰ Záznam v archivech o nařízení sledování jsme našli jeden, z roku 1983. 12. dubna 1983 se Navrátil vydal do Prahy za svými přáteli, rodinou Kaplanovou. X. správa SNB navrhla sledování kvůli dokumentaci Navrátilových styků v Praze, co vše tam dělá a zda si dělá nějakou osobní prověrku, aby zjistil, jestli není sledován. Celá akce proběhla pod krycím názvem PRÁVNÍK. Fotografie z pražského metra i záznam v ABS, fond SL/MV, bez signatury, spisový svazek č. 2646. O sledování a odposleších paní Navrátilová. Na vlídná přijetí u Dany Němcové a její podporu vzpomíná v *Obzorech*, *Polemika nad vzpomínkami Jirky Vaňka ze Sydney. Názor vydavatele*, r. I, 2002, č. 3, s. 4.

³⁶¹ *Obzory, Polemika nad vzpomínkami Jirky Vaňka ze Sydney. Názor vydavatele*, r. I, 2002, č. 3, s. 4. Kupodivu zde upozorňuje, že nedostupné pro něj byly římské Studie, v nichž se psalo i o něm a kde jakýsi katolický psychiatr uvedl, že je *psychicky úchylný*. Kdo byl oním psychiatrem, neuvádí a my jsme tuto poznámku nenalezli.

³⁶² Jaromír Němec měl, jak už bylo uvedeno zdroje i ze zahraničí. Němec byl jeden z hlavních představitelů disentu na Zlínsku. Dokumentární cyklus *Neznámí hrdinové*, díl *Řekl ďáblovi ne*, věnovaný Pavlu Záleskému. Česká televize 2007, tento díl režie a scénář Monika Elšíková, citováno z 9. 40.

³⁶³ Tato zmínka se může zdát zbytečná, ale například v rozhovoru z 13. srpna 2011 Petr Fráňa Navrátilovu zemědělskou činnost zmiňuje (1/13 přepis) a mohla být jistým pojítkem, možností seznámení se. Rovněž Vít Pelikán, olomoucký vydavatel samizdatu, se zpočátku setkával s Augustinem Navrátilem za účelem kupování brambor. Seznámili se přes rodinu Dočekalovou z Kroměříže a později si navzájem vyměňovali samizdaty a dodávali informace.

³⁶⁴ Aspoň tak vše popisuje v *Protokolu o výslechu svědka* z 9. prosince 1985. Vyšetřovatelem byl kapitán JUDr. Petřík. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 151/12-85, s 3 protokolu, s. spisu 205/217. Pavel Záleský k tomu dodává, že Jaromír Němec se vždy staral o bezpečnost druhých, nejspíš tedy před svou matkou tajil, že se s Navrátilem již zná. Němec Záleskému také pomohl. Aby Záleský nešel sedět, Němec zval vše na sebe, Pavel Záleský písemně 25. července 2012.

čistého papíru nebo obálky s texty, což dříve nedělal. Matku obálky příliš nezajímaly, syn nevysvětloval. Všichni mohli být spokojeni. Němcovi měli dostatek zeleniny, Navrátil textů. Balíčky si vyzvedával pokaždé a doma vše přepisoval.

I když se někdy setkáváme s tvrzením, že v Lutopecnách byl k tisknutí používán cyklostyl, není to pravda.³⁶⁵ Navrátil až do roku 1989 pracoval pomocí malého rámečku s válečkem. Výhodou byla skladnost a rychlá nahraditelnost v případě zabavení, nevýhodou náročnost. Nejdříve se na blánu totiž vyťukal psacím strojem, z něhož se vyndala páska, požadovaný text. Slova tak byla do blány přímo vyryta. Pak přišel na řadu rámeček. Ten byl složen ze dvou částí, spodní pevné desky a horní desky potažené látkou, opět pevnější textury pro lepší tisk. Tyto dva díly byly spojeny pantem pro otevírání a zavírání. Látka se natřela tiskařskou barvou, přiložila se blána, jež musela být vyrovnaná, na dřevěnou desku se daly papíry, rámeček se zavřel a přešel válečkem. Tak vznikla první kopie. Pro druhou bylo třeba rámeček otevřít, první papír vyndat, rámeček zase zavřít, přetřít a už byl otištěn druhý list. A tak se pokračovalo, dokud nebyl celý text, případně požadovaný počet exemplářů hotov. Látku musel *tiskař* průběžně natírat. Pak bylo nutné blánu nadzvednout. Vyhотовit tímto způsobem encykliku nebo časopis bylo velmi zdlouhavé. Také proto, že blána nevydržela nápor válečku, zničila se a pak nezbývalo nic jiného, než zasednou opět k psacímu stroji a požadovanou stránku vyklepat do nové blány.³⁶⁶ Do roku 1985 včetně však ještě stále spadají počátky Navrátilovy *samizdatové činnosti*.³⁶⁷

Snad v roce 1983 se však odehrálo další, tentokrát opravdu první, setkání. Jaromír Němec ve funkci propojovatele svedl dohromady dva železničáře. Generační rozdíl nevadil a z Navrátila a Pavla Záleského z Otrokovic se stali spolupracovníci a přátelé nejenom po dobu normalizace, ale i v porevolučních časech. Cesta otrokovického katolíka k samizdatu začala v místním farním společenství. Díky knězi, otci Vojtěchu Šimovi, dnes rektorovi

³⁶⁵ Protokol svědka Eduarda Buňky nebo *Portrét praktického katolíka*, František Lízna v *Portrétu katolíka*. Je pravda, že jeho ruční systém se výsledně podobal tisku z cyklostylu. Pavla Říhová dodává, že cyklostyl otec získal až po revoluci. Písemně 9. července 2012.

³⁶⁶ Postup nám vysvětlila dcera pana Navrátila, Pavla. Písemně 9. července 2012. Slovesa vyklepat, vyťukat používali často naši respondenti při popisu přepisování a vzniku samizdatů. Pavel Záleský zmiňuje, že s obratnými rukama šlo udělat až patnáct kopií za minutu. Pavel Záleský písemně 21. června 2012.

³⁶⁷ Samizdat jako ruský pojem se neuchytil v každém socialistickém satelitu. Stejně jako existuje více pojmů, existuje také v odborné literatuře i několik definic. My jsme si vybrali definici Jána Šimulčíka, zde uvádíme v češtině, Samizdat je ilegální vydávání tiskovin rozličného zaměření (například náboženského, historického, politického) rozmnožovaných ručně, na psacím stroji, rozmnožovacím strojem anebo počítačem, které nemohly být z politických a ideových důvodů vydané legálně. KOLKOVÁ, Terézia, *Samidat, definícia, dejiny, charakteristika*, s. 9–29, s. 11 (ed. neuveden), *O hodnotě samizdatu, samizdatová náboženská periodika před rokem 1989*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008. Kolková cituje z ŠIMULČÍK, Ján, *Svetlo z podzemia (Z kroniky katolíckeho samizdatu 1969 – 1989)*, Prešov 1997, vydavateľstvo Michala Vaška, s. 15.

Arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci, se začal aktivněji zapojovat do lokálního křesťanského života. Jak už bylo uvedeno, mnoho věřících čtením duchovních textů objevuje svou cestu k Bohu a to v totalitním režimu nebylo možné. Analogicky jako Navrátil nebyl Záleský spokojen s *nabídkou* náboženské literatury a začal se také věnovat samizdatu. Rozmnožoval tituly, které nebyly na pultech k dostání a do republiky se pašovaly. Nejprve psal na stroji, ale se silným úderem bylo možné vytvořit maximálně dvanáct kopií a to se mu zdálo málo. Produktivnější už byla metoda využívající želatinovou formu, do které se obtiskla kopírovací matrice z psacího stroje. Takto mohl textem oslovit už třicet lidí. Nejlepší ale byl rozmnožovací rámeček, který Záleský dostal od Němce. S politickým vězněm z počátku 70. let se seznámil díky Vladislavu Kolínkovi ze Zlína, který rozmnožoval pro Záleského samizdaty fotografie s náboženskou tematikou. Pro výpravčího, pracujícího ve Zlíně, bylo setkání s tímto disidentem zlomové. Získal přístup ke kvalitní literatuře, byl představen dalším aktivistům z města a okolí. Poznal tak chartisty Stanislava Devátého, Bedřicha Koutného a Petra Bartoše, katolíka Pavla Dudra,³⁶⁸ Pavla Jungmana a další. Pak ale do bytů Záleských přivedl Němec hradlaře z Lutopecen a *od té doby jsem snad denně něco po nocích tiskl.*³⁶⁹

Nicméně Navrátil dosud nebyl pro státní moc, co se týká objemu samizdatu, který byl schopen vytvořit, klíčovou osobností. V porovnání s vydavateli IOC, tiskárnou v Radíkově³⁷⁰ nebo Josefem Adámkem v Brně byl i v roce 1985 malou rybou. A to přesto, že mu pomáhala nejen manželka s některými dětmi, otrokovický výpravčí, ale i Eduard Buňka z Kojetína. Invalidní důchodce měl dlouhou chvíli, a proto si podal v únoru 1985 inzerát do Lidové demokracie, v němž hledal práci na doma. Je možná trochu překvapivé, že Navrátil na inzerci odpověděl a nabídl Buňkovi opisování na stroji. V prvním dopise se vůbec nezmínil, že všechny texty budou mít veskrze společnou, duchovní tematiku, takže oslovený souhlasil.³⁷¹ Ještě v témže měsíci Navrátil důchodce navštívil a předal mu k opisování brožuru *Zjevení*

³⁶⁸ Jméno tohoto katolického aktivisty se v práci několikrát objeví, proto uvedeme některé biografické údaje. Inženýr Dudr (1949), absolvoval strojní fakulty VÚT v Brně, konstruktér v Závodech přesného strojírenství v Gottwaldově. Před revolucí pracoval nejen na přepisech, ale i knihách, obdobně např. Petlici. Dudr se objevuje v dokumentu Dokumentární cyklus *Neznámí hrdinové*, díl *Řekl d'áblovi ne*, věnovaný Pavlu Záleskému. Česká televize 2007, tento díl režíre a scénář Monika Elšíková. Stopáž 25 minut.

³⁶⁹ Odpovědi Pavla Záleského v písemné formě z 21. června 2012.

³⁷⁰ Doplnění poznámky 285. Radíkov u Olomouce je hlavně spojen s Janem Krumpholcem (1927–2010). Za II. světové války rodina Krumpholcových přechovávala a podporovala uprchlé ruské zajatce a partyzány. Po únoru 1948 se Jan Krumpholc zapojil do protikomunistického odboje. Na jaře roku 1949 byl zatčen a v červnu téhož roku odsouzen za velezradu a špionáž k 15 letům vězení. Trest si odpykal v uranových dolech na Jáchymovsku. Po propuštění pracoval jako dělník, ve více profesích. Ke konci 70. let se zapojil do tisku a šíření katolického samizdatu, ve sklepě jeho domu v Radíkově se pak nacházela hlavní olomoucká tiskárna. 1981 byl za tuto protirežimní činnost znovu odsouzen k 3 letům vězení.

³⁷¹ Zda Buňka v inzerci naznačil, že je věřící, případně si o něm něco Navrátil zjistil, nevíme.

panny Marie na Turzovce.³⁷² Buňka knížечku opsal na blánu, a protože si práci nehledal pro peníze, ale pro smysluplné naplnění dne, dohodli se s Navrátilem, že za ni nebude dostávat žádnou finanční odměnu.³⁷³ Na otázku, proč se vlastně Navrátil v přepisování angažuje, mu bylo zodpovězeno, že duchovní literatury je nedostatek. A proto je potřeba se svépomocí zásobit, rozdávat mezi věřící, a tak jim pomáhat ke kvalitnějšímu prožívání víry. Hradlař začal do Kojetína dovážet různé publikace, strojopisné články nebo i rukopisy, společně s potřebným materiálem. Hotové blány mu Buňka vozil jednou za čtrnáct dní, případně měsíc, podle své výkonnosti, do Postoupek. Aby se neminuli, dostal písař rozpis služeb a na hradle si vyměňovali balíčky s novými i přepsanými texty. Do Lutopecen pozván nikdy nebyl, ani se mu Navrátil nesvěřil, jestli má v okolí nějaké další přepisovače. Rovněž Buňka netušil, kdo je zdrojem všech publikací a statí. A ani se na to neptal.³⁷⁴ Pavla Říhová doplňuje, že její otec s odpovědí na inzerát váhal. Protože měl ale nedostatek pomocníků, rozhodl se vše nechat v rukou Božích a odepsal. V Kojetíně žil i jeho mladší bratr, předpokládáme, že tak nebylo nikomu nápadné, když tam začal jezdit častěji a snad se i poptal mezi známými na jakéhosi pana Buňku. Z počátku přinášel do domku v ulici Svatopluka Čecha jen zcela nezávadné texty a později přešel k závažnějším.³⁷⁵ Práci sice nedělal důchodce zdarma, jak tvrdil příslušníkům StB, ale finančně si příliš nepomohl, jelikož Navrátil mu nemohl platit adekvátní částky. Na druhou stranu však získal přístup k publikacím, jež byly v Československu oficiálně nedostupné. Sám si později pochvaluje, že si tak mohl rozšířit své obzory. A to bylo k nezaplacení. Nenechával si ale vše jen pro sebe, některé cyklostylové texty³⁷⁶ později také

³⁷² Název přepisujeme z našeho zdroje, ačkoliv dnes by se spíše uplatnil pravopis, Zjevení Panny Marie ... Mnozí katolíci věří, že na hoře Okružla poblíž slovenského městečka Turzovka se 1. června 1958 zjevila hajnému Matuši Lašútovi Panna Maria. Zjevení bylo sedm, trvala do 14. srpna téhož roku a při každém vizionář viděl speciální obraz, např. jak se zlo rozšiřuje po zemi. Hajný také předpověděl své zatčení. Státná bezpečnost se snažila z něj dostat prohlášení, že vše je lež. V září 1958 byl převezen do PL, po deseti měsících propuštěn. Zažil elektrošoky, hypnózu. V roce 1961 opět strávil několik dní na psychiatrii, opět s cílem přiznat, že si vše vymyslel. Propuštěn s tvrzením, že je zdravý. Nenechal se zlomit, ovšem byl téměř slepý a vypadaly mu zuby. Toto zjevení není potvrzeno římskokatolickou církví, ale Turzovka je hojně navštěvována poutníky. Navrátila možná zaujal příběh nejen katolíka, ale jako muže, který sám poznal psychiatrická zařízení socialistické vlasti. Jeho žena a jeden z jeho synů také Turzovku navštívili.

³⁷³ Podle dcery Augustina Navrátila ale písař dostával za každou stránku nějaký obnos, jehož výši si dnes již ona, ani paní Navrátilová nepamatuje. Peníze asi zatajil při výslechu z 12. listopadu ve vlastním zájmu. Písemná odpověď Pavly Říhové, 10. července 2012.

³⁷⁴ Vzhledem k odpovědím v *Protokolu o výslechu svědka* z 12. listopadu 1985 to bylo jenom dobře. Vyslýcháný, ať již z naivity nebo ze strachu vypověděl snad vše, co věděl. Možná i proto, že jak sám řekl, na přepisování těchto textů nevidí nic špatného. Rozsah protokolu 4 strany. Z protokolu čerpáme údaje o práci a seznámení obou mužů. Výslech vedl nadporučík Albert Domes, za StB. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 345/15-83, s. spisu 188/200. U čísla VS-ČSV se možná jedná o překlep 83/85. Ve spisu je též *Usnesení* o domovní prohlídce podle § 83 odst. 1. tr. ř. z 11. listopadu 1985. Prohlídku nařídil kapitán Veselý. KS SNB OV StB Brno. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 345/14-85, s. spisu 37.

³⁷⁵ Písemná odpověď Pavly Říhové, 10. července 2012.

³⁷⁶ *Protokolu o výslechu svědka* z 12. listopadu 1985, ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 345/15-83, s. spisu 188/200. U žen uvádí konkrétní jména i místo bydliště. Šlo o paní Koudelkovou a Trefilovou.

půjčoval starším věřícím ženám v Kojetíně. Do listopadu 1985 převzal a popsal asi tři krabice rozmnožovacích blán. Pak byl Navrátil zatčen a klapky na stroji utichly.

Zda i ony byly později vyslýchány, není ve spise doloženo. Většinu informací, pokud není uvedeno jinak, ohledně Eduarda Buňky z *Protokolu*.

7. Milování, upřímně Vás všechny zdravím. Teprve nyní mám možnost psát.³⁷⁷

Zatímco zemědělec sázel krmnou řepu pro dobytek, brambory pro rodinu i odběratele, poslal Úřad předsednictva vlády na Federální ministerstvo vnitra otevřený dopis č. 2 a 3. společně se spisem č. j. 7940/13 z 9. dubna 1985 ONV Kroměříž – odbor sociálních věcí a zdravotnictví.³⁷⁸ V první červnové dekádě studenti rychle dotahovali známky z předmětů, rodiče vstávali už za světla a vedoucí speciálního odboru GP, Vratislav Cimr, poukázal na dopisy o Coufalovi a nabývání publikací. A upozornil pražskou StB, že by mohlo jít o trestný čin pobuřování.³⁷⁹ Když se mladší z dětí těšily na konec školního roku a začalo se pomalu sušit seno, dostalo FMV další obálku, tentokrát z kanceláře prezidenta Československé socialistické republiky. Právní oddělení postoupilo ministerstvu přílohu *O nabývání, vlastnění a rozšiřování periodických i neperiodických publikací v ČSSR*.³⁸⁰ O prázdninách se sklízely už některé druhy brambor, v horkých dnech se sušila už otava a Správa vyšetřování Státní Bezpečnosti svým brněnským kolegům v srpnu zaslala kopie z exilového časopisu *Studie s upozorněním, že zde byl otištěn dopis č. 2, v němž se autor zabývá případem údajné vraždy Přemysla COUFALA z Bratislavy*.³⁸¹ Pozornost úřadů se opět zaměřila do Lutopecen.

V listopadu, kdy zemědělec připravoval sadbu na příští rok a měl již více času na čtení a rozšiřování svých znalostí, se na Krajské správě SNB usnesli, že proti němu zahajují trestní stíhání. Obvinili jej z pobuřování, § 100, odstavec 1 písmene a) a odstavce 3 písmen a) trestního zákona, jelikož *jmenovaný z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky vyhotovil, ve větším rozsahu rozmnožil a rozeslal na státní orgány písemnost, označenou jako „Otevřený dopis č. 2“, jejímž obsahem útočí, mimo jiné proti Sboru národní bezpečnosti, jako složce státního aparátu, pobuřuje proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky*.³⁸² Dostatečnými důkazy jsou dopisy 1–3, které

³⁷⁷ První dopis z vazby rodině. Brno 16. listopadu 1985. LB, fond VONS, inv. č. 224, sig. II/5, krt. 37.

³⁷⁸ Dopis ÚPV, zvláštní oddělení, odeslán 13. dubna 1985. Z ONV Kroměříž poslali sdělení o Augustinu Navrátilovi – odbor stížností a dopisů pracujících. Ve spisu jsou jako přílohy jen dopisy č. 2. a 3. Podpis nečitelný. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, s. spisu 225/237. Dopis č. 2 ve spisu s. 226/238-235 (zde se již uvádí jen jedno číslování). Dopis č. 3 236–244.

³⁷⁹ *Augustin Navrátil – podezření z trestné činnosti*. 10. června 1985. VIII. FGn 78/85 – 30. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, s. spisu 276/288

³⁸⁰ Dopis Kanceláře prezidenta ČSSR z 20. června 1985. Č. 103.905/85. Ve spisu dopis č. 3. Za právní oddělení JUDr. Burgrová. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, s. spisu 215/227. Dopis s. 216/228-224/236.

³⁸¹ Správa vyšetřování StB poslala z Prahy svůj dopis 12. srpna 1985, podepsán náčelník I. odboru SV StB major Jaroslav JODAS. Příloha *Studie č. 98-99, II-III/1985*, s. 230–238 není součástí spisu.

³⁸² Krajská správa SNB, 11. listopadu 1985. Jako důkazy předkládají navíc i přílohy, které na FMV odeslala Generální prokuratura – dopisy 1., 2. a 3. GP není součástí spisu. Do tří dnů je možné se odvolat. Podepsal

jím byly zaslány ÚPV, Kanceláři prezidenta ČSSR a GP. Zdůrazňován je nejvíce dopis v pořadí druhý, jenž byl uveřejněn i v zahraničí a na území republiky rozmnožován, nejčastěji cyklostylem a to v takovém počtu, až se shoduje s definicí § 100 odstavce 3 písmene a) trestního zákona.³⁸³

Je škoda, že na dokumentech není zaznamenána hodina jejich vzniku. Mohli bychom tak možná odpočítávat minuty a vteřiny, než v kanceláři vyšetřovatele StB vzniklo *Usnesení* o zahájení stíhání a kdy bylo dopsáno jiné *Usnesení*, tentokrát podle § 83 odst. 1. trest. řádu, nařizující v Lutopecnách domovní prohlídku. Opět s parafou nadporučíka Grima. Prohlídku měl provést kapitán a JUDr. Veselý, *ostrý hoch*³⁸⁴ z brněnského StB známý pronásledováním chartisty Petra Pospíchala³⁸⁵ a z procesu se Zdeňkem Kotrlým. Pomáhat mu měly orgány SNB. Krajský prokurátor souhlasil a připojil svůj podpis.³⁸⁶

Auta se rozjela směr Kroměříž. V Lutopecnách zatím vše probíhalo jako obyčejně. Hlava rodiny seděla po pracovním dni v kuchyni, poslouchala jako pravidelně Svobodnou Evropu, četla a studovala. Maminka byla na noční, pracovala opět jako zdravotní sestra v psychiatrické léčebně v Kroměříži. Dcera Pavla se připravovala na druhý den do školy, chodila v té době už na gymnázium. Klid prořizl zvonek a vtrhnutí policie. Policisté s sebou přivedli i paní Navrátilovou, kterou, aniž by cokoliv kolegům řekli, odvedli z práce. Jedna ze sester se pak obávala, že snad byla unesena. Než vešli do domu č. 14, všimla si *unesená*, že příslušníci SNB strhli telefonní drát. Pak už šlo vše velmi rychle. Předložili *Usnesení*

vyšetřovatel StB, nadporučík Ivo Grim. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/16-85-06, s. spisu 2–3.

³⁸³ § 100 se týkal *Pobuřování*. Odst. 1. *Kdo z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení nejméně dvě osoby pobuřuje, písmeno a) proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky*. Odst. 3. *Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel trestán, písmeno a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem*. Sbírka zákonů ČSSR, ročník 1961, částka 65, vydaná 8. prosince 1961. Dostupná na: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon140-1961.pdf> [staženo 10. července 2012] Navrátil ovšem nemohl ovlivnit, kolik kopií Studií č. 98-99 bude v republice kolovat.

³⁸⁴ LB, Studie 103, I/1986, s. 57. Článek *Tažení proti katolíkům a samizdatu na Moravě*, s. 57–65.

³⁸⁵ Petr Pospíchal (1960) byl pronásledován StB už od svých několik týdnů po svých osmnáctých narozeninách. Brněnská novinářka MF Dnes Jana Soukupová nazvala kapitulu o tomto disidentovi *Pronásledování Petra Pospíchala* s. 171–181. *Nepoddajní*. 2010. Je zde popisováno, jak byl mlácen, zastrašován, postaven na okraj skály s vyhrůžkami postrčení, případně se mluvilo o zastřelení *na útěku* před hranicemi do Rakouska. Podepsal Chartu 77, 2. Sdělení VONS bylo o něm, Petru Cibulkovi, Liboru Chloupkovi a rovněž Pavlu Novákovi s Josefem Brychtou. Vstoupil i do VONS a stál za Česko-polskou solidaritou. Podle Soukupové byl také první, kdo zveřejnil případ Augustina Navrátila. Domníváme se ale, že prvenství nemůžeme upřít Janu Tesařovi. Po revoluci zastával významné funkce, např. pracoval v Kanceláři prezidenta republiky nebo byl velvyslancem v Bulharsku.

³⁸⁶ Krajská správa SNB, 11. listopadu 1985. Do tří dnů je možné se odvolat. Podepsal vyšetřovatel StB, nadporučík Ivo Grim. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/16-85-06, s. spisu 25. Uveřejněno též LB, Studie 103, I/1986, s. 58 jako součást článku *Tažení proti katolíkům a samizdatu na Moravě*, s. 57-65. Kopie ze spisu o nařízení domovní prohlídky a seznam zabavených věcí rovněž LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. I/2, krt. 37.

o domovní prohlídce, hradlař jim sám předal rozmnožovací rámeček pro potřeby trestního řízení, ale uvedl, že žádné další materiály v domě nemá. To potvrdila i jeho žena. Kapitán Veselý se však nenechal těmito výpověďmi přesvědčit a ve 20. 45, začal s nadporučíkem Kožuchem a nadstrážmistrem Jasenčukem prohledávat všechny místnosti. Všemmu musela přihlížet ze zákona tzv. nezúčastněná osoba, Marie Jurtíková, předsedkyně MNV v obci. Do *Protokolu o provedení domovní prohlídky* jen zaznamenali, že nebyla podána žádná stížnost proti *Usnesení*, a proto jim legálně nestálo nic v cestě otevřít každou skříň, vše zpřeházet a chovat se neuctivě. Dceru hlídali v jejím pokoji, který rovněž zpřeházeli. *Pamatuji si, že měli nevhodné poznámky k mým osobním věcem a k našim gramofonovým deskám. Bylo to ponižující.*³⁸⁷ Paní Navrátilová musela rabování přihlížet až do konce. Ve tři hodiny ráno ji kapitán Veselý předložil seznam 299 zabavených položek, mezi nimi např. psací stroj, papíry, modlitbu za mír, rytmické křesťanské písně, IOC, INFOCH, časopis HOST, Svědectví, cyklostyly Církev a právo nebo Georgij Marčenko: *Karel Marx*. Soupis podepsaly orgány vykonávající prohlídku, i nezúčastněná osoba. Augustina Navrátilová potvrdila, že převzala všechny přináležející dokumenty a příslušníci SNB ji odvezli zpět na směnu.³⁸⁸ Pavla zůstala doma sama.

Mezi podpisy na seznamu odejmutých věcí jeden chyběl. *Augustýna Navrátila*³⁸⁹ odvezli ještě před dokončením protokolu na služebnu do Kroměříže. Aspoň to mu tvrdili, když jej vedli k autu. Zapomněli si prý psací stroj, jenž byl kupodivu použit při sepisování všech dvou set devadesáti devíti závadných předmětů. Navrátil odjel nalehko, jenom v košili, v dobré víře, že když nebude dělat problémy, vše se uklidní. To ještě netušil, kolik má doma *nevhodných předmětů*. Kroměříž ale bez zastavení projeli a Navrátil se uprostřed noci ocitl ve vazební věznici v Brně Bohunicích. Než mu bylo dovoleno si odpočinout, setkává se u výslechu s Grimem i JUDr. Kamilem Topolářem, jehož podpis se objeví na mnoha dokumentech spojených s moravským aktivistou. Po seznámení s právy následují už klasické dotazy: kde, proč, jak, kdo. Navrátil toho mnoho neříká, nemá u sebe ani brýle, tak není

³⁸⁷ Pavla Říhová, písemně 9. července 2012.

³⁸⁸ Protokol o provedení domovní prohlídky z 11. listopadu 1985. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/14-85, s. spisu 26–33. V protokolu jsou uvedeny všechny zabavené položky. Protože mnohé texty SNB neznalo, zapisují je pod prvními slovy – Strojopis začínající farář Richard. Zabavené položky i v kopii, špatně čitelné, LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. I/2, krt. 37. Dále jsme při popisu prohlídky využili vzpomínky Pavly Říhové, jež byla prohlídce účastna. *Zápis z domovní prohlídky*, bez příloh zveřejněn také Studie 103, I/1986, s. 59 *Tažení proti katolíkům a samizdatu na Moravě*, s. 57–65. LB. StB téhož večera přijela také na hradlo Postoupky a zde rovněž zabavila některé z věcí patřících místnímu hradlaři. V *Záznamu o provedení prohlídky na pracovišti Augustina Navrátila* je uvedeno 41 zkonfiskovaných tiskovin a materiálů pro další otevřené dopisy, např. o rodině Bezdíčkových. Všemmu byl přítomen náčelník železniční stanice Oldřich Štěrba a vše sepsali příslušníci Lubomír Berka a Petr Valentík. KS SNB OV StB, ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/15-85, s. 1–2, s. spisu 34–35.

³⁸⁹ Podle Protokolu o provedení osobní prohlídky z 11. listopadu 1985. Viz poznámka 388.

schopen identifikovat předložené písemnosti.³⁹⁰ Nicméně dopisy, jež napsal, považuje za legální. Ke korespondenčnímu lístku z Kojetína se odmítá vyjádřit. Proto je v jednu hodinu ráno poslán na celu předběžného zadržení.³⁹¹ Rodina po nějakou dobu nevěděla, kde se nachází, nikdo z SNB ani StB jim nesdělil, kam ho odvezli. [...] *v době, kdy jsme o něm nevěděli, kdy nebyl doma a na mamince zůstalo všechno hospodaření, starost o pole a spousta lidí se k nám přestala znát, protože se báli. V té době jsme zažívali opravdu nepříjemné chvíle, a to hlavně maminka, na které spočívala všechna zodpovědnost.*³⁹² Na počátku roku Navrátil neváhal upozorňovat na zneužívání moci a popisoval její praktiky aplikované k umlčení příliš hlasitých hlasů poukazujících na nedodržování Ústavy a lidských práv a 11. listopadu se opět připojil k řadě jejich obětí.

Té noci ale nebyl jediný, kdo pozoroval muže vyhazující ze skříní všechno oblečení, z knihoven Havla, Pelikánovy Listy nebo Tigridovo Svědectví. Muže šmejdicí po místnostech, jestli někde nezahlédnou IOC, dokumenty Charty nebo rozmnožené modlitby.³⁹³ Na Moravě probíhala na Svatého Martina několik měsíců připravovaná akce proti katolickému samizdatu, obdoba pražského Saturnu. Už 8. června 1985 zahájili vyšetřovatelé StB v Brně trestní stíhání za pobuřování. To ale směřovalo jen k aktivistům ze Zlína, Otrokovic a případně Přerova.³⁹⁴ Předpokládáme, že datum zahájení Navrátilova případu vycházelo z nutnosti využít momentu překvapení, aby na razii nebyl nepřipraven a důkazy neuklidil. Nebyl proto k této skupině přiřazen a byl veden pod jiným číslem jednacím.³⁹⁵

³⁹⁰ Brýle dostal až 19. listopadu. V Brně 27. listopadu 1985 vrací *Usnesení* KP Brno 1kv 335/85-31 na jeho formálně do protokolu podanou stížnost. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. I/4, krt. 37. Do té doby, jak si později stěžuje, měl problém i s výslechovými protokoly, které sice dostal ke čtení a podpisu, ale protože má na každém oku tři dioptrie, nevidí přesně, co podepisuje.

³⁹¹ *Protokol o výsledku obviňovaného KS SNB*, OV StB v Brně 11. listopadu-12. listopadu 1985, 22. 30 – 1. 00. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/14-85, s. 4., s. spisu 174/188 -177/191

³⁹² Pavla Říhová porovnává také dobu, kdy její otec nebyl zavřený s nejistotou, která nastávala, když nebyl doma. *Mně ale nepřípadně, že bychom žili v nějakém velkém strachu a napětí. Tatínek žil v odevzdání Duchu Svatému. [...] A já jsem byla vychována v postoji žít pro pravdu a mít svůj názor a za tím si stát i za cenu těžkostí. Toto byl názor tatínka a [...] já jsem tento názor přejala.* Písemně 10. července 2012.

³⁹³ Nejde tu jen o náhodný a obvyklý výčet možností, ale o opravdu zabavené texty, časopisy. Např. u Pavla Dudra bylo nalezeno 28 exemplářů Havlovy *Politiky a svědomí*. Čerpáme ze *Sdělení VONS č. 490 z 24. listopadu*. Otištěno rovněž Studie 103, I/1986, s. 62 *Tažení proti katolíkům a samizdatu na Moravě*. S. 57–65, LB a INFOCH č. 121, 1985, s. 13-15, LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. III/2, krt. 37. VONS případ označil za jeden z nejvýznamnějších v posledních letech.

³⁹⁴ V Přerově byl zadržen, ale později propuštěn a stíhán na svobodě František Adamík. 12. listopadu u něj byly vykonány dvě prohlídky. V místě bydliště a v obci Újedec, v níž měl místnost pronajatou pro tisk. Více rozhovor s Martou Edith Holečkovou 16. července 2007, přepis s. 1. Zde Adamík chybně uvádí datum, 5. listopadu. Byl prý udán vlastním zetěm, komunistou. Odebrali mu desítky textů, zásadně náboženského charakteru. Zde udělal StB chybu, protože se většinou snažila vše halit do obvinění obecně politického charakteru, nicméně u Adamíka žádné takové publikace v té době nenašli. O případu také sdělení VONS, č. 491 z 1. prosince 1985. Otištěno v periodiku Studie 103, I/1986, s. 64 a INFOCH, č. 121, 1985, s. 15, LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. III/2, krt 37.

³⁹⁵ Zlínská skupina pod ČDS 157/85, Navrátil ČDS 345/85.

Prolínání protokolů zavinilo pak především vlastnictví dopisů o úmrtích tajného kněze a studenta stavební fakulty Švandy, případně o petičním právu a rozmnožování publikací.³⁹⁶

Proběhla série prohlídek s desítkami na ně navazujících výsledků. Hlavní oběti zlínského řádění byli Jaromír Němec a Pavel Dudr, oba katolíci. K Němcovi StB dorazila 11. listopadu v 19 hodin a druhý den ráno pokračovala u jeho matky Josefy v Kroměříži. Stojí za zmínku, že kapitán Veselý odjížděl ve tři hodiny ráno z Lutopecen a dopoledne už sepisoval padesát sedm zabavených položek u Josefy Němcové. V pátek 15. listopadu uvalil krajský prokurátor na signatáře Charty vazbu. Zadržena byla i jeho přítelkyně, třicetiletá Jiřina Bedeiová, písařka okresního soudu ve Zlíně, jež pomáhala nedostatkovou literaturu opisovat.³⁹⁷ V pátek byl do vazby také vzat inženýr Dudr. I u něho v pondělí hledali major Zdeněk Petlák s nadporučíky Zdeňkem Kočvarou a Františkem Běhavým cokoliv, co by se dalo klasifikovat jako pobuřující. Po sedmi a půl hodinách mohli být spokojeni. Odvezlo se přes osm plastických pytlů duchovních i chartistických titulů, českých i zahraničních společně s dvěma rozmnožovacími stroji, tiskařským lisem a písma.³⁹⁸ Menší radost jim udělal 12. listopadu Bedřich Koutný, u něhož se nenašlo nic, díky čemuž by prokurátor mohl vznést obvinění. Stejně tak byl z vazby propuštěn Pavel Záleský,³⁹⁹ protože měl doma jen nezávadné náboženské publikace.⁴⁰⁰ Všichni neosvobození vydavatelé a šířitelé samizdatu byli umístěni do stejného brněnského vězení, ale byli odděleni, aby si nemohli sdělovat informace.

Nadporučík Grim navrhuje 12. listopadu krajskému prokurátorovi, aby vzal Navrátila do vazby. Vyšetřovatel se obává, že by obviněný na svobodě mařil *objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání*, ovlivňoval svědky nebo by dokonce ve své činnosti

³⁹⁶ To se týkalo Jaromíra Němce, Josefy Němcové, Pavla Dudra a Jakuba Machalka, v té době jednadsmesátiletého důchodce ze Zlína. K němu příslušníci policie přišli 12. listopadu 1985. Kopie části protokolů o provedení domovní prohlídky u výše zmíněných součástí vyšetřovacího spisu. KS SNB OV StB, ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/13-85, ve spisu s195/207-202/214.

³⁹⁷ Bedeiová byla před Vánoci propuštěna z vazby a byla nadále stíhána na svobodě. Sdělení VONS č. 499 z 8. ledna 1986. Otištěno v periodiku LB, Studie 103, I/1986, s. 65.

³⁹⁸ Jaromír Němec a Pavel Dudr byli v dubnu 1986 propuštěni z vazby a jejich stíhání za pobuřování probíhalo na svobodě. Více sdělení VONS č. 519 z 30. dubna 1986. Kvůli kompetenčním sporům stáli nakonec před soudem až v březnu 1989. V květnu se stal pro procesní chyby rozsudek pravomocný. Více viz sdělení VONS č. 884 z 22. ledna 1989, 933 z 1. března, 955 z 19. března a 999 z 10. května 1989. Vše dostupné též <http://www.vons.cz/informace-o-charte-77>.

³⁹⁹ Pavel Záleský byl v dubnu 1986 trestně stíhán za křivou výpověď v případě Jaromíra Němce a dalších zlínských aktivistů. Více sdělení VONS č. 520, rovněž z 30. dubna 1986. Když jel Záleský na výslech, poradil mu jeden kněz, politický vězeň, aby vše svedl na mrtvou duši. Někoho o kom věděl, že je již mrtvý. Tomu ale příslušníci neuvěřili. Písemně 25. července 2012.

⁴⁰⁰ Informace o zlínské razii převážně čerpáme z obsáhlého sdělení VONS č. 490 z 24. listopadu. VONS vyzývá k mezinárodní solidaritě a je vyzdvížena zvýšena aktivita katolíků jako občanů. Zde asi VONS naráží na to, že katolíci byli sice často aktivní, ale v rámci svých skupin a do politiky se většinou nepouštěli. Byli nepřáteli, politickými, apriori a po těžkých represích v 50. letech se snažili na sebe příliš neupozorňovat. Sdělení VONS opět otištěno v periodiku LB, Studie 103, I/1986, s. 60–61.

pokračoval.⁴⁰¹ Předběžně byl rolník zadržen, protože nebylo možné tak rychle opatřit rozhodnutí potřebných orgánů. Než prokurátor, opět v zastoupení Pavlem Indrou, vyslovil souhlas s vazbou,⁴⁰² zadrženého ve věznici vyslechl. Ve sto jedna minutách se obviněný představil, uvedl, že své dopisy nepovažuje za nezákonné, požadoval nadále své brýle, své trestní zákoníky⁴⁰³ s poznámkami i dopisy 1–3,⁴⁰⁴ aby se k nim mohl vyjádřit. K tomu sám Indra dodal, že on obsah dotyčných listů také nezná. Přesto vazbu schválil.⁴⁰⁵ Navrátil byl touto informací zaskočen, ale pokračoval v připraveném seznamu. Chtěl, aby bylo jeho manželce vyřízeno, kde se nachází. Okamžitě si také podal formální stížnost na vzetí do vazby, jež mu prokurátor na místě oznámil, i proti usnesení *vyšetřovatele o vznesení obvinění*.⁴⁰⁶ Žádá si také jmenovitě obhájce, JUDr. Jána Čarnogurského. Pokud tento nebude moci případ vzít, tak ať je obhajován kýmkoliv, koho právník z Bratislavy doporučí.

Více než o obhájce pro zadrženého se *muži zákona* zajímali o sběr důkazů proti němu. A rozhodně nezháleli. Jen 12. listopadu vyplnili několik žádostí. Nadporučík Grim do psacího stroje vložil *Žádost o výpis z rejstříku trestů*⁴⁰⁷ i *Žádost o vypracování posudku*⁴⁰⁸ odeslanou na ČSD Kroměříž. Obvodní oddělení VB v Kroměříži obdrželo od náčelníka Odboru vyšetřování StB majora JUDr. Leopolda Kubína analogický požadavek – *Dožádání zprávy o pověsti* na Augustina Navrátila.⁴⁰⁹ Nadstrážmistr Sedláček splnil zadání perfektně. Vytvořil obraz fanatika, který se s nikým nebaví a nevychází ani se svou rodinou. Když se *osoba silně nábožensky založená* seznámila s textem, napsala několika stránkové vysvětlení

⁴⁰¹ KS SNB OV StB Brno 12. listopadu 1985, VS-ČVS 345/16-85-06, *Návrh na vzetí do vazby*, 2s. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno. Ve spisu s 5–6.

⁴⁰² *Příkaz k přijetí do vazby* 1kv 335/85. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno. Ve spisu s. 8. *Usnesení o vzetí do vazby* 1kv 335/85. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno. Ve spisu s. 7, opět Indra v zastoupení. Vazba od okamžiku zadržení, tj. od 11. listopadu, 20. 30.

⁴⁰³ Trestní zákon a trestní řád mu byl dodán 22. listopadu. 27. listopadu 1985 Navrátil nesouhlasí s *Usnesením* KP Brno 1kv 335/85-31 LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. I/4, krt. 37.

⁴⁰⁴ Dopis č. 2 si směl přečíst 21. prosince 1985.

⁴⁰⁵ Tato informace v protokolu zaznamenána není, Navrátil na ni poukazuje ve svých odvoláních atd., např. 27. listopadu 1985 Navrátil nesouhlasí s *Usnesením* KP Brno 1kv 335/85-31 LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. I/4, krt. 3.

⁴⁰⁶ *Protokol* 1kv 335/85 sepsaný u KS SNB OV StB v Brně-Bohunicích 13. listopadu 1985. Přítomen prokurátor Indra v zastoupení, za JUDr. Zdeňka Staňka, a zapisovatelka, Kalousková, s. 1-3. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno. Ve spisu s. 9-11. Jedna ze stížností, 4 stránková, z 29. listopadu 1985, byla mezi zabavenými přílohami pro rodinu. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, zabavené. 11. prosince 1985 soud, jež si vyžádal spisovou dokumentaci 25. listopadu, v neveřejném jednání tyto stížnosti odmítá jako nedůvodné a potvrzuje rozhodnutí orgánů. Proti tomuto rozhodnutí není stížnost možná. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, 1 Nt 16/85. Ve spise s. 12.

⁴⁰⁷ ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/16-85. Ve spisu s. 261/274

⁴⁰⁸ Do formuláře je s vykřičníkem připsáno *Nejpozději do deseti dnů!* ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/15-85. Ve spisu s. 262/274.

⁴⁰⁹ Za správnost *Dožádání zprávy* Ivo Grim. Vycházeli z § 8 trestního řádu. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/15-85. Ve spisu s. 264/276.

nepravdivých bodů.⁴¹⁰ Náčelník železniční stanice Štěrba ve stránkovém *Posudku na Augustina Navrátila* nevykresluje hradlaře ve špatných barvách, ale v posledním odstavci jakoby se zalekl pozitivního vyznění a dodává temnější odstíny. *Celkem lze Augustina Navrátila hodnotit jako pracovníka a občana, který z výhod poskytovaných naší společnosti hodlá pro sebe a svou rodinu vytěžit co nejvíce, na druhé straně kromě průměrného výkonu služby nehodlá přispět ke společné práci.*⁴¹¹ Jeho zpráva je StB hodnocena jako kladná v poměru k osobě stíhaného, tedy nepřilíš zajímavá.

Další nutností, kterou musela Státní bezpečnost vyřešit, bylo zajistit písmoznalce. Pro množství domovních prohlídek získali vyšetřovatelé kvantum zabavených písemností a některé byly stejného charakteru nebo provedení. Proto byl osloven Jan Buday, expert na psací stroje a jejich odchylky. Buday měl zjistit, na kterém psacím stroji vznikly dodané dokumenty, označit tak jejich šířitele a u sporných kopií (INFOCH) určit způsob, jakým byly namnoženy. Práci mu mělo usnadnit deset zabavených psacích strojů různých značek u devíti osob. Svou práci má odevzdat do Silvestra 1985. Stejně jako všichni odborníci postupně přibíraní k případu, i písmoznalec je varován pod pokutou či trestem odnětí svobody, že nesmí nic zamlčet, jedině z právně podložených důvodů se smí vzdát vytvoření této expertízy.⁴¹²

Po odeslání a vyřízení většiny obligátních žádostí se Topolář koncem měsíce obrací na Krajské sdružení advokátů. Obviněný si za obhájce zvolil doktora Čarnogurského, jenž se však k převzetí obhajoby nevyjádřil. *Vzhledem k této skutečnosti a s ohledem na duševní stav jmenovaného, žádám o ustanovení obhájce z moci úřední.*⁴¹³ Sdružení advokátů určilo v posledních listopadových dnech pro *pobuřovatele* obhájcem Viléma Kaprála,⁴¹⁴ jeho služby

⁴¹⁰ Kroměříž 22. listopadu 1985, *Zpráva o pověsti*. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, SNB OOBV Kroměříž VB 3381/85. Ve spisu s. 265/277. Viz příloha. Body dokazující nepravdy v Sedláčkově zprávě jsou například součástí obsáhlé stížnosti (26 stran na stroji), již sepsal Navrátil v PL Kroměříž 4. května 1986. Reaguje v ní na rozhodnutí OS v Kroměříži z 21. dubna 1986 o uvalení ústavní léčby. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/25, krt. 37. Zpráva o pověsti Příloha č. 5.

⁴¹¹ *Posudek na Augustina Navrátila* z 16. listopadu 1985. ČSD Kroměříž. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, ve spise s. 263/275. Navrátil později žádá Oldřicha Štěrbu, aby mu tento posudek zaslal a rovněž vrátil režijní průkazku. Bez datace, ale po 18. dubnu, protože zmiňuje, že je nyní ve stavu nemocných. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/15, krt. 37.

⁴¹² *Žádost o podání znaleckého posudku* 20. listopadu 1985 v případě Jaromíra Němce, jenž je některými písemnostmi propojen i s odděleným případem Navrátila, schválil kapitán JUDr. Edvard Petřík. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 151/12-85. Ve spisu s. 109-110. Protože Buday měl odborně zhodnotit velké množství textů, byly mu dodávány postupně a ten odevzdal deset posudků a jeden dodatek. Na posudcích pracoval od listopadu 1985 do března 1986.

⁴¹³ Nevíme, zdali není tato poznámka nevhodná, již dopředu upozorňující na typ klienta. 27. listopadu 1985, *Žádost o ustanovení obhájce*. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/13-85. Ve spisu s. 22.

⁴¹⁴ Zdali působil doktor Kaprál ve prospěch svého mandanta, nemůžeme doložit, ani vyvrátit. Nicméně rodinu Navrátilových neuvědomil o své funkci obhájce a paní Navrátilová se jméno obhájce dozvěděla až na přímý

byly prakticky po celý případ nevyužity.⁴¹⁵ Až 10. prosince přišla odpověď z bratislavské advokátní poradny, že *JUDr. Čárnogurský v naší poradni už nepracuje.*⁴¹⁶

Také korespondenční lístek z 29. července 1985⁴¹⁷ od důchodce Buňky StB plně využila. 12. listopadu se rozjela do Kojetína a dopoledne provedla výslech i prohlídku odesílatele.⁴¹⁸ Obdobně jako Navrátil prohlásil *písař*, že u něj není nic závadného, a po tři čtvrtě hodině orgány sepisovaly seznam dvaceti věcí, které zabavily. V pytlích se ocitá známá křesťanskou kniha Josefa Hrbaty *Perly a chléb*, Desmond Doig *Matka Tereza* nebo IOC. Odvezli si také psací stroj, čisté blány, dokonce sešíváčku značky KIN typ 406. *Že v průběhu prohlídky nebylo ničeho poškozeno, (sic) ani zničeno* stvrdili svým podpisem nadporučík Domes, kapitán Sokol a Kotas i poručík Klik.⁴¹⁹ Jak už bylo napsáno výše, setkání s opisovačem Buňkou bylo pro orgány zdrojem nových informací a adresátovi lístku i kojetínským věřícím mohlo spíše přitížit. Přesto po návratu z léčeben v roce 1986 navázal Navrátil opět s invalidním důchodcem spolupráci, ovšem nyní už dostával k opisování zcela nezávadné texty.⁴²⁰

Slibovaných třicet minut vyšetřovně v Kroměříži se protahovalo na dny v brněnské cele. Denní stereotyp narušovaly zpočátku výslechy. 20. listopadu je na vlastní žádost předveden před vyšetřovatele kapitána JUDr. Petříka, ale nic nového mu nesděluje. Žádá o nahlédnutí do otevřených dopisů, jejichž obsah si po měsících již nepamatuje, rovněž by chtěl mít své knihy o psychiatrii a trestní zákoníky. Nadále se odmítá vyjádřit k důkazům, které mu byly předkládány.⁴²¹ 22. listopadu se na patnáct minut setkává s vyšetřovatelem

dotaz směřovaný k Topolářovi. Odpověď obdržela až první týden v lednu 1986. Viz ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB, VS-ČVS 345/13-85, ve spise s. 271/283

⁴¹⁵ 29. listopadu 1985. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, ve spise s. 23. Navrátil nejméně dvakrát psal (prosinec a únor), ale spíše chtěl využít služeb právníčky Urválkové, s níž i 15. března 1986 hovořil. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/19-85, ve spise s. 287/300

⁴¹⁶ Oznámení ze 4. prosince, 1985. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, ve spise s. 21. Ján Čárnogurský byl už v roce 1981 vyloučen z advokacie, ale nadále pokračoval jako soukromá osoba v poskytování rad náboženským a politickým aktivistům. Ovšem oficiálním obhájcem již být nemohl a Navrátil asi o této skutečnosti nevěděl.

⁴¹⁷ Příložen ke spisu v kopii. KS SNB, ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno. Ve spisu s. 194/206. Obsah: *Vážený pane Navrátil, v sobotu u mne byla moje teta z Otrokovic a pozvala mne k pobytu na její chatu na RUSAVU, abych prý se nadýchal a osvěžil mé srdíčko čerstvým horským vzduchem. Takže pojedu tuto sobotu tj. 3. srpna 1985 a budu tam 2-3 týdny. Něco mám již napsáno a zbytek dopíši (sic) až přijedu. Však to nespěchá. Za Vámi tedy přijedu koncem srpna nebo začátkem září. Se srdečným pozdravem Eduard Buňka.* Psáno na stroji s podpisem a adresou. Považujeme znění vzkazu za *mádrovsky nekonspirativní*.

⁴¹⁸ Viz poznámka 374.

⁴¹⁹ *Protokol o provedení domovní prohlídky.* ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/15-85. Ve spisu s. 38-39. Připomínáme, že kapitán Kotas zahájil v lednu 1978 stíhání Navrátila za zhotovení 13. bodové petice. Buňka byl nakonec 11. srpna 1986 OS v Přerově odsouzen trestu odnětí svobody na sedm měsíců s podmíněčným odkladem na 1,5 roku. Viz sdělení VONS č. 557 z 8. září 1986.

⁴²⁰ Pavla Říhová, písemně 9. července 2012.

⁴²¹ *Protokol o výsledku obviněného,* 20. listopadu 1985. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/12-85. Ve spisu s. 178/192–179/193.

Skálou, jenž mu doručuje *Usnesení o nařízení vyšetření duševního stavu*, navržené Topolářem a schválené Indrou. Navrátil bezprostředně reaguje formální stížnosti, již o dva dny později písemně doplňuje.⁴²² Není žádným překvapením, že Kamil Topolář ani jedné ze stížností nevyhovuje, *neboť rozhodnutí vyšetřovatele je odůvodněno zjištěnými skutečnostmi.*⁴²³ 26. listopadu si zadrženého nechal předvolat sám nadporučík Topolář, ale protokol prozrazuje, že obviněný neprozradil nic a známost s Dudrem, u něhož našli dopis č. 2, popírá.⁴²⁴ Ve spise již další protokoly nenalzáme, ale v *Záznamu o prověrce vyšetřování a důvodů trvání vazby ve věci proti obv. Augustinu Navrátilovi dne 2. 1. 1986* sepsaným Pavlem Indrou, o to jistě více objektivní, je zmiňován ještě výslech z 18. prosince.⁴²⁵

Navrátil směl také psát domů, a to dvakrát za měsíc, jak sděloval ve svém prvním pozdravu z věznice. K dopisům v příloze přikládal opisy usnesení a protokolů, ale později zjistil, že všechny tyto doplňující texty byly zabaveny. Doma tak nebyli informováni, jakým směrem se celý případ ubírá. Korespondence odráží osobnost pisatele a ani v tomto případě nejde o výjimku. Katolík, zemědělec, manžel a otec. Se všemi těmito prvky, rolemi se setkáváme i my mezi zabavenými řádky. V prvním listě z 16. listopadu, instruuje manželku ve všech zemědělských a hospodářských záležitostech, prosí děti o pomoc matce, u mladších klade důraz na školu a vše ukončuje krátkou modlitbou. Lituje také toho, že u sebe nemá nějaký výklad Písma nebo *Perly a chléb* a připouští, že kdyby nevěděl, v jak těžké situaci jsou doma, *tak bych svůj pobyt zde považoval za velmi poučný a podobně užitečný jako předtím byl můj pobyt na psychiatrii.*⁴²⁶ Ve svém třetím dopise tuto myšlenku opět rozvádí a vysvětluje. *Značnou část dosud zde stráveného času bych mohl nazvat exerciciemi. Ano, duchovní cvičení. Část v tichu, část v různém nuceném nebo dobrovolném sebezapření, část v modlitbě*

⁴²² *Protokol o výsledku obviněného*, 22. listopadu 1985. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/19-85. Ve spise s. 180/194. *Usnesení* rovněž 22. listopadu 1985. Pozorování má probíhat na uzavřeném oddělení PL v Praze 8, Bohnicích. Odůvodněno jeho činností a diagnostikovanou chorobou. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/13-85-06. Ve spise s. 47–48. Dostupné rovněž LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. I-3, krt. 37. Písemná stížnost z 24. listopadu 1985. Upozorňuje, že dosud nedostal do ruky otevřené dopisy, že nebyla vyřízena předchozí stížnost z 13. listopadu proti vzetí do vazby, v případě kladného jejího kladného vyřízení by nemusel nastupovat do léčebny. Myslí si, že pozorování je nařízeno, jelikož odmítá vypovídat a např. lékař Ščudlík mu pokládal tytéž otázky jako StB. PL je jenom způsob, jak poškodit jeho rodinu a vyšetřovatelům nejde o jeho zdraví. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno. Ve spise s. 50–51. Otištěno také Studie 103, I/1986, s. 62-3. Rovněž dostupné LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. I/3, krt. 37.

⁴²³ 25. listopadu 1985. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/13-85. Ve spisu s. 49. Zamítl Topolář.

⁴²⁴ *Protokol o výsledku obviněného*, 26. listopadu 1985. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/13-85. Ve spisu s. 181/195–183/197.

⁴²⁵ Dáno k rukám náčelníka KS SNB Brno. Indra zde uvádí, že Navrátil vše jen zdržuje, což má za důsledky prodlužování vazby. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, I kv 335/85-68. Ve spise s. 299/314–300/315.

⁴²⁶ Navrátil zde poukazuje na duchovní cvičení, prohlubování duchovního života křesťana. Dopis z 16. listopadu. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/5, s. 3 dopisu, krt. 37. Píše také, že může dostávat balíčky. Doufá, že kromě jídla mu bude povolena i literatura.

*a rozjímání růžence. Doma to nešlo. Doma byla jen práce, práce, práce. Taková a onaká. Na modlitbu, na rozjímání toho zbylo málo.*⁴²⁷ Nicméně i v tomto psaní poukazuje na to, že jeho osud je zatím lehký a spíše jej mrzí, jak vše doléhá na jeho blízké. Přesto ale k celé věci dodává: *Možná, že leckdo zapochybuje, zda „vyhotovení ve větším rozsahu rozmnožení a rozeslání na státní orgány Otevřeného dopisu č. 2“ (jak zní oficiální výrok usnesení a zahájení mého stíhání o vznešeném obvinění) stálo za to, aby v důsledku toho naše rodin a sdílela tento kříž [...] A všichni víme, že nejvíce tíží Tebe a to proto, že jsi manželkou toho, který ke všemu dal nejen podnět, ale také v praxi vše uskutečnil. Mohl jsem snad jednat jinak? Nemohl (sic) Ty to víš, že v rozporu se svým svědomím jednat nebudu ani ze slabosti ani z vypočítavosti, ani ze strachu.*⁴²⁸ V prosinci chtěl svým blízkým popsat, jaký režim, jídlo nebo hygienu dodržují v Brně, ale tato část byla zabavena. Tak se můžeme s vazbou seznámit blíže. Vězni vstávali v pět hodin ráno a večerka byl v devět večer. K snídani měli ve všední dny dva krajíčky chleba a trošku kávy, v neděli mléko. S obědy byl zadržovaný spokojen, do polévky si ale raději drobil chléb od snídaně. Pak však přicházely na řadu často luštěniny, což měl rád. Byl na takovou skladbu jídelníčku zvyklý. Překvapením byly lepší kousky sladkého pečiva, které ani neuměl pojmenovat, protože doma nebylo zvykem takové věci kupovat. Vody byl dostatek, ale chlorované, takže v prvních dnech téměř Navrátil nepil. Hygiena se dodržovala, denně se mohli půl hodiny procházet v ohrazeném trojúhelníku 15 x 5 m, přezdívaném teletník. Zemědělec byl zpočátku názvem překvapený, domníval se, že se tam chovají telátka.⁴²⁹ Domů už nenapsal, že v Brně nejsou vždy vůči vězněným dodržovány články ústavy. V cele předběžného zadržení o rozměrech 2, 30 x 4 m bylo pět mužů, z toho čtyři náruživí kuřáci. Větrat se nedalo, dým desítek cigaret zahlcoval místnost a nekuřáka tak postihovali závratě, bolesti hlavy. Těchto potíží se nezbavil ani ve vazbě, protože i zde byl jediný, kdo si nezapálil. Jídlo kaloricky odpovídá *činnosti*, ale zcela chybí mléčné výrobky a čerstvé ovoce. Místní kantýna přetéká hojnými zásobami cigaret a sladkostí, ale nic zdravého ve svém sortimentu nenabízí. Porušováno je i právo na vyznání. Pokud se nesmí účastnit nedělních bohoslužeb, pak by bylo vhodné alespoň povolit četbu Bible. Také by rád rozvíjel své vzdělání, což zaručuje článek č. 24., ale knihy, o něž žádal, mu nebyly doručeny. Prosí tedy prokurátora o nápravu těchto věcí, ale změny nenastaly a jak později zjistil, mohlo

⁴²⁷ Dopis z 11. prosince 1985. Tyto ukázky zde uvádíme z několika důvodů. Jsou demonstrací katolického smýšlení jejich autora, jeho vnímání věznice jako možnosti využívat některé aspekty vazby a vnímat je pozitivně a posledním z řady důvodů je podobnost s mnoha svědectvími politických vězňů z 50. let, považují tyto roky za jedny z nejduchovnějších svého života. 1. s. dopisu 1. Čtyři přílohy zabaveny, např. informace pro obhájce. Dopis LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/5, krt. 37.

⁴²⁸ Tamtéž. Navrátil ještě nevěděl, co vše jej čeká.

⁴²⁹ Dopis z 15. prosince 1986. Zadržovaná korespondence. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno.

být i hůře.⁴³⁰ Zajímavá je pro nás také poznámka z 16. listopadu, aby mu žena poslala všechny pohledy a dopisy ze zahraničí, které mu docházejí. Navrátil byl už v roce 1985 v zahraničí známý a lidé mu posílali pozdravy, aby jej povzbudili k jeho činnosti.

Důležitým prvkem celého případu se stal jeho zahraniční ohlas. Navrátil několikrát ve svých odvoláních zdůrazňoval, že pokud je obviňován z toho, že dopis č. 2 byl otištěn ve Studiích, je jasné, že jako se aktivista stává známým. Pak je pro režim kontraproduktivní jej trestat, protože tím socialismus jenom zdiskredituje. Úřady mu odpovídaly mlčením. Jiné to už bylo ve světě. Studie otiskovaly zprávy VONSu, jež hlásila i Svobodná Evropa. K solidaritě vyzývaly rovněž různé křesťanské organizace a Navrátilovo jméno se začalo objevovat i v Londýnských listech, Amnesty International Newsletter,⁴³¹ L'Amitié Franco-tchécoslovaque, Aargame Tagblatt nebo Christians against religious (C. A. R. P.).⁴³² Tato periodika pak své čtenáře vyzývala k protestům u prezidenta ČSSR a podpoře manželů Navrátilových formou dopisů. Zadržený dostával do Brna dopisy z Nizozemí, Kanady, Austrálie, Francie, Švýcarska a dalších zemí. Většinu z nich mu vězeňský personál nepředal, ale moci tak bylo signalizováno, že všichni se dívají. A to bylo důležité. Z českého prostředí, kde vyjádřit zadrženému podporu, stálo jistě více odvahy, než poslat pohled z Austrálie, napsali do vězení Navrátilovi František Lízna, Petr Uhl, Anna Šabatová a Marie Rút Křížková.⁴³³

StB neměla samozřejmě zájem na tom, aby zadržený čerpal posilu z došlých pozdravů. Mnohem více ji zajímala tajemství, která mohly některé zásilky ukrývat. Proto v posledních listopadových dnech na poštu Zlobice došlo *Usnesení* o nutném vydání všech zásilek, které jsou adresovány Augustinu Navrátilovi do Lutopecen. Topolářovým cílem bylo zadržet možné ilegální tiskoviny, které byly původně určeny k rozšiřování po republice i získání nových informací k případu, jež by obálky mohly skrývat. Po korespondenčním lístku

⁴³⁰ 15. prosince *Upozornění na nedodržování ustanovení § 360 odst. 2 trestního řádu, ve kterém je uvedeno, že ve vazbě je obviněný podroben jen těm omezením, která jsou nutná k zabezpečení úspěšného provedení trestního řízení*. Adresováno Indrovi. Odkazuje na články, 23 (právo na ochranu zdraví), 24 (právo na vzdělávání) a 32 (právo na svobodu vyznání). Tento dopis zabaven. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno. Když Navrátil zjistil, že řada opisů byla zabavena, taktéž dopis jeho ženě, 22. prosince si podal stížnost, kterou 12. února 1986 Indra zamítá. Opsáno tužkou, Navrátilův rukopis v sekci zabavené. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno. Když byl později na uzavřeném oddělení v Praze 8, Bohnicích, podmínky byly v mnoha ohledech horší než v Brně.

⁴³¹ Amnesty informovala o celém zásahu proti katolickému samizdatu, jmenuje také Jaromíra Němce, Pavla Dudra, Františka Adamíka a Jiřinu Bedeiovou. U Navrátila zmiňují i Coufalovu smrt, již ale kladou už do roku 1978. *Czechoslovakia religious believers arrested*. March 1986, p. 7. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. IV/4, krt. 37.

⁴³² Některé z kopií článků o Augustinu Navrátilovi je možné vidět v LB, fond VONS, inv. č. 224, krt. 37.

⁴³³ ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, zabavené.

z Kojetína doufal, že se prozradí další opisovač.⁴³⁴ Nikoho takového ale doufající StB neobjevila, ačkoliv příkaz o zásilkách platil až do 7. března 1986.⁴³⁵

Navrátil se snažil využít všech zákonných možností a odpovídal na každé rozhodnutí vyšetřovatelů a prokurátora stížnostmi, urgoval odpovědi, pokoušel se informovat svého obhájce o doktora Kaprála o případu, ale tento dopis byl zabaven.⁴³⁶ Snad proto, že v tomto, ale i v některých předchozích listech na veřejné právní orgány, vystihl osud, jenž mu byl úřady připravován. Jenom jejich předpokládaný cíl Navrátil odmítal splnit. K nucenému vyšetření, jež může vést k psychiatrickému léčení, poznamenává: *To je jedna z možností, jak se zbavit nepohodlného občana, jehož údaje by mohly vést k odhalení, že při vyšetřování smrti ing. Coufala CSc. v Bratislavě možná nebylo všechno v pořádku a protože údaje zveřejněné v Otevřeném dopise č. 2 mohou být pro někoho kompromitující, proto je ta intenzivní snaha (sic) aby obsah tohoto mého dopisu zůstal utajen! Když se chce, tak se na psychiatrickém vyšetření a pozorování vždycky nějaká duševní choroba nakonec dá najít a tak jakémusi chudákovi nepřičetnému Navrátilovi bude zastaveno jeho trestní stíhání a obvinění (§ 172 odst. 1 písm. e), podrobí se nucenému ústavnímu psychiatrickému léčení a po dlouhodobém používání podávaných drog ho přejde chuť a ani již nebude moci „píchat do vosího hnízda“ a upozorňovat na nějaké nezákonnosti.*⁴³⁷ Navrátil v podstatě nastínil sled událostí v následujících měsících. Přes jeho veškeré úsilí, aby trestní stíhání bylo zastaveno a tím by následně došlo i k zamezení pobytu v Bohnicích, rozhodl 20. prosince krajský soud, že do léčebny nastoupit musí. StB po Vánocích nařídilo přibrat k případu dva znalce z oboru psychiatrie⁴³⁸ a na Tři krále byl obviněný převezen eskortou z Nápravně-výchovného ústavu do Prahy na Pankrác a na druhý den znovu s doprovodem na zvláštní vězeňské oddělení PL

⁴³⁴ Usnesení z 29. listopadu, schválené prokurátorem. Razítko se špatným, říjnovým datem. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/13-85. Ve spisu s. 40.

⁴³⁵ 7. března 1986 k rukám vedoucího poštovního úřadu Zlobice. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/13-85. Ve spisu s. 283/296. Od 7. března pominuly důvody k zadržování pošty, neboť bylo ukončeno trestní stíhání lutopecenského katolíka. Více níže.

⁴³⁶ Dopisy a stížnosti jsou uloženy v ABS i LB. Nemyslíme si, že je účelem této práce vyjmenovat všechny tyto písemnosti, ale na důležité upozorňujeme. Předpokládáme, že informace pro obhájce jsou z 15. prosince, nebo data velmi blízkého. Vycházíme z obsahu dopisu. Poukazuje na nedodržování zásad trestního řízení a domnívá se, že vyšetřování jeho psychického stavu je jen způsobem, jak jej umlčet. Zabaveny byly i stížnosti na KP. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno.

⁴³⁷ ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, zabavené.

⁴³⁸ 28. prosince 1985. Lékaři jsou vyšetřovatelem Antonínem Skálou vyzváni odpovědět ve svém posudku na tyto otázky – 1) zda Navrátil trpěl v době páchání trestného činu nějakou duševní chorobu, pokud ano, tak jakou; 2) zda trpí touto nemocí i v současné době; 3) zda byla kvůli nemoci ovlivněna jeho schopnost rozlišovací a ovládací; 4) zda je jeho pobyt na svobodě nebezpečný; 5) ať odpoví na další otázky plynoucí ze šetření. Dále jim připomíná, že musí splnit znalecký úkol, ovšem v případě, že by to nebylo z nějakého důvodu možné, musí neprodleně své odmítnutí zdůvodnit. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/13-85-05. Ve spise 53–54.

v Bohnicích.⁴³⁹ Za zmínku podle nás stojí jedna skutečnost. Aby se zvolení psychiatři lépe orientovali v problematice případu Přemysla Coufala, byla jim k dispozici *veškerá potřebná dokumentace včetně vyšetřovacího spisu k sebevraždě tajného kněze*.⁴⁴⁰

Setkání s dětmi a ženou se opět oddálilo. Vazba musela být podruhé prodloužena,⁴⁴¹ do 25. března, neboť přizvaní lékaři Görtler a Kodešová vyjádřili pochybnost, zda budou schopni odevzdat posudek v termínu a odpovědět na pět otázek vyslovených vyšetřovatelem. VONS se ve svém sdělení č. 498 staví k otázce vyšetření opatrně, přesto upozorňuje, že je Navrátil v tomto speciálním zařízení, umístěném pro Čechy jenom v Praze, proti své vůli a pozorování mohlo proběhnout přímo ve věznici. Litera zákona připouští nucené umístění ve zdravotnickém ústavu, respektive u Navrátila ve zvláštním oddělení nápravného zařízení, jenom když není možné jiným způsobem zjistit duševní stav obžalovaného. Vzhledem k logické sevřenosti Navrátilových textů je vyslovena otázka, zdali není vše jenom snahou zbavit se nepříjemného kritika a pozorovatele, jemuž pozorování a možné následné léčení může silně zapůsobit na integritu osobnosti.⁴⁴²

Ve věznici prožil moravský aktivista své narozeniny i Štědrý den a celou dobu vánoční.⁴⁴³ Pro otce bylo jistě těžké nevidět rodinu, pro katolíka bylo náročné neúčastnit se bohoslužeb. Nyní se dokonce stávala reálnou možností, že nebude moci ani zvolat velikonoční *Aleluja*. PAVILON 17 bohnické léčebny, kam byl umístěn, *kříženec blázince s vězením*, příliš velké naděje nevzbuzoval. Naopak podmínky byly horší než v Brně. Na cele podobných rozměrů jako ve vězení byly čtyři postele a tři ze čtyř mužů opět kouřili. Nekuřákově se k bolestem hlavy přidalo píchání v prsou, pálení očí, s tím spojené zhoršení zraku a zvýšil se mu tlak. Dnes zcela běžné a tehdy propagované oddělování milovníků cigaret od jejich odpůrců nikoho z personálu nezajímalo.⁴⁴⁴ Chybělo signální zařízení pro hlášení konfliktu

⁴³⁹ Navrátilem napsaná *Situační zpráva ke dni 2. 6. 1986*, která se zabývá první polovinou roku 1986. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/23, krt 37.

⁴⁴⁰ 30. ledna 1986, Augustin Navrátil – *Návrh na prodloužení vazby*. Topolář navrhuje, aby Navrátil setrval ve vazbě do 11. března 1986. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/13-85-05. Ve spise 16 - 17.

⁴⁴¹ První prodloužení GP schválila 8. ledna. Obviněný měl ve vazbě setrvat do 11. února. Zdůvodněno je to obstrukcemi samotného Navrátila, jenž nevyhoví a celé vyšetřování zdržuje. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, II/1-1 GPt 257/85. Ve spise 15. Toto usnesení rovněž v zabavených položkách. GP reagovala na návrh vyšetřovatele StB Skály z 29. prosince 1985. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, KS SNB OV StB Brno VS-ČVS 345/19-85. Ve spise 13–14.

⁴⁴² Toto sdělení VONS z 8. ledna 1986 také otištěno v rámci článku *Tažení proti katolíkům a samizdatu na Moravě*. Studie 103, I/1986, s. 64–65 S. 57–65. LB, rovněž LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. III/4, krt 37.

⁴⁴³ Máme na mysli liturgické rozdělení roku. Vánoční doba končí svátkem Křtu Páně, jenž se slaví neděli po Epifánii, tedy Třech králích 6. ledna.

⁴⁴⁴ V dokumentu *Nebýt blázen* je vždy ve spojení s Navrátilem a psacím strojem v záběru i hořící cigareta. Je to jistě stereotyp filozofování a sepisování důležitých textů, v tomto případě se nám zdá poněkud úsměvný. Augustin Navrátil byl, jak už bylo zmíněno, téměř abstinent a nebyl ani tzv. sváteční kuřák.

mezi pacienty nebo záchvatu. Žádný nábytek, mimo kbelíku na výkaly a vodu, avšak kvůli hygienickým návykům některých pacientů, nebyla pitná voda použitelná. Rozbitou toaletu na chodbě nesměli používat bez oficiálního vyzvání, k němuž docházelo jednou až třikrát za den. Ústřední topení mělo závadu a okna, často držící jen na provázku, byla pravidelně bez nějaké té skleněné tabulky. Pokud vůbec pacient drkotající zuby dostal druhou deku, balil se do ní po celý den. Personál zima nezajímala, na chodbách bylo vytopeno až na 30 stupňů Celsia! Jedlo se na zemi, opět chybělo ovoce a mléčné výrobky. Nebylo povoleno mýdlo, příbor ani pero, takže veškerou korespondenci byl Navrátil nucen psát tužkou a na kolena. Jeho snahy domoci se práva vnímala Kodešová jako další průkazný materiál pro stanovení diagnózy. Stačí si jen připomenout některé citace z popisu nemoci: *aktivně bojuje za svou věc, domáhá se práva a zadostiučinění, píše přípisy na kompetentní úřady a činitele.*⁴⁴⁵ Při pohovoru s lékařkou se tradičně dostali na téma angažovanost. Když se jej doktorka ptá, proč vše dělá, co je motivací, dotazovaný odpovídá: *Každý má právo se v oblasti, kterou považuje, že není v pořádku (sic) se angažovat. Patřím k těm lidem, kteří někdy v léčems zasáhnou. Např. jezdím do služby, most se propadl, vidím, že může se někomu něco stát – jdu na MNV, pak na JZD, pak oficiálně dál na VLK... dívali se na mě... ale opravili díru. Druzí chodili a neříkali nic, ale mě to nedá. Společenskou zodpovědnost k druhým však psychiatři hodnotí jako nezdravou.*⁴⁴⁶

Spolubydlící byli různí. Od vraha a násilníka, který Navrátilovi vyhrožoval zabitím, přes negramotného podivína, kterým měl neustále tendenci se obnažovat a žádat muže na cele, aby se dotýkali jeho velkého břicha. Dalším byl sportovec hlasitě vykřikující nesmyslná slova a spojení *ZL, OH, FK* a odmítnul-li mu nekuřák koupit cigarety, mstil se. Ale byli zde i lidé, kterých si Navrátil vážil, např. inženýr, kandidát věd. Všichni byli hlídáni příslušníky Sboru nápravné výchovy v uniformách s pendreky, kteří organizačně náleželi k pankrácké věznici. Vedle nich měli na zadržené dávat pozor i ošetřovatelé se svými ženskými protějšky, kterým na oddělení velela doktorka Kodešová. Tato dvojítoť personálu se projevovala i během krátkých, čtvrt hodinových, procházek. V botách bez tkaniček, s pouty na ruku pochodovali za dozoru SNV i ošetřovatelky v areálu léčebny. Kolikrát týdně jim bylo povoleno projít hlavním vchodem a vidět oblohu bez mříží, záviselo na počasí a časových možnostech dozorců. V průměru třikrát za týden. S poměry v ústavu byl Navrátil silně nespokojen a neostýchal se na ně upozornit prokuraturu. Rovněž upozorňoval spoluvězně na

⁴⁴⁵ VENCOSKÝ, Eugen – DOBIÁŠ, Jan, *Psychiatrie*, Avicenum, Praha 1976, s. 310–311.

⁴⁴⁶ *Ústavní znalecký posudek* z 28. února 1986. s. 13. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/19-85, ve spise s. 267/279.

nesrovnalosti v postupu lékařů a vyprávěl jim o případu Přemysla Coufala. Některé tím povzbudil ke kritice zařízení i bezpečnostních složek.⁴⁴⁷

Po dvou měsících lékaři vyhotovili dvacet čtyř stránkový posudek, za který si vyúčtovali 2 850 korun,⁴⁴⁸ a který nepřináší žádná nová zjištění. První strana má úřední podobu, druhá až devátá jsou v podstatě shrnutím všech spisů, jež měli znalci k dispozici. Poté nechají otce promluvit o rodině a manželce, vyjádřit se ke sporům a soudům, vysvětlit obsah svých dopisů a případné nejasnosti. Vyšetřující lékař mu několikrát klade nelogické nebo zavádějící dotazy: *Kdyby se sešlo 1000 psychiatrů a řeklo by, že zjistili duševní chorobu? Nic takového se nestalo a nestane a pravda se nedá odhlasovat.* Navrátil si dával pozor na své odpovědi, věděl, že každé slovo, které by vyslovil bez rozmyslu, by se objevilo v posudku. Někdy lékaře i opravuje. *Děláte to [upozorňovat na bezprávi atd.] víc než ostatní? Norma není žádná v psychiatrii stanovena, zaměňujete normu za průměr.* Přesto se v textu objevují dezinterpretace, ačkoliv o několik stránek dříve sám vše udává na pravou míru. A právě snaha vše vysvětlit je považovaná za další projev nemoci. Pozorovaný taktéž vyjadřuje jednu z hlavních obav. Bude prohlášen za nebezpečného blázna a umístěn do léčebny. Asi zapomněl na *základní pravidlo každého zkušeného vězně totality, že v žádném případě nesmí prozradit to, co mu doopravdy vadí, respektive čeho se bojí.*⁴⁴⁹ Když znalec podotkne, že pro Navrátila bylo vlastně výhodné, že nebyl zavřený, ten odporuje. *Udělat z otce dětí blázna není jen tak. Za nynějších poměrů jít do kriminálu, za to se stydět nemusí, protože nic neukradl, ani neuloupil. [...] ústavní léčení není legrace.*⁴⁵⁰ Vlastní posudek začíná na straně dvaadvacáté a označuje muže za *rigidního, paranoidního, pozorovatele a kritika neustále něco píšícího [...] společenského.* Opět je zmíněna formulka logicky skloubených bludů, přestože žádný lékař neuvedl ani jeden z nich a v tomto posudku je to jediný důkaz jeho nemoci. *Při vyšetření je zřejmé, že se snaží disimulovat projevy své*

⁴⁴⁷ Informace popisující život a podmínky na uzavřeném oddělení čerpáme z textu *Za jakých podmínek jsem byl vyšetřován a pozorován ve vězeňském oddělení psychiatrické léčebny od 7. ledna do 11. března 1986*, který sepsal Navrátil a byl např. publikován v samizdatovém sborníku *Charty 77 O československém vězeňství, 1987*. Ve sborníku je dvanáct příspěvků s předmluvou Petra Uhla. Uspořádáno Uhlem a Gruntorádem. Sborník dostupný v LB, Navrátilova stat' s. 79–82. Kritika je zmíněna v posudku s. 22. Na poměry v Bohnicích si stěžoval např. i tzv. dozorovému prokurátorovi 13. ledna 1986. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/12, krt. 37. U všech textů psaných v léčebně je jako místo odeslání nadepsán Pankrác. Předpokládáme, že tím je zdůrazněn charakter vyšetření v rámci vazby.

⁴⁴⁸ *Vyúčtování znalečného* z 28. února 1986. Görtler a Kodešová spočítali, že oba shodně 5h studovali spisový materiál, 3h dodanou zdravotnickou dokumentaci, 7h klinicky vyšetřovali, 3h se radili, 3h průběžně pozorovali a 23h rozebírali koncept a formulace v posudku. Dále 13 znalců 2h projednávalo posudek. Navrátil si později stěžuje, že těchto 13 znalců jej *zkoumalo* jednu hodinu a pokládá otázku, zda je za tu dobu možné určit, že trpí tak těžko rozpoznatelnou poruchou jako je paranoia kverulans.

⁴⁴⁹ TESÁŘ, Jan, *Zamlčená diagnóza*, Triáda, Praha 2003, s. 65.

⁴⁵⁰ *Ústavní znalečkový posudek* z 28. února 1986. s. 12. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČVS 345/19-85, ve spise s. 266/278.

choroby. Konečně na poslední straně odpovídá anonymní lékař na otázky vyšetřovatel Skály. Ano, vyšetřovaný trpí a trpěl vážnou chorobou paranoia kverulans, a to i v době, kdy páchal trestný čin. Nemoc ovlivňuje jeho schopnost úsudku, pobývání na svobodě je pro společnost nebezpečný⁴⁵¹ a rozhodně je potřebné ústavní léčení. Navrátil později u soudu poukazuje na formální i odborné lékařské chyby, nicméně senát k nim nepřihlížel. VONS celou situaci monitoroval a takto komentoval vyznění lékařské zprávy. *Jsme informovaní, že si byli [psychiatři] vědomi značného zájmu veřejnosti o tento případ a že na ně A. Navrátil působil jako osobnost přinejmenším podivínská - což po desetiletích tvrdého pronásledování není nic překvapujícího. Je velmi pravděpodobné, že nepochybovali o jeho naprosté nevině, chyběla jim však odvaha se s ním otevřeně solidarizovat i důvěra, že by se mu před čsl. soudy podařilo tuto nevinu prokázat. Rozhodli se patrně proto pro domněle menší zlo, totiž ochránit A. Navrátila před vězením, současně zdiskreditovat jeho osobu i jeho zápas...*⁴⁵² Příběh se opakoval, jenom někteří z aktérů byli vyměněni.

11. března doprovodila eskorta obviněného na Pankrác. Na druhý den byl převezen do brněnské krajské věznice, kde se dozvěděl, že trestní stíhání proti němu bylo k 7. březnu zastaveno. Příčinou ovšem nebylo zjištění, že žádný trestný čin nespáchal, ale argumentovalo se stejně jako v dubnu 1978. Paranoik není trestně odpovědný. Jak psychiatři správně předpokládali, Navrátil si podal stížnost. Četl odborné texty a dobře znal pasáž z učebnice *Psychiatrie* od Vencovského a Dobiáše: *Paranoiky je třeba zbavit svéprávnosti a jejich trestné činy, spáchané pod vlivem jejich bludu, exkulповat a doporučit ochranné léčení v psychiatrické léčebně.*⁴⁵³ Krajský prokurátor vězně propustil na svobodu, ale místo do Lutopecen byl s pouty na rukou nedobrovolně odvezen do kroměřížské léčebny, jež se stala jeho domovem od 18. března⁴⁵⁴ a to na dobu sedmi měsíců. A to ačkoliv byl teprve podán návrh u místního soudu na uložení ochranného léčení. Do Kroměříže ještě *glasnost'* ani *perestrojka* nedorazily, což Navrátil pocítil na vlastní kůži.

Okresní prokurátor JUDr. Pavel Chmelík zaslal témuž soudu 25. března návrh, aby bylo léčení uloženo ústavní formou, na základě pražského posudku. Pro veřejné zasedání bylo

⁴⁵¹ V srpnu 1986 protestuje ing. Pavel Roubal proti tvrzení, že je Navrátil nebezpečný. Dopis adresuje poslancům Federálního shromáždění a České národní radě za okres Kroměříž. Považujeme tento dopis za odvážné gesto, jež pisateli mohlo způsobit problémy. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. IV/2, kr. 37.

⁴⁵² Sdělení VONS č. 513, z 13. dubna 1986, *A. Navrátilovi hrozí ochranná léčba*.

⁴⁵³ Sám z této učebnice i dalších titulů při svých obhajobách citoval. VENCOVSKÝ, Eugen – DOBIÁŠ, Jan, *Psychiatrie*, Praha 1976, Avicenum, s. 313.

⁴⁵⁴ *Stížnost* pro KP 20. března 1986. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/14. Stížností na tento postup bylo sepsáno několik. Např. i 8. dubna, stejná složka fondu VONS. Původně měl být Navrátil v léčebně dva měsíce, to navrhlo ONV v Kroměříži a Jihomoravský KNV v Brně. Propuštěn v květnu nebyl, protože léčebna dodala zprávu, která potvrdovala nutnost jeho setrvání v zařízení. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/2.

vybráno datum 10. dubna, ale protože soud nedodržel pětidenní lhůtu na oznámení, vše se přesunulo o jedenáct dní. Než 21. dubna začal líčení, dostal ale do léčebny Navrátil dopis z GP ...*dne 10. 4. 1986 okresní soud v Kroměříži pod sp. zn. Nt 124/86 rozhodl o Vaší ústavní psychiatrické léčbě.*⁴⁵⁵ Do Prahy asi zapomněli pracovníci soudu napsat, že vše nakonec proběhne později. Mezitím se rozkřiklo kdy, a kde bude tento druhý soud. Začalo se scházet velké množství lidí. Pracovníci justice zareagovali rychle. Přesunuli celé líčení přímo do léčebny. *Na toto veřejné zasedání jsem se měl dostavit v doprovodu a pod dozorem ošetřovatele PL v Kroměříži pana Ohlídala. Již před odchodem mi bylo jasné, že něco není v pořádku, protože místo stanoveného odchodu z oddělení ve 12. 30 hod., jsme vyšli ve 13. hod., tj. v době, kdy už mělo zasedání začínat. Před naším odchodem po dobu půl hodiny bylo stále telefonování ošetřovatele. Po odchodu mi ošetřovatel sdělil, že se máme zastavit u ředitele PL. Když jsme však vešli do ředitelny, místo ředitele tam byl předseda senátu JUDr. Jindřich Urbánek, soudci Miroslav Bureš a Josef Císař, prokurátor JUDr. Vladimír Kubík i soudní znalkyně Věra Kodešová a můj obhájce JUDr. Bouček.*⁴⁵⁶ Když se Navrátil dozvěděl, že soud bude probíhat v ředitelně, chtěl odejít, protože to odporovalo definici *veřejné líčení*. Přítomní argumentovali, že v soudní budově není volná místnost a toto řešení bude lepší pro všechny. Nicméně *kverulanta* nepřesvědčili a veřejnost se nakonec přes všechny obtíže, fotografování, bránění ve vstupu atd., účastnit mohla. Ne všichni, kteří zamýšleli aktivistu podpořit, se ale mohli dostavit. Např. Josef Adámek byl na tuto dobu předvolán k výslechu, jenž se ukázal jako zástěrka.

Senát na dopis z GP ani na *diletantský* posudek bez podpisu znalců nereagoval. Stejně dopadla snaha poukázat na to, že při vyšetření jsou potřeba vždy dva lékaři, což v Praze nebylo zachováno. I u soudu musí svědčit dva znalci, ale Görtler byl pro nemoc omluven. Pacientovy argumenty sice soud vyslechl, ale rozhodl, že ústavní léčba platí a to i zpětně od 18. března. Ve zprávě z Prahy je přitom uvedeno, že Navrátil se snaží své bludy disimilovat a v odborné literatuře se konstatuje, že disimilace je maximálním léčebným úspěchem, protože paranoici jsou k psychofarmakům značně rezistentní. A tak pro jeden list, v němž jenom vyjádřil své pochybnosti o postupu vyšetřovatelů, zůstal až do října

⁴⁵⁵ *Stížnost a odůvodnění* ze 4. května 1986 na uložení ústavní léčby. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/25. Stížnost má ve strojopisu 27 stran.

⁴⁵⁶ U jména obhájce došlo k překlepu, v ostatních dokumentech je uváděno jméno Souček. Kdy došlo ke změně advokáta, jsme nezjistili. Obhájce dle zprávy a dalších svědectví překvapivě opravdu vykonával práci, za níž byl placen a snažil se u soudu i mimo něj chránit svého klienta. Jindřich Urbánek také vystupuje v dokumentu *Portrét praktického katolíka*. Pokládá však svá právní rozhodnutí za správná. Při popisu událostí 21. dubna využíváme *Stížnost a odůvodnění*, viz předchozí poznámka. Existuje také *Zpráva o trestním řízení p. Augustina Navrátila dne 21. dubna 1986 v Kroměříži*. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. IV/1. Autoři těchto textů nejsou známi. VONS o událostech v Kroměříži sdělení č. 516 z 24. dubna 1986. Uložené i LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. III/6.

na uzavřeném oddělení.⁴⁵⁷ Pobyt byl nedobrovolný, což odporovalo Havajské deklaraci z VI. Světového psychiatrické asociace 1978. Za Československo ji při cvakání fotoaparátů podepsal prof. Vencovský. Při porušování deklarace byli rovněž přítomni fotografové, ale z řad StB. Na hlavní protagonisty frašky hledáčky zaměřeny nebyly. A orgány měly nové obrázky do alba.

K prvnímu srpnu sepsal *paranoik* krátkou zprávu o svém pobytu za bránou ústavu. Na uzavřeném oddělení 17b, v samostatném pavilonu, se nacházelo devětatřicet pacientů, primariát vedl bývalý ředitel celé léčebny, Blaťák. Kvůli předchozím nevyhovujícím podmínkám v Brně i Praze, jež se podepsaly na jeho zdraví, dostával Navrátil několikrát denně léky na tlak a pohyblivost kloubů, rovněž injekce s vitamíny. Špatně spal, byl přecitlivělý vůči různorodé škále zvuků. Zhoršil se mu zrak, přišel o zubní protézu a musel docházet na rehabilitace. Jak je vidět, neohleduplnost vůči původním vězňovým upozorněním se nyní prodražila. Psychofarmaka odmítal a je pozoruhodné, že v tomto bodě, i přes občasné nátlak, bylo jeho přání respektováno. Své rozhodnutí opíral o to, že žádné bludy nemá a z hlediska právního usiluje o zrušení léčby. V obou případech je léčba kontraproduktivní a stát zbytečně přichází o peníze.

Denní režim byl v Kroměříži volnější. Za svůj pobyt se Navrátil směl dvakrát zúčastnit organizované vycházky jenom pro samostatnější pacienty. Bylo možné dívat se na televizi, poslouchat rozhlas, číst si noviny i knihy. Návštěvy narušovaly denní stereotyp dvakrát týdně, ve středu a v neděli. S přáteli i rodinou bylo povoleno se procházet po areálu, a jedinou výjimkou. Třebaže byla Augustina Navrátilová zdravotní setra v PL, nesměla ani ona chodit se svým mužem ven. V případě propustek na dva až tři dny platilo opět omezení téměř jenom pro jeho osobu. Do Lutopecen se podíval za celých sedm měsíců jenom jednou, asi na hodinu, když se zhoršil zdravotní stav jeho matky. Přesto dostal v léčebně několik funkcí. Staral se o květiny, uváděl pacienty k vizitě, rozdával přiděly cigaret těm, kteří toho sami nebyli schopní, za mnohé psal i dopisy domů. Dokonce byl *nástěnkářem* a nemocné seznamoval s politickými aktualitami. Protože odebíral několik novin a časopisů, chodili si je k němu mnozí půjčovat. Přitom je seznamoval s jejich právním postavením duševně nemocných, z čehož personál příliš velkou radost neměl. Ačkoliv je v úředních dokumentech někdy popisován jako nespolečenský, na návštěvy za ním jezdilo množství lidí a někdy se stávalo, že se návštěvníků bylo tolik, až se s ním ani manželka nestihla domluvit na dalších postupech

⁴⁵⁷ Ve stížnostech opět Navrátil demonstruje chyby procesní i odborné, nicméně rozhodnutí soudu zůstalo nezměněno. Např. uložení léčby není možné pro ojedinělé skutky a on po několika letech napsal dopis, což nelze považovat za opakovaný jev. Soud se také opíral o Sedláčkovu zprávu o pověsti, jež byla nepravdivá atd.

v právních nebo hospodářských věcech. V jídelně měl také vlastní stůl, kde psal, četl a dál pokračoval ve svých činnostech.⁴⁵⁸ *Nedůvěřivý až asociální* podle lékařských zpráv, přesto byl schopen si i v těchto prostorách najít přátele a známé, jimž byl ochoten kdykoliv pomoci. Ovšem nejraději by už ulehčil své ženě, která byla na velkou část hospodářství sama. Soudy ale mlčely a dny v ústavu plynuly.⁴⁵⁹

Přestože jeho veškeré úsilí směřovalo k cíli dostat se pryč z ústavu, nebyl schopen nereagovat, když si přečetl v Katolických novinách *Dopis* prof. ThDr. Ladislava Pokorného. Tento kněz, vysokoškolský pedagog, který po odchodu do důchodu (1979) řídil dva roky (1981-1983) Vydavatelství České katolické Charity, po té stál v čele časopisu *Duchovní pastýř* (1984) a přispíval i do novin, jenom podle jména katolických, tvrdil, že v Československu neexistuje žádná cenzura a náboženské literatury je relativní dostatek. Pokorný svůj článek napsal po té, co diecézní rada štýrské diecéze odeslala Husákovi list a v něm například na prezidenta apeluje, *aby byl zastaven bezprostřední i zprostředkovaný vliv státu na církevní práci v médiích. Omezování církevní publicistiky nutí věřící, aby si autentické informace opatřovali cestou náboženského „samizdatu“*. Pokorný vše označuje za pomluvu a jedinou starostí, kterou připouští, je nedostatek papíru a mladých sil v náboženských redakcích⁴⁶⁰ Navrátil, trávící už pátý měsíc v léčebně a to i za samizdat, odpověděl knězi čtrnácti stránkovým rozbořem. Začíná svými peticemi, korespondencí s úřady, snahou zjistit, zda smí rozmnožovat a ukončuje otevřenou kritikou kolaborujících s režimem a upozorněním, z čeho plynou jejich problémy získat nové autory. *Také sice máme nedostatek spolupracovníků vzhledem k jisté rizikovosti této naší (sic) činnosti, kterých jistě nebude nikdy dost a jsou to spolupracovníci starší i mladí a různých profesí. [...] My máme zase spíše opačné starosti. My zase nemáme psací stroje a jiné nutné potřeby, protože nám jsou stále zabavovány. Proto, kdybyste nám těmito pro nás stále nedostatkovými potřebami vypomohli (sic) byli bychom Vám za to vděční. Domnívám se však, že byste se měli především zamyslet PROČ se Vám dosud nepodařilo získat mladé kněze a věřící ke spolupráci. Co je toho PŘÍČINOU??? Já se domnívám, že žádný poctivý a věrný kněz a taktéž i věřící laik nebude spolupracovat se společenstvím, které [...] nemá jeho důvěru, ale [...] ani důvěru*

⁴⁵⁸ Pavla Říhová písemně 10, července. 2012.

⁴⁵⁹ *O mém pobytu na uzavřeném oddělení 17B psychiatrické léčebny v Kroměříži*. 1. srpna 1986. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/22.

⁴⁶⁰ Katolické noviny, roč. XXXIV., č. 31, z 3. srpna 1986. Kopie LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/28.

*svatého Otce v Římě. Tuto spolupráci s Vámi by totiž každý považoval za spolupráci ve smyslu kolaborace.*⁴⁶¹

I když mohl být tento dopis považován za další důkaz paranoi, lékaři na něj nereagovali a propuštění z léčebny neovlivnil. Jistě také proto, že svět ani přátelé na moravského aktivistu nezapomněli. Jedna z mnoha spojnic se západem byla dokonce skrze partnerské město Kroměříže, francouzský Châteaudun. Kněz v tomto městě byl informován přes Chartu 77 o Navrátilovi a chtěl vědět více od předsedy Městského výboru Milana Vaculíka. Ten katolíka vykreslil jako chudáka a nemocného člověka. Ani Charta nedopadla v jeho interpretaci příliš dobře. Popsal ji jako izolovanou skupinu bez podpory československých občanů, kteří jen lákají peníze zahraničí, za něž si soukromě užívají, případně s nimi spekulují. Přesto si návštěva francouzské delegace výslovně přála setkat se s Navrátilem v PL.⁴⁶² Zájmu už bylo příliš. Vše směřovalo k ukončení léčení: podle primáře MUDr. Františka Blaťáka i ředitele léčebny Libora Křístka totiž došlo k radikálnímu zlepšení paranoi.⁴⁶³

Avšak až po druhém soudním přelíčení z 8. října⁴⁶⁴ si mohl Navrátil konečně sbalit všechny věci do tašek a rozloučit se s personálem uzavřeného oddělení 17B. Do Lutopecen přijel ke konci měsíce,⁴⁶⁵ po tu dobu byl v léčebně držen v podstatě protiprávně. Po jedenácti měsících se konečně vrátil k rodině a opět začal docházet jako hradlař do práce, stanice Bezměrov. Pomalu se život vracel do starých kolejí. Idyla byla narušena dřív, než všichni čekali.

⁴⁶¹ 3. září v Kroměříži, *Panu prof. Th.Dr. Ladislavu Pokornému zástupci ved. red. Katolických novin*. 14. s. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/28. Další citace uvádíme opět z několika důvodů. Pokorný přistoupil na hru státní moci o nedostatku papíru, jenž ovšem pro Marxovy neb Leninovy spisy neplatil a rovněž proto, že Navrátilovo stanovisko zaujímal mnoho věřících. V 80. letech se i mladí kněží snažili distancovat od *Pacem in terris* a všem organizacím s nimi spojenými. Ale ještě v roce 1985 byl knězi Rudolfu Chudému odejmut státní souhlas za svou angažovanost na Velehradě i hlasité odsouzení PiT. Viz např. Sdělení VONS č. 485 ze 14. listopadu 1985.

⁴⁶² Dopis Milana Vaculíka uveřejněn v Londýnských listech, srpen 1986. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. IV/3, krt. 37.

⁴⁶³ Jak ale sám Blaťák dříve uvedl, paranoia je neléčitelná a zlepšení nelze zachycovat vědecky. Na oba lékaře podal 7. dubna 1986 podnět k zahájení trestního stíhání, protože žádný orgán do té doby nerozhodl o jeho léčení a Navrátil je v Kroměříži držen proti své vůli, což je nelegální. Rozhodnutí 18. dubna 1986 vydal odbor zdravotnictví ONV Kroměříž. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/18, krt. 37.

⁴⁶⁴ 1. líčení z 16. září projednávalo dvě věci: návrat zabavených věcí z domovní prohlídky, což bylo odmítnuto, dokud se nevyjádří znalci a druhou záležitostí bylo ukončení léčby. Soud rozhodl o přeměně z léčby ústavní na ambulantní, ale prokurátor se odvolal. Na druhém líčení již byl oficiálně propuštěn. Proč směl odejít až, jak VONS informuje, 21. října léčebna nevysvětlila. Sdělení VONS, č. 567 z 25. září 1986 *Augustin Navrátil nadále v psychiatrické léčebně* a 586 z 12. listopadu 1986 *Augustin Navrátil na svobodě*. I LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. III/9 a III/10. Sdělení VONS, č. 558 z 12. září 1986 *Soudní jednání s A. Navrátilem* dostupné v LB rovněž INFOCH, č. 10, 1986, s. 13, fond VONS, inv. č. 224, sg. III/7, krt. 37.

⁴⁶⁵ Paní Navrátilová uvádí, že její manžel dorazil z léčebny 27. října, VONS 21. října, propouštěcí zpráva je z 29. října. Zaznamenáváme proto raději všechna data.

8. Nebudu mlčet... ⁴⁶⁶

26. listopadu byl během služby železničář dvakrát napaden. Poprvé se na nástupišti lehce ubránil, ale když dostal ve služební místnosti ránu do hlavy, nebyl už schopen reagovat a útočníci mu zlomili levou lícní kost. Romové hradlaře bili se slovy, že jej musí zabít, i kdyby za to dostali patnáct let.⁴⁶⁷ Přepadený byl převezen do nemocnice, kde se léčil deset dní, pak byl ošetřován doma. Podle lékařské zprávy zlomenina zapříčinila krevní výron do čelistní dutiny, Navrátil měl po celém obličeji krevní podlitiny, rovněž bylo zasaženo levé oko a dolní čelist.⁴⁶⁸ Od té doby trpěl závratěmi, žaludeční nevolnostmi, bolestmi hlavy a nosu, slzelo mu levé oko a zhoršila se mu paměť. Hůře snášel noční směny, takže pro něj někdy po práci manželka musela přijet. Závodní lékař se však těmito problémy nezatěžoval a Navrátila prohlédl jen velmi zběžně. Mnohem více si dal záležet, když měl na příkaz úřadů podat první zprávu o psychickém stavu poškozeného.

Většina lidí by si již rozmyslela jakékoliv projevy nesouhlasu s režimem a vystříhala by se aktivit, jež by mohly být pokládány tehdejšími systémy za nezákonné. Navrátil ale patřil k té menšině, pro niž byla důležitější spravedlnost a pravda, než pohodlnější život. To pro jeho blízké nemuselo být vždy jednoduché a ne každý s jeho počínáním sto procentně souhlasil.⁴⁶⁹ Po návratu z léčebny se hradlař vrátil k šíření samizdatu. Knihy se snažil i legálně objednávat ze zahraničí, ale musel počítat se zabavováním, což se také stávalo.⁴⁷⁰ Okruh spolupracovníků se pomalu rozšiřoval. Už do léčebny za ním začali jezdit lidé spojení s katolickým samizdatem, např. Michal Holeček výrazně spojený s IOC. Taktéž kontakty s Janem Krumpholcem, Rudolfem Smahalem nebo Františkem Lízou byly posíleny. Takové styky ovšem neznamenaly úzkou spolupráci, nejbližší z této trojice měl k Navrátilovi Lízna, který docházel na jeho soudy a pomáhal mu se sháněním literatury.

⁴⁶⁶ Podtitul otevřeného dopisu číslo 4., který se vracel ke smrti tajného kněze ing. Přemysla Coufala.

⁴⁶⁷ O Romech píše výslovně sám Navrátil v soukromém dopise Anně Stránské z prosince 1986. Dopis byl doručen přes známé, poslán poštou nebyl. Bohužel se z listu zachovala jen poznámka k Navrátilově zdravotnímu stavu. Pozůstalost Anny Stránské.

⁴⁶⁸ O útoku informuje *České slovo*, noviny československého exilu, r. 32, č. 52, prosinec 1986. *České slovo* vycházelo v Mnichově 1955-1990, národněsocialisticky orientovaný měsíčník, jeden z nejvýznamnějších levicových exilových periodik. Ne všechna data jsou ve zprávě správná. Datum útoku posouvají na 5. prosince, místo přesouvají do Zlobic. Uvádí rovněž počet agresorů – šest, o něm nevíme ale nic bližšího, z Navrátilova popisu se zdá, že šlo dva až tři muže. Je patrné, jak příhraniční vzdálenost těžce zachovává pravdivá fakta. Článek v české a francouzské verzi v pozůstalosti Anny Stránské.

⁴⁶⁹ Což jistě není překvapením. Podle Pavla Záleského byla Navrátilovou velkou oporou ve všech aktivitách jeho žena. S Křesťanskými obzory pomáhala svému otci i dcera Pavla a většina z potomků se nějakým způsobem zapojila.

⁴⁷⁰ 12. srpna 1987 Ředitelství mezinárodní poštovní přepravy oznamuje, že ze zásilky byla vyřazena publikace Augustina Krajčíka, *Svätý Alfonz M. de Ligouri* a vatikánský *L'ossevatore Romano*, č. 26/87. Propadají státu, protože jejich dovoz byl zakázán. Které konkrétní knihy spadaly pod zákaz, se Navrátil až do roku 1989 nedozvěděl, a proto se rozhodl pokoušet své štěstí i nadále. Občas si stěžoval na nelogičnost zabavování – proč byl např. zabaven životopis světce? Oznámení z Ředitelství viz LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/6, krt. 38.

Do Lutopecen také začali jezdit různí lidé, kteří se o aktivistovi dozvěděli díky samizdatu nebo západní médiím. Vyprávěli mu své problémy, vyměňovali si zkušenosti a někteří z nich se postupně stávali jeho pomocníky nebo konzultanty. První setkání bývala ovšem opatrná, vždy existovala možnost, že nově příchozí je spolupracovníkem StB. Až postupným prověřením získával host důvěru. Někdy mohla nastat i obrácená situace. František Lízna vzpomíná, že když se dozvěděl, že jakýsi pan Navrátil vydává křesťankou, případně i chartistickou literaturu, dělá to veřejně a svou aktivitu neskrývá, považoval jej v první chvíli také za nastrčeného agenta provokatéra. Lízna byl již předtím několikrát ve vězení, i za samizdat⁴⁷¹ a nechápal, jak je možné tisknout a nebýt úřady nařčen z trestného činu. Nakonec se do Lutopecen rozjel a byl překvapený osobností rolníka, s nímž se pak spřátelil. Podle jezuity byl Navrátil člověk sice bez univerzitního vzdělání, ale jehož veškerá činnost měla logiku a nepostrádala aktuálnost. Překvapila ho rovněž sečtělost, logické uvažování a *neobyčejná odvaha*, drobného vesničana. Začali tedy spolupracovat a Lízna vyzdvihoval i schopnost poznat, co je právě co církev důležité a do čeho je nutné se zapojit.⁴⁷²

Svědectví rodiny dokládá, že se Navrátil nebál, vše odevzdával Bohu, ale nebyl nezodpovědný. Na rozdíl od některých disidentů používal domácí telefon i pro zprávy pro Svobodnou Evropu, i když věděl, že je napíchnutý. Z hlediska sledování to však bylo jedno, hovory do zahraničí šly přes jeden počítač a všechny byly nahrávány.⁴⁷³ Stejně tak rodina počítala i s tím, že jsou sledováni. Proto když chtěli doručit něco důležitého, používali různé taktiky, velmi podobné těm, které popisují i jiní oponenti režimu.⁴⁷⁴ Syn Antonín v dokumentu *Nebýt blázen* vypravuje o cestách za spolupracovníky. O hodinu dříve, než bylo potřeba, odešel jeho otec na nádraží a v tašce měl různé spisy, často Karla Marxe nebo

⁴⁷¹ Např. 1960 se pokoušel opustit republiku, 1961 strhl rudou vlajku, 1979–1980 za samizdat, 198–1983 a 1988 další politické důvody.

⁴⁷² Dokument *Portrét praktického katolika* 1991, 24-25 minuta.

⁴⁷³ Při setkání VONS vzpomínali jeho zakladatelé a členové na různé telefonovací triky. A ačkoliv se snažili telefonovat více např. z budek, přesto se nakonec shodují, že konspirace byla důležitá, ale právě pro zmíněný počítač to bylo vlastně jedno. BLAŽEK, Petr - PAŽOUT, Jaroslav, *Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných očima svých členů. Diskusní setkání 19. října 2007*, Praha 2008, Pulchra, s. 77. Syn Antonín Navrátil v dokumentu *Nebýt blázen* vzpomíná na toto telefonování. Jaké kanály otec využíval ani sám neví. Do telefonu diktoval i své texty. V dokumentu 7–8 minuta.

⁴⁷⁴ Když chtěl hostu od manželů Bendových vynést významný text či něco podobného, poslali rodiče ven nejdřív děti a host vyšel s taškou, v níž nemuselo být nic. Protože děti nebyly prohlíženy, mělo toto opatření téměř stoprocentní úspěšnost. Vchod do jejich domu střežila kamera (6 min), podobná kamera byla před dalšími disidentskými byty. Kamila Bendová také uvádí, že neměli 8 let telefon. *Ženy Charty. Kamila Bendová. Dokumentární cyklus Centra publicistiky, dokumentaristiky a vzdělávání 2007*, režie a scénář Dagmar Smržová. Stopáž 13 minut.

Leninova. Syn přišel těsně před odjezdem, s toutéž taškou, ale už s odlišným obsahem. Tašky si vyměnili až v cílovém městě, nejčastěji Praze.⁴⁷⁵

Třebaže známí v Praze byli pro Navrátila důležití, mnohem více kooperoval s lidmi z Moravy. Zmínit chceme hlavně Pavla Záleského, jenž začal výrazněji pomáhat svému kolegovi a postupem času se stal jedním z jeho nejvěrnějších druhů v samizdatu a jeho šíření. Protože osoba Pavla Záleského není příliš známá, v krátkosti jej představíme. Záleský se narodil do praktikující katolické, lidovecké rodiny. Jeho strýc, bratr otce, studoval na teologické fakultě s úmyslem stát se knězem. Velmi brzy malý Pavel zjistil, že v Československu neexistuje proklamovaná svoboda slova. Když mu byly čtyři roky, odvedla státní policie jeho otce i strýce a za básničky proti režimu jim soudci naměřili tresty ve výši dva a tři roky. Později směl tatínka navštívit. Bytíz a uniformovaní dozorcí na chlapce udělali takový dojem, že se bál s otcem promluvit. Do roku 1977, kdy se oženil a ukončil základní vojenskou službu, se nijak neangažoval, dojmy z dětství byly silné. Pak se ale začal zapojovat do duchovního života farnosti, hlavně v Otrokovicích, kam se v roce 1981 přestěhoval. Přes náboženský samizdat, kterému se věnoval nejvíce, se pomalu dostával i k tomu politickému a seznámil se s chartisty. Chartu nakonec i sám podepsal, protože se domníval, že pokud se i Charta staví za náboženskou svobodu, pak je třeba se jako křesťan vyjádřit a podpořit ji.⁴⁷⁶ Podle Stanislava Devátého, přítele a mluvčího Charty, byl (a stále je) Záleský mužem činu a ne jenom slov. To samozřejmě přinášelo i nepříjemný zájem StB. Výslechy, sledování, cela předběžného zadržení, domovní prohlídky. U prohlídek, které byly vyhlášeny svou důkladností, se ale velmi často stávalo, že ačkoliv měli hledající nějakou z *inkriminovaných* věcí přímo před očima, nenašli je. Záleský to považuje za pomoc Boží. Jak by podle něj jinak bylo možné, že několikrát odvrátili obraz Krista v Getsemanské zahradě a nevšimli si telefonního seznamu, který za ním byl? Nebo drželi v ruce tiskařskou barvu a zapomněli na to? Pro nedostatek důkazů tak nebyl Záleský zavřen. Výkladů může být i více, ale respektujeme zde optiku pamětníka danou jeho vyznáním.

Při výsleších Záleský neodpovídal. Modlil se, případně se díval na obrázek, který mu podle jeho slov velmi pomohl. Pod obrázkem byla věta: *Neboj se, vím o všem. Má prozřetelnost bdí nad každým okamžikem Tvého života.* Je zajímavé, že mu jej StB nevzala. Po poradě s Devátým se rozhodl, že při zatýkání bude pasivní. Dostával proto pouta

⁴⁷⁵ *Nebyť blázen*, 2007, 9 minuta.

⁴⁷⁶ V tomto názoru se shodoval s Navrátilem nebo Zvěřinou. Setkával se samozřejmě i s odsudkem. I někteří kněží se divili, proč raději nechodí jenom do kostela a *nedrží hubu a krok*. *Řekl ďáblu ne*, z dokumentárního cyklu *Neznámí hrdinové*. Režie a scénář Monika Elšíková. Česká televize 2007
Dokument 5 minuta. Setkání s chartisty považuje za velmi důležité: *Tito lidé mi otevřeli oči.*

zařezávající se do masa, tahali jej po schodech, zmlátili ho pendrekem, přivazovali k topení. Nejčastěji na něj čekali při pracovních obchůzkách, při nichž kontroloval traťové úseky. Fungoval zde také prvek strachu. Při obchůzkách chodil sám a nikdo by nedosvědčil, co se stalo.

Přesto pokračoval v samizdatové činnosti. Sám tiskl např. Výroky slavných lidí o Bohu, Život po životě, nedostupné materiály na nástěnky do kostelů, životopis Aničky Zelíkové atd.⁴⁷⁷ Vydával také pro politického vězně, kněze Václava Divíška, s psaním na blány mu pomáhala paní Kocourková z Drnovic u Vyškova a v neposlední řadě přepisoval a rozšiřoval pro rolníka z Lutopecen. Společně dělali čtrnáctideník *Křesťanské obzory* i poslední, 31 bodovou, petici.

Exkurz 2: Třicet let (manželé Kořínkovi)

*Žádáme veřejnost, aby na manžele Kořínkovi upozornila a vzhledem k tomu, že je po nich vyhlášeno celostátní pátrání, lze podávat informace u kteréhokoliv oddělení VB...*⁴⁷⁸

Než vyšlo v červnu 1988 první číslo jejich časopisu, naklepal Navrátil na rozmnožovací blánu několik dopisů. Čtvrtým z února 1987 se vrací ke smrti Přemysla Coufala. Jak jsme už uvedli výše, jeho autor nevěděl, že byl kněz vlastně double agentem, proto ve svém listě pokládal i otázky, jejichž odpovědi dnes víme, nebo tušíme. Zarážející je spíše Navrátilova touha dobrat se pravdy, za každou cenu. Ačkoliv se mohl obávat dalšího léčení, napsal během měsíce další tři dopisy. Na pátý se připravoval již od svého propuštění z psychiatrie. Tehdy v Lidové demokracii vyšla výzva k občanům. Každý, kdo by mohl poskytnout informace o manželech Kořínkových, ať tak neprodleně učiní na služebnách VB. Manželé se skrývají neznámo kde, aby nemuseli nastoupit ochranné léčení.

Protože Navrátil, jako jejich přítel, znal rodinný příběh a na vlastní kůži zkusil, jaké je nedobrovolné držení na uzavřeném oddělení, rozhodl se zasáhnout a svůj dopis zaslat jako v podstatě informační text i do České televize, deníků Rovnosti a Lidové demokracii, případně na kompetentní instituce.

⁴⁷⁷ Anna Marie Zelíková (1924- 1941) z Napajedel. Českobudějovický biskup Hlouch byl jejím duchovním rádcem, napsal dva její životopisy a byl svědkem jejího života a oběti. Dosud probíhá šetření, na jehož konci by mohlo dojít k beatifikaci. Kvůli dlouhému období totality v naší zemi trvá šetření již desítky let. Anička Zelíková, jak bývá v katolickém prostředí nazývána, se rozhodla svůj život obětovat za nenarozené děti a duchovní/kněžská povolání. Po té onemocněla tuberkulózou, již vnímala jako prostředek. Chtěla také vstoupit mezi karmelitky, ale to pro nemoc nebylo možné, takže se stala členkou tzv. třetího řádu.

⁴⁷⁸ Lidová demokracie 29. října 1986. Výzva k podání informací o Jindřišce a Karlu Kořínkových, kteří se skrývali před dalším nedobrovolným léčením. Citujeme z dopisu č. 5.

V roce 1986 to bylo již dvacet let, co v brzkých ranních hodinách vniklo asi deset cizích osob do bytu manželů Kořínkových. Žena byla v osmém měsíci, ale to jim nebránilo odtáhnout oba do auta. Pomocí kopanců i tyčí je odvěkli od tří malých dětí (nejstaršímu Markovi bylo tehdy devět, nejmladšímu dva roky). Rodiče byli odvezeni do černovické PL. Zde byli oba „lčeni“ jeden měsíc, bez jakéhokoliv lékařského nebo právního podkladu, těhotná Jindřiška dostávala psychofarmaka a nikdo se nezajímal o možné nežádoucí účinky. Až v roce 1970 se dozvěděli, že byli také zbaveni svéprávnosti k právním úkonům (z 10. března 1967). Rehabilitaci během Pražského jara bohužel nestihli. Opatrovník, Stanislav Novotný, zaměstnanec Městského NV v Prostějově, jim nesdělval nic k jejich věci, takže si nepodávali odvolání a všechna usnesení pomalu nabývala právní moci. Když chtěli Kořínkovi opatrovníka změnit, nebylo jim to povoleno, ačkoliv většinový úzus je pro jednodušší kooperaci vybrat někoho z rodiny. Nejzávažnějším důsledkem všech těchto nevyužitých možností bylo, že položila základ pro rozhodnutí OS v Prostějově, kterým byly všechny nezletilé děti rodičům odebrány. Podle zákona o rodině totiž osoba bez právní způsobilosti nemá ani práva rodičovská. V té době už čekala rodina pátý přírůstek. Nejstarší syn s rodiči zůstal, dcera Renata byla dána do pěstounské péče, dva sourozenci do dětského domova a nejmladší Libor, sotva se narodil, byl matce odebrán (1973) a skrze nezrušitelnou adopci byl vychováván ve spolehlivé rodině Dobromily a Josefa Žilkových z Nahošovic. Přes všechny snahy rodičů i sourozenců se nejmladší bratr do rodiny už nevrátil.

Usnesení o odebrání dětí bylo až do provedení utajené. Tehdy se Kořínkovi pokusili o hazard. Pokud se osoba právně nezpůsobilá pokusí o trestný čin, musí být vyhotoven nový znalecký psychiatrický posudek. Když úřady odvezly všechny děti a otec rodiny, snad aby nemohl zasáhnout, byl opět deportován do léčebny, rozhodla se matka, že si pro dceru Renatu k příbuzným až na druhý konec republiky dojede. Oficiálně byla v právu, protože rozsudek nebyl čten, ani před Novotný, jak se pospíchalo, a proto nebyl platný. Když jela už s dcerou domů, autobus, v němž seděly, byl obklíčen SNB. Renatu matce vytrhli a ji odvezli na psychiatrii v Karlových Varech. Tam se kupodivu setkali s lékařkou, která nepodpořila praktiky moci a neoznačila zadrženou dokonce ani za nemocnou. S takovým řešením nebyli uniformovaní příslušníci spokojeni a zahájili trestní stíhání za únos dítěte. A opět další překvapení. Olomoučtí lékaři, kteří museli obviněnou vyšetřit, prohlašují, že nejde o psychicky nemocnou ženu. *Zkoumaná osoba netrpí žádnou chorobou. Byla plně schopná pochopit sociální nebezpečí přestupku a kompletně se ovládá. Není nebezpečná ani pro sebe samu, ani pro své okolí. Proces adopce její dcerušky jí nebyl znám. Nevěděla, že byla svěřena*

manželům K. soudním rozsudkem. Její zločin nebyl tedy záměrný.⁴⁷⁹ Manželé si okamžitě zažádali o vrácení způsobilosti k právním úkonům. To v Prostějově vyvolalo pozdvižení. Bylo potřeba získat nový posudek, nebo rodinu obvinít z nějakého trestného činu. Z právního hlediska se velmi snažila soudkyně místního soudu, Jana Maiová, vyprovokování trestného činu si vzali na starost zástupci bezpečnostních složek. Maiová rodinu neustále předvolávala k soudu s tvrzením, že je potřeba nové vyšetření a StB rodinu zvala bez udání důvodu k výsledku. Mezitím začala vznikat skupinka na podporu Kořínkových, jež posílala upozornění na nezákonné postupy, stěžovala si na jednání soudu i SNB a vyžadovala návrat dětí k rodičům.

Nový posudek nakonec soud získal, ale nelegální cestou. Převlečení důstojníci VB, nadstrážmistřině Neubaerová a nadporučíci Michl a Zbořil přepadli rodinu 23. února 1977 v jejich bytě. I když sousedé později dosvědčovali, že Kořínkovi se jen bránili, ti byli obviněni z útoku na veřejného činitele. V jejich bytě byla provedena domovní prohlídka a mezi zabavenými písemnostmi se ocitlo i *Prohlášení Charty 77*. Marek byl odsouzen na čtrnáct měsíců nepodmíněně za útok na veřejného činitele a pracovní nekázeň⁴⁸⁰ Jeho rodiče převezli do léčebny Šternberk, třebaže místně spadali do Kroměříže. Prostějovský soud potřeboval negativní posudek a ten mu zajistili místní lékaři, Eugen Skála a Birkasová. Oběma byla po dvou měsících diagnostikovaná porucha, velmi známá Navrátilovi, paranoi kverulans.⁴⁸¹ Až po pozorování byli přemístěni do Kroměříže, neboť soud nařídil ústavní léčení. Když byli konečně propuštěni, museli pod pohružkou dalšího pobytu na uzavřeném oddělení docházet na OÚNZ⁴⁸² v Prostějově pro léky a injekce, jež nepotřebovali, Thiorizadin, nebo Perfenazin⁴⁸³ a Plegomazin.⁴⁸⁴ Na zdravé jedince mají medikamenty zhoubné účinky. Od fyziologických po psychické. Když léky v roce 1983 s posledních sil odmítli, okamžitě byl podán návrh lékařů z OÚNZ na ústavní léčení. Jakmile manželé zjistili,

⁴⁷⁹ Citováno dle článku ŠKRABANKOVÁ, Lenka, *La psychiatrie au service d'une mafie*, La Nouvelle Alternative, č. 1, duben 1986, s. 59-60. Z pozůstalosti Anny Stránské. Přeloženo do češtiny Marií Benákovou.

⁴⁸⁰ Kvůli zranění na noze totiž nebyl 23. února v práci.

⁴⁸¹ Kořínkovi později poukazují na fakt, že posudek nevznikl na základě pozorování, ale byly pro něj využity pomlouvačné dopisy, které kdosi o manželech posílal na úřady. Naše otázka zní, zda ovšem taková osoba vůbec existovala, či jestli nebyly dopisy psány na zakázku. Staly se totiž argumentačním materiálem při soudech i léčeních. Dopisy zmiňují manželé Kořínkovi v situační zprávě z 5. - 7. července 1985, již sepsali na svou obranu. Zpráva o čtyřech stranách ve třech českých exemplářích i s francouzským překladem v pozůstalosti Anny Stránské.

⁴⁸² Navrátil přímo jmenuje lékaře, kteří manželům Kořínkovým léky aplikovali: primáře Otakara Hulvu a Vlastimilu Svitavskou. Naopak Kořínkovi ve své zprávě na s. 2-4 upozorňují, že ani jeden z lékařů je během jejich léčení neviděl a po té, co 1983 odmítli léky, navrhli soudu, aby proto byli léčení ústavně.

⁴⁸³ Antipsychotikum používané např. při léčbě chronické schizofrenie.

⁴⁸⁴ Používám při úzkostech nebo poruchách chování.

že byl vydán nový příkaz k nástupu do Kroměříže, začali se ukrývat. Tehdy vyšel v Lidové demokracii zmiňovaný článek.

Kdo vlastně byli Karel a Jindřiška Kořínkovi a proč měla totalitní moc takový zájem ztížit jim život? Výtvarník, grafik a restaurátor Karel Kořínek se narodil 5. února 1929 v Prostějově. Mimo umělecké školy vystudoval jako mimořádný posluchač kunsthistorii na Filozofické fakultě v Brně. Byl ale také absolventem Biblického semináře Adventistů sedmého dne a několik let byl i kazatelem. Konvertoval v roce únorového převratu, 1948, a po nástupu do semináře byl za odměnu na tři roky poslán k PTP. Při hledání práce nesměl svou „kariéru“ u pomocných technických praporů zmiňovat, ale kádroví pracovníci to vždy „odhalili“ a místo náhle nebylo volné. Zvláštní pokryteckou hru hrál každý pětépak, režim si skrze ni dokazoval, že jedná čistě, ale ruce měl špinavé. Kazateli taktéž příliš nepomohlo, že byl velmi aktivní v Junáku, bavila ho práce s mládeží, v roce 1963 se stal členem Československého svazu esperantistů a podílel se na zakládání mezinárodního esperantského tábora na Vranovské přehradě. Naopak trochu lepší časy nastaly po získání legitimace Českého fondu umělců. Dostával se tak snadněji k malým restaurátorským nebo grafickým objednávkám. Jeho žena Jindřiška Pludková⁴⁸⁵ se narodila ve stejném roce, ale 29. listopadu v Olomouci. Vyučená modistka si v Praze dálkově dodělala Školu dekorativního umění. Žádnou uměleckou profesi ale vykonávat nesměla, protože se špatně, kádrově, provdala (1954). Dělala průvodčí, účetní, ale vždy byla nakonec odejita. Stejně jako manžel se věnovala práci s mládeží, už od šestnácti byla členkou Junáka a vstoupila do svazu esperantistů.

Mimo jejich náboženské přesvědčení však orgánům začala vadit jiná věc. Kořínkovi už měli dva syny, ale stále byli bez bytu. Žádnou legální cestou jej nemohli získat, a proto začali shromažďovat kompromitující materiály o podivném hospodaření na ONV, I. obvodu města Brna. A když místo bytu dostali „svobodárnu“ v tak dezolátním stavu, že byla v podstatě neobyvatelná, donesli na orgány dvanáct svazků, pod názvem *Nebudu mlčet*⁴⁸⁶ dokazujících jejich šetření o situaci na bytovém úřadě. Připojilo se k nim několik sousedů

⁴⁸⁵ Podle neoficiálních zdrojů sestra spisovatele Alexeje Pludka (1923-2002). Dle některých událostí ze života autora s komunistickým a antisemitským smýšlením by se toto tvrzení mohlo zakládat na pravdě. Např. v mládí byl také aktivní v Junáku a gymnázium vystudoval v Prostějově. Pokud byl opravdu Pludek bratrem Jindřišky Kořínkové, pokládáme si otázku, proč se jí nezastal.

⁴⁸⁶ Navrátil si možná právě odsud vypůjčil název svého čtvrtého dopisu a snad se tak i chtěl solidarizovat s Kořínkovými.

a další nebydlící občané a celou záležitost projednával Krajský výbor KSČ.⁴⁸⁷ Poděkování se nedočkali, naopak následovalo listopadové ráno a únos Kořínkových do léčebny.

Jakmile se dozvěděli, že jim znojemský soud přikázal další pobyt na uzavřeném oddělení, za pomoci přátel se začali ukrývat, jelikož nechtěli užívat nebezpečné prášky. Karel Kořínek už kvůli léčbě nemohl vykonávat své řemeslo, z léků se mu natolik klepaly ruce, že neudržel štětec. Vždy pobýli u nějaké rodiny po dobu pár měsíců a pak hledali azyl jinde.⁴⁸⁸ Klidu se dočkali až v létě 1989, kdy byli propuštěni z ústavního léčení (nařízeného 1985).⁴⁸⁹ V roce 1990 bylo léčení a odebrání dětí označeno za nelegální. Karel Kořínek zemřel v roce 2003 a jeho žena o dva roky později. Někdy se můžeme setkat s informací, že její odchod byl nevyjasněný, o čemž více nevíme.⁴⁹⁰

8.1 Nové otevřené dopisy a reakce

Navrátil se ani po návratu z léčebny, jak už bylo zmíněno, nepřestal zajímat o osudy svých přátel a nadále komentoval nedostatky systému a veškerého společenského dění, jež odporovalo jeho morálnímu postoji. V novém roce, 1987, vytvořil dokonce většinu svých otevřených dopisů. Už 24. února posílá *Žádost* ke čtyřem přílohám: dopisy číslo 4 a 5, reakci na článek z *Haló novin* o Lurdech⁴⁹¹ s titulkem *Zázraky se nedějí* a příspěvek k diskusi o novele zákona č. 68/1957 Sb. o umělém přerušování těhotenství.⁴⁹² V *Žádosti* pokládá adresátům obecné otázky, které se objevily už u předchozích dopisů č. 1–3, tj. zda jsou texty legální a pokud ne, ať je přesně vyznačeno, co by později mohlo být vnímáno jako protistátní; dále jestli dopisy může zaslat těm orgánům, jichž se týkají. Také ho zajímá, zdali je možné

⁴⁸⁷ V roce 1987 se v dokumentu *Lidská práva v ČSSR*, Krátký film Barrandov přiznává fakt, že ještě v této době nemá každý svůj vlastní byt. 14 min. Celková stopáž 26 minut.

⁴⁸⁸ Na internetu je umístěna vzpomínka Diany Šlechtové na setkání s prchajícími manželi. Po dvou měsících si hledali nové útočiště. <http://greyfox.blog.cz/0804/korinkovi>, staženo [15. července 2012]

⁴⁸⁹ Informoval o tom Augustin Navrátil ve svém samizdatovém čtrnáctideníku LB, *Křesťanské obzory*, v KO, r. II, 1989, č. 15, příloha *Křesťanská solidarita*, s. IV-VII.

⁴⁹⁰ Informace jsme čerpali například z Navrátilova pátého dopisu (Kořínkovi osobně znal, považujeme jej tedy za verifikovaný zdroj) a textu o zneužívání psychiatrie. Dopis č. 5. je uložen LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30, krt. 37. O případu Kořínkových proběhlo také několik krátkých televizních a publicistických zpráv. O nečekané smrti syna Marek na <http://greyfox.blog.cz/0804/korinkovi>, staženo [15. července 2012].

⁴⁹¹ Římskokatolická církev uznala pravost zjevení zahájených 11 února 1858 a ukončených téhož roku 16. července. Čtrnáctileté Bernadettě Soubirous se v jeskyni Massabielle u Lourdu opakovaně zjevila Panna Maria. Bernadetta později vstoupila do kláštera Milosrdných sester, kde ve třiceti pěti letech zemřela (16. dubna 1879). Beatifikace proběhla už 1925 a 1933 byla zařazena do kánonu svatých. Zapadlá jihofrancouzská vesnička se stala oblíbeným poutním místem. U jeskyně vytryskl pramen, který podle lékařských osvědčení průkazně uzdravil mnoho lidí. Protože jsou Lourdy velmi známé i mezi českými katolíky, v textu ponecháváme českou verzi jména. Jako odpověď na článek Stanislava Štěpánka ze Štědrého dne 1986, který mariánské poutní místo popisuje jako obskurní působiště falešných lékařů a zdravých nemocných vytvořil Navrátil šestistránkový text, v němž dokládá, jak církev taková místa prošetřuje a že v lékařských zprávách se nikdy a striktně nemluví o zázracích.

⁴⁹² U *Žádosti* z 24. února 1987 není uveden adresát, ačkoliv je ve dvou exemplářích. Dopisy však došly opět např. na GP. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30, krt. 37; druhý exemplář inv. č. 225, sg. II/2, krt. 38. Otištěno i KO, r. I, 1988, č. 1.

rozšiřovat mezi přátele a pokud ne, tak jaký zákon to zakazuje. A poslední otázka směřovala k rozmnožování dopisů. V případě, že by zvýšení jejich kopií bylo nelegální, prosí, aby mu bylo sděleno, o jaký paragraf se zákaz opírá. Odpovědi úřadů v archivu nalezeny nebyly, ale krajský prokurátor JUDr. Chmelík hned vycítil příležitost a okamžitě navrhoval nové léčení. Než k němu však došlo, napsal Navrátil další dopisy a veřejně i nadále rozmnožoval encykliky a další duchovní tituly.

Jelikož byl Navrátil odpůrcem potratů (až do své smrti) a do boje proti novele interrupčního zákona se zapojili i jeho přátelé, zmíníme se krátce o událostech spojených s protipotratovou „kampaní“. Když laici římskokatolické církve zjistili, že se připravuje novela zákona o interrupci, zareagovali dvěma peticemi. Slovenská se už na jaře 1986 obrátila na Slovenskou národní radu a podepsalo ji 7 518 občanů. Za pravost podpisů ručil JUDr. Ján Čárnogurský. V Čechách se petiční hnutí objevilo později, v návaznosti na Slovensko. Do září projevílo souhlas s textem 6 776 lidí a do 13. října se přidalo dalších 1 304 podpisů, garantem za českou stranu byla Marie Kaplanová.

Téma rozvířilo vody nejen státní, ale i ty disidentské. V roce 1986 se uvažovalo o novele *Zákona o umělém přerušení těhotenství*⁴⁹³ z prosince 1957, jež schválil kněz a zdatný alkoholik Josef Plojhar zastávající funkci ministra zdravotnictví. Mezi věřícími tento zákon vyvolal negativní ohlas a v novelizaci viděli příležitost zasáhnout a vyjádřit se. Začali po českých i slovenských městech rozšiřovat text petice, česká verze se datuje k 1. září 1986, otištěná také v INFOCHU.⁴⁹⁴ Ačkoliv zdaleka ne všichni chartisté a členové VONS podporovali myšlenku této petice, zastávali se však petičního práva, a proto také vydal VONS sdělení č. 560 o represích hlavních organizátorů.⁴⁹⁵ Sedmdesátiletého důchodce Josefa Adámka zadrželi příslušníci StB pod vedením kapitána Čuřila před veřejnou rozmnožovnou v Brně, zabavili mu všechny právě vyhotovené kopie petic. Poté byl odvezen na KS SNB, zde přes pět hodin vyslýchán a když se nervově zhroutil, byl okolo půlnoci odvezen domů, kde

⁴⁹³ Zákon z 19. prosince, podepsaný Novotný, Fierlingerem, Širokým, Plojharem a Škodou byl vydán ve Sbírce zákonů pod číslem 68, jako částka 33. Dostupný na: aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=869 staženo [17. července 2012] O ukončení těhotenství měla rozhodovat komise, jež vznikly vládním nařízením č. 126/1962 Sb. V tomto zákoně byla těhotná žena kupodivu beztrestná a vinu nesl jedině zdravotník.

⁴⁹⁴ INFOCH, č. 12, 1986, s. 20. Dostupný na http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1986/INFOCH_12_1986.pdf [staženo 17. července 2012]. Necelá strana textu se přidává k názoru, že embryo je člověkem od početí a interrupce je vražda. Počty signatářů také převzaty z INFOCHu, exilové periodikum Nový život, roč. XXXIX., č. 3, březen 1987 uvádí jen v Čechách 7 000 signatářů. Viz LB.

⁴⁹⁵ Sdělení VONS č. 560 z 25. září výslovně uvádí: *Se záměry této iniciativy můžeme souhlasit, nesouhlasit či k nim zaujmout zdrženlivý postoj. Zcela nepochybnou však zůstává skutečnost, že jde o naprosto regulérní využití petičního práva zaručeného Ústavou ČSSR...* LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. III/1, krt. 38.

mu StB vzala všechny výtisky petic (několik set) a všechny materiály týkající se interrupce.⁴⁹⁶ Adánek byl po setkání s StB hospitalizován, měl problémy s vysokým tlakem, zhoršil se mu sluch následkem nervového vypětí.⁴⁹⁷ O měsíc později byla před svým bytem zadržena Marie Kaplanová a byly jí odejmuty podpisové archy, s dvěma tisíci šesti sty signatáři. V této souvislosti byl vyslýchán v severních Čechách i Karel Otčenášek.

Petr Uhl, redaktor INFOCHU, reaguje na tuto petici odmítnutím. Souhlasí s názorem, že se jedná o vraždu, ale domnívá se, že k iniciativě se připojují ženy, jež samy nikdy těhotenství nepřeruší a nyní požadují po totalitním státu, aby zasáhl práva jiných žen a nedovolil jim se vyjádřit. Promlouvají zde lidé s *vatikánskou morálkou* často pokryteckou, již nemá většina obyvatel zvnitřněnou nebo ji nepřijímá. Také by byl nerad, kdyby si společnost tuto snahu propojila s Chartou, protože ta s ní jako celek nesouhlasí. Na to ovšem zareagovalo několik katolíků: Michaela Freiová, Augustin Navrátil i Marie Kaplanová. Dopis poslední jmenované byl otištěn i v periodiku *Nový život*.⁴⁹⁸ Stejně jako její přítel Navrátil vysvětluje, že chrání práva nenarozeného života a dále ji mrzí negativní pohled chartisty na katolickou církev, jež podle Uhla po stovky let utlačovala masy a lidskými právy se zabývá teprve krátce.⁴⁹⁹ Navrátil si také myslí, že onu *vatikánskou morálku* uznává mnohem více lidí, než se může zdát, ale ze strachu mlčí. A chtít alespoň omezit ženám možnost interrupce není nehoráznost, ani porušování základních lidských práv. Pisatele mrzí, že při vyjádření odlišných názorů nebyla zachována konstruktivní kritika a Uhlův článek přinese jen do celé věci negativní emoce a zlobu. Nicméně s Uhlem souhlasí v myšlence vytvořit radu, orgán z lidí, na něž by se mohla žena ve své těžké situaci obracet o radu. Svě zamyšlení k přerušování těhotenství zakončuje prohlášením, že obecným problémem vymizení lásky a úcty ze společnosti.⁵⁰⁰

⁴⁹⁶ Navrátil reagoval oznámením o trestném činu zneužití pravomoci veřejného činitele vůči kapitánu Čuřilovi. To bylo 5. května 1987 vyšetřovateli KS SNB odmítnuto, po Navrátilově odvolání 28. května potvrzeno Vojenskou obvodovou prokuraturou 24. července. Usnesení z července LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. I/6, krt. 37. Zde rovněž kopie zabavených věcí u Adámka, 21 položek. Prokuratura argumentovala v neprospěch Adámka také tím, že některé položky odevzdal dobrovolně, a to byla chyba (!).

⁴⁹⁷ Ze sedmého otevřeného dopisu *Jak u nás postupují bezpečnostní orgány vůči občanům, kteří využívají svého petičního práva*. Pisatel v něm popisuje výslech i prohlídku a poukazuje na všechny porušené paragrafy trestního řádu v Adámkově případě. Datováno k 15. březnu 1987.

⁴⁹⁸ LB, *Nový život*, r. XXXIX., č. 3, březen 1987, rubrika Rozhledy, s. 37.

⁴⁹⁹ Pokud bude Charta 77, jak už často bývá, měřítkem správného disidentství, pak katolická církev nesplnila svou sociální roli. Když si připomene, že církev byla hlavním nepřitelem strany a měla velké ztráty, přesto pokračovala v podzemí, poměr ve prospěch církve se může vylepšit.

⁵⁰⁰ Z 25. ledna 1986. NA, fond SPVC MK složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20.

Nejrůznější diskuse a odlišné názory v disentu nezabránily České národní radě *Zákon o uměle přerušném těhotenství* z 20. října 1986 zastavit.⁵⁰¹ Čtrnáct paragrafů vycházelo trochu více vstřícně ženám než zákon předchozí. Navrátil s přáteli i nadále pokračoval v rozmnožování textů, kterými vysvětloval své postoje k potratům.

Poté co Navrátil odeslal svou žádost ohledně čtyř textů v příloze,⁵⁰² nevstal od psacího stolu a ve volných chvílích natukal na stroji další otevřené dopisy. Jenom během března tak poslal tři. První březnový den podepsal list: *Jak se u nás praktikuje ochrana proti zásahům nebo útokům na čest a pověst občana*,⁵⁰³ o patnáct dní později posílá Vojenské prokuratuře v Praze sedmý dopis: *Jak u nás postupují bezpečnostní orgány vůči občanům, kteří využívají svého petičního práva*,⁵⁰⁴ a 28. března vkládá do obálky upozornění na jednání kapitána StB JUDr. Karla Veselého při domovní prohlídce v Lutopecnách, čemuž v září věnuje ještě jeden list, v pořadí 17.⁵⁰⁵ V dubnu pošta odeslala dvě psaní. Deváté je datováno k 8. dubnu: *Jak postupují okresní soudní orgány vůči občanům v trestním nebo jiném řízení*.⁵⁰⁶ Generální prokurátor ČSR, ministerstvo zemědělství ČSR a ÚV KSČ obdržely dopis desátý, který Navrátil odeslal po 27. dubnu 1987. *Jak se uplatňovaly leninské principy v zemědělské oblasti vůči naší rodině s devíti nezaopatřenými dětmi*, je emociálně laděný popis událostí, které se týkaly vlastnění rodinné půdy a jejího pozdějšího odejmutí.

Jedenáctý list z 2. května popisoval pronásledování křesťanů od dob Ježíše Krista i pisatelovo odhodlání nemlčet k příkoří vůči rodině i ostatním lidem. Hlavním tématem je domovní prohlídka, při níž bylo společně s prohlídkou na pracovišti zabaveno přes tři sta

⁵⁰¹ Oficiální název: *Zákon České národní rady ze dne 20. října 1986 o uměle přerušném těhotenství*. 66/1986 Sb. Platil od Nového roku 1987. Zákon rušil komise, ale žena vše musela konzultovat s lékaři, jestliže by byl proti interrupci, muselo situaci řešit několik lékařů, zákon se také vyjadřuje k situaci cizinek, které chtějí podstoupit interrupci v ČSSR. Dostupné na <http://www.obcan.ecn.cz/index.shtml?apc=rz135774-1-->, [staženo 18. července 2012]

⁵⁰² Jedinou dochovanou odpovědí adresovanou Navrátilovi k této *Žádosti* mu zaslal KP z Brna s konstatováním, že *občané jsou povinni dodržovat Ústavu*. Na to rolník 3. Dubna odpověděl, že takové konstatování by zvládl i žák pomocné/zvláštní školy. V případě, že nemohou na KP odpovědět, ať texty zašlou adresátům. V příloze ale zasílá dopisy 6-7. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/2, kr. 38.

⁵⁰³ Dopis se vrací ke *Zprávě o pověsti* nadstrážmistra Milana Sedláčka. Navrátil opět vyvrací či opravuje informace ve *Zprávě* uvedené a uvádí, jak bylo naloženo z jeho stížností na nadstrážmistra. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30. Nebude-li uvedeno jinak, dopisy jsou v tomto fondu.

⁵⁰⁴ 7. otevřený dopis se týká pisatelova přítele Josefa Adámka, u kterého byla provedena 21. srpna 1986 nezákonná prohlídka. Viz výše. Pisatel podává trestní oznámení pro trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele dle § 158 odstavce 1 písmene a) a b) trestního zákona. LB, fond VONS, inv. č. 224, II/30, krt. 37. Dopisy č. 4 – 7 otištěny Studie, 112-113, IV-V/1987, s. 384-408.

⁵⁰⁵ Jeho text jsme neměli k dispozici, ale Navrátil se o něm zmiňuje v 17. dopise z 9. září 1987. Trestní oznámení na Veselého Navrátil podal 17. října 1986.

⁵⁰⁶ Tento dopis poukazuje na záměrné zamlčování informací a znemožňování využití zákonných práv nejen v trestním řízení „*mně neznámými pracovníky okresního soudu v Kroměříži*“. Citace z úvodu otevřeného dopisu, oznamující trestný čin.

položek.⁵⁰⁷ Rozebírá každý paragraf, který povoluje propadnutí věcí a dokazuje, že ani jeden z nich se netýká jeho případu. Problém navrácení však ze strany orgánů závisel na posudcích adekvátních ústavů a pracovišť. Ještě během stíhání kvůli dopisu o Coufalově smrti poslala StB žádost o posouzení tiskovin nalezených u Navrátila i obviněných v případě Jaromír Němec a spol. na ministerstvo kultury⁵⁰⁸ a Ústav marxismus-leninismu.⁵⁰⁹ Jelínek za SPVC odpověděl, že jediným legálním titulem je encyklika *Pacem in terris*,⁵¹⁰ znalci marxismu-leninismu kupodivu odmítli odpovědět.⁵¹¹ Odmítnutí celou věc zkomplikovalo, a protože Navrátil neustále věci požadoval, rozhodl se KS v Brně 1. září 1987 k přihrání znalce z oddělení vědeckého ateismu akademie věd v Brně. Doktor Jaroslav Hroch měl jeden měsíc na projití všech tiskovin a vyhotovení posudku.⁵¹² Na to odpověděl Navrátil 18. dopisem z 15. září. Když sám žádal, před uveřejněním svých prvních textů, o vyjádření odborníka, bylo mu oznámeno, že takový neexistuje. A nyní zázračně bude jeden takový, asi jediný svého druhu, posuzovat jeho knihovnu.

Zvýšení počet otevřených dopisů měl své důvody. Jejich autor změnil korespondenční a sdělovací taktiku. Většinou psal již jen kratší texty. Několik opakovaných stížností na jednání soudů, Státní bezpečnosti nebo prokuratury neodesílal jenom těmto úřadům, ale zveřejnil je. S některými problémy měl bohatou, několikaletou zkušenost a vracel se k nim, aby demonstroval jejich trvání, což platilo např. pro dovoz knih ze zahraničí a rozmnožování.⁵¹³ Domníváme se, že nemá smysl se zde podrobněji věnovat každému

⁵⁰⁷ Navrátil několikrát poukazyval na to, že rytmičké písně nebo modlitby za mír jsou zcela legální a nechápe, proč jeho dětem zabavili kazety s jejich vlastním zpěvem. 4. května 1986 dcery Pavla a Jana žádají KP o navrácení svých věcí. Prokuratura tuto žádost podstoupila vyšetřovatelům StB 19. května a Topolář se o deset dní později rozhodl vrátit dvacet šest položek ze zabavených věcí (i některé dopisy, které došly během věznění ze zahraničí). *Usnesení* 29. května 1986. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 345/13-85, 2s, ve spise s. 328-329. Dopis č. 11. otištěn také ve čtrnáctideníku *Obzory*, r. I, 2002, č. 11, s. 17, LB. *Obzory* Navrátil krátce vydával v roce 2002.

⁵⁰⁸ 13. února 1986, ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 151/19-85-06, s přílohou zabavených textů, ve spise s. 41,

⁵⁰⁹ 7. února 1986, ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 151/19-85-06, s přílohou zabavených textů, ve spise s. 44.

⁵¹⁰ 13. března 1986 ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, č. j. 5.963/1986 – VII., ve spise s. 289/302. Odpověď zakládá na posudku ředitele ÚCN Jiřího Kafky z 27. února.

⁵¹¹ Odmítnutí ve spise zahrnuto není, dozvídáme se jej až v odpovědi na požadavek z 6. listopadu 1986 soudce Urbánek z Kroměříže. Ten chce od vyšetřovatelů v Brně toto vyjádření. 20. listopadu 1986 ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 345/13-86, ve spise s. 313.

⁵¹² V případě nesplnění příkazu bez dostatečné omluvy musí Hroch zaplatit 500 korun. Č. j. 8 To 132/87. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/4. V roce 2010 veřejnost překvapila zpráva, že profesoru Masarykovy univerzity, Hrochovi, někdo vyhrožuje smrtí. Anonym se podepisoval jako Augustin Navrátil. Ten byl v té době již sedm let mrtvý. Nakonec se ukázalo, že emaily a dopisy posílal Hrochovi jeho kolega z katedry filozofie Břetislav Horyna. Viz např. na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/jihomoravsky-kraj/106264-profesor-filozofie-vyhrozoval-kolegovi-smrti-pujde-pred-soud/> [staženo 18. července 2012]

⁵¹³ Dopis č. 16 z předposledního srpna 1987 se věnuje zabavení knihy o svatém Alfonsovi a redemptoristům. Navrátil se ptá, proč byla tato kniha zabavena, když je to jenom životopis. Dopis odeslal i na SPVC. Ve fondu SPVC se zachoval náčrt odpovědi na tuto otázku. Respektive pisatelé zde tvrdí, že náboženských knih

z dopisů, neboť jsme se snažili seznámit se s těmi nejdůležitějšími, případně těmi, které měly přesah k minulým či budoucím událostem.⁵¹⁴ V dopisech o nezákonných postupech soudů, prokuratury nebo StB se pro jejich provázanost opakují i prolínají příklady a pokládáme za zbytečné je pokaždé uvádět. Dopisům č. 15. ze 17. srpna 1987 a č. 20 z 12. března 1988 se budeme věnovat v kapitole o 31 bodové petici.⁵¹⁵

Prokurátor Chmelík, jemuž Navrátil věnoval svůj dopis: *Jak dodržuje pan okresní prokurátor v Kroměříži JUDr. Pavel Chmelík zákon o prokuratuře*, ovšem nečekal na to, až zemědělec sepíše všechny své listy. Naopak se chopil příležitosti psavce umlčet. 3. března 1987 si na KP v Brně mohli přečíst jeho *Žádost* z února s příloženými dopisy. Protože bylo z kopií jasné, že stejné texty byly doručeny i na Ministerstvo vnitra a GP, navrhuje 28. dubna prokurátor soudcům místního OS přeměnu ochranného léčení. Z ambulantního na ústavní.⁵¹⁶ Soud nereagoval hned. Nové psychiatrické vyšetření překvapivě požadoval náčelník železniční stanice Štěrba. Jestli se tak stalo na popud orgánů, není v dosavadních pramenech dohledatelné. Nicméně když předseda železniční lékařské komise v Přerově, MUDr. Jaromír Navrátil,⁵¹⁷ vyšetřil hradlaře a doporučil jej k výkonu služby, Štěrba se odvolal. Náčelník Ústavu železničního zdravotnictví v Olomouci, MUDr. Kučera, po prostudování dokumentace a zprávy z října 1986 o psychickém stavu zaměstnance ČSD navrhl nové psychiatrické vyšetření. S cílem zjistit, zdali může Navrátil vykonávat svou práci.⁵¹⁸ To také 12. srpna doktor Matocha, rovněž spadající pod pracoviště v Hulíně, železničáři ústně sdělil. Hradlař mu o tři dny později stylizuje *Žádost*, v níž připomíná svůj pracovní úraz a problémy s ním spojené a vznáší dotaz, zda nemá nové zkoumání v ústavu jenom cosi zakrýt. Rád by také věděl, kdo vyšetření nařídil. Vzhledem k tomu, že mu chybí již jen rok a pak odejde

je dostatek, vždyť on sám si objednával, takže lže. Záznamy o nákupu mají díky fakturám z prodejen České katolické charity. Koncept je z 23. září, zda a kdy byl odeslán, nevíme. NA, fond SPVC, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20.

⁵¹⁴ Z dvaadvaceti otevřených dopisů napsaných v rozmezí 1985 – 1988 jsme neměli k dispozici list 8, 12 a 19. Dopis č. 13 z 20. května *O seznamování občanů doma i v zahraničí s úřední korespondencí*, 14. z 18. června *Jak dodržuje pan okresní prokurátor v Kroměříži JUDr. Pavel Chmelík zákon o prokuratuře*, v několika případech dokazuje, jak zatajování písemností vedlo k usnesením proti Navrátilovi. Dopis č. 16, 17. List i 18. viz text. 21. byl napsán 3. dubna 1988 a porovnává zásah proti demonstrantům v Bratislavě 25. března na tzv. svíčkové demonstraci se zásahem policie v Santiagu de Chile. Toto srovnání nepoužil jako první. Už v reportáži o soudu s Michalem Mrtvým, olomouckým vydavatelem samizdatu, autor J. Z. mluví o Santiagu. Před vchodem do soudu totiž např. zasahovala armáda, lidé byli odváženi, mnohým nebylo ani dovoleno opustit svůj domov atd. Viz IOC, r. 8, č. 1, s. 12-13. 22. dopis je rovněž z dubna, 16., vyjadřuje se v něm k otázce, zda se smí křesťan brát za svou věc – jmenovitě odpovídá Františku Bláhovi na jeho negativní ohlas. Tento dopis LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/6.

⁵¹⁵ Dopis *Jak se zachází s návrhy, podněty a stížnostmi věřících katolíků v ČSSR*.

⁵¹⁶ *Věc – Augustin Navrátil návrh na přeměnu ochranného léčení ambulantního na ústavní*, LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/1, krt. 38.

⁵¹⁷ Jedná se jenom o shodu jmen. Potvrzeno Pavlou Říhovou 27. července 2012.

⁵¹⁸ Doktor Navrátil žádá PL v Kroměříži o ambulantní nebo ústavní vyšetření, v Hulíně 11. srpna 1987. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/3, krt. 38.

do důchodu, není si jist efektivností vyšetření.⁵¹⁹ Místo odpovědi je vyzván, aby se ihned dostavil do léčebny. Jestli půjde o ambulantní nebo delší ústavní pozorování není známo, snad záleží na rozhodnutí psychiatrů.⁵²⁰

⁵¹⁹ *Žádost* z 15. srpna 1987, adresovaná doktoru Matochovi, LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/3, krt. 38. Kdy přesně odešel Navrátil do důchodu, nevíme, ale v září 1988 ještě pracoval v Postoupkách.

⁵²⁰ *Pozvání k vyšetření*, podepsal MUDr. Jindřich Káňa za Železniční polikliniku Přerov. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/3, krt. 38. Více k celé věci není v archivech zachováno a ani rodina toto vyšetření nezmiňuje. Předpokládáme tedy, že pokud k němu vůbec došlo, tak bylo ambulantní.

9. Generál bez vojska

Ministr Klusák brzy zapomněl, že byl na Velehradě vypískán a snad aby smazal špatnou vzpomínku, opět kardinálovi neodpovídal na žádný z podnětů a nazýval jej generálem bez vojska. Tomášek se naopak po Metodějově výročí snažil více bojovat za církevní práva. Biskupský sbor stárnul a vymíral,⁵²¹ řády byly opět od roku 1971 totálně podřízeny státu a svou spiritualitu mohly projevovat jedině v podzemí.⁵²² V některých krajích přestaly děti téměř chodit na náboženství.⁵²³ Stále nebylo v ČSSR povoleno tzv. trvalé jáhenství, jako pomoc starším kněžím⁵²⁴ ani nesměla být uvedena v život papežská konstituce polského papeže *Sapientia christiana* reformující např. studijní řád katolických teologických fakult.⁵²⁵ Bohoslovci nesměli studovat v zahraničí, používali stará skripta a jejich vzdělání upadalo na úroveň učiliště. Duchovní byli také pod stálým tlakem církevních tajemníků a za jakoukoli aktivitu jim hrozilo odejmutí státního souhlasu. Jménem církve často veřejně vystupovali zástupci kolaborantského *Pacem in terris*, kteří křivili její obraz před věřícími i těmi bez vyznání. Situace na legálním knižním trhu byla tragická. Pražský arcibiskup se ztotožňoval s názorem vydavatelů samizdatu: *Skutečnost je taková, že věřící občané nedostanou v běžném prodeji žádnou katolickou knihu.*⁵²⁶ Rovněž se ptal, jak mohou laici v rámci zákonů rozvíjet svůj duchovní život, když nemají šanci získat kvalitní duchovní literaturu a rovněž jsou oficiálně zakázané exercicie.

Tomášek už od konce 70. let upozorňoval Ministerstvo kultury na největší problémy a žádal jejich nápravu. Častokrát se žádné odpovědi nedočkal. Proto 30. dubna 1986 sepsal dopis *Naše aktuální problémy*. Navrhoval v nich, k odstranění všech zmíněných problémů, novelizace 37 let starých zákonů, zvláště zákona č. 218/1949 Sb. pojednávajícím o hospodářském zabezpečení církevních a náboženských společností státem. Když ani

⁵²¹ 1987 zemřeli Vrana a Gábriš, 1988 Pásztor.

⁵²² 14. června 1971 podřízení řeholí, jemuž předcházela k 31. březnu zákaz přijímat dorost do ženských komunit. 23. listopadu musel svou činnost ukončit Sekretariát řeholních společenství, který vzniknul během Pražského jara a SPVC s ním dokonce jednal. Viz BALÍK-HANUŠ 2007, s. 190.

⁵²³ V Severočeském kraji v rozmezí 1981–1983 ani jedno dítě. Viz BALÍK-HANUŠ 2007, s. 219.

⁵²⁴ Papež Pavel IV. 18. června 1967 zveřejnil své rozhodnutí o ustanovení trvalého jáhenství: *Všeobecné zásady o trvalém diakonátu*. Jáhni mohou být v římskokatolické církvi dvojího druhu. Ženatí, kteří přijmou svěcení, nadále zůstávají se svou rodinu, ale mohou provádět některé úkony, které laik ne. Např. může udělovat svátost manželství. Muž, který je svěcen jako svobodný, by se již ženit neměl. V případě nutnosti může požádat o rozvázání Vatikán.

⁵²⁵ *Sapientia christiana* z 15. dubna 1979 o církevních univerzitách a fakultách. O oborech, zřizovateli atd. Wojtyła byl od roku 1973 členem Kongregace pro katolickou výchovu, takže tato konstituce vycházela z jeho předchozí práce. V ČSSR podléhaly církevní školy přímo státu, tato konstituce do sametové revoluce neplatila.

⁵²⁶ Dopis Tomáška Milanu Klusákovi 30. dubna 1986 s názvem *Naše aktuální problémy*, veřejnosti známý o rok později. U několika otázek, např. u vyučování náboženství uvádí, že od roku 1977 do 1986 odeslal šest žádostí na MK/SPVC i skutečnost, že mu nebylo odpovězeno na žádnou z nich. Ve zkrácené podobě otištěn jako úvod k 31. bodové petici, Studie 115, I/1988, s. 54-55.

tentokrát nepřišla odezva, poskytl jeho text veřejnosti. Probuzená Tomášková činnost byla povzbuzena několika aspekty. Volbou nového papeže, který znal velmi dobře prostředí totalitních států a Tomáškoví vyjadřoval svou podporu. Dalším impulzem byl vatikánský zákaz PiT a v roce 1985 pouť na Velehradě. Velkou úlohu také sehráli duchovní a laici okolo kardinála, jenž byl jinak v rezidenci ztracen. Tento *mozkový trust*,⁵²⁷ kardinála podporoval, pomáhal mu orientovat se ve společenském dění, přinášel také podněty k novým aktivitám.

Jedním z nápadů, který se zároveň zrodil v hlavách Tomáše Halíka i Petra Piřhy,⁵²⁸ byla příprava na milénium svatého Vojtěcha, v roce 1997. Při poradních setkáních dvou tajných kněží a některých přátel vykrytalizoval návrh na deset let duchovní obnovy národa. Každý rok by byl zasvěcen českému světcí, případně blahoslavenému, jenž by byl zároveň spojen s konkrétním řádem či komunitou. Pro jednodušší aplikaci ve všedním životě věřících měl každý rok mít i své téma, jež by se vztahovalo k Desateru, a to pozitivně formulovanému. Např. nezabiješ – služba životu. Když byla idea dostatečně promyšlená, bylo nutné získat svolení z pražského arcibiskupského paláce a požehnání z Vatikánu, jež opravdu obdrželi, a to díky Halíkově přítelkyni, lékařce Scarlett Vasilukové.⁵²⁹ Halík pro myšlenku desetiletí získal Mádra i Zvěřinu. V rámci podzemních komunit bylo třeba zajistit podporu i od dvou největších, fokolare⁵³⁰ a charismatiky, skrze jejich představitele Miloslava Vlka a Aleše Opatrného.⁵³¹ I to se podařilo. Obnovu a její možné dopady na občanský život rozebírali též představitelé politického disentu, např. Benda. Halík poté navštívil Tomáška a přesvědčil jej, že nutné udělat opravdu všech deset let. Kardinál se přesvědčit nechal a slíbil vyhlásit *Desetiletí duchovní obnovy DDO*.⁵³² Nyní se vytvořil sbor těch, kteří zajistí dosah programu, domyslí detaily i s ekumenickými přesahy. Tzv. *dolní konzistoř* tvořili např. vydavatelé

⁵²⁷ JANDOUREK, Jan, *Ptal jsem se cest*. Knižní rozhovor s Tomášem Halíkem. Portál, Praha 1997, s. 131.

⁵²⁸ Prof. PhDr. Petr Piřha CSc. dr. h. c. (1938) římskokatolický kněz, bohemista a lingvista, jeden ze zakladatelů české matematické lingvistiky. Vysvěcen tajně v Nizozemí 1969, proto působil v podzemní církvi. Po listopad 1989 byl 1992 – 1994 ministrem školství.

⁵²⁹ Vasilukové se podařilo odjet v roce 1986 do Itálie se zájezdem architektů. Dostala se až k Janu Pavlu II., rychle mu vysvětlila pražskou myšlenku a papež ideje poželhal. JANDOUREK, Jan, *Ptal jsem se cest*. 1997, s. 140-1.

⁵³⁰ Hnutí Fokolare aneb Dílo Mariino založila během druhé světové války se svými kamarádkami Chiara Lubichová. Stanovy byly schváleny 1964 Pavlem VI. Dnes je fokolare, původně jenom laické, již celosvětovým hnutím ekumenického charakteru. V České republice funguje například v Praze a Brně. Má také vlastní časopis, *Nové město*.

⁵³¹ Mons. doc. Mgr. Ing. Aleš Opatrný Th. D. (1944) je římskokatolickým knězem, teologem a autorem duchovních textů. Po revoluci byl spoluzakladatelem Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů, papežem Benediktem XVI. byl 2011 jmenován čestným prelátem jeho Svatosti (tj. je nositelem titulu Mons), vyučuje na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy a je patřící k hnutí katolické charismatické obnovy, respektive Obnovy v Duchu (Svatém).

⁵³² Halík uvádí, že se prý na školení kádrů mluvilo o desetiletí jako o dvojnásobné pětiletce. Cílem prý má být rekatolizace českých zemí, kterou vymyslela západní kontrarozvědka. JANDOUREK, Jan, *Ptal jsem se cest*. 1997, s. 150.

katolického samizdatu: manželé Freiovi, Michal Holeček, Tomáš Květák, ale i osobnosti typu Václava Bendy, Dominika Duky, občasně i Karla Otčenáška, jenž dojížděl z Trmic. V *horní konzistoři*, pololegálním výboru jmenovaném kardinálem v roce 1988 byl nový světící pražský biskup Antonín Liška⁵³³ nebo Tomáš Halík. Slovenský zástupce nebyl ani v jedné z konzistoří, protože Slováci vše zpočátku považovali jen za pražskou záležitost. První rok probíhal pod patronací tehdy ještě blahoslavené Anežky a začal první neděli adventní, 29. listopadu 1987.⁵³⁴ Povzbudit věřící k aktivnímu zapojení chtěl i pastýřský list, čtený kněžími oné listopadové neděle z kazatelen. Začínal citátem z Bible, jenž rezonoval jistě v mnohých a Navrátil byl jedním z těch, kteří na něj odpověděli. *Vzpřimte se a zvedněte hlavy, neboť vaše vykoupení je blízko* (Luk. 21, 28).⁵³⁵ Myšlenka DDO po roce 1989 trochu zapadla pro množství nových podnětů a událostí, nicméně *Desetiletí* pokračovalo až do roku 1997 podle původního plánu.⁵³⁶

Jakmile se Navrátil seznámil s obsahem listu *Naše aktuální problémy*, hluboce jej to zasáhlo a přemýšlel, jak kardinálovi pomoci a zároveň dokázat režimu, jak velmi se mýlí ve svém vnímání věřících jako pasivních občanů. Viděl situaci tak, že po letech tiché diplomacie se nyní již dostatečně ukázala její neúčinnost. *Uvědomoval jsem si, že souhrn všech současných okolností svědčí o tom, že nastal čas, aby věřící laici přistoupili k činům, aby bylo státním orgánům jasně dáno najevo, že Otec kardinál je naším jediným oprávněným mluvčím a že není „generál bez vojska“.*⁵³⁷ K dalším faktorům ovlivňujícím Navrátilovo rozhodnutí k dalšímu aktivismu byl právě probíhající mariánský rok, příprava DDO, změna postoje státu k církvím v Sovětském svazu i katastrofální situace v neobsazených diecézích a vysoký věk těch několika málo ordinářů, kteří postupně umírali. Katolík z Lutopecen vytvořil novou petici, již konzultoval s laiky i duchovními a informoval o jednáních a jejich

⁵³³ Po jednáních v Římě a Praze 1987 a 1988 Vatikán docílil povolení tří nových biskupů: Jan Lebeda (1913–1991), redemptorista Antonín Liška (1924–2003) jako pomocní biskupové pro Prahu a Ján Sokol (1933) pro Trnavu.

⁵³⁴ Liturgický rok končí slavností Krista Krále, připadající tradičně na poslední, 34. neděli v mezidobí, tj. obvykle konec listopadu. Nový rok začíná první nedělí adventní.

⁵³⁵ Pastýřský list k DDO vyšel v IOC, r. 8, č. 1, s. 19–21. LB

⁵³⁶ Než byl první rok ukončen, byla Anežka svatořečena. 2. rok měl téma *Víra v moderním světě*, světec Jan Nepomuk Neumann. Poutě i k Mariu Klementu Hofbauerovi; 3. rok *Posvěcování života*, svatý Norbert; 4. *Rodinný život*, blahoslavená Zdislava, 1995 prohlášena za svatou; 5. *Výchova a vzdělání*, svatá Ludmila; 6. *Pravda a spravedlnost*, svatý Jan Nepomucký; 7. *Práce a společenská odpovědnost*, svatý Václav; 8. *Duchovní a tělesná kultura osobnosti*, svatý Prokop; 9. *Evangelizace a modlitba*, svatí Cyril a Metoděj; 10. *Kristus – Pán dějin a Otec budoucího věku*, svatý Vojtěch. Ačkoliv mělo DDO i ekumenické ambice, ani ty nebyly po revoluci dostatečně naplněny. Naopak v roce 1995 byl svatořečen Jan Sarkander (1576–1620), což evangelici odmítali kvůli Sarkandrovým sporům s evangelíkem pánem Václavem Bítovským z Bítova.

⁵³⁷ Podle textu *O petici*, s. 5. I zde můžeme cítit narážku na SKD PiT, které v druhé polovině 80. let už spíše skomíralo, přesto vytvářelo iluzi síly.

výsledcích i v Praze, přímo v arcibiskupském sídle. Po diskusích a několika úpravách⁵³⁸ došel Navrátil k rozšíření předešlých bodů na jednatřicet, neboť považoval za účelné komplexní řešení mezi římskokatolickou církví a státem. Osobně považoval za klíčový bod odluku církve od státu, proto se stal bodem číslo jedna.⁵³⁹ Dalším bodem, který je aktuální stále a jemuž Navrátil přikládal velký význam, byl i návrat zabraného majetku církvím, aby s ním mohly nakládat podle Kodexu kanonického práva (CIC).⁵⁴⁰ Ve *Výzvě věřícím* vysvětlujícím taktiku a počet bodů se k majetku uvádí: *Zase aby bylo jasno! Nežádáme vrácení statků, polností a podobných nemovitostí, ale rozhodně se nemíníme vzdát a handrkovat se o užívání nemovitostí k činnosti církve potřebných, jako např. kláštery, exerciční domy, budovy bohosloveckých fakult atd.*⁵⁴¹

Protože byl poučen už z dvou předešlých petičních akcí a nechtěl opakovat minulé chyby, radil se o postupu s přáteli. S Pavlem Záleským se rozhodli uspořádat jedno velké setkání, na němž se projedná nejen strategie sbírání podpisů, zajišťování archů a jejich odevzdávání, ale chtěli tak zároveň dodat celé akci i důležitý celorepublikový náboj a dosah. Pavel Záleský propůjčil prostor a na svatého Vojtěcha, 23. dubna, 1987 v Mutěnicích, v rodinném vinném sklípku, debatovalo asi třicet osob, co a jak s peticí. Na diskusi přijeli laici i kněží z Prahy, Brna, Zlína i Olomouce. Okolo stolu seděli představitelé různých proudů českého katolicismu. Tvůrci samizdatu i chartisté jako Radomír Malý, František Adamík, Josef Adámek, Tomáš Květák, budoucí mluvčí Charty 77 Stanislav Devátý, Jaromír Němec, Michal Mrtvý, jehož perzekuci se Navrátil později věnuje v *Křesťanských obzorech*, Pavel Záleský se svými rodiči, Josef Pala,⁵⁴² Vít Pelikán,⁵⁴³ Jiří Kopřiva.⁵⁴⁴ Dorazili také pražští Václavové, Malý a Benda. Praha už od počátku příliš nesouhlasila s celou akcí. Nešlo ani tolik o znění a počet bodů, ale spíše o fakt, že vše organizuje Morava a autorem

⁵³⁸ Pavel Záleský se domnívá, že znění petice bylo asi třikrát upraveno a snad i s pomocí Josefa Zvěřiny. Jeho připomínky využil Navrátil již u předchozí petice, proto pokládáme tuto informaci za vysoce pravděpodobnou.

⁵³⁹ Pavel Záleský si zpětně myslí, že spousta bodů byla neuskutečnitelných. *Odluka církve od státu, kdyby se udělala hned, tak asi by to dopadlo špatně. Tenkrát.* Dokumentární cyklus *Neznámí hrdinové*, díl *Řekl d'áblovi ne*; 2007, 15 minuta.

⁵⁴⁰ Nový Kodex kanonického práva (Codex Iuris Canonici) z roku 1983. Kniha V., Majetek církve Kán. 1 254 §1 Katolická církev může vrozeným právem nezávisle na světské moci nabývat, držet, spravovat a převádět majetek k dosahování sobě vlastních cílů. §2 vlastní cíle jsou hlavně: konání bohoslužeb, zajištění přiměřeného zaopatření duchovních a jiných služebníků, uskutečňování apoštolátu a charitativní činnosti, hlavně mezi chudými. CIC dostupný např. web.katolik.cz/feeling/library/Kodex.pdf případně www.cechhrobnicky.cz/index.php/ke-stazeni?...3:kodex...prava... [staženo 20. července 2012]. Navrácení majetku byla tematika, jež Navrátila provázela i po revoluci a až v červenci 2012 parlament schválil církevní restituce.

⁵⁴¹ Text byl sepsán 10. prosince 1987. Otištěn např. Studie, č. 115, I/1988, s. 62. LB.

⁵⁴² Josef Paka (1950) ze Zlína, redaktor Katolického týdeníku, publicista.

⁵⁴³ Ing. Vít Pelikán – Olomouc, do vydávání samizdatu se zapojil už v polovině 70. let, zpočátku hlavně přes olomouckou edici Texty přátel. Po roce 1977 pomáhal distribuovat i INFOCH, k čemuž se ve velkém přidalo samozřejmě IOC. Stýkal se s Němcovými, Bendovými, Františkem Líznou a zajímal se o český underground.

⁵⁴⁴ Jiří Kopřiva (Holešov) tiskl katolický samizdat, např. IOC.

je dokonce *paranoik* z Lutopecen. Než 31 bodů slavilo úspěch, nebyly pražskou stranou přijaty. Do té doby se snažil Václav Malý fungovat jako prostředník mezi oběma stranami a diplomaticky řešit neshody.⁵⁴⁵ Poradní schůzka měla i duchovní rozměr. Přítomní kněží zpovídali a Václav Malý poté celebroidal mši svatou. Jednatřicet bodů bylo nakonec přijato, text se již neupravoval, a pokud ano, tak minimálně. Bylo rozhodnuto, že se petice s průvodním dopisem a podpisovými archy bude zasílat poštou do všech farností v ČSSR. Někteří z přítomných si vzali na starost konkrétní oblasti republik. Navrátilovi s manželí Mrtvými si rozdělili olomouckou arcidiecézi, brněnskou diecézi s územními přesahy Adámkovi, většinu českých diecézí Marie a Josef Kaplanovi. Na Slovensku materiály získali JUDr. Ján Čarnogurský a František Mikloško a pomoc přislíbil i kardinál. Další rozšiřování mělo být živelné a záviselo na konkrétních příležitostech. Archy se měly posílat, nebo přímo nosit do arcibiskupského paláce v Praze. Kardinál s podpisy v rukou mohl lépe argumentovat při vyjednávání. Se sbíráním podpisů se však nezačalo hned. Navrátil nechtěl zahájení zbrkle uspěchat, ale naopak propojit s dalším významným bodem roku 1987. Tím bylo právě zahájení DDO.

Než kalendář oznámil, že začal 48. týden s první nedělí adventní, měli ještě Záleský i Navrátil dost práce. V Lutopecnách se sepisovaly nejrůznější texty: žádosti o posouzení petice⁵⁴⁶ i *Návrh na obnovu řízení*. Ten se týkal dovozu kopírovačského stroje, cyklostylu a nutného příslušenství. 18. června toho roku zamítlo Celní ředitelství ČSSR Navrátilovu žádost o dovození ze zahraničí objednat tiskařské propriety, protože to neodpovídá uspokojování potřeb jednotlivce a poukazuje na to, že většina jeho dětí žije už ve vlastních domácnostech a pro sebe nepotřebuje kopírku. Hradlař oponuje, že méně než jeden XEROX si objednat nemůže a služby v této oblasti jsou katastrofální, jak dokládá na příkladu rozmnožovny v Kroměříži.⁵⁴⁷ Snaha moravského aktivisty tisknou legálně a s pomocí lepší techniky se zdá až neuvěřitelná. Katolík znal svá práva a tvrdošjně za ně bojoval. Přitom ve vzduchu viselo další možné psychiatrické vyšetření. Navrátil přesto v tisku samizdatů i dopisů pokračoval. V novém otevřeném dopise č. 15. ze 17. srpna přímočaře shrnoval svou zkušenost s úřady ohledně petičního práva. Poukazoval také na Tomáškův dopis z dubna 1986, vyjmenoval každou kardinálovu žádost a prosbu opomenutou a nezodpovězenou úřady.

⁵⁴⁵ Svědectví Pavla Záleského, písemně 21. července 2012. Vývoj pražského přijetí je patrný v IOC 1988.

⁵⁴⁶ Např. 1. srpna 1987 byla adresovaná staršímu krajskému prokurátoru Indrovi *Žádost a urgence* k některým otevřeným dopisům (č. 13 atd.) a k příložené petici. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/3, krt. 38.

⁵⁴⁷ *Návrh na obnovu řízení z 2. září 1987* na Celní ředitelství ČSSR. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/5, krt. 38. Rozhodnutí Celního ředitelství z 18. června 1987 uloženo ve stejné složce.

Poté srovnává zákony vyjadřující se k podávání stížností a podnětů⁵⁴⁸ a jejich plnění ze strany vládních činitelů a dochází k tomu, že ministr kultury, Milan Klusák, pracovníci SPVC i prokurátor Indra spáchali trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele a mělo by proti nim být zahájeno trestní stíhání! Nikdo totiž na odeslané urgence a prosby neodpověděl a to je v rozporu se zákony. K dopisu přikládá i 31 bodů.⁵⁴⁹ Odpovědi se pisatel nedočkal. Na SPVC sice vytvořili pro Úřad vlády ČSR jednostránkový tiskopis k uvedenému dopisu, avšak ne pro Navrátilovy oči. Informace pro vládu jsou v podstatě nulové. Tvrdí se zde, že Tomášek autora dopisů a petic nezná, takže zde musí fungovat jedině napojení přes Chartu 77. Ke skutečnosti, že se rolník z Lutopecen už od 70. let obrací na úřady, poznamenává: *...výše jmenovaný zcela záměrně zaměstnává správní orgány ČSR i ČSSR, žádostmi, které jsou nebo budou zamítnuty, což nepochybně předpokládá. Snaží se zřejmě využít všech možností našeho právního řádu, aby ze správních rozhodnutí o jeho požadavcích a odůvodněných zamítavých rozhodnutích i z případného nedodržování lhůt a postupů správního řádu vytěžil argumenty proti našemu socialistickému zřízení.*⁵⁵⁰ Předpokládáme, že hlavní Navrátilovou motivací spíše bylo kladné vyřízení jeho dopisů, ale reakcemi a častým mlčením orgánů měl v rukou důkazní materiál jejich „činnosti“.

Práce na petici pokračovala. Rolník se vydal dokonce na okresní prokuraturu v Kroměříži, kde oznámil konání petiční akce. Obdobně došel Záleský na prokuraturu v Gottwaldově a oba dva získali nutná razítka.⁵⁵¹ Podle Záleského byli zaměstnanci prokuratury natolik překvapení, že je ani nenahlásili a *nestačili nás zavřít.*⁵⁵² Možná také proto, že si neuměli představit, jaký budou tentokrát *Podněty katolíků* mít dosah. Když kněží v listopadu z kazatelen četli společný pastýřský list biskupů a ordinářů, 31 bodová petice se přihlásila k jeho dikci i k celému *Desetiletí*. Oficiální sbírání podpisů bylo stanoveno na Nový rok 1988. Navrátil chtěl, aby se věřící opravdu zaktivizovali, svým podpisem podpořili pražského arcibiskupa a vložili mu tak do rukou mandát pro další jednání státu

⁵⁴⁸ Opět Ústava, č. 29 a také vládní vyhláška č. 150/1958, jež už v §1 zaručuje stěžovateli, že nebude za svou činnost trestán. Vyhláška dostupná na http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/transposition/czech/d15.4-cz.pdf [staženo 20. července 2012]. Tato vyhláška byla zrušena až nařízením vlády č. 370/2005 Sb.

⁵⁴⁹ Otevřený dopis č. 15 *Jak se zachází s podněty a stížnostmi věřících katolíků*, 17. srpna 1987, NA, SPVC, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20 i LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/30, krt. 37.

⁵⁵⁰ *K informaci úřadu (sic) vlády ČSR ve věci otevřeného dopisu č. 15 od Augustina Navrátila*. NA, SPVC, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20.

⁵⁵¹ Na GP ČSR Navrátil oznámil konání petiční akce 7. prosince 1987. Toto oznámení nemáme k dispozici, Navrátil jej zmiňuje 10. února 1988 v *Oznámení o podezření z trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele a rozšiřování nepravdivých zpráv*. Více k tomuto *Oznámení* v reakcích na petici. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/7.

⁵⁵² Dokumentární cyklus *Neznámí hrdinové*, díl *Řekl ďáblovi ne*; 2007, 15 minuta.

a církve. Jednání konaná v Římě, 15. – 17. prosince 1987 nepřinesla žádnou výraznou úlevu vzhledem k prázdným biskupským stolcům, což se pro Vatikán stalo teď jediným tématem k jednání. Další setkání československých a vatikánských vyjednávačů mělo proběhnout už v lednu v Praze.⁵⁵³ Moravský aktivista se již 10. prosince obrací na své souvěrce s prohlášením, že od roku 1948 se nahromadilo ve vztazích církve a státu množství problémů a trochu nostalgicky konstatuje, že za první republiky se vše řešilo ke spokojenosti obou stran. Dále připomíná negativní označení kardinála za *generála bez vojska* a tvrzení státu, že když křesťané mlčí, jsou se stavem věcí spokojeni. Nyní máme šanci promluvit, změnit stav církve v ČSSR, pomoci uskutečnit *Desetiletí duchovní obnovy*, a to skrze 31 bodovou petici. Ta přináší důkladný rozbor oněch nevyřešených těžkostí s návrhy řešení. Dále *Výzva* vysvětluje taktiku petice. Odpovídá, proč v ní například téměř chybí kritika státních orgánů, jež jsou za nynější stav společnosti zodpovědní. Důvodem je úsilí vyhnout se obvinění z trestného činu pobuřování, § 100 trestního zákona, pro organizátory sbírání podpisů. Naopak na podporu svých připomínek využívají myšlenky Marxe i Lenina. Pro ty, kteří by se ptali na počet bodů, výzva vysvětluje, že ten je měnitelný dle formulace a nemá žádný symbolický ani jiný další význam. Některé požadavky, ačkoliv s nimi Navrátil souhlasí, jako např. právo na náhradní vojenskou službu, v petici signatáři nenajdou. Příčinou je striktní téma *Podnětů* – vztah církve a státu. A proč právě teď? Právě kvůli DDO. A v porovnání s okolními socialistickými státy, je na tom ČSSR nejhůře a dokonce už v SSSR byla vytvořena rada pro náboženské záležitosti. Její předseda Leonid Kolesnikov prohlásil, že rada se chce seznámit s požadavky věřících a vyjít jim vstříc. A když je to povoleno i v Sovětském svazu pak už není důvod proč nežádat to samé po československé vládě. *Výzvu* autor ukončuje svým oblíbeným mottem: *Modli se a pracuj!*⁵⁵⁴

O deset dní později odesílá *Seznámení s návrhy věřících občanů* a to zcela rozdílným příjemcům. V hlavičce se vedle generálního tajemníka KSČ Miloše Jakeše objevuje papež Jan Pavel II., předseda vlády ČSSR Lubomír Štrougal sousedí s papežským nunciem a arcibiskupem Colasuonem a ředitel SPVC Vladimír Janků má tu čest sdílet řádek s kardinálem Tomáškem. V příloze jsou *Podněty katolíků* i *Výzva věřícím*. Adresátům je v kratší formě, ale často s totožnými formulacemi představena celá akce a připomíná se prosincové jednání mezi Vatikánem a Prahou. Na závěr Navrátil připomíná, že žijeme v době, *kdy je všeobecně veřejně uznávána nutnost demokratizace celé společnosti a zachování míru*

⁵⁵³ Nakonec z těchto dvou setkání vzešlo povolení tří biskupů – Liška, Lebeda a Sokol, ale vzhledem k většině osířelých stolců to byla jen symbolická výhra.

⁵⁵⁴ Otištěno např. Studie, č. 115, I/1988, s. 61-63. LB. Rovněž LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/3, krt. 38.

na světě. Proto s upřímnou nadějí očekáváme vyřešení našich problémů, protože nemůže být mír, pokud nebude náboženská svoboda.⁵⁵⁵ Zvolený tón odpovídal vatikánským prohlášením polského papeže i perestrojkových činitelů, jak se autor snažil přizpůsobit svým čtenářům. O něco obdobného se pokusil v prosinci ještě jednou. V předposlední den v roce dokončil *Výzvu spoluobčanům*, skrze níž se obrací na všechny občany socialistické republiky. Text píše z pozice věřícího, ale snaží se oslovit i ty víru nepraktikující. Připomíná promluvu pražského arcibiskupa v Římě, kam mu bylo povoleno v září vycestovat na návštěvu ad limina.⁵⁵⁶ Tomáškovu zamýšlení bojuje proti lhostejnosti, kvůli níž se vzrývá zlo. Na strachu a zbabělosti staví diktatury své režimy, proto je potřeba nemlčet. *Výzvu* její autor uzavírá prohlášením: *Zanechme tedy vzájemných malicherných sporů a pomozte těm, kteří žádají uznání svobodné, na státní moci nezávislé církvi a nejen jí! Vždyť všechny z nás, ať jsme jakéhokoliv světového názoru nebo filozofického zaměření spojuje společná činnost za svobodu, právo, pravdu a spravedlnost u nás, za mír na celém světě! Dejte proto veřejně najevo svůj názor! Podepište petici, pokud s ní souhlasíte!*⁵⁵⁷

*Najväčšia akcia slovenských a českých veriacích od prevzatia moci komunistami začala veľmi skromne.*⁵⁵⁸ Přes veškerou snahu oslovit co nejširší veřejnost, prvotní impulzem, který pohnul váhající k podpisu, bylo Tomáškovu prohlášení ze 4. ledna 1988.⁵⁵⁹ Navrátil se již v počátcích dohodl s arcibiskupem, že laik vytvoří průvodní dopis církevním činitelům, který jim Tomášek zašle a také navrhne obsah kardinálova vyjádření k petici. Do týdne měl rolník přijet do Prahy a celá akce měla být zahájena. Arcibiskup však onemocněl a 4. ledna nepřijímal návštěvy. Navrátil se domluvil s ošetřující řádovou sestrou a ta jim

⁵⁵⁵ 20. prosince 1987. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/3, krt. 38.

⁵⁵⁶ Ad limina (apostolorum) – k prahu apoštolů. Označení pro setkání, které každých pět let uskutečňuje katolický biskup či prelát s papežem. Sídlní biskup papeži podává zprávu o své diecézi či prelaturě. Zavedenou již v 16. století. Nově upraveno CIC z 1983.

⁵⁵⁷ 30. prosince 1987 *Výzva spoluobčanům*. Některé prosby např. o zanechání malicherných sporů se objevují už ve *Výzvě věřícím*. Zda tím Navrátil reagoval na nesouhlasné projevy z hlavního města, nemůžeme s určitostí potvrdit. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/3, krt. 38.

⁵⁵⁸ HLINKA, Anton, *Podpisová akcia 1988* článek z rubriky *Zo Slovenska – O Slovensku*. Horizont, roč. 17, marec-apríl, dvojčíslo 2, s. 2. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/3. Horizont byl slovenský nezávislý exilový měsíčník. Vycházel od roku 1972, vydáváno v Mnichově, 1983 v Curychu. Mezi redaktory např. Ladislav Beňačka, Ivan Fiala, Imrich Kružliak. Příspěvky i v němčině, od roku 1984 jako dvojčíslo. V tiráži i německý a anglický název. Anton Hlinka (1926 – 2011) katolický teolog, aktivista, salesián, exilová osobnost, univerzitní profesor, překladatel a publicista.

⁵⁵⁹ Prohlášení např. v textu *O petici*, s. 6, či LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/2, krt. 38 i IOC, r. 8. č. 2, s. 10, LB. Názor historika Otáhalo se pak může jevit jako vystihující, *Značná část věřících - jak ukázal Velehrad a Navrátilova petice – byla ochotna se veřejně a masově angažovat za náboženské svobody. Podmínkou však bylo, že šlo o akce, které byly zorganizovány hierarchií (Velehrad) nebo jí byly veřejně podpořeny (Navrátilova petice)*. Je ovšem otázka, zda můžeme Velehrad i petici vnímat jen jako aktivitu hierarchie, protože za oběma stálo množství laiků nebo i podzemní církve, která zde má pro Otáhalo minimální význam. OTÁHAL, Milan, *Opoziční proudy v české společnosti 1969–1989*, Česká společnost po roce 1945, svazek 7, Praha 2011, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, s. 254.

zprostředkovávala komunikaci. Po několika obměnách vytvořil kardinál krátký, ale jasný text stavící se plně za *Podněty katolíků*. Moravský aktivista raději požadoval dva originály. Jeden nechal v Praze a druhý vezl do Lutopecen. Šlo o bezpečnostní opatření proti zabavení některou ze složek policie.

Slovensko odpovědělo rychleji na Tomáškovu prohlášení. Snad jako první odevzdali archy vesničané z oravských obcí. Během tří dnů sebrali 4 925 podpisů. V rychlém sledu podpisy přivážely delegace z celého Slovenska. Se zpožděním se zapojili i Češi.⁵⁶⁰ Jejich zdržení mohl zavinit postoj redakce IOC k petici.⁵⁶¹ Článek z lednového čísla IOC *K nadúrodě petíc* vyjadřuje skepsi k možnostem petic. Na konci článku se už redakce vyjadřuje přímo k *Podnětům katolíků*: *Právě se nám dostala do ruky petice, kterou sestavil jeden věřící z Moravy, jehož statečnosti si velmi vážíme. Chce zahájit velkou podpisovou akci k 1. 1. 1988. Na šesti hustě popsaných stranách textu předkládá 31 bodů všeobecně přijatelných, závažných a většinou dobře formulovaných. Přesto máme vážné pochybnosti, je-li právě teď vhodný okamžik pro takovou akci. Různé nedokonalosti textu ukazují názorně, že koncipovat podobně závažný projev jménem všech našich katolíků přesahuje síly kteréhokoliv jednotlivce. Zvláště nepatřičné se nám jeví spojovat veřejně vyhlášený program desetileté duchovní obnovy s akcí, která – ačkoliv oprávněná – podle dřívějších zkušeností může být považována za ilegální. Když redakce zjistila, že celou akci podporuje kardinál a ze Slovenska přichází tisíce podpisů, v únoru už na adresu petice poznamenává: *Výzvou Otce kardinála dostala moravská iniciativa zcela novou kvalitu. Naše zásadní připomínky k akcím jednotlivců v minulém čísle IOC trvají.*⁵⁶²*

Orgány, jež zpočátku petici nevěnovaly pozornost, zasáhla lavina podpisů nepřipravené. Protože se petice hromadně podepisovala v kostelích – kněz často během mše

⁵⁶⁰ Počty uvádí slovenský článek Antona Hlinky. O slovenské rychlosti mluvili i někteří z respondentů (Jindřich Suchánek).

⁵⁶¹ IOC tvořili známí katoličtí laici a duchovní. Jistě měli velkou autoritu mezi věřícími. IOC jsou často přirovnávány k INFOCHU a ačkoliv pro někoho to byly jen noviny, přesto šlo o katolické samizdatové periodikum s delší tradicí, osobnostmi v redakci a celorepublikovým dosahem. *K nadúrodě petíc* vyšlo IOC, r. 9, č. 1, s. 24. K tomuto článku se kriticky vyjadřuje Pavel Záleský *Nepropást pravou chvílí – druhá strana téže mince*, IOC, r. 9, 1988, č. 3, s. 13. Cituje dokonce jeden z Mádrových textů vyzývajících k aktivitě! Dalším polemickým článkem na konkrétní Mádrovy názory (z IOC, r. 9, 1988, č. 9, s. 2) reaguje Radomír Malý *Dialog, ale s kým?* Malý vytýká katolíkům, že ještě stále nejsou dostatečně mobilizovaní k odvaze hájit svobodu svou i druhých. 31 bodová petice je pro něj krokem k důstojnosti křesťana – *nebát se přihlásit k víře, nekolaborovat*. IOC, r. 9, 1988, č. 11, s. 9-10, LB.

⁵⁶² IOC, r. 9, 1988, č. 2, s. 10. LB Zda se za prvotním odmítnutím skrývala i ješitnost, nebo šlo jen o mádrovskou konspiraci, nemůžeme zcela určit. Následující změna názoru byla také dána mnoha aspekty. Slováci také upozorňovali, že naslouchají hlasu Tomáška více a do konce února dodali 254 000 podpisů, Češi 96 000. Číslo opět článek HLINKA, *Podpisová akcia 1988* článek z rubriky *Zo Slovenska – O Slovensku*. Horizont, r. 17, marec-april, dvojčíslo 2, s. 2. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/3, krt. 38. Redakce nemohla rovněž stát proti petici, kterou schválil metropolita a jež slavila takový úspěch.

promluvil o 31 bodech a po bohoslužbě ji věřící podepisovali – rozhodly se úřady působit na křesťany skrze duchovní. Církevní tajemníci si promluvili se všemi vikáři a pak se snažili setkat s konkrétními kněžími, u nichž hrozily sympatie s *Podněty katolíků*. V *Přehledech významných událostí na úseku katolických církví* každoměsíčně informovali církevní tajemníci z krajů o tom, jak se jim daří potlačovat náboženské aktivity. Od ledna 1988 je patrná nelibost krajských tajemníků z rozvíření katolických vod: *Za hlavní negativní jev v životě církví v tomto období lze jednoznačně považovat podpisové kampaně k výzvě kardinála Tomáška (31 požadavků)*...tolik tajemník Miroslav Zámečník za Východní Čechy. Utěšuje však Prahu a snad i sebe, že Královéhradecko je vůči arcibiskupovým snahám značně rezistentní.⁵⁶³ Přesto se i zde objevili kněží, kteří svého metropolitu podpořili. Mezi ty aktivní ve Východočeském kraji patřil správce farnosti Mlázovice, Pavel Rousek. Přestože byl tento kněz náležitě varován, petice se v Chomuticích, farnosti, kam dojížděl, četla. Rousek zákaz obešel, nechal text přečíst laika a podpisové archy byly položeny vzadu v kostele. Tajemníci tu ovšem nebyli nikomu pro smích. Okamžitě vše řešili s ordinářem hradecké diecéze, kapitulním vikářem Jonášem⁵⁶⁴ a neposlušný kněz byl za odměnu přeložen do pohraničí. Farníci z Rokytnice v Orlických horách zprvu protestovali, ale když zjistili, že získali mladého a aktivního pastýře, byli spokojeni.⁵⁶⁵ Petici také rozšiřoval tajný kněz, Stanislav Lekavý, s nímž se Navrátil přátelil, a vyměnili si množství dopisů.⁵⁶⁶

Našli se samozřejmě i jiní kněží. Někteří nebyli tak odvážní, a když se ocitli tváří v tvář místní moci, podpisové archy odevzdali. Jiní dokonce celou akci blokovali od počátku. Pokud se v jejich farnostech našel aktivní laik, byli schopní i archy ničit. Jednalo se buď o pacisty a kariéristy, nebo se báli, že ztratí státní souhlas. Jaroslav Mach ze Štěpanova u Olomouce ve svém *Otevřeném dopise* kritizuje všechny věřící, kteří nemyslí vlastní hlavou a dělají jenom to, co jim jejich duchovní dovolí. Pastýři totiž mohou být různí. *Mám dokonce zjištěno a dokonale prověřeno, že Vrana a Vymětal,⁵⁶⁷ ti naši největší výtečníci, posílali*

⁵⁶³ Přehled za měsíc leden 1988. NA, SPVC, karton 15. Zámečník v únoru prohlašuje, že akce doznívá. Vzhledem k tomu, že bylo celkem odevzdáno přes 600 000 podpisů a v únoru počet dosáhl 350 000, těžko můžeme mluvit o skomírání.

⁵⁶⁴ Karel Jonáš kapitulním vikářem v Hradci Králové 1969–1989. Patřil k „pacistům“, tedy kněžím, kteří byli činní v PiT a to dokonce i po zákazu tohoto sdružení papežem. Hradecká diecéze vedle spíšské tak byla fakticky nejdéle uprázdněná, protože církevní právo ani jednoho z hradeckých vikářů neuznalo a Karel Otčenášek směl usednout na sedes v hradecké katedrále až po revoluci 1989.

⁵⁶⁵ Přehled za měsíc únor, 1988. NA, SPVC, karton 15.

⁵⁶⁶ Augustina Navrátilová, písemně 13. ledna 2008.

⁵⁶⁷ Prof. ThDr. František Vymětal (1920–2000), od poloviny 70. et generálním vikářem olomoucké arcidiecéze. Od srpna 1978 děkanem CM bohoslovecké fakulty v Praze se sídlem v Litoměřicích. Předsedou PiT, ve volbách 1981 zvolen do České národní rady, po revoluci rezignoval. StB jej evidovala jako důvěrníka a spolupracovníka. Stát z něj chtěl udělat biskup, ale Vatikán nepovolil. K Vymětalovi podotýká Tomáš Kopriva, který žil v Olomouci *oni [pacisté] měli dvě tváře. Jednu tu oficiální a potom zase úplně jiným způsobem s námi mluvili,*

jednoho mladého kněze, asketického, vzdělaného a vzorného na psychiatrii a že ho světská moc před tou psychiatrií zachránila. Amen.⁵⁶⁸ Jestli i jiní pacisté používali takové praktiky, nevíme. Snad se jednalo o ojedinělý případ. Další *Otevřený dopis* směřoval Mach k ostravskému prelátu Gavlasovi a všem podobně smýšlejícím. Gavlas se vyjádřil negativně k celé petici, ale nejvíce ho rozčílil bod číslo 1. Komentoval jej pak slovy: *Když se podívám na svůj výplatní sáček, tak mi zodpovězte, kdo mi zaručí mou výplatu?*⁵⁶⁹ Mach je naopak zcela pro odluku, argumentuje, že věřící by si mohli kněze platit sami, jak se to děje i v jiných zemích a celý dopis zakončuje citátem: *Corruptio optimi pessima – omne malum a clero*, tj. Je to zkáza největší, když se zkazí nejlepší – každé zlo pochází od kněží. Obdobný dopis napsal prelátovi i Navrátil,⁵⁷⁰ jenom na závěr prosí duchovního o spolupráci, protože je ochoten k diskusi a jistě i jeho názor by mohl být podnětný.

Nebyli to ale jenom čeští duchovní, kteří se snažili celou akci zastavit. Na Slovensku vynikali hlavně prorežimní kněží. Banskobystrický biskup Feranec⁵⁷¹ všechny děkanáty své diecéze a kněžím zakázal, aby se zapojili. Kapitulní vikář v Rožnave Belák⁵⁷² vyhrožoval, že kněz, který v diecézi podepíše, bude suspendován. Administrátor košické diecéze Onderko⁵⁷³ napsal svým děkanům, že 31 bodů je škodlivých, řízeno jakýmsi samozvanci, od kterých se českoslovenští ordináři distancují. Onderko dokonce na oficiálním přijetí ordinářů předsedou federální vlády ČSSR, Matejem Lučánem, 19. ledna kritizoval Tomáška za jeho podporu petici a požadoval jeho izolaci. Zbývá dodat, že na toto setkání nebyl kardinál pozván, ačkoliv měl jako pražský metropolita funkci předsedy Sboru ordinářů.

Mnozí laici však obětavě sháněli podpisy a přivázeli je svému milovanému arcibiskupovi z celé republiky.⁵⁷⁴ Petr Fráňa z Olomouce popisuje, jak se zapojil

když, když jsme šli na zkoušku [dómské schóly], nebo ze zkoušky, nebo když šli sloužit mši. To co říkal nebo potom když se s někým dal do řeči, to byli dva naprosto rozdílní lidé. Tomáš Kopřiva 27. června 2011. Přepis s. 13/19.

⁵⁶⁸ *Otevřený dopis*, autor je zcela pro odluku církve a státu a považuje se za prvního, který přišel s tímto požadavkem. Podle indicií se domníváme, že Mach byl knězem, který se rovněž účastnil setkání v Mutěnicích. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/12, krt. 38.

⁵⁶⁹ Citace shodně uváděna v *Otevřeném dopise Gavlasovi a podobně smýšlejícím* LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/12, krt. 38 i *O petici*, s. 13.

⁵⁷⁰ *Otevřený dopis prelátu Gavlasovi a těm, kteří snad podobně smýšlejí*, LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/10.

⁵⁷¹ Jozef Feranec (1910–2003) patřil mezi ty biskupy, které stát vnutil Vatikánu. Byl členem SKD PiT, i po jeho zákazu, dokonce si nechal udělit čestný doktorát z teologie v Bratislavě, ale Vatikán jej neuznal. Diecézi spravoval 1973–1990, na svou funkci v únoru rezignoval a nahradil jej Rudolf Baláž.

⁵⁷² Zoltán Jozef Belák (1913–1988) patřil k pacistům i po zákazu PiT.

⁵⁷³ Štefan Onderko (1916). Kolaborující kněz, v přípravném sboru SKD PiT. Stejně jako Feranec si nechal udělit čestný doktorát teologie a obdobně i jemu nebyl na urgenci Júlia Gábriše (1913–1987, trnavský apoštolský administrátor) uznán.

⁵⁷⁴ Organizačně byli signatáři vyzýváni, aby při větším počtu archů přijeli osobně za kardinálem, v případě menších čísel, aby je zasílali poštou na kontaktní adresy v jejich diecézích. Viz LB, fond VONS, inv. č. 225, sg.

do rozšiřování petice: *Třeba jsme to přečetli v kostele, lidé to pak podepisovali. Opravdu lze říci, že to podepisovali bez nějakých obav a drtivá většina to vždycky podepsala, těch účastníků v tom kostele. Nesetkávalo se to s reakcemi strachu. V několika případech ovšem, velmi výrazně, se snažili zpacifikovat tu akci ti kněží, kteří samozřejmě to třeba zaslechli, že se to tam čte. To většinou po té mši se to přečetlo a lidé byli vyzváni, aby ten arch podepsali. Někde to eskalovalo až k takovému slovnímu napadání, ze strany kněží. Takže bylo vidět, kdo je na které straně barikády. Potom většinou ty archy se odevzdaly někomu, kdo zas měl vazby na Prahu a většinou byly odvezeny, domnívám se, přímo na arcibiskupství do Prahy, kde byly předány do patričních rukou. Aby se potom dále mohlo s tím argumentovat té vládě.*⁵⁷⁵

Archy roznášeli starší i mladí. Např. sedmnáctiletý učeň Luboš Tichý s o pět starším kamarádem, kuchařem, Jurajem Mešťanem oslovovali věřící v neděli 24. ledna před bratislavským kapucínským kostelem. Příslušníci VB je odvedli na služebnu, podpisy jim vzali a k petičnímu právu se vyjádřili, *že asi neplatí*. Zabírání archů nebylo ojedinělé.⁵⁷⁶ Přesto počet signatářů narůstal do neočekávaných výšin. Sám hlavní organizátor na atmosféru sbírání vzpomíná: *Protože mi prošlo rukou více, jak tisíc podpisových archů, které mi došly buď poštou, nebo osobně dovezených, tak jsem poznal tu úžasnou obětavost věřících občanů. Byly farnosti, kdy na prvním místě byl podepsaný Otec farnosti a nakonec potvrzoval pravost podpisů všech podepsaných. Byli i obětaví jednotlivci. Tak si vzpomínám na bratra Tomečka ze Vnorov, který za mnou přijel a odevzdal mi již nevím několik set nebo přes tisíc podpisů a s omluvou mi je podával a povídá »bratře Augustine víš já už nemožu na nohy a tak se držím kola, víc už sem nemohl zajistit«.* Na úspěchu se podle Navrátila podílelo tisíce lidí. Existovaly i modlitební skupiny, ve farnostech se drželi posty za zdar petice.⁵⁷⁷ Mezi podpisy se objevila jména evangelíků, jehovistů, nevěřících. I levicově orientovaný Petr Uhl⁵⁷⁸ se zapojil do shánění dalších signatářů. Bývalý ministr kultury za ČSSD, Pavel Dostal, po revoluci Navrátilovi napsal, že i jeho petice oslovila, podepsal ji a šířil mezi přáteli a v prosinci 1988 demonstroval v Olomouci za propuštění moravského disidenta z léčebny.

IV/2. K prvnímu lednu 1988 vyzývá Josef Adámek, aby lidé přestali být lhotejní a rozdělení, podepsali petici a zaslali ji buď jemu, nebo osobně dovezli do Prahy.

⁵⁷⁵ Petr Fráňa, rozhovor z 13. srpna 2011. Přepis s. 1/9.

⁵⁷⁶ HLINKA, *Podpisová akcia 1988* článek z rubriky *Zo Slovenska – O Slovensku*. Horizont, roč. 17, marec-april, dvojčíslo 2, s. 2. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/3, krt. 38.

⁵⁷⁷ *O petici*, s. 13. O postech a modlitbách se rovněž zmiňují texty *Katolíci, bratři a sestry, všichni křesťané* a připojená *Výzva k modlitebnímu zápasu*, což byla iniciativa olomouckých věřících, kteří po Vranově smrti neměli biskupa a právě na základě petice se rozhodli k duchovnímu zápasu. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/3, krt. 38.

⁵⁷⁸ Chartista a disident Petr Pospíchal ve vzpomínce na Navrátila poznamenává, že jeden z moravských, blíže nespecifikovaných disidentů (hádáme Josef Adámek) o jednáních v Praze, aby zde schválili petici, řekl: *Petr Uhl petici požehnal a kardinál ji také schválil*. POSPÍCHAL, Petr, *Zemřel Augustin Navrátil*, server totalita, dostupné na http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_navratila.php, [staženo 22. července 2012].

I kardinál byl velmi potěšen z odezvy nevěřících: *pochořili, že nám nejde jen o vlastní výhody. Svoboda je nedělitelná, přejeme ji všem jiným stejně jako sobě.*⁵⁷⁹ Na svatého Vojtěcha, rok po setkání v Mutěnicích, děkuje Tomášek všem, kdo podepsali, nebo podepsat chtěli, i těm, jež podpisy sbírali, nebo pomáhali vytvářet lepší prostředí pro předávání víry. Více než půl milionu podpisů jej zavazuje jednat za své stádo, jako dobrý pastýř. Proto sepsal dopis předsedovi vlády, Štrougalovi. Vyzývá věřící k uskutečňování plného duchovního života, jelikož strach je nedůstojný křesťana a *co není zakázáno, to je povoleno*. Na závěr oznamuje, že se rozhodl zastávat se všech, kteří se na něj obrátí, pokud budou ze strany orgánů jakýmkoli způsobem šikanováni. V dopise vládě ČSSR a jejímu předsedovi vytyká úřadům jejich reakce na petici, zastrašování a dezinformační kampaň. Nyní už strana a vláda musí naslouchat hlasu věřících, protože nikdo nemůže popřít, že promluvili.⁵⁸⁰ Moc však církvi nechtěla příliš vyjít vstříc a sám autora petice to brzy poznal opět na vlastní kůži.

Před Navrátilovou perzekucí ale zaměříme pozornost na mediální ohlas petice, ať už v Československu nebo zahraničí.⁵⁸¹ Petici vyzdvihl již zmiňovaný exilový slovenský časopis Horizont i polský Biuletyn informacyjny v květnu 1988. Uveřejnil celý text petice i průvodní text,⁵⁸² rovněž i měsíčník Glaube in der 2 Welt.⁵⁸³ V Římě samozřejmě všechny průvodní texty i 31 bodů otiskly Studie⁵⁸⁴. Další periodika se přidala po Navrátilově

⁵⁷⁹ Dopis Františka Tomáška 23. dubna 1988 *Katolickým věřícím v Československu*. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/2. Otištěn i v KO, roč. I, č. 1, s. 1-2. Dopis nevěřícího občana (J. Z. z Plané nad Lužnicí), který je z petice nadšen viz i IOC, r. 9, č. 3, s. 13. *Dovolte mi, abych Vám, ač nepokřtěný, vyslovil hluboký obdiv a upřímné přání, aby Vaše úsilí o větší a svobodnější prostor pro katolickou církev, avšak nejen pro ni, se setkal s co nejméně překážkami a co nejvíce úspěchy*. Je trochu ironické, že dopis vyšel právě v IOC.

⁵⁸⁰ Dopis Františka Tomáška LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/2, krt. 38. Rovněž KO, roč. I, č. 1, s. 3-4.

⁵⁸¹ Kardinál Tomášek přijal v září 1988 francouzského ministra zahraničí Rolanda Dumase a při rozhovoru zmínili i 31 bodovou petici. Kardinál ministrově děkoval, že Francie zveřejnila ve svých médiích celý text petice a postavila se za snahy věřících. Která média petici zveřejnila, nevíme. Ale již tato zmínka dokazuje, že zahraničí bedlivě pozorovalo, co se v ČSSR děje a petice zaujala jeho pozornost. IOC, r. 9, č. 10, s. 5, LB. Z IOC se také dozvídáme, že italský komunistický deník l'Unità otiskl článek Eriky Kadlecové, která petici považuje za záblesk naděje pro všechny občany ČSSR. Režim se poprvé od konce války ocitá s hnutím celého národa Čechů i Slováků. IOC, r. 9, č. 6, 1988, s. 20, LB. IOC, r. 9, 1988, č. 3, s. 13 také uvádí, že štyřští katolíci uveřejnili v novinách Kleine Zeitung výzvu k podpoře 31 bodové petice. Podpisy pod výzvou mají být zaslány Husákovi. Rovněž rakouský liberální deník Die Presse vyjádřil petici svůj obdiv. IOC, r. 9, 1988, č. 3, s. 21. S Dumase se sešli také zástupci Charty 77 a VONS a debatovali o náboženské a politické svobodě. Viz Dokument Charty 77 48/88. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. III/5, krt. 38.

⁵⁸² Měsíčník na podporu česko-polské solidárnosti. Květen 1988, r. 2, č. 5-6. Z Wrocławy. Přispívala Anna Šabatová, Jarosław Broda, Mirosław Jasiński nebo Zbigniew Janas. Vycházel od prosince 1987 do ledna 1990. Cílem bylo informovat o opozici v Polsku i Československu, dále i kulturní úvahy, rozhovory s disentem. Číslo 5-6 věnovalo 1. - 8. stranu informacím o české církvi, samizdatu a DDO. Všechna čísla jsou dostupná na webu vonsu, <http://www.vons.cz/biuletyn/>; [staženo 26. července 2012]

⁵⁸³ Glaube in der 2 Welt 1988, rubrika Rundschau, roč. 16, č. 2, s. 10. Měsíčník spadal pod Ekumenické fórum pro víru, náboženství a společnost na východě i západě, jež se snažilo získávat a šířit informace o situaci církvi ve východní Evropě. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/16, krt. 38. Název fóra v češtině neexistuje, jde o překlad. Za něj děkují PhDr. Olze Richterové.

⁵⁸⁴ Studie 115, I/1988, s. 54 - 63. LB.

perzekuci, těm se budeme věnovat v jedenácté kapitole Podpora.⁵⁸⁵ V českém prostředí se ozývaly hlasy samizdatové i oficiální. Jak jsme už zmínili, IOC postupně, alespoň veřejně, změnilo svůj názor na *Podněty katolíků*. INFOCH ve svém 3. čísle 1988 v zprávě: *Statisíce československých katolíků se domáhají odluky církve od státu* vnímá celou petiční akci jako velmi pozitivní, pozastavuje se také nad novinkou – kněží sami při mších vyzývají věřící k podpisu. Článek shrnuje také všech 31 bodů. K osobě autora poznamenává, že jde o velmi statečného a neúnavného občana a ve spojení s morální autoritou kardinála dochází k velkému úspěchu, co do množství signatářů. Redakce si tak neumí představit, že by tato aktivita nepřinesla své ovoce.⁵⁸⁶ Vedle INFOCHu se k petici připojili i mluvčí Charty 77, kteří jí 29. února 1988 veřejně vyjádřili svou podporu.⁵⁸⁷ Dokument taktéž předali 3. března kardinálovi a ujistili ho, že Charta 77 bude i nadále bojovat za dodržování lidských práv, včetně svobod v oblasti víry, náboženství a postavení církví. Další samizdat, časopis Společenství, který vydával Radomír Malý, přijal petici rovněž nadšeně.⁵⁸⁸

Oficiální česká periodika již tak radostně o spojení Česka i Slovenska, katolíků i různých nekatolických církví, případně i nevěřících, nepsala. Ústřední tiskový orgán Komunistické strany na celé straně pod titulkem *Stát, společnost, církev a věřící* se svými mezititulky *Nedovolíme zneužití víry* a *Stoupenci permanentní války* nenechal nikoho na pochybách, že rozpoutává *dezinformační kampaň*.⁵⁸⁹ Není žádným překvapením, když autor článku, Václav Doležal, vysvětluje, jak je v Československu, na rozdíl od Ameriky, dodržována náboženská svoboda. Vatikán je rovněž uznáván a respektován. Jediné, proti čemu republika bojuje, jsou snahy ze zahraničí udělat z náboženství politický nástroj. Jakmile je dostatečně vysvětleno, že věřící se mají nejlépe v ČSSR, a to právě teď, protože i za prezidenta *Osvoboditele* docházelo k mnoha rozmlíškám mezi církví a státem, obrací se Doležal k petici. *Akce sama se zrodila dosti bizarně – jako iniciativa jistého pana Navrátila,*

⁵⁸⁵ Uloženo v LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/16, krt. 38.

⁵⁸⁶ INFOCH, č. 3, 1988, s. 19-20. Otiskuje rovněž prohlášení kardinála ze 4. ledna 1988. Dostupné na <http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1988>, [staženo 22. července 2012].

⁵⁸⁷ Dokument Charty 77 *Vyjádření podpory iniciativě moravských katolíků*, mluvčí Stanislav Devátý (je jasné, že ten akci podpořil, když byl jedním z pomocníků), Miloš Hájek a Bohumír Janát. LB, fond VONS, inv. č. 225, II/3, krt. 38; rovněž CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Viléme, *Charta 77, Dokumenty 1977 - 1989*, Praha 2007, ÚSD AV ČR, dokument č. 449, č. 9/88, s. 981 – 982.

⁵⁸⁸ Podle slov Radomíra Malého měl být tento časopis *jakousi pomůckou pro neformální komunity, které se scházely v bytech*. Informoval také o neformálních katolických společenstvích. Časopis vycházel v Brně a tiskl jen František Adamík, s nímž si Malý velmi rozuměl a nechal si u něj tisknout i své další samizdatové, historické, práce. Kdy přesně časopis vycházel, nevíme, ale jistě to bylo v rozmezí 1987-1989.

⁵⁸⁹ Dezinformační kampaň byla rozpoutána i mezi věřícími. Mluvílo se o tom, že vše je fingované a kdo podepíše, bude mít problémy. Tuto pomluvu zaznamenávají i církevní tajemníci ve svých přehledech za měsíc únor. NA, fond SPVC, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20. Také Navrátil se stal obětí jakéhosi triku. Po lednovém zahájení podepisování dostal dopis od kardinála, ať okamžitě ukončí celou akci. Jel se tedy do Prahy zeptat, co se stalo. Kardinál ale nic neposlal a celou situaci hodnotil slovy: *však to znáte, pokračujte dál, jako bych nic nenapsal. O petici*, s. 13

jehož notoricky známé ochoty rozesílat plamenné protesty kdykoliv a proti čemukoliv už po dlouhá léta využívají zmíněné již skupiny osob [ti, kteří jsou spojeni se zahraničím a zneužívají náboženství politicky jako např. *jakýsi pan Václav Benda*, Zvěřina, Mádr, Malý, Mikloško, Čarnogurský]. Postavení kardinála v celé záležitosti vnímá novinář jako *choulostivou*, dokonce naznačuje, že Tomášek lže. Rozhodně není pravda, že by na jeho podněty vláda neodpovídala. Rovněž není pravda, že by Navrátilova petice odpovídala Ústavě a že byla oznámena na úřadech. Po těchto prohlášeních ještě Doležal dokládá, že množství věřících proti petici protestuje, protože nesouhlasí s jejím obsahem. Církev tedy akci nepořádá a distancují se od ní i duchovní.⁵⁹⁰ Tolik Rudé právo pro ty, již by se snad dobře neorientovali a přemýšleli by o podpisu petice.

19. března se Rovnost pozastavuje nad tím, že Navrátil byl dvakrát stíhaný pro trestnou činnost, je duševně nemocný a svá *Boží vnuknutí našeptává nejvyšším církevním představitelům*.⁵⁹¹ Lidová demokracie papouškuje Rudé právo a na okraj dodává, že došlo k zneužití kardinálova jména.⁵⁹² Článek otištěný v Kroměřížské Jiskře 3. února, jenž z oficiálních tiskovin reagoval nejrychleji, a jeho autorkou byla Jaroslava Bršlicová, tajemnice OV ČSL, se stal Navrátilovi osudný. V místních novinách se pod titulkem *Odmítáme snahy zneužívat náboženské citění členů ČSL* otiskl článek se závěrečnou větou *odmítáme takové metody a distancujeme se od jejich organizování, protože neslouží zájmům socialistické společnosti a nejsou ani v zájmu našich občanů. Podněty se svými požadavky vrací před Únor, ale ČSL je strana, jež schvaluje a plní závěry XVII. sjezdu KSČ, řada členů příkladně pracuje i plní program NF. Proto musí strana jako celek 31 bodů z principu odmítnout*.⁵⁹³ Ve spojení s vyjádřením vedoucího tajemníka KV ČSL v Brně, známým Navrátilovým oponentem, Bartončíkem, v oběžníku sekretariátu KV ČSL z 21. ledna⁵⁹⁴ to pro

⁵⁹⁰ Václav Doležal, *Stát, společnost, církev a věřící*, Rudé právo, r. 68, č. 42, sobota 20. února 1988, 3 s. Navrátil celý článek vydal v KO, r. I, 1988, č. 10, s. 10-11. Ani Slovenská Pravda nezůstávala pozadu. IOC r. 9, č. 3, s. 17 mluví o rétorice těchto článků jako *stalinské*. Spletenec lží a pololží. Protože slovenské periodikum nejvíce haní Pavola Čarnogurského (1908-1992), otce Jána Čarnogurského, přináší IOC svědectví o tomto katolíkově jako o čestném muži.

⁵⁹¹ Citujeme z *O petici*, s. 13, rovněž informace o reakcích Rovnosti, pod značkou (rt.). Část článku *Šlo o vnuknutí?* otiskuje Navrátil v LB, KO, r. I, 1988, č. 10. S. 11-12.

⁵⁹² Opět podle textu *O petici*, s. 13. Článek *Věřící v naší společnosti* v Lidové demokracii, r. 43, č. 51, vyšel 2. března pod značkou (ts.) 12. března na něj reaguje Růžena Konečná z Kroměříže. Je rozčilená z nepravd, které deník otiskl. Proč je petice míchána s politikou a cizinou? Dopis posílá i redakci Rudého práva, ČS televizi v Praze a kardinálovi. Otištěno LB, KO, r. I. č. 1, s. 22. Článek Lidové demokracie opět LB, KO, r. I, 1988, č. 10, s. 12.

⁵⁹³ Opět podle textu *O petici*, s. 13 Celý text opsal Navrátil do *Oznámení o podezření zneužití veřejného činitele a rozšiřování nepravdivých zpráv* z 10. února 1987, v němž obviňuje Bršlicovou z uvedeného trestného činu.

⁵⁹⁴ *V těchto dnech jsou v některých místech našeho kraje rozšiřovány tzv. Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR, formulované v 31 bodech. O stanovisko k uvedenému materiálu jsou nejednou žádáni také členové ČSL Vítáme probíhající jednání mezi státem a Vatikánem Jakékoliv jiné zásahy do této citlivé*

Navrátila znamenalo ránu. Celý svůj občanský život se snažil pracovat pro lepší podmínky církve i lidové strany. A lidovci mu dvakrát oplatili vyloučením a vyškrcnutím ze strany a nyní nepodpořili ani 31 bodovou petici, a to přesto že se za ni zaručil pražský metropolita. Navrátil dobře znal slova evangelia *jeho vlastní ho nepřijali* (Jan, 1, 10) a *žádný prorok není vítán ve své vlasti* (Lk, 4, 24), věděl ale také, že i křesťan má bránit svou důstojnost.⁵⁹⁵ Svou roli jistě hrál i místní aspekt určitého ponížení a povaha moravského aktivisty. Není tedy překvapením, že 10. února sepsal *Oznámení o podezření zneužití pravomoci veřejného činitele a rozšiřování nepravdivých zpráv*⁵⁹⁶ A tak ve chvílích, kdy se věřící radovali z velkého úspěchu, za nímž stál moravský aktivista, ten už opět bojoval s okresním prokurátorem.

Petice měla nakonec takový dosah, že byla podrobena i důkladnému rozboru ideologických oddělení KSČ, a to na všech úrovních. Jedna z mnoha analýz vyšla prosinci 1988 v rámci edice *Vysvětlujeme lidem* pod názvem *K aktuálním otázkám vědecko-ateistické propagandy*. Pod vedením Jiřího Machalika vytvořili členové vědecko-ateistické sekce krajské politické školy Eduarda Urxe Sm KV KSČ, Ivo Benický, Jan Hrdlička, Marcela Janků, Jaroslav Mareš, Jaroslava Nakládalová a Václav Svoboda brožuru o dvaceti stranách A4 rozebírající všechny body petice. 6 000 potenciálních čtenářů se mohlo dozvědět, že např. odlučka církve od státu je nemyslitelná, protože vše je již dávno vyřešeno církevními zákony z roku 1949. Kdo žádá odluku, tomu nejde o rozšiřování náboženských svobod, ale o politiku. Stát se nebude vzdávat práva na určování biskupů, protože ti mohou ovlivňovat masy (bod 2) a rozhodně moc (bod 16) neupírá církvím právo vydávat a rozšiřovat náboženskou literaturu. Jde tedy o zcela neopodstatněný požadavek. Rovněž si mohou všichni věřící oddechnout, protože v Československu k žádné diskriminaci nedochází, občané jsou si rovni. Naopak věřící se snaží být někým více a utlačovat ateisty. Text končí prohlášením, že petice se snaží vytvořit podmínky, *kteřé by umožnily politizovat život církví a tím se přiblížili [věřící] možnosti dosáhnout konečného cíle, kterým je likvidace socialismu v republice.*⁵⁹⁷

problematiky jsou podle našeho názoru v rozporu se zájmy socialistické společnosti a ve svých důsledcích nemohou prospívat ani zájmům věřících, ani postavení církvi. O petici, s. 14.

⁵⁹⁵ V dopisu z 23. dubna 1988 kardinál věřící vybízí, aby na všechny lži a nezákonnosti odpovídali právní cestou, protože i Kristus se ptal strážce, který jej uhodil, proč mě biješ? (Jan, 18, 23) Upozorňoval tak na nespravedlnost, kterou moc může využívat.

⁵⁹⁶ Navrátil nesouhlasí s nepravdivým textem Bršlicové, poukazuje na zásady marxismu-leninismu, které by petice naplnila. Rovněž upozorňuje, že úřady předem o konání akce spravil, ty nic nezakázaly. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/7, krt. 38.

⁵⁹⁷ Podle LB, KO, r. II, 1989, č. 22, s. 27-31. Originální text je bohužel dosud nedostupný.

Podněty katolíků podepsalo přes 600 000 lidí.⁵⁹⁸ Jsou označovány historiky, věřícími i tzv. ateisty za přelomovou, dějinnou chvíli, nemající ve své době obdobu. Oproti *Desetiletí duchovní obnovy* měla petice také mnohem širší dosah na Slovensku, a to přestože ani v tomto případě za peticí nestál slovenský občan. Možná svou roli hrálo to, že autorem byl prostý moravský aktivista. I Jindřich Suchánek v rozhovoru zmiňuje jako výhodu, že to byl Navrátil a ne někdo ze známějších disidentů, kdo by možná dnes chtěl profitovat na úspěchu celé akce: *přes toho Gustu to bylo čistější*. Rovněž upozorňuje na to, že myšlenka těchto bodů už v lidech klíčila a možná že i Praha chtěla uspořádat petici, ale později. K lidem se tak dostával text, o němž mnozí už sami uvažovali, a proto jej tak rychle přijali za svůj.⁵⁹⁹ *Podněty katolíků* také nebyly exkluzivní záležitostí, jakou se někdy zdála být Charta, která nebyla státem povolená, na rozdíl od římskokatolické církve. Podpis pod *31 bodovou petici* tak nebyl projevem takové vzpoury proti režimu jako text z roku 1977. Rudolf Smahel podotýká, že věřící jsou silně vázáni na autoritu a zde se autorita jasně vyjádřila k podpoře petice, takže lidé poslechli.⁶⁰⁰ I to může být interpretace velkého úspěchu petice. Pro jiné to zase byl zázrak tehdy ještě blahoslovené Anežky nebo vanutí Ducha Svátého. Výkladů může být mnoho, všechny se ale shodují na síle a výjimečnosti celé akce. Viditelně také podpořila aktivitu věřících a stala se jejich štítem při žádostech o dodržování zákonů. Křesťané začali psát dopisy o šikaně věřících, požadovali nové biskupy,⁶⁰¹ slušnou diskusi s církevními představiteli, hlavně s kardinálem, odhodu a zmiňovali další body, které pro ně osobně byly nejdůležitější podle pole jejich působení. Dochází také ke kritice lživé reprezentace církevních svobod před tuzemskou i zahraniční veřejností. *Pane ministerský předsedo, nemůžeme se zbavit dojmu, že naše státní orgány si zvykly na úseku církevní*

⁵⁹⁸ Archy s podpisy jsou zachovány v pozůstalosti Františka kardinála Tomáška, kterou nyní zpracovává Mgr. Jan Kahuda. Dosud našel cca 350 000 podpisů. Nevíme, zda byly některé archy zničeny, ale svědkové i sám kardinál se vyjadřují o počtu překračujícím 500 000 (duben) a později i 600 000 podpisů. Pokládáme tedy tento počet za důvěryhodný. Toto číslo uvádí i historici, viz BALÍK, Stanislav, - HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007 s. 59. Případně PAULAS, Jan – ŠEBEK, Jaroslav, *Katolické noviny 1949 – 1989*, Praha 2009, Katolický týdeník, s. 204. Několik málo podpisů je zachováno také v NA, fond SPVC, složka Přípisy, petice, korespondence Augustin Navrátil, karton 20. Tyto byly asi z nevědomosti zaslány přímo na SPVC.

⁵⁹⁹ Rozhovor s Jindřichem Suchánkem, 13. srpna 2011, přepis s. 6. Viz také Machovy dopisy o odluce. Tomáš Kopřiva také přivítal, že petice nezešla z oficiálních chartistických kruhů, protože to znamenalo rozšíření polemik více lidí se zapojí, tím lépe. Čím více lidí bude o současné situaci přemýšlet, tím lépe pro změny. S Josefem Zvěřinou pak Kopřiva debatoval, zda podepsat, protože nesouhlasili se všemi body. Nakonec se rozhodli podepsat, ačkoliv sami by něco přestylizovali. Tomáš Kopřiva, 27. června 2011, přepis s.17/19.

⁶⁰⁰ HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009, s. 148.

⁶⁰¹ Často zmiňovaný je požadavek 149 kněží z olomoucké arcidiecéze, který adresovali apoštolskému nunciovi se zvláštním posláním, Jeho Excelenci arcibiskupu Francescu Colasuonovi (1925–2003). Colasuonno v druhé polovině 80. let výrazným způsobem ovlivňoval „východní politiku“ a byl považován za odborníka v této problematice. Např. 1985 byl jmenován nunciem do Jugoslávie. Kněží se na něj proto obrátili se svou prosbou. Po Vranově smrti (1987) neměla Olomouc ordináře. *Obáváme se, že nynější situace ve vedení arcidiecéze neprospívá normálnímu církevnímu životu*. Už v roce 1988 se Colasuonno účastnil svěcení nových českých biskupů v Praze, Olomouc se biskupa dočkala až v létě 1989. IOC, r. 9, č. 2, s. 9

*politiky před domácí i zahraniční veřejností hrát divadlo, při němž si za spoluherce vybraly představitele sdružení »Pacem in terris«*⁶⁰² Věřící již nemlčeli, dávali nahlas najevo, co si myslí. A i za to patří dík moravské petici, že jim dodala ono potřebné sebevědomí.⁶⁰³ Je zajímavé, že v některých projevech je jasná dělící linie – před peticí a po petici. V roce 1988 byla pasivita již pro křesťana nedůstojná.⁶⁰⁴

⁶⁰² Věřící psali dopisy Štrougalovi a jiným komunistickým představitelům a domáhali se občanské a náboženské svobody právě na základě úspěchu této petice. Viz IOC, či např. Křesťanské obzory č. 1 s. 29, dopis slovenských věřících. Další dopis, z něhož jsme citovali, napsali Štrougalovi moravští věřící, otištěno KO, r. I, č. 1, s. 12-14. 7. června 1988. Dopis podepsali *mladí moravští intelektuálové a aktivisté* Radomír Malý, Michal Mrtvý, Vít Pelikán, manželé Iva a Zdeněk Kotrlí, Lubomír Pospíšil, Tomáš Kvapil a Olga Kvapilová. Protože mnozí z nich aktivně na Moravě i jinde rozšiřovali samizdat, upozorňují na nedostatek literatury, ale vyjmenovávají mnohé další problémy, s nimiž se jako věřící setkávají. Vyzývají také Štrougala k tomu, aby konečně vedl s kardinálem slušný dialog. Ten zastupuje své věřící a jak je dle petice vidět, tito se už nebojí promluvit nahlas. V KO byl dopis otištěn jistě i proto, že Navrátil spolupracoval s doktorem Malým i ing. Pelikánem a znal i Michala Mrtvého. Více dopisů nebudeme uvádět, nechceme práci zahltit dalšími citacemi, pro demonstraci změny atmosféry jistě i tato ukázka postačí.

⁶⁰³ Uvědomuje si také ovšem, že šlo o konstelace vícero věcí, např. přestavba v SSSR a opuštění Brežněnovy doktríny. I proto např. psali dopisy i vydavatelé samizdatu, kteří dříve aktivně pracovali, ale neupozorňovali na sebe, vz text výše.

⁶⁰⁴ Radomír Malý *Dialog, ale s kým?*, IOC, r. 9, č. 11, s. 9-10, LB. Viz výše.

10. Poslední pobyt v léčebně a první číslo Křesťanských obzorů

*Podle mého názoru celý Váš proces, který má základy v oblasti náboženské a mravní, se dostal do sféry politické, takže cíl Vašeho procesu se stal otázkou účelovou.*⁶⁰⁵

Navrátil sice obvinil Jaroslavu Bršlicovou z trestného činu, ale už tehdy existovaly indicie, že i ona je obětí. Text do Kroměřížské jiskry zkoncipoval nebo se na něm silně podílel vedoucí tajemník OV KSČ Javorský a pod výhrůzkami ji donutil, aby článek podepsala svým jménem. Proto oznamovatel žádal přešetření této skutečnosti a rovněž zpráv o tom, že předseda MO ČSL v Morkovicích, Hanák, ničil podpisové archy moravské petice, nebo k tomu nutil věřící. Okresní prokurátora⁶⁰⁶ i její vyšetřovatel JUDr. Vavřík využili této příležitosti a s trochou *úprav* pravdivých okolností 4. března vydal vyšetřovatel *Usnesení* o zahájení trestního stíhání lutopecenského železničáře za útok na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odst. 2) trest. zákona. Také Vavřík tvrdil, že obviněný zaslal únorové *Oznámení* nejen na prokuraturu, jak ukládá právo, ale také ho rozmnožil, rozdával a jedno donesl i Bršlicové, což už je trestné. Poškodil tím ČSL, která má stejná práva jako jakákoliv organizace sdružená v Národní frontě. *Jednání Augustina Navrátila je společensky nebezpečné, neboť zasáhl do ústavních práv politické strany...*⁶⁰⁷ *Společensky nebezpečný* hradlař měl toho dne službu a už okolo deváté hodiny ráno byl ozbrojenými příslušníky SNB odvezen na OP do Kroměříže. Tam mu Vavřík předal už sepsané obvinění. Do práce se vrátit nesměl. S pouty na ruku byl odvezen do olomoucké věznice. O tři dny později se opět ocitl tváří v tvář prokurátorovi. Chmelík, společně s Vavříkem, požadoval rozmnožovací stroj, na němž sepsal Navrátil urážející *Oznámení*. Což obviněný odmítl, a tak na místě vyšetřovatel sepsal *Usnesení* o domovní prohlídce za účelem zabavit rozmnožovací zařízení.⁶⁰⁸ Do Lutopecen se rozjelo hned několik příslušníků bezpečnostních složek. Vše vedl Vavřík, rozkazy poslouchali podporučík Melichárek, nadstrážmistrové Mach a Novák. Povinnou nezúčastněnou osobou byl Josef Petřík z MNV v Kroměříži a samozřejmě ani nechyběl fotograf, který dokumentoval spoušť, kterou za sebou hledající nechali. Po jednom stroji pátrali čtyři muži⁶⁰⁹ od 12. 50 až do 15. 20. Nenašli ho. Zabavili tedy jiné

⁶⁰⁵ Dopis kardinála Tomáška Navrátilovi 9. září 1988. *O petici*, s. 12. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/7, krt. 38 i bLB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/5, krt. 38.

⁶⁰⁶ Prokurátor 15. února 1988 Navrátilovi odpověděl, že neshledal žádný důvod, proč by měl zasáhnout, ČSL jen uplatnila své ústavní právo, když článek zveřejnila. Tato odpověď v LB, fond VONS není, víme o ní díky 20. Otevřenému dopisu *Jak pan okresní prokurátor v Kroměříži, JUDr. Pavel Chmelík vyřizuje oznámení o trestném činu. Aneb návrat k padesátým létům nezákonnosti a zvláště vyšetřovatelů, prokurátorů a jiných orgánů činných v trestním řízení?* Z 12. března 1988. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/6, krt. 38.

⁶⁰⁷ *Usnesení* 4. března 1988. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/7, krt. 38

⁶⁰⁸ Na návrh Vavříka prokurátor prohlídku schválil 7. března 1988. LF, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/7, krt. 38. Bližší informace opět dopis č. 20.

⁶⁰⁹ Nezúčastněná osoba se většinou nezapojovala.

věci, třináct položek od opravného laku přes náčrtníky až po cyklostylové blány.⁶¹⁰ Prohlídka však proti plánu zasáhla i domácnost Navrátilova syna a hospodářské budovy, sýpky, komory a půdu. Byla také provedena velmi nešetrně, takže najít všechny doklady, dopisy, vrátit věci na svá místa, přidalo paní Navrátilové několik dní nečekané práce. Její manžel jí v prvních hodinách nemohl pomoci. Byl odvezen do Kroměříže, pak do Olomouce. Zde mu ale dozorcí předali jeho osobní věci a směl odjet domů, kam se dostal ještě téhož večera. Po základním úklidu

se Navrátil vrací k psacímu stroji a 12. března sepsal svůj 20. otevřený dopis popisující Chmelíkovy praktiky. Mezi nejdůležitější fakta, jež zmiňuje v textu, patří jistě zpráva, že důvod jeho trestního stíhání není pravdivý. Únorové *Oznámení* poslal jenom na prokuraturu a od Bršlicové se 11. března dozvěděl, že ta onen hrubý a urážející text četla až na prokuratuře, kde s ním byla seznámena. Do protokolu také vypověděla, že Navrátil jí nic nepředal, ani neposlal. Lutopecenský katolík se tak žádného trestného činu, na rozdíl od Chmelíka a Vavříka, nedopustil.⁶¹¹ Na prokuratuře ale pravda nikoho nezajímala. Kola se rozjela a orgány je směřovaly k dalšímu psychiatrickému vyšetření.

Charta 77 i VONS posuzovaly toto zadržení v širších souvislostech. V sobotu 6. března 1988 se v katedrále svatého Víta, Václava a Vojtěcha konala pouť k blahoslavené Anežce, patronce prvního roku DDO. Mnoho lidí, i nekatolíků, bylo preventivně zavřeno do cel předběžného zadržení. Všichni byli postupně propuštěni, jen proti Stanislavu Devátému, mluvčímu Charty 77⁶¹² a Navrátilovi bylo zahájeno trestní stíhání. Skrze Devátého chce StB kriminalizovat Chartu 77 a rolník měl být zástupcem silícího hnutí československých katolíků.

StB narušovala i samotný průběh poutí. Dokument Charty č. 450, (č. 10/1988) zmiňuje stovky policejních kontrol na silnicích, odnímání technických průkazů těm automobilům, u nichž to bylo aspoň trochu možné. Kontroly probíhaly i v autobusech a byly zrušeny nebo odkloněny pravidelné autobusové i železniční spoje do Prahy. V hlavním městě byla náhodou výluka hromadné dopravy. Překvapivě se týkala metra A, stanice Malostranská a tramvaje č. 22, která by poutníky mohla zavést až k pražskému Hradu. Na Hradě se rovněž objevil

⁶¹⁰ Protokol prohlídky, velmi krátký, rovněž LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/7, krt. 38. Při prohlídce opět i Augustina Navrátilová.

⁶¹¹ 20. dopis, *Jak pan okresní prokurátor v Kroměříži, JUDr. Pavel Chmelík vyřizuje oznámení o trestném činu. Aneb návrat k padesátým létům nezákonnosti a zvláště vyšetřovatelů, prokurátorů a jiných orgánů činných v trestním řízení?* Z 12. března 1988. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/6, krt. 38. Chmelík se tak dopustil několika trestných činů. Sdělení VONS č. 732 z 10. března 1988 také uvádí, že policejní držení Navrátila, bez předání prokurátorovi také porušuje zákon. Sdělení rovněž LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. III/1, krt. 38.

⁶¹² O obvinění Devátého např. sdělení VONS č. 734 z 11. března 1988.

nápis, že jsou pro veřejnost tento víkend tyto prostory uzavřeny. Těm, jimž se podařilo do Prahy dostat, bylo řečeno, že se vše přesunulo do kostela svatého Haštala, kde se před odpoledním oratoriem, jež se tam opravdu konalo, objevily zátarasy z maringotek. Kdo se dostal až do katedrály, tomu se dostalo té cti, že byl u vchodu nafilmován a vyfocen. Samozřejmě uvnitř bylo mnoho tajných policistů v civilu, kteří se vyznačovali ničením namnožených písni a materiálů k bohoslužbě.⁶¹³ Realita připomínající opatření před Metodějovým výročím 1985 trochu pokulhávala za prohlášením Doležala v únorovém Rudém právu: *Československý socialistický stát plně respektuje právo občanů vyznávat jakoukoliv víru [...]*⁶¹⁴ Tento respekt zažili na vlastní kůži i slovenští věřící v Bratislavě na Velký pátek.

*Policie obušky a vodními děly brutálně rozehnala asi dva tisíce účastníků, mezi nimi ženy i děti, kteří pokojně s rozžatými svíčkami se modlili nebo zpívali náboženské písně.*⁶¹⁵ Výkonný místopředseda Světového kongresu Slováků, Marián Šťastný,⁶¹⁶ začal k 25. březnu 1988, organizovat protestní shromáždění před zastupitelskými úřady ČSSR v zahraničí za dodržování náboženských a občanských práv v socialistické republice. Na Slovensko se tato zpráva dostala zabalená v čokoládě určené Čarnogurskému. Představitelé tajné církve na Slovensku se rozhodli k protestům po celém světě přidat půlhodinovým zpěvem a modlitbou. František Mikloško žádal o povolení demonstrace v Bratislavě na Hviezdoslavově náměstí. ObNV shromáždění nepovolilo, naopak ministerstvo vnitra ČSSR vydalo příkaz k zahájení mimořádné bezpečnostní akce. Mikloško se odvolal, den před anoncovaným termínem bylo shromáždění znovu zakázáno. Z obavy, aby se demonstrace nezměnila v protistátní setkání vyjadřující sílu opozice, vydal generál Lorenc příkaz zamezit účast všech známých aktivistů podzemní církve i Charty 77.⁶¹⁷ Přes zatýkání organizátorů a nuceným odjezdům studentů, se 25. března v 18h začali věřící se svíčkami v ruce modlit za obnovení svobody v ČSSR.⁶¹⁸ SNB i StB podle příkazů svých nadřízených začaly najíždět do zpívajícího davu auty, stříkaly je vodou. Když ani to nestačilo, použily dvě vodní děla. To už ale bylo 18. 30 a lidé se začali rozházet. Policie, v počtu několika stovek, přesto použila

⁶¹³ CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Viléme, *Charta 77, Dokumenty 1977 - 1989*, Praha 2007, ÚSD AV ČR, dokument č. 449, č. 9/88, s. 982 – 983. Poutě se přesto s odhadem účastnilo až 15 000 lidí viz HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009, s. 51.

⁶¹⁴ Václav Doležal, *Stát, společnost, církev a věřící*, Rudé právo, roč. 68, č. 42, sobota 20. února 1988, 3 s.

⁶¹⁵ Z 21. otevřeného dopisu, 3. dubna 1988. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/6, krt. 38.

⁶¹⁶ Marián Šťastný (1953) bývalý hokejový útočník. Jeho bratři Anton a Peter emigrovali dříve než on, do Kanady. Akce v zahraničí nakonec selhala.

⁶¹⁷ Mezi zadrženými, který se do Bratislavy opravdu chystal, byl i Pavel Záleský. Akce měla celorepublikový charakter, ačkoliv mnoha Čechům byl příjezd znemožněn. Záleského svědectví je uvedeno např. ve 21. dopisu Augustina Navrátila z 3. dubna 1988. Viz výše. Konkrétní popis zadržení Dokumentární cyklus *Neznámí hrdinové*, díl *Řekl ďáblu ne*; 2007, 20 – 22. minuta.

⁶¹⁸ Odhady se liší. S postranními ulicemi se mluví o 8 000 účastnících. Na náměstí 2 000, tento údaj uvádí oficiální stránky svíčkové demonstrace. <http://www.svieckovamanifestacia.sk>, [staženo dne 23. července 2012].

obušky, slzný plyn i psy. Zadrženo bylo přes sto občanů a také novináři Británie a Rakouska.⁶¹⁹ Západní média policejní akci odsoudila. Přesto někteří účastníci stanuli v říjnu před soudem. Poláci uspořádali petici podporující československé občany a věřící, kterou pak zaslali generálnímu tajemníku Jakešovi a prezidentu Husákovi.⁶²⁰ Svíčková demonstrace, označovaná za *Bratislavský Velký pátek* je někdy považována počátek odporu, který vedl až k 17. listopadu 1989 a patří k dalším projevům katolického zapojení do veřejných protestů.⁶²¹ Rok 1988 se tak proměňoval v rok opozice. Navrátil vše pozorně sledoval.

V Kroměříži se zatím konečně podařilo sehnat dva znalce, kteří by jej vyšetřili.⁶²² Už 29. dubna 1987 podal prokurátor návrh na změnu ambulantního léčení na ústavní kvůli otevřeným dopisům č. 4 a 5, které byly obsahově podobné dopisu o Coufalovi z roku 1985 a prokurátor je obdržel 3. března 1987. Ale až 18. dubna 1988 mohl Jindřich Urbánek přibrat požadované znalce, psychiatry, pro posouzení Navrátilova duševního stavu. Docent Boris Mrňa z olomoucké nemocnice a Zdeněk Bolelucký z brněnské univerzity Jana Evangelisty Purkyně měli odpovědět na pět obvyklých otázek.⁶²³ Bolelucký však, jako mnozí před ním, využil právo odmítnout posudek na Navrátila sepsat. Jako důvod uvedl pracovní přetíženost a svůj zdravotní stav. Urbánek tak musel v květnu pověřit doktora Jaroslava Kolucha z olomouckého psychiatrického oddělení převzít tuto zodpovědnost.⁶²⁴ Avšak ani tento lékař nemohl posudek vypracovat, protože byl pro oční onemocnění vyňat ze seznamu znalců. Urbánek se nevzdával a 2. června zrušil všechna předchozí opatření a nařídil psychiatrické klinice v Olomouci podat znalecké posouzení Navrátila duševního stavu.⁶²⁵ Možná že šlo o shodu náhod a možná už lékaři nechtěli psát zprávy, které jim diktovala státní moc.

10.1 Vydávání

Aby byl vypracován kvalitní znalecký posudek, musel se Navrátil dostavit na pozorování do Olomouce. Než se tak 16. června⁶²⁶ stalo, stačil ještě v dubnu požádat

⁶¹⁹ Např. PALOUŠ, Radim, *Pokojná manifestace věřících v Bratislavě*, LB, IOC, r. 9, č. 5, s. 10.

⁶²⁰ Dovětek k 21. dopisu Navrátila. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/6, krt. 38.

⁶²¹ Více na oficiálních stránkách revoluce, kde je dostupný i videozáznam z demonstrace s rozkazy příslušníků policie. <http://www.svicikovamanifestacia.sk>, [staženo dne 23. července 2012]

⁶²² Podle sdělení VONS č. 775 z 15. června 1988 celých 14 měsíců různí znalci odmítali Navrátila vyšetřit. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. III/3, krt. 38.

⁶²³ 18. dubna 1988 *Opatření* č. j. Nt 124/86 LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/8, krt. 38.

⁶²⁴ *Opatření* z 11. května, č. j. Nt 124/86 -492. Jestli byl Bolelucký opravdu přetížen, nebo se jen chtěl vyhnout nepřijemné práci, není v nám dostupných materiálech doloženo. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/8, krt. 38.

⁶²⁵ *Opatření* z 2. června 1988 č. j. Nt 124/86 - otištěno v LB, KO, r. I., č. 1, s. 15. Pavel Záleský pak vyzval věřící, aby vyjádřili podporu rodině v modlitbě a paní Navrátilové jako povzbuzení poslali pohled. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/13, krt. 38.

⁶²⁶ 10. června 1988 byl Navrátil kroměřížským soudem (č. j. Nt 124/86) vyzván, aby se 16. dostavil v dopoledních hodinách do Olomouce. Navrátil žádal o vyšetření, to bylo zamítnuto. Rovněž žádal i odklad,

Kroměřížskou jiskru o opravu jejich článku, což vedoucí redaktor Karásek odmítl, protože *článek neobsahoval skutečnosti, které by mne zavazovaly k otištění tiskové opravy*.⁶²⁷ V dubnu zaslal také na GP oznámení, že bude rozmnožovat encykliky a apoštolské listy současného polského papeže, katolický katechismus ve třech dílech a publikaci Antonína Hlinky *Víra velkých vědců*. Pro peníze to dělat nebude, jde mu jen o dostatečné zásobování souvěrců.⁶²⁸

Navrátil začal se svými spolupracovníky tisknout s větším rozsahem a vervou, než v předchozích letech. Pracovali ve skromnějších počtech než např. už zmiňovaní radikovští tiskaři, *samizdatové nakladatelství* z okruhu Mádra a Zvěřiny⁶²⁹ nebo vydavatelé IOC. U těchto větších skupin byl tisk často anonymní a ti, kteří klepali nebo roztáčeli, tj. tiskli pomocí cyklostylu, neznali často nikoho kromě kontaktní osoby. To dodržoval i Tomáš Kopřiva, který převzal tisk IOC po Jindřichu Suchánkovi pro Olomoucko a jak sám dodává, bylo to v duchu oné pověstné mádrovské konspirace. *Nikdo z nás nevěděl, kdo komu z nás dělá tiskaře, kdo kompletuje, kdo rozváží, jakým způsobem sháníme materiál, papíry, blány, barvu a takovýchle záležitosti. Kde máme schované věci, to jsme o sobě navzájem nevěděli*.⁶³⁰ V Lutopevnách se sice udržovaly také konspirační metody, ale jak už bylo napsáno, okruh spolupracovníků byl malý, většina se znala již z dřívějška, takže situace byla oproti většinové praxi netypická. Můžeme říci, že Navrátil byl, co se týká produkce samizdatu, jakýmsi prostředním typem distributora. Vydavatelsky měl spíše úzký profil. Tiskl různé texty, ale nejčastěji encykliky a co se týkalo počtu konkrétního textu, nejednalo se o stovky kusů, nicméně distribuční síť jeho časopisu *Křesťanské obzory* zasahovala celou republiku.

protože se měl účastnit svatby a dalších svátečních událostí, taktéž musel dodělat práce se senem. Vše zamítnuto. Otištěno KO, roč. I., č. 1.

⁶²⁷ 15. dubna 1988 *Žádost o otisknutí opravy* a zamítavá odpověď 25. dubna 1988. Karásek děkuje za pozornost, kterou Navrátil věnuje stranickému tisku! LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/7, krt. 38. I LB, KO, roč. I., č. 1., s. 21.

⁶²⁸ *Oznámení* 25. dubna 1988. Navrátil poukazuje na všechny zákony, které to povolují a vyvrací ty, jež by proti němu mohly být použity. Argumentaci neuvádíme, protože jsme se s ní již setkali. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/7. Otištěno v KO, r. I, č. 2, s. 28 i IOC, r. 9, 1988, č. 8, s. 7, LB – pod názvem: *Nové katolické vydavatelství?*

⁶²⁹ *Nakladatelství* z roku 1980 srov. s viz HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad 2009, s. 78.

⁶³⁰ Rozhovor s Tomášem Kopřivou, přepis s. 1. Stejně jako slovenští tiskaři z malých obcí srov viz, VOJTAŠÁKOVÁ, Lýdia, *Oravci ako kuriéry náboženskej literatury v 70. a 80. rokoch 20. storočí – Tvrďia oni,, My nie sme hrdinovia. Boli sme len kvapôčkou v rezervoári živej vody.*“ s. 109 – 118, in (ed. neuveden), *O hodnotě samizdatu*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008. I Kopřiva zmiňuje, že po ani revoluci se nevyjasňovalo, kdo pro koho pracoval. Mnozí tak činili z bezpečnostních důvodů. Stejně tak ani Pavel Dudr dodnes neví, kdo dělal ilustrace ke knize, kterou on tiskl. Dokumentární cyklus *Neznámí hrdinové*, díl *Řekl ďáblovi ne*; 2007, 14 minuta.

Moravský aktivista neměl k dispozici novější tiskařskou techniku⁶³¹ ze zahraničí ani cyklostyly, jako v Radíkově nebo kopírku, kterou vlastnila redakce časopisu pro mládež *Čtení do krosny*.⁶³² Po celou dobu, kdy se svými přáteli a některými členy rodiny tiskl, používal blány, stroj a rámeček s válečkem, což už byla přeci jen rychlejší metoda, než obyčejné psaní na stroji. Obecně se texty mohly rozmnožovat několika způsoby. Z hlediska kvality a dostupnosti je můžeme řadit takto. Nejdostupnější bylo *psaní na stroji*. Podle síly úderu mohl písař vytvořit asi jedenáct kopií. Pak následoval tisk *pomocí rámečku s různými podobami matric* (od voskových k hliníkovým) umístěných pod látku. Kovový válečkem se barva protlačila skrze látku a matici na papír pod ní. Nejde tedy o stejný typ rozmnožování, jenž využíval Navrátil, jelikož ten nepoužíval matrice, ale blány, takže ve své podstatě šlo o ruční cyklostyl. Naopak takto pracoval Pavel Záleský. Na podobném principu fungovaly tzv. koňáky, s nimiž pracoval Jindřich Suchánek. Šlo o velmi pracnou metodu a od toho byl odvozen i lidový název: dřů jako kůň. Výhodou bylo, že vše šlo schovat i do batohu a lehce se převážel. Šlo o dřevěnou destičku, na jejíž rám se připnula blána. Destička s blánou se přitiskla na papír a válečkem na fotografii se papír přejel. Nutná byla síla tahu a tlak na destičku.⁶³³

Dále se mohlo tisknout pomocí rozmnožovacího přístroje k obtahování lihových matric, *ormigu*. Text se přenášel z papíru vrstvou dehtových barev na křídový papír, jenž tvořil tiskovou formu. Vodným roztokem lihu se dehtové barvivo uvolňovalo a přenášelo na čisté listy. Touto metodou mohlo být vyrobeno až sto kopií. V českém samizdatovém prostředí byl nejrozšířenější *cyklostyl*, s možností až jedním tisícem kopií.⁶³⁴ Méně rozšířený byl *offset*, tzv. tisk nepřímý, z plochy. Na rozdíl od jiných technik jsou tisknoucí i netisknoucí místa v jedné výškové úrovni. Tiskne se nadvakrát. Nejdříve se obsah textu přenese na matici a z ní na válec potažený pryží. Až nyní se přicházel na řadu bílý papír, na který se přenášel požadovaný text. Výhodou gumy byla a stále je schopnost otisknout text do jemných detailů. U *offsetu* se pro přenos obrázků a fotografií využívá odpudivost vody a mastných tiskařských

⁶³¹ František Janouch uvádí, jakou techniku se mu podařilo poslat chartistům ze zahraničí: rádio SONY s tranzistorem, model ICF-SW 7600 pro všechny vlnové rozsahy; videokamery SONY, počítače s naprogramovaným českým jazykem. JANOUCHE, František, *Československý disent a jeho technické vybavení*, s. 115 – 121. (ed.) DEVÁTÁ, Markéta - SUK, Jiří – TŮMA, Oldřich, *Charta 77, Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*, Sborník z konference k 30. výročí Charty 77. ÚSD AV ČR – FF UK, Praha 2008

⁶³² Časopis, který platili salesiáni. Asi jediný samizdat, který mohl využívat kopírku – na obálce byla dokonce fotografie. Hlavním redaktorem laik Jindřich Sirovátka, zapojovali se mladí salesiáni: Jaroslav Kopecký, Bob Flieder, Dominik Dvořák i Zdeněk Jančařík. Vycházel v Praze, 1. číslo 1988. Více HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad 2009, s. 95 – 96.

⁶³³ Rozhovor s Jindřichem Suchánkem 13. srpna 2011, přepis s. 4/15.

⁶³⁴ Metodu nepopisujeme, protože je velmi podobná metodě Navrátilově. Odlišuje se snad jen tím, že Navrátil umístil do rámečku také látku. Pavla Říhová k počtu kopií uvádí, že blány se rychle ničily. Tisíc kusů nebylo pro Navrátila možných. Proč měla kratší životnost, nevíme. Pavla Říhová písemně 9. července 2012.

barev. Kolik kopií mohli vydavatelé vytvořit, nevíme, ale tato metoda se, ve vylepšené formě, využívá dnes jako nejrozšířenější a nejpoužívanější tisková technika na světě, při vyšších nákladech.⁶³⁵ K dalším způsobům, které se u nás používaly méně, patřil *sítotisk*. Šlo o tisk ze šablony – z předlohy se dělaly diapozitivy, skrze ně se osvětlovalo síto z jemného hedvábí. Na povrchu látky byl acetonový lak a díky němu se text zobrazil na síť jako struktura propouštějící barvu. Pak se dalo síto použít jako matrice, přes kterou se barva nanášela na papír pod ním.⁶³⁶ Samozřejmě, existovala také možnost kopírování, kterou ale mezi katolickými samizdaty využíval jenom časopis *Čtení do krosny* a na konci 80. let se v chartistickém prostředí pracovalo ojedinele už i s počítači. V Lutopecnách až do roku 1990 zůstali věrní válečku a bláně.

Velmi důležitým bodem celého vydávání bylo shánění papíru, tiskařských blán a barev. Jelikož ale rolník netajil, že tiskne, nemusel se na rozdíl od mnohých skrývat.⁶³⁷ Papíry kupoval v obchodech, pokud to šlo, tak i blány. K nákupu využíval také své cesty za přáteli do Prahy, Olomouce a Brna, kde byla větší anonymita a dostupnost zboží. Papír kupovala i dcera Pavla⁶³⁸, která otci s tisknutím pomáhala, a Pavel Záleský. Ten ale nákupy tiskařského zboží považoval za nebezpečné, protože mít u sebe už jenom jeden balík bylo podezřelé, natož nakoupit jich více.⁶³⁹ Navrátil také získával potřebné věci od sympatizantů a známých, kteří ho tak podporovali v jeho činnosti. Později mu také papír a dalších nutné věci dodávali i čtenáři *Křesťanských obzorů*. Velké množství papíru posílali přes Jaromíra Němce i manželé Plešákovi z tehdejšího Gottwaldova.⁶⁴⁰

Když bylo doma dostatečné množství papíru a rámeček nebyl zabavený, mohl Navrátil tisknout. Převažovaly hlavně náboženské texty. Modlitby, katechismus, zpěvníky, dějiny křesťanství, medailony svatých nebo papežské encykliky Jana Pavla II., které pro své sociální

⁶³⁵ To neplatí pro tzv. bezvodý ofset. Ormig se též využívá, u menších nákladů. Více k současným technikám tisku např. PISTORIUS, Vladimír, *Jak se dělá kniha. Příručka pro nakladatele*. 3. vydání, Pistorius & Olšanská, Příbram 2011.

⁶³⁶ Seznam tiskařských metod jsme použili z knihy HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad 2009, s. 98 – 100.

⁶³⁷ Tomáš Kopřiva naopak tajil i místo bydliště. Tatínek mu tedy kupoval blány v Šumperku, kde měl jeho syn trvalé bydliště. Aby vše vypadalo věrohodně, žádal vždy paragon. Staršího pána tak nikdo nepodezříval. Papír měl Kopřiva přes známou v papírnictví a snažil se tímto směrem rozvíjet kontakty i dále, aby neměl jenom jeden zdroj. Blány byly číslované, papír v mnoha podnicích evidovaný, aby se zamezilo nelegálnímu tisknutí. Přesto se cesta vždy našla. Rozhovor s Tomášem Kopřivou, červen 2011. Přepisu s. 3/19.

⁶³⁸ S tiskem pomáhaly během let i jiné z Navrátilových dětí, ale na konci 80. let již měla většina své rodiny. Tzv. chození okolo stolu, tedy kompletování zmiňuje např. dcera Irena/Michaela.

⁶³⁹ Záleský jistě nezveřejňoval, že tiskne, byl tedy v jiné pozici, než jeho přítel z Lutopecen. Pavel Dudr také zmiňuje atmosféru strachu při převážení papíru. Dokumentární cyklus *Neznámí hrdinové*, díl *Řekl ďáblovi ne*; 2007, 13 minuta.

⁶⁴⁰ Pavel Záleský. Písemně 21. června 2012.

náměty nesměly v ČSSR oficiálně vycházet, případně je směli číst jenom kněží.⁶⁴¹ Tituly náboženské i společenské opět dostával od známých z Prahy, Jaromíra Němce, Víta Pelikána z Olomouce a nově se přidal i historik Radomír Malý z Brna, s nímž se osobně poznal až v letech 1986–7.⁶⁴²

10.1.1 Křesťanské obzory

Největším vydavatelským počinem byl ale čtrnáctideník *Křesťanské obzory*,⁶⁴³ jejichž první číslo Navrátil vyhotovil 15. června 1988, den před nástupem na psychiatrickou kliniku v Olomouci. Když pozorování 30. června⁶⁴⁴ skončilo, k tisku se připravovalo už druhé číslo. KO s podtitulem *Časopis pro náboženství, ekumenismus a veřejnou činnost* vycházel až do léta 1990. Název byl inspirován poválečným týdeníkem Lidové demokracie *Obzory*, který vycházel do února 1948 a jehož ostrým protikomunistickým komentátorem byl Pavel Tigríd. Z úcty k Tigridovi i k náboji *Obzorů* si Navrátil vypůjčil tento název a dosadil před něj ještě vymezující adjektivum *Křesťanské*.⁶⁴⁵ Motivací ke vzniku nového periodika byly okolnosti spojené s peticí. Během jejího zrodu i v průběhu celé akce Navrátil postrádal možnost informovat veřejnost o současné situaci okolo 31 bodů. Časopis *IOC* byl pro Moravana periodikem především pražských katolických intelektuálů, kteří neměli pro jeho aktivity pochopení.⁶⁴⁶ Proto se rozhodl pro vlastní časopis, v němž se měly ke slovu dostat i mimopražské hlasy, případně skrze něj chtěl informovat o svých budoucích společenských záměrech.⁶⁴⁷ Svůj záměr odjel vyložit Tomáškově, jenž vše schválil a dokonce mu poskytl nějaké peníze na psací stroj. Po návratu do Lutopecen aktivista neotálel a svolal své neblížší

⁶⁴¹ Např. encyklika *Laborem Excercens* (vykonávající práci), podtitul O lidské práci ze 14. září 1981. Nebo *Sollicitudo Rei Socialis* (Starost o věc společenskou), podtitul O starosti Církve o sociální otázky z 30. prosince 1987.

⁶⁴² Radomír Malý písemně 17. července 2012. Jaký typ a jaké množství titulů nevíme konkrétně. V Křesťanských obzorech také objevují vlastní Malého texty.

⁶⁴³ V textu budeme využívat také zkratku KO. Zkratku *Obzory* využívat nemůžeme, protože Navrátil po roce 2000 opět tiskl a časopis nesl právě tento kratší název.

⁶⁴⁴ Augustina Navrátilová. Písemně, 3. listopadu 2007.

⁶⁴⁵ Radomír Malý písemně 12. dubna 2012. *Obzory. Týdeník pro politiku a kulturu* (1945-1948). Mezi redaktory např. Helena Koželuhová, Karel Brušák (dopisovatel) nebo Ivo Ducháček.

⁶⁴⁶ *O petici*, s. 16. Navrátil dokonce uvádí, že v říjnu 1988 si jej do Prahy předvolal Václav Benda, Ota Mádr a další pražští katolíci. Schůzka se udála v bytě Kamily a Václava Bendových. Navrátilovi zde bylo řečeno, že jeho aktivity končí peticí a s kardinálem se smí setkávat jedině za přítomnosti JUDr. Josefa Plocka, Tomáškovy právního poradce. To se Navrátila velmi dotklo. Bylo mu argumentováno, že kardinála neustále obtěžuje a ten mu pak podepíše cokoliv. Nemůžeme popřít, že když si Navrátil něco usmyslel, šel za svým cílem. Z jeho optiky to ovšem bylo *promodlené* rozhodnutí, proto tak usilovně např. chtěl kardinálovo prohlášení z ledna 1988. Radomír Malý k tomu poznamenává, že Benda neměl pravomoc nic zakazovat a že spíše radil, aby při všech setkáních byl JUDr. Plocek. K osobnosti bývalého politického vězně Josefa Plocka např. <http://www.pametnaroda.cz/story/plocek-josef-1925-880>, [staženo 24. července 2012], Radomír Malý písemně 12. dubna 2012.

⁶⁴⁷ Např. nová myšlenka, která v roce 1988 klíčila v Navrátilově hlavě a nakonec dala základ *Sdružení katolických laiků – Pokoj na zemi* se prezentovala právě skrze *KO*.

a začal tisknout. *Šéfem* byl podle Pavla Záleského, Navrátilova redakčního druha, jednoznačně právě rolník s tvrdou hlavou při uskutečňování svých nápadů.⁶⁴⁸

V redakci byli po celé tři ročníky hlavně oba železničáři, každý měl na starosti jednu polovinu čísla. V prosinci 1988 je mezi redaktory uveden i Radomír Malý⁶⁴⁹, pozdější přílohu pro mladé křesťany dělala Pavla Navrátilová.⁶⁵⁰ Příspěvky získávali z okruhu přátel a známých, většinou jednoduše někoho požádali.⁶⁵¹ Na to ovšem nebyl vždy čas, proto mnoho práce zůstávalo právě na dvou hlavních redaktorech a při prepisování i na paní Navrátilové, případně Pavle a dalších sourozencích. Proto se rozsah proměňoval, ale většinou dosahoval počtu třiceti stran ve formátu A4. S přibývajícimi přílohami přesáhl časopis i počet čtyřiceti stran, ale to bylo závislé na přispěvatelích a politických událostech. Jako většinu periodických samizdatů, nedoprovázely ani *Křesťanské obzory* ilustrace. Až v druhém ročníku se objevuje několik ojedinělých kreseb. Jak bylo při vydávání časopisů obvyklé, ani čtenáři *KO* nebyli předplatitelé. I redaktorská práce nebyla honorovaná. Proto byly vítány dary, zvláště papír a příspěvky čtenářů a sympatizantů. Často peníze poskytovali kněží, kteří ačkoliv měli nízké platy, nemuseli živit rodinu. V případě, že žádné dotace nebyly poskytnuty, platila redakce vše sama.⁶⁵²

Po dalším soudu v září 1988, který se zabýval umístěním Navrátila do léčebny, dodával některé texty, většinou z *IOC* nebo jiných časopisů i Tomáš Kopřiva, jenž tak mohl občas i redakčně zasahovat do obsahu. Zpočátku byla snaha, aby bylo dodávání textů reciproční, ale po roce přestal Navrátil olomoucké články otiskovat. Obecně můžeme články rozdělit na několik skupin. V první jsou ty, jež byly převzaty z jiných periodik, i exilových, dále bylo možné najít v obsahu i překlady⁶⁵³, ale i texty původní. Navrátil zde také zveřejnil

⁶⁴⁸ Tato tvrdohlavost byla jistě výbornou vlastností pro boj s režimem, hůře se však usměrňovala ve chvílích, kdy bylo potřeba udělat kompromis, nebo se dohodnout na jiném typu řešení. To, že byl Navrátil silná osobnost i individualita potvrzuje více respondentů. Nechceme tak snížit cenu jeho aktivit. Vždyť i mezi pražskými disidenty se často mluvilo také o tvrdohlavosti Václava Bendy, případně dohadech s Petrem Uhlem. Popírat však jejich roli v disidentském prostředí nemůžeme.

⁶⁴⁹ Časopis neměl ve zvyku uvádět jména redaktorů. Jen v některých číslech byla uvedena jména a adresy. Tato jména se střídala. Zda to bylo z časových nebo komunikačních důvodů, nevíme. Hlavními redaktory po celou dobu zůstali Záleský a Navrátil.

⁶⁵⁰ 12. července 1989 oznamuje Pavla Navrátilová, že jako příloha *KO* bude vycházet *Slovo mladých* s podtitulkem *Slunce at' svítí, kde jsi ty...* Důvodem je absence časopisu pro mladé. Z této informace je patrné, že např. o existenci *Čtení do krosny* se na Moravě nevědělo. Tomášek jim ještě 17. července odpověděl a dílu poželhal. Dopis je otištěn v *KO*, r. II, č. 15, s. 2. LB. Podtitulek je název křesťanské písně pro mladé, která se zpívá i dnes. První příloha pro mladé vyšla 1. července 1989 v *KO*, r. II, 1989, č. 13. LB a obsahovala šest článků. Měla vlastní číslování.

⁶⁵¹ Radomír Malý písemně 12. dubna 2012.

⁶⁵² Mnozí pomocníci, např. písařky, tiskaři také dělali svou práci zadarmo. Co se týká počtu kněží, kteří přispívali, nejednalo se o velké číslo, spíše to byli stále tíživí, jimž nedělalo problém se uskromnit. Viz např. Tomáš Kopřiva 27. června 2011, přepis s. 4/19.

⁶⁵³ P. Blachnicki, *Teologie osvobození – v Duchu*, LB, *KO*, r. I, 1988, č. 2, s. 16-22.

několik svých otevřených dopisů, rozhodnutí soudů a psychiatrická vyšetření⁶⁵⁴, *Podněty katolíků* ve všech třech postupných podobách. Vysvětloval také své pohnutky a cíle. Časopis dával prostor i těm, kteří s aktivitami Navrátila nesouhlasili a chtěli to veřejně vyjádřit.⁶⁵⁵ Protože pro věřící nebyly dostupné oběžníky, tedy zprávy z diecézí, KO z nich přinášely výtahy.⁶⁵⁶ Některé příspěvky se věnovaly stavu církve u nás⁶⁵⁷ i v jiných socialistických státech, velká pozornost se soustřeďovala na proměny náboženského života v Sovětském svazu⁶⁵⁸. Nechyběly ani reportáže z poutí⁶⁵⁹, kněžských a díky jednání mezi Vatikánem a státem i biskupských svěcení.⁶⁶⁰ Vzpomínalo se na oběti režimní represe⁶⁶¹, informovalo se o soudech probíhajících i minulých, o demonstracích a policejních zásazích proti nim⁶⁶² i listopadové revoluci a vzniku OF⁶⁶³. Přetiskovaly se zprávy z novin – často protinábožensky zaměřené s vysvětlením osoby, které se otištěná informace týkala – rozhovory převzaté z cizích periodik⁶⁶⁴, pastýřské listy a zamyšlení Jana Pavla II. Jak je patrné, snažila se redakce vzdělávat své čtenáře, informovat i duchovně formovat. Dokonce se několikrát můžeme v časopise setkat se úvahami francouzského teologa, i v současnosti velmi populárního, Michela Quoista.⁶⁶⁵ V podtitulu čtrnáctideníků bylo rovněž slovo *ekumenismus*, čtenáři tak

⁶⁵⁴ Např. *Připomínky k vyšetření mého duševního stavu* v KO, r. I, 1988, č. 2, s. 27

⁶⁵⁵ Např. LB, KO, r. II, 1989, č. 8, s. 13. *Kritické připomínky k Sdružení katolických laiků*, Michaela Freiová, Václav Benda, Václav Malý, Bohumil Svoboda, Jiří Kaplan, Josef Plocek, přežato z IOC, r. 10, 1989, č. 3, s. 13-14, LB. S Navrátilem nesouhlasil ani anonym – LB, KO, r. II, 1989, č. 8, s. 14, *Bratři a sestry!* V textu se anonym diví, že Navrátil, který byl v léčebně, vydává časopis, jenž nemá církevní schválení a ještě chce založit nějaké laické sdružení.

⁶⁵⁶ A to ještě na počátku roku 1990. LB, KO, r. III, 1990, č. 3. *Z oběžníku arcibiskupství pražského*, s. 17-20, *Z oběžníku arcibiskupství olomouckého*, s. 20-21.

⁶⁵⁷ Např. v KO, r. I, 1988, č. 4, s. 2-5. *K situaci jediného katolického semináře v Čechách a na Moravě*, kde se popisuje tlak na uchazeče skrze StB při přijímání i během studia, ale i tristní stav výuky. Cílem je, aby kněží měli minimální vědomosti a neobstáli ve farnostech. Rovněž v tomto čísle také články, *Církev a stát v Československu*, s. 16-17; případně *Postavení katolických věřících v ČSSR*, s. 6-13. LB, KO, r. I, 1988, č. 2, s. 2-6 *Současný stav českých a moravských diecézí*, a pokračování s. 6-13 *Současný stav slovenských diecézí*. Obdobné články vycházely i v IOC, např. IOC, r. 9, č. 11, s. 21 *Situace katolíků v socialistických zemích*.

⁶⁵⁸ Jen v LB, KO, r. I, 1988, č. 4 se SSSR nějakým způsobem dotýkaly čtyři články: *Moskevský Pravda o zásadách přestavby* s. 13, *Konstantin Charčev o bezpráví vůči křesťanům v SSSR*, s. 13 – 14; *Michail Gorbačov hovoří s patriarchou Pimenem*, s. 14; *Po moskevské konferenci*, s. 21-22.

⁶⁵⁹ *Pouť k Panně Marii Pomocné ve Zlatých Horách*, LB, KO, r. II, 1989, č. 15, s. 2, *Nitranská púť 12. – 13. augusta 1989*, KO, r. II, 1989, č. 19, s. 28.

⁶⁶⁰ V roce 1989, kdy se konečně věřící olomoucké arcidiecéze dočkali svého pastýře, v KO, r. II, 1989, č. 18 dokonce vytvořila zcela nová příloha jen k této příležitosti: *K svěcení biskupů*, s. 1-6.

⁶⁶¹ Trochu podobné téma i ŠAŠEK, Jiří, *Žádost o udělení amnestie* z 8. října 1989, žádá o propuštění politických vězňů. KO, r. II, č. 21, příloha *Křesťanská solidarita*, s. I.

⁶⁶² J. Z., *Zajímat se o „21. srpen“, to není pro věřící?* KO, r. II, 1989, č. 16, příloha *Křesťanská solidarita*, s. I. A na to navazující článek – ŠIMEČKA, Milan, *Kdyby nepřišli* s. II-III, LB.

⁶⁶³ K OF např. NAVRÁTIL, Augustin, *Z Občanského fóra v Kroměříži*, KO, r. II, 1989, č. 23, příloha *Křesťanská solidarita*, s. I – II, LB.

⁶⁶⁴ Rozhovor s kardinálem Josefem Ratzingerem, současným papežem Benediktem XVI. *O církvi dnes a zítra*, KO, r. II, 1989, č. 14, s. 9-13, LB.

⁶⁶⁵ Michel Quoist (1921-1997), francouzský teolog a kněz, spisovatel, sociolog.

mezi články nacházeli i texty nekatolických autorů, např. Josefa Lukla Hromádky⁶⁶⁶ Zamyšlení nad celospolečenskými tématy⁶⁶⁷ psali sami odběratelé, teologové, profesori, spisovatelé⁶⁶⁸ a všichni, jejichž názor redakci zaujal. Pět set⁶⁶⁹ odběratelů mohlo prostřednictvím *Křesťanských obzorů* vyjádřit své politické i náboženské názory, tisknout své otevřené dopisy.⁶⁷⁰ Je zajímavé, že i sami čtenáři se vraceli ke smrti Přemysla Coufala⁶⁷¹, Navrátil zase informoval o případu Kořínkových⁶⁷². Protože byl šéfredaktor, dokud to bylo možné, činným v tělovýchovné organizaci Orel⁶⁷³ a lidové straně⁶⁷⁴, mohli si odběratelé přečíst něco k historickému i současnému vývoji obou subjektů. V každém čísle se také odráželo právě probíhající období liturgického roku od vánočních básní po zamyšlení nad velikonočním tajemstvím.

Oproti *IOC* obsahovaly KO mnohem více příspěvků od čtenářů, aniž by byli teology či mysliteli. K těm opakujícím se patřili Miroslav Mědílek a Jiří Škoda, oba z Východních Čech, Marie Šitková, strýc Pavla Záleského František, Jiří Šašek z Plzně, Josef Slovák, Většinou se jednalo o praktikující věřící, kteří se chtěli vyjádřit, případně znát názory druhých k nějaké problematice. Vytknout můžeme to, že některá čísla byla úzce profilová.⁶⁷⁵ Pokud čtenáře nezajímala osoba Augustina Navrátila, nemusel ocenit, že se zde setkával s jeho texty. K odběru ale nikdo nebyl nucen. Naopak mnohé mohlo zajímat, co všechno musel moravský aktivista zažít a co napsal.

⁶⁶⁶ HROMÁDKA, Josef Lukl, *Dopis Synodní rady ČCE*, KO, r. II, 1989, č. 14, s. 7-8, LB. Jak však dodává Radomír Malý, byl to umírněný ekumenismus. Písemně 12. dubna 2012.

⁶⁶⁷ Dysmas, *Musí žena pracovat?* KO, r. II, 1989, č. 15, s. 21-26, LB. S největší pravděpodobností otištěno z *IOC*. Pro Navrátila sem patřilo i téma interrupce, *Vyjádření protestu proti praxi umělého přerušování těhotenství*, KO, r. II, 1989, č. 18, s. 14. Vody také rozvířila reforma sexuální výchovy. Více ohlasů jim KO věnovalo např. v r. II, 1989, č. 20. Jsou zde otištěny názory rodičů, např. manželé Těluvilovi, *Sexuální výchova na základních a středních školách*, s. 14-15. I reakce ministerstva školství, *Odpověď ministerstva školství Lucii Cekotové*, s. 20.

⁶⁶⁸ Například Ludvík Vaculík (1923) a Dominik Tatarka (1913 – 1989). Texty byly ovšem převzaty. VACULÍK, Ludvík, *Pod diktaturou lidu*, KO, r. II, 1989, č. 18, příloha *Křesťanská solidarita*, s. V, VACULÍK, Ludvík: *Vzdejte se, nic se vám nestane*, KO, r. II, 1989, č. 22, příloha *Křesťanská solidarita*, s. II; TATARKA, Dominik, *Já komunista, spisovatel bez vyznání*, KO, r. II, 1989, č. 13, s. 8, LB.

⁶⁶⁹ Toto číslo uvádí Navrátil v textu *O petici* s. 16. Pavel Záleský zmiňuje něco přes čtyři sta odběratelů.

⁶⁷⁰ RÁKOSNÍK, Roman, *Otevřený dopis československé armádě*, KO, r. II, 1989, č. 18, s. 28, LB.

⁶⁷¹ Michaela Marie, *P. ing. Přemysl Coufal*, KO, r. II, 1989, č. 14, s. 26. ŠKODA, Jiří, *K článku o ing. Přemyslu Coufalovi*, KO, r. II, 1989, č. 18, s. 9-10. Jiří Škoda byl mimochodem také tajný kněz, který pracoval v královéhradecké nemocnici. Navrátil svůj otevřený dopis č. 4 o Coufalovi rovněž otiskl v KO, r. I. 1988, č. 8-9, s. 16-20 a opět KO, r. III, 1990, č. 5, s. 9-14.

⁶⁷² *Otevřený dopis č. 5*, KO, r. I, 1988, č. 8-9, s. 21 – 31. Informace o propuštění Kořínkových v létě 1989 z ústavního léčení, které měli nařízené od roku 1985 v KO, r. II, 1989, č. 15, příloha *Křesťanská solidarita*, s. VI-VII.

⁶⁷³ Orlu byla dokonce věnována příloha, *Příloha ČSL Orla*.

⁶⁷⁴ *Členové ČSL žádají svolání sjezdu*, KO, r. II, 1989, č. 18, příloha *Křesťanská solidarita*, s. VI.

⁶⁷⁵ LB, KO, r. I, 1988, č. 10 se celé věnuje takřka jenom Navrátilovi, jeho aktivitám a odezvám na ně. V té době soud poslal Augustina Navrátila opět do léčebny. Možná je tedy toto číslo jakousi obhajobou *paranoika*.

Podle Navrátila časopis po celou dobu svého vycházení plnil svoji funkci a měl své odběratele z Čech, Moravy, Slezska i Slovenska. Tento záběr přisuzuje moravský aktivista také Tomáškoví, který *KO* podpořil.

KO měly také několik příloh, které odrážely zájmy jeho šéfredaktora. Jako první se objevila v 6. čísle příloha *Křesťanská solidarita* s podtitulem *Politické aktuality, úvahy, informace*. Hned první článek F. X. Selema *Politická strana s křesťanským programem – ano, či ne?*⁶⁷⁶ tematicky rezonovala s Navrátilovým přesvědčením veřejné práce pro společenství. Příloha se teprve rozkukávala, svou podobu ještě hledala, napříště se např. oddělovala římskými číslicemi, aby nebyla zaměňována s jinými typy článků, ale trvalo ještě několik čísel, než se stala trvalou součástí časopisu, do konce roku 1988 je to spíše výjimečné. Předpokládáme, že důvodem byla Navrátilova nucená léčba na kroměřížském uzavřeném oddělení. Témata se držela podtitulku, jak jsme již upozornili, objevily se zde i Vaculíkovy úvahy. Další přílohou byla od roku 1989 *Slovo mladých*, která měla reagovat na nedostatek literatury pro mládež.⁶⁷⁷ Příspěvky byly tedy přizpůsobovány této věkové skupině, ale nadále měly spíše formační záměr, věnovaly se spiritualitě mladých, jejich otázkám i problémům. Jak je patrné, nešlo jenom o zábavní texty. Těm se nejvíce mohly přibližovat texty křesťanských kytarových písní, které se ale neobjevovaly v každé příloze, případně zkušenosti českých katolíků z poutních míst v zahraničí. Původní texty psali mladší čtenáři *KO*⁶⁷⁸ Poslední přílohou, která však měla velmi krátké trvání, neboť poprvé si ji čtenáři mohli přečíst až 1. března 1990,⁶⁷⁹ byla tzv. *Příloha ČSL Orla*. Věnovala se orelským oběžníkům i jeho zahraničním činnostem, otiskovala výzvy a prohlášení místních žup. Co naopak doprovázelo *Křesťanské obzory* již od prvopočátků, byl projekt *Knihovny Křesťanských obzorů*. Během let 1988-1990 vyšlo v *Knihovně* jednadvacet titulů, respektive o dva méně.⁶⁸⁰ Texty, jež *Knihovna* svým abonentům nabízela, vybíral Navrátil. Pavlu Záleskému se podařilo mezi oněch dvacet/sedmnáct položek *protlačit* jen několik, např. rozhovor se Stanislavem Devátým.⁶⁸¹ Mezi publikacemi převažovaly encykliky,⁶⁸² ale i kratší texty jako byly novény⁶⁸³ nebo zamyšlení na konkrétní téma.⁶⁸⁴

⁶⁷⁶ Selem si ve svém článku není zcela jistý nutností křesťanské strany, ale rozhodně věří v angažovanost věřících. Kritizuje stávající ČSL. LB, KO, r. I, 1988, č. 6, příloha *Křesťanská solidarita*, s. 30.

⁶⁷⁷ Jak jsme již poznamenali, tento nedostatek objektivně existoval, ale někde existovaly již fungující snahy o náhradu.

⁶⁷⁸ Pavla Říhová, písemně 9. července 2012.

⁶⁷⁹ LB, KO, r. III, 1990, č. 5. *Příloha ČSL Orla*, s. 1-4.

⁶⁸⁰ Novéna k Panně Marii Pomocnici křesťanů vyšla třikrát, jednou slovensky.

⁶⁸¹ Ten se asi skrývá pod svazkem č. 14 *Knihovny KO, Rozhovor na přání* a byl vydán před 1. říjnem 1989, jelikož každý svazek byl anoncován v *Křesťanských obzorech*. Zde KO, r. II, 1989, č. 19. /Protlačit je výraz

Než uzavřeme podkapitulu věnující se *Křesťanským obzorům* a vrátíme se opět k Navrátilovi, jehož jsme opustili při pozorování v Olomouci, musíme zodpovědět ještě jednu důležitou otázku. Jak se čtrnáctideník dostával ke svým čtenářům? Velká část se zasílala poštou přímo domů. Ne každý ale chtěl riskovat, aby mu dvakrát měsíčně nosila pošťačka nebezpečnou obálku. Naopak zase existovali tací, kteří se nebáli distribuovat osobně. Ti pak roznášeli čísla ve svém okolí. Pro vydavatele to znamenalo menší práci a jenom takové *centrály* vítali. Mezi adresáty byli i někteří kněží, jezuita František Lízna i současný olomoucký arcibiskup Jan Graubner. Jelikož cílovou skupinou čtrnáctideníku byli katoličtí aktivisté, mnozí z nich přátelé redaktorů, měli i tito lidé své *kanály* jak šířit časopis dál. Postupně tak vznikala střediska, která zajišťovala dodávání časopisu mezi další čtenáře. *Křesťanské obzory* tak byly dostupné v Kroměříži, Gottwaldově, Brně, Otrokovcích, Olomouci i Praze, dokonce i v Bratislavě.⁶⁸⁵

Tomáš Kopřiva a Vít Pelikán upozorňují ještě na další možný způsob rozšiřování *KO*. Oba olomoučtí vydavatelé samizdatu měli své distribuční sítě, do nichž dodávali *IOC* i nejrůznější chartistické dokumenty. Sdíleli rovněž zájem o underground, takže měli kontakty i s podzemní kulturou. Navrátilovi tak kromě článků nabízeli i propojení s využitím jejich sítě. Přibírali tak *Křesťanské obzory* a rozdávali je po svých kontaktech. Zájemce tak dostal od každého periodika nebo textu jeden exemplář. Tomáš Kopřiva byl ke svým odběratelům přísný. Pokud u něj text ležel a nenechal jej *okolovat* aspoň mezi desítku dalších čtenářů, přestal mu samizdat dodávat. *To byla víceméně taky podmínka toho, aby se někdo dostal mezi ty odběratele a dostal se do té distribuční sítě. Chtěli jsme si zajistit, aby se to četlo, aby to někde neleželo. A když jsme zjistili, že to někde leží a ten člověk třeba to nedal nikomu dalšímu přečíst, tak už jsme ho příště vynechali. A zase jsme našli někoho, kde byl větší zájem a třeba říkali: dejte nám víc výtisků – tady máme čtyřicet, padesát čtenářů a když*

Pavla Záleského. Navrátil měl koncepci spíše náboženských textů a rozhovory otiskoval i v *KO*, nechtěl se tedy asi vzdát původních záměrů. Nicméně, rozhovor s chartistou Devátým opravdu vyšel.

⁶⁸² Např. Jan XXIII. *Pacem in terris* – podtitul *O míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě*, vydána 11. dubna 1963, v *Knihovně KO* svazek č. 11; Pius XI. *Divini redemptoris* – podtitul *O bezbožeckém komunismu*, vydána 19. března 1937, v *KO* sv. č. 15 a opět Jan Pavel II. *Laborem Exercens* podtitul *O lidské práci* ze 14. září 1981, sv. č. 17.

⁶⁸³ Novéna je modlitba, která se modlí devět dní s jistým účelem. Modlitba je podle nějakého textu, každý den je trochu jiný. Existuje např. novéna k Duchu Svatému, k Panně Marii, K odevzdání atd. Navrátil tedy tiskl tyto malé knížky. Novéna k Panně Marii již byla zmíněna, dále např. Novéna k svatořečení Anežky české, sv. č. 16.

⁶⁸⁴ Duplictně byl otištěn text manželů Matýšových, který nejprve vyšel v *LB*, *KO*, r. II, 1989, č. 20, s. 18-19 a později jako svazek č. 18, *Filmy a sexuální výchova dětí*. V *Knihovně KO* vyšel i titul Prokopa Petra Siostrzonka, současného převora benediktinského kláštera na Břevnově, *Křesťanský pohled na manželství*. Sv. č. 20. Ani jeden z titulů *Knihovny KO* jsme bohužel neměli možnost prostudovat. Nemůžeme tedy více sdělit k jejich podobě.

⁶⁸⁵ Pavel Záleský, písemně 21. června 2012 a Radomír Malý, upřesnění 5. května 2012.

už to dostanou o dva měsíce později, tak už to nečtou, protože je to staré.⁶⁸⁶ Později také Kopřiva nabízel Navrátilovi přístup do redakce nového samizdatového časopisu *Velehrad*,⁶⁸⁷ ale ten odmítl, že bude pokračovat raději ve své práci a vydávat nadále *Křesťanské obzory*. Spolupráce se tak víceméně ukončila, jelikož *Velehrad* měl velké ambice a práce na něm Kopřivu i další redaktory plně zaměstnávala.

Poslední číslo, jež jsme měli k dispozici, neslo na titulní stránce datum 1. července 1990, v němž se šéfredaktor jménem redakce omlouvá za dvou měsíční odmlku. Ta byla způsobena, poprvé za dobu existence časopisu, nedostatkem papíru (!).⁶⁸⁸ Do té doby vycházel časopis téměř bez výjimky vždy k prvnímu a patnáctému kalendářnímu dne měsíce, a to i tehdy, když byl Navrátil v PL v Kroměříži. Tehdy měl tisk hlavně na starosti Pavel Záleský, kterému pomáhal i František Adamík, rovněž manželé Krumpholcovi, přátelé z Kroměříže a samozřejmě zmiňovaní olomoučtí vydavatelé samizdatu.

Červencové dvojčíslo se věnovalo obvyklým tématům, jenom místo perzekuce se pozornost zaměřila na první svobodné volby⁶⁸⁹ a nové poměry v republice. Dokonce vyšel i 21. svazek *Knihovny KO* čtrnáctistránková brožúrka Kathariny Zimmer: *Život před narozením*.⁶⁹⁰ Nic nenasvědčovalo tomu, že se časopis se svými věrnými čtenáři loučí. V roce 1990 se Navrátil aktivně zapojil do lidovecké politiky, dokonce kandidoval na předsedu strany, začaly vycházet nové časopisy s náboženskou tematikou a vydávat v malých podmínkách se již nevyplatilo. Mnozí z přispěvatelů se také začali veřejně angažovat a na psaní článků již neměli čas. Moravský aktivista se na krátko vrátil k postu šéfredaktora *Obzorů*, což byla spíše jen epizoda.

⁶⁸⁶ Rozhovor s Tomášem Kopřivou, 27. června 2011, přepis s. 4-5/19. Výraz *okolovat* je vypůjčen od Tomáše Kopřivy. Jindřich Suchánek, který tiskl před Kopřivou, nesledoval, ke kolika lidem se dotýčný exemplář dostal.

⁶⁸⁷ Časopis *Velehrad* založen 1989. Podíleli se na něm: Jindřich Suchánek, Tomáš Kopřiva, Tomáš Květák, Radomír Malý, Jiří Hanuš atd. Časopis pokračoval i po revoluci, ale pro neshody (s i hierarchií) byla jeho činnost ukončena. V souvislosti s Navrátilem zmiňuje *Velehrad* jenom Tomáš Kopřiva. 27. června 2011, přepis s. 4/19.

⁶⁸⁸ Předchozí KO, r. III, 1990, č. 9 je z 1. května 1990. Rodina Augustina Navrátila nepotvrdila, že by po červencovém čísle vyšlo další.

⁶⁸⁹ LB, KO, r. III, 1990, č. 10 – 11, uveřejnily tři pastýřské listy biskupů k volbám, z 13. května 1990 na svátek Panny Marie Fatimské, s. 1-2; oba následující jsou uvedeny bez datace, *Druhý pastýřský list českých a moravských biskupů k volbám*, s. 2-3; *Pastýřský list č. 3*, s. 4.

⁶⁹⁰ Tématu potratů se věnuje KO do posledního čísla. Např. Lucie Cekotová ze Zlína odpovídá na Mědílkův dopis z KO, r. III, 1990, č. 4, s. 11-12 o umělém přerušení těhotenství a vyzývá Navrátila, aby se chopil iniciativy (pro své zkušenosti) a pomohl uspořádat petici proti interrupci. Cekotová se domnívá, že era petic a samizdatů ještě neskončila. KO, r. III, 1990, č. 10 – 11, s. 9, LB.

10.2. Poslední léčebna

*Takže já jsem se s ním poprvé potkal v blázinci, v Kroměříži. To bylo velice zajímavé. Protože tam seděl u stolu, kolem sebe měl papíry, pod stolem psací stroj, v něm blána, kde právě ťukal Obzory.*⁶⁹¹

Přestože Navrátil musel nastoupit v červnu na dvoutýdenní pozorování do Olomouce, nezastavilo ho to v jeho plánech. Vyšlo první i druhé číslo *Křesťanských obzorů*, jak už bylo zmíněno a rodila se také idea nějaké formy sdružování katolických laiků. Podmínky na psychiatrické klinice byly mírnější, než na jaké byl Navrátil zvyklý např. z pozorování v Praze, čehož aktivista využil. Při povolených návštěvách diskutoval při procházkách o svých nápadech, případně nabíral sílu, již mu izolace ubírala, skrze konverzaci s přáteli Petr Fráňa poznamenává, že při návštěvě v Olomouci, ani později v Kroměříži, mu personál nekladl žádné překážky nebo podmínky, aby se mohl s přítelem setkat. Fráňa byl až překvapený, že lékaři či sestry nebyli evidentně na straně moci proti svému pacientovi, ale naopak mu v rámci omezených pomáhali.⁶⁹²

Posudek doktorů Marty Tiché a Bogdana Buzka z 25. července však příliš porozumění rolníkovi a jeho konání neprojevil. Na obligátní otázky soudu odpověděl asi tak, jak si Chmelík, Urbánek a Vavřík přáli⁶⁹³. Již popáté je Navrátilovi diagnostikována *paranoia kverulans*, již samozřejmě trpěl, když psal dopisy o Přemyslu Coufalovi i manželech Kořínkových. Jeho duševní stav vyžaduje ústavní léčbu. Jediná poznámka, jež se v Kroměříži možná nelíbila, bylo sdělení, že velkou většinu prostudovaných textů Augustina Navrátila nelze označit za projev duševního onemocnění. Nicméně tato informace byla spíše okrajová, jelikož hlavní důraz byl kladen na otevřené dopisy č. 4 a 5.⁶⁹⁴ Posudek vyvolal mezi přáteli nevoli, např. Vít Pelikán napsal oběma znalcům dopis, v němž se lékařů ptá *V čem se, prosím Vás, projevuje nemoc pana Navrátila? Netvrdím, že pan Navrátil je normální, to zdaleka ne!, ale je to výjimečný člověk vysokých kvalit, jaké běžně na ulici nepotkáte, dokáže se obětovat*

⁶⁹¹ Tomáš Kopriva, 27. června 2011, přepis s. 1/19.

⁶⁹² Petr Fráňa, 13. srpna 2011, přepis s. 2/9. Připomeňme, že dříve nemohl Navrátil s návštěvami, ani se svou ženou, zdravotní sestrou, chodit po areálu kroměřížské léčebny.

⁶⁹³ Tím nechceme říci, protože to nemůžeme s určitostí tvrdit, že by šlo o jasnou politickou objednávku, ačkoliv mezi řádky to bylo jasně čitelné. Spíše se domníváme, že lékaři neměli odvahu opustit stanovenou diagnózu. Zvláště když proti nim seděl člověk, který tak neúnavně sledoval práva svá i svých bližních v době, v níž si to dovolili jen silné charaktery, nebo opravdoví blázni.

⁶⁹⁴ Poslední strana posudku, jiné nejsou k dispozici, z 25. července 1988 se jmény Tichá a Buzek, Docent MUDr. Boris Mrňa, DrSc., vedoucí katedry psychiatrie LF UP a přednosta psychiatrické kliniky FN s P v Olomouci rovněž dokládá, že 29. června na poradě psychiatrů i psychologů byl Navrátil označen za nemocného. Neshody panovaly mezi psychology a psychiatry, zda se jedná zcela jasně o paranoii nebo těžkou psychopatii. Nakonec byla určena paranoia. Jak je patrné z této poznámky i z dřívějšího upozornění Eugena Vencovského a Jana Dobiáše, je velmi těžké v těchto případech určit diagnózu. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. I/8.

pro druhé bez vlastního prospěchu i za cenu osobního postihu a příkoří [...].⁶⁹⁵ Projevy solidarity však rozjetá kola nezastavily. Po posudku již stačilo uspořádat jedno soudní zasedání, v případě Navrátilova odvolání druhé a schválit jeho pobyt v léčebně. Než se tak stalo, byl rolník 9. srpna, uprostřed letních prací a kompletování *Křesťanských obzorů* předvolán na okresní prokuraturu a před zahájením výslechu mu bylo sděleno, že již nebude stíhán za útok na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odst. 2) trest. zákona. Posuzování únorového *Oznámení* bylo překvalifikováno na trestný čin pomluvy § 206 odst. c), za který hrozilo až roční odnětí svobody. Nesmíme zapomenout, že trestní stíhání se oficiálně netýkalo otevřených dopisů, ale reakce na článek z Kroměřížské jiskry. Obžalovaného tak mohlo čekat uzavřené oddělení i vězení. Navrátil k této změně poznamenal, že se žádného takového skutku nedopustil, na rozdíl od pana prokurátora a vyšetřovatele.⁶⁹⁶ Poté se vrátil do Lutopecen a pokračoval ve své rozdělané práci. Rovněž i kroměřížští zástupci práva.

Na 13. září bylo oznámeno veřejné zasedání soudu, na němž měl senát rozhodovat o možné přeměně ambulantního léčení na ústavní u obžalovaného. VONS předem o dni, místě a dokonce i konkrétní místnosti informoval,⁶⁹⁷ takže v září se v budově soudu sešlo množství přátel i sympatizantů. Svou podporu mu také písemně sdělil kardinál Tomášek.⁶⁹⁸ Navrátil stál v den konání soudu na chodbě obklopen přáteli a soudními znalci, kteří mu ještě rychle udělovali rady, jak se hájit. Živě s nimi debatoval, přestože za sebou měl náročné dny. 11. září byl v Praze na anglickém velvyslanectví a mimo hostitele se zde z diplomatického sboru setkal i s ruským, dánským i německým velvyslancem i se zástupci Charty 77. Poté odjel ihned do práce, kde jej navštívili dva lékaři z CSI, tj. Christian Solidarity International⁶⁹⁹ Markus Bourquin a Hans Kuhn. Lékaře doprovázel František Adamík, jenž

⁶⁹⁵ Dopis adresovaný lékařům Mrňovi, Tiché a Buzkovi z 9. září 1988 v Olomouci. Otištěno KO, r. I, 1988, č. 8-9, s. 50, LB Převážná část tohoto čísla se věnovala Navrátilově perzekuci, *Usnesení OS v Kroměříži o nařízení ústavní léčby*, s. 36-37; NAVRÁTIL Augustin, *Odůvodnění stížnosti*, s. 38-42; *Informace výboru na obranu A. Navrátila*, s. 43-44; ZÁLESKÝ, Fr., *Soud s Augustinem Navrátilem*, s. 45. S. 48-56 jsou dopisy Záleského, Kopřivy, Fráni, manželů Venkrbcových, Radomíra Malého soudům, GP, atd., odsuzující rozsudek a posudek na Navrátila.

⁶⁹⁶ LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/8, krt. 38.

⁶⁹⁷ Sdělení VONS č. 796 *Veřejné zasedání ve věci Augustina Navrátila* z 6. září 1988, otištěno v INFOCHu, r. 11, 1988, č. 16, s. 12-13. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. III/4, krt. 38. Dostupné rovněž http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/INFOCH_16_1988.pdf, [staženo 25. července 2012]

⁶⁹⁸ V době jeho pozorování kardinál napsal krátký vzkaz na svatě Petra a Pavla 1988, k soudu se konkrétně vyjadřoval další dopis 9. září 1988. Oba texty např. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/7, krt. 38. Pozdější text také LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/5, krt. 38.

⁶⁹⁹ Křesťanská mezinárodní solidarita je mezinárodní organizací pro obranu lidských práv, s důrazem na práva náboženská a lidskou důstojnost. Poskytuje podporu pronásledovaným křesťanům a humanitární pomoc obětem přírodních katastrof. Dnes působí i v ČR. Mateřská organizace Švýcarsko, kde byla 1977 založena. České stránky: <http://www.csi-cr.cz/index.php>, [staženo dne 25. července 2012] CSI rovněž vydávala zprávy

poskytl Švýcarům po dva dny zázemí u sebe doma. Původně se snažili promluvit s Navrátilem již o den dříve, ale zde zastihli jen jeho ženu, protože její muž byl na pražské recepci. Lékaři na základě rozhovoru z 12. září sepsali krátkou zprávu o duševním stavu hradlaře. Jediná negativa, jichž si všimli, byla únava po předešlém dnu, a že *jde o člověka s mimořádně pevnou vůlí, který je však očividně a zřetelně poznamenán těžkým psychiatrickým zatížením z poslední doby*. Bourquin i Kuhn se shodli na tom, že železničář je zcela zdravý a na svůj věk velmi pohotový a bystrý.⁷⁰⁰ Stejného výsledku se dobral i bývalý soudní znalec z Košic, Vladimír Komár, jenž Navrátila vyšetřoval po tři dny (10., 12 a 13 září). V závěru hodnotí stav Navrátila takto: *Situačná neuróza vyvolaná dlhodobou frustračnou zaťažovovu situáciou. Ináč je menovaný bez známok psychotického ochorenia. Umiestnenie menovaného v ústave vzhľadom na tieto skutočnosti je protizákonné a ide o trestný čin zbavenia osobnej slobody*. Komár by pochopil, kdyby optikou dnešních zákonů byly Navrátilovy dopisy nelegální. Pak by tedy měl být zavřen do vězení. Ale ochranná léčba je *nehorázne zneužívanie psychiatrie*.⁷⁰¹

K jejich názoru ale senát nepřihlédl, navzdory žádosti obviněného. Asi padesát přátel a známých se během soudu za vedení Františka Lízny modlilo a rozjívalo na chodbě,⁷⁰² protože do malé soudní síně bylo vpuštěno jen patnáct osob. Přednost byla dána švýcarským znalcům, italské novinářce a zahraničním pozorovatelům z velvyslanectví. Z americké ambasády se dostavil její druhý tajemní, Robert L. Norman, z pozice druhého tajemníka, Velkou Británii zastupovala tisková tajemnice ambasády, Patricie Holland a Pierre Guimod,

a o Navrátilovi informovala. Viz zabavená korespondence Navrátila během věznění v Bohunicích. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, složka zabavená korespondence.

⁷⁰⁰ Krátká zpráva uložena LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/7, krt. 38. Delší zpráva v němčině také LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/16, krt. 38. Augustina Navrátilová žádala 28. června 1988 OSN, komisi pro lidská práva a Mezinárodní světové psychiatrickou organizaci o nezaujaté psychiatrické vyšetření jejího manžela. Mezinárodní světová psych. org. se Navrátilové omluvila, že toto vyšetření nemůže provést, jelikož nemá své zástupce v ČSSR. Dopis Augustiny Navrátilové v KO, r. I, 1988, č. 3, s. 4-5, LB. Odpověď psychiatrů z 24. listopadu 1988 v KO, r. II, 1989, č. 4, s. II, LB.

⁷⁰¹ Celou zprávu dopsal Vladimír Komár 14. září 1988. Zpráva v pozůstalosti Anny Stránské i vydána v KO, r. I, 1988, č. 7, s. 35-6, LB. Sám Komár byl označen za duševně nemocného (již před zářím 1988). Důvodem byla neochota zneužívat psychiatrii v politických případech.

⁷⁰² Předseda senátu, jim modlitbu nezakázal, což Lízna považoval za velký pokrok, protože na mnoha soudech to bylo zakázáno, např. při jeho vlastním, nebo při soudu se slovenským katolickým vydavatelem samizdatu Ivanem Polanským, který byl za svou činnost v létě 1988 odsouzen ke čtyřem letům vězení. Více k Polanskému viz sdělení VONS (sdělení č. 767 z 18. května, 773 z 9. června, 789 z 24. srpna i 791 z 30. srpna) IOC (např. IOC, r. 9, 1988, č. 11, s. 11 atd.) i KO. Byl také ustaven Výbor na obranu Ivana Polanského, do něhož se jmenovitě i uvedením samizdatu (nepovinné), který daný jedinec tiskl, připisovali vydavatelé samizdatu. Augustin Navrátil i se ženou se stali členy. Pro mnohé znamenal tento podpis velké riziko. Viz INFOCH, r. 11, 1988, č. 20, s. 9-11.

prokonzul kanadské ambasády. Navzdory jejich přítomnosti přečetl předseda senátu, Urbánek, rozhodnutí o umístění šedesátiletého aktivisty do léčebny.⁷⁰³

V reakci na tento rozsudek vznikl okamžitě Výbor na obranu Augustina Navrátila, který jako svůj cíl určil sledovat celý případ a informovat domácí i zahraniční veřejnost o jeho průběhu. Mezi členy výboru byla zvučná jména osobností českého disentu Rudolf Battěk, Ján Čarnogurský, Bohumil Doležal, Ladislav Lis, Jan Litomiský, Václav Malý i Radomír Malý, František Mikloško, Radim Palouš, Jiří Pavlíček, Josef Plocek (!) a Ota Veverka. Již 15. byl Výbor přijat kardinálem Tomáškem, který jej zcela podpořil.⁷⁰⁴ Ale ani Výbor nepomohl 30. září při projednávání Navrátilovy stížnosti proti ústavní léčbě. Předseda senátu krajského soudu v Brně, JUDr. Vasil Fedorko, se nenechal zviklat a pobyt v Kroměříži potvrdil.⁷⁰⁵ Navrátil tedy aspoň žádal o odklad nástupu. Nechtěl odejít od rozdělané práce a nechat celé hospodářství na své ženě, rovněž s Pavlem i Františkem Záleskými, případně i Radomírem Malým⁷⁰⁶ konečně dodával konkrétní podobu své touze po nějakém seskupení laiků.

Nic jiného mu ale nezbývalo. Zažádal si o odklad kvůli sklizni řepy z 25. října na 12. listopad, ale prosbě nebylo vyhověno. Dostal tedy několikrát výzvu, ale nereagoval na ni. 28. října, ve státní svátek, když svážel řepu, si pro něj přijeli pracovníci léčebny. Nezastihli jej ale doma, proto se vrátili, i s Veřejnou bezpečností. Když otce odváděli, nedokázala se Pavla ubránit tomu, aby nezasáhla. Sdělila přítomným, že by se měli stydět, že odvázejí nevinného, zdravého člověka. A zda si to mohou srovnat se svým svědomím. Pak

⁷⁰³ Čtyři zprávy (dvě české, jedna slovenská a jedna sepsaná lékaři ze zahraničí) o průběhu tohoto soudu v LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/6, krt. 38. České reportáže otisknuté i KO, r. I, 1988, č. 8-9, F. Záleský s. 45-46 (již uvedeno), Heřman Chromý, 46-47. Chromý pomáhal Uhlovi s INFOChem. Jeho text *Hon na kacíře* i IOC, r. 9, 1988, č. 11, s. 11. A pod názvem *Když zločinci soudí spravedlivého* rovněž Studie č. 120, IV/1988, s. 473-4. LB, případně LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/15, krt. 38. Slovenská reportáž novinářky Márii Komárové, jež se také začala věnovat případu Přemysla Coufala, v pozůstalosti Anny Stránské i vytištěna KO, r. I, 1988, č. 7, s. 37-38. Její text otištěn i v *L'amitie franco-tchecoslovaque*, r. 39, únor 1989, č. 1, s. 3-4. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/17, krt. 38.

⁷⁰⁴ Sdělení VONS č. 798. z 15. září 1988, rovněž i informující i o průběhu soudu (odchyly od předešlých zpráv např. v počtu vpuštěných lidí do soudní síně – 13 aj.) U jména Jiří Pavlíček si nejsme jisti, zda nedošlo k chybě a nejde o Jana Pavlíčka. Josef Plocek je právník, za jehož přítomnosti směl Navrátil podle Bendy mluvit. Ve Výboru AN tak byli katoličtí aktivisté, chartisté i zástupce Demokratické iniciativy či HOS (Battěk připravoval program již od ledna, ale konečně potvrzeno až 7. října v Praze). Sdělení INFOCH, r. 11, 1988, č. 17, s. 2 i LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. III/5, krt. 38. INFOCH, r. 11, 1988, č. 20, s. 11-12 naopak uvádí, že Výbor vznikl už 11. září v Praze a uveřejňuje také úmysl Radomíra Malého a Tomáše Koprivy k uspořádání demonstrace v Olomouci, 11. prosince.

⁷⁰⁵ Sdělení VONS č. 832 ze 4. listopadu *Augustin Navrátil v psychiatrické léčebně*, LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. III/6, krt. 38, případně INFOCH, r. 11, 1988, č. 19, s. 15.

⁷⁰⁶ Augustin Navrátil uvádí Radomíra Malého jako jednoho ze zakládajících členů *Sdružení katolických laiků Pokoj na zemi*, ale sám Malý se vnímal spíše jako konzultant. Radomír Malý písemně 5. května 2012 Naopak Pavel Záleský i doktora Malého považoval za zakládajícího člena. Pavel Záleský písemně 21. června 2012. Jde tedy o ukázkou dezinterpretace mezi respondenty. Z článku MALÝ, Radomír, *Sdružení věřících laiků – proč?* KO, r. I, 1988, č. 10, s. 1-2 ale jasně vyplývá, že signoval úvodní prohlášení SKL a ačkoliv jej chápal jako volné, přesto se skrze něj mohou laici veřejně deklarovat jako organizovaní zástupci církve. Naopak Navrátil chtěl asi postupně *SKL* ve více organizované a hierarchizované podobě.

začala od otce odtahovat příslušníka VB. V tu chvíli se Navrátil raději nechal odvézt k sanitce. Nechtěl, aby byla dcera stíhaná za napadení veřejného činitele. Policista byl rozumný, žádné *napadení* nehlásil.⁷⁰⁷ Ve stejný den, při vzpomínce na 70. výročí vzniku Československa, se sešlo na Václavském náměstí několik tisíc lidí. StB zahájila preventivní akci, až sto čtyřicet demokratických aktivistů bylo zadrženo, přesto k pokojné demonstraci v centru Prahy došlo. Klidný však její průběh nebyl. Policie za pomoci pendreků a vodních děl rozehnala dav, zadržela přes sto občanů a s třemi desítkami bylo zahájeno trestní řízení. V ostatních městech byla účast nízká, např. v Brně asi čtyři sta občanů. Kulaté výročí tak moc oslavila svým zvláštním způsobem.

Léčebna se stala Navrátilovým domovem na dobu necelých čtyř měsíců. Režim měl v rámci možností volný, avšak stále platil zákaz procházek. Tak přijímal návštěvy, které se od minulého pobytu ještě zmnohonásobily, u *svého pracovního stolu* v jídelně. Ke starým přátelům se přidali noví. Z Olomouce dojížděli Pelikán, Fráňa i Kopřiva, který se na zářijovém soudu dohodl s Radomírem Malým, že budou Navrátila navštěvovat *na střídačku* po celou dobu léčení. Kopřiva se tak dostal do jakési redakční rady a donášel do léčebny informace a články. František Lízna, přítel a duchovní rádce rolníka byl sám vzat do vazby⁷⁰⁸ a do léčebny již přicházet nemohl. Naopak dvakrát za měsíc si k *šéfredaktorovu stolu* sedal k *redakční radě* Pavel Záleský. *Křesťanské obzory* vycházely pravidelně, jako kdyby se nic nedělo. Mnoho práce tak musel udělat Záleský sám. Navrátil mu předal dopisy, které mu přišly, příspěvky, zprávy, které mu předaly jiné návštěvy nebo je slyšel v rozhlase. Pak se dohodli na obsahu i konkrétním zařazení článků a mladší redaktor odjel vše zpracovat do tiskové podoby. Časově bylo velmi náročné připravit sám *venku* celé číslo, proto mu pomáhali přátelé, např. manželé Čechovy. Při kompletaci čísla se zapojily i děti.

Výhodou léčení bylo množství času, jež mohl vydavatel věnovat svému časopisu. Nemusel chodit do práce, takže napsal značné množství článků a zpráv. Byl tedy v omezené míře spokojený.⁷⁰⁹ Kupodivu jej personál nechal pracovat v jídelně na psacím stroji, tukat články na blány a pomáhat aspoň takto Záleskému. Věnoval se také nové myšlence organizovaného laického sdružení. Důležité po celou dobu bylo i vědomí, že přátelé, ale i svět na něj stále myslí. Ti, kteří mohli, jej navštěvovali, z celého světa dostával dopisy. Měsíčně

⁷⁰⁷ Tuto příhodu zde vyprávíme z několika důvodů. Nechoťta moci ustoupit, případně Navrátilův odpor nastoupit do léčebny, tím posledním je *oprava*. Pavla Říhová líčila tento zážitek v dokumentu *Nebýt blázen*, 10. minuta. Režie jej však pojala mnohem drastičtěji, a proto zde odvození do léčebny popisujeme tak, jak se událo. Pavla Říhová, písemně 10. července 2012.

⁷⁰⁸ Sdělení VONS, č. 831 ze 4. listopadu 1988. INFOCH, r. 11, 1988, č. 19, s. 15

⁷⁰⁹ Tomáš Kopřiva, 27. června 2011, přepis 1/19. Samozřejmě by raději byl Navrátil doma se svou rodinou. Ale měl opět čas na své myšlenky, a když mu v léčebně nezakázali psát na stroji, bylo to i velmi plodné období.

rozlepoval v léčebně ne desítky nebo stovky, ale tisícovky obálek a z nich vytahoval krátké pozdravy, přísliby modliteb i delší dopisy vyjadřující obdiv jeho pravdivosti a statečnosti. Mnozí mu také telefonovali, sám telefon použít nesměl. Kopřiva s Malým mu vyprávěli o demonstraci v Olomouci, během níž lidé požadovali Navrátilovo propuštění z léčebny. Pro autora největší petiční akce byla také jedna taková zorganizována. Požadavek byl stále jeden a týž, aby bylo moravskému aktivistovi umožněno vrátit se ke svým blízkým. Podpisové archy měli signatáři posílat na adresy Václava i Radomíra Malých, Oty Veverky, Rudolfa Battěka, Františka Mikloška i Martina Kvapila. Petice vycházela z okruhu Výboru na obranu Augustina Navrátila i moravských přátel.⁷¹⁰

Přeměnu ústavního léčení na ambulantní nakonec podnítli sami lékaři z PL. VONS tak mohl oznámit, že JUDr. Urbánek návrhu vyhověl a 9. února 1989 rozhodl o přeměně ústavní léčby na ústavní. Navrátil byl na propustku uvolněn domů, rodina ale ještě napjatě očekávala, jak se rozhodne prokurátor, jenž si nechal zákonnou lhůtu na rozmyšlenou. Rolník se už nikdy do léčebny nevrátil. Ne snad proto, že by se stáhl do ústraní, ale protože rok 1989 začal Palachovým týdnem, přes petici *Několik vět*, kterou podepsala i Hana Zagorová, směřoval k tolik touženému svatořečení Anežky České a zakončen byl volbou nového československého prezidenta. Zákony byly upraveny, pobuřování bylo vypuštěno z trestných činů a činnost moravského aktivisty přestala být nelegální a nikdo ji už nevnímal jako projev *paranoidního chování*. Naopak byla výrazem pozitivního společenského jednání, k němuž byl každý občan vyzýván a podněcován.

10.3 Sdružení katolických laiků – téměř zakázaná aktivita

V říjnu 1988 Navrátil společně s Pavlem Záleským vyhlásili vznik nového subjektu v katolickém prostředí, *Sdružení katolických laiků – Pokoj na zemi*. Název byl odvozen od encykliky Jana XXIII., v československém prostředí dehonestované zneužitím jejího jména pro kolaborující hnutí kněží *Pacem in terris*. Navrátil chtěl tento papežův text očistit, stejně tak i využít státní rétoriky neustále propagující mírovou činnost a vlastně již jednou povolený název. Spoléhal na to, že pokud může existovat *PiT*, obtížně by se zakazovala jeho laicko-česká verze. Režim se ale už od svých počátků soustředil na potírání všech laických projektů. Nejznámější i nejdrtivější byly procesy v padesátých letech s původní Katolickou

⁷¹⁰ Několic archů v LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/8, krt. 38. Jsou to převážně podpisy z Hradce Králové. Výzva k podpisování LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/8 a IV/9, krt. 38.

akcí, jež byla organizovaným laickým apoštolátem a v Čechách i Slovensku měla velmi aktivní členy.⁷¹¹

Po několika proměnách⁷¹² vznikl dvanáctibodový program *Sdružení*.⁷¹³ Sám zakladatel za hlavní úkoly *SKL* považoval propagaci a pomoc v průběhu *Desetiletí duchovní obnovy*. Taktéž mělo mít návaznost na 31 bodovou petici, laici měli u orgánů důsledně prosazovat postupné plnění všech jejích položek, vše ve spolupráci s pražským metropolitou. Organizační struktura a oficiální hlavička měly pomoci sebevědomí laikům při jejich jednání s úřady. Rovněž mělo nahrazovat jinou možnost veřejného projevu, a to členství v ČSL. Strana v rámci své existence v Národní frontě nevzbuzovala důvěru a toto měla být přijatelná eventualita. Členem mohl být každý muž a žena starší osmnácti let ztotožněných s peticí i DDO. Zárukou pro váhající bylo požehnání kardinála *SKL*. Z Navrátilovy podstaty přirozeně vycházelo, že *SKL* bylo povoleno Tomáškem, jako všechno, co moravský aktivista považoval za důležité.

Myšlenka *SKL* se měla šířit prostřednictvím *Křesťanských obzorů*, což se také dělo. V čísle deset našli odbíratelé sedm článků o novém sdružení.⁷¹⁴ Vysvětlovala se např. zamýšlená struktura *SKL*. Základní jednotkou mělo být farní sdružení katolických laiků, kteří si měli ze svých členů zvolit farní radu. Její předseda se měl stát zástupcem farnosti ve výboru děkanátu a dále pokračoval stejný princip až k diecézním a dvěma arcidiecézním výborům (jeden za Čechy a jeden za Moravu). Pokud by se dařilo to stejné uskutečnit i na Slovensku, hlavní by byl celostátní výbor. Přihlášky do sdružení laiků byly rozesílány jako součást *KO* i samostatně.

Na Slovensku se však farní rady ani nestihly začít ustavovat a v Čechách už se proti celé záležitosti postavila skupina pražských laiků, jež prezentovala své názory i v *IOC*.⁷¹⁵ Žádali Navrátila, aby svou aktivitu zastavil. Prosbu či nařízení podepsali Micheala Freiová,

⁷¹¹ Ke Katolické akci, jejím osobnostem i procesům více VAŠKO, Václav, *Dům na skále III*, Kostelní Vydří 2008, s. 77-106. O pražské Rodině 107-118, menší procesy s Katolickou akcí s. 119-136. Procesy se slovenskou Rodinou s. 137-152. Rodina byla centrem Katolické akce. Zapojeno bylo mnoho lidí, velká část z nich byla aktivní i po návratu z vězení, např. Vladimír Jukl a Silvester Krčméry byli jedněmi z organizátorů *Svíčkové demonstrace, Velkého pátku*.

⁷¹² Jeden z návrhů uložen LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/9, krt. 38. Obsahuje 10 bodů.

⁷¹³ Program i prohlášení kardinála viz příloha č. 9.

⁷¹⁴ Byly uveřejněny body (nesystematické stránkování v *KO*) s. III, *Oznámení* Ministerstvu vnitra o založení tohoto sdružení z 18. října 1988 (s. IV) stejné oznámení i LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. II/9, krt. 38, *Organizační struktura SKL „Pokoj na zemi“*, s. V, *Sdružení věřících laiků – proč?* s. 1-2 autor Radomír Malý; ZÁLESKÝ, František, *Máme něco dělat? Nebo raději počkat?* s 3, ZÁLESKÝ, František, *SKL – proč?* s. 4, v obou člancích vyzývá k aktivitě a upozorňuje, že laici potřebují organizaci, aby se všude neukazovali jen kněží z *PiT*.

⁷¹⁵ *IOC*, r. 10, 1989, č. 3, s. 13-14, LB Odmítnutí *SKL* již článek *Otazníky kolem SKL*, *IOC*, r. 10, 1989, č. 2, s. 2-3, LB

Josef Plocek, Bohumil Svoboda, Václav Malý i Václav Benda. Např. upozorňují na to, že činnost *SKL* by musela schválit podle církevního práva biskupská konference, která u nás neexistuje.⁷¹⁶ Také jim vadí vyloučení mládeže, protože členství je věkově omezeno. A o mladé jde Praze především. A jak se mají k celé záležitosti postavit tajní kněží a řeholníci? Mají se tvářit jako laici? Zde dokonce mluví o *kádrově denunciačním faktoru*. V napojení na církevní struktury vidí narušení některých, třeba i neoficiálních vazeb. Někteří z pražských signatářů si také promluvili s Tomáškem. Ten pod optikou jejich kritiky prosí 30. prosince 1988 propagátory *SKL*, aby svou činnost pozastavili, než se všechny problémy uspokojivě vyřeší. Na jejich stranu se nakonec přidal i Radomír Malý. V IOC otiskl dva dopisy. Jeden směřoval ke kardinálovi s poděkováním za jeho podporu proti pražským výhradám. Dále mu sděluje, že k programu, jenž netvořil, má také připomínky. *SKL* sám nepropagoval, ač mu byl zpočátku sympatický, proto mu kardinálova prosba k zmrazení aktivit nečiní problémy. Druhý dopis byl odeslán o tři dny později, 6. ledna 1989, do kroměřížské léčebny. Prosí Navrátila, aby nadále v *SKL* nepokračoval, jak má evidentně v úmyslu⁷¹⁷. Není to prohra. Udělal toho již dost, a pokud se vše má stát, tak to jistě bude povoleno.⁷¹⁸

Zda se Praha obávala jen živelnosti, která by mohla vést k excesům, nebo šlo o otázku Praha versus mimopražští, nemůžeme pravdivě zodpovědět. Tomáš Kopřiva k celé záležitosti dodává, že měl mnoho přátel i v Praze a jelikož se dostal i do okruhu připravující i *DDO*, mohl tak přímo na místě konzultovat pražské výhrady, s nimiž nakonec souhlasil. Rovněž připouští, že dokud kontakty na Prahu neměl, cítil více rivalitu mezi hlavním městem a Moravou.⁷¹⁹

Pro Navrátila bylo jistě těžké vzdát se své myšlenky. Zvláště když věděl, že v mnoha státech je praktikovaná. Nebyl snad ještě ten pravý čas. *Dnes* již většina farností má své farní, ekonomické nebo pastorační rady, aby společně s knězem spravovali farnost a spolupodíleli se na jejím chodu. Vše je odvislé také od osobnosti duchovního i velikosti a společenství farnosti. Jistou náhradou za *SKL* byla *Katolická unie lidských práv*, občanská iniciativa

⁷¹⁶ Ta ale neexistovala až do listopadu 1989, protože moc nepovolila tuto proměnu Sboru ordinářů na *Biskupskou konferenci* požadovanou v novém *CIC*. V podzemních podmínkách by tak nemohla vzniknout ale téměř žádná aktivita.

⁷¹⁷ Malý zmiňuje, že *za mnou byl Tomáš a říkal mi, že v tom chcete pokračovat*. S největší pravděpodobností se jedná o Tomáše Kopřivu. Je možná i varianta, že to byl i Tomáš Květák. Ani jeden z nich si dnes již nevzpomíná.

⁷¹⁸ Dopisy IOC, r. 10, 1989, č. 2, s. 5-7. Malý zde ve větě pokud se to má stát – naráží na Boží vůli, podle níž se snažil jednat i Navrátil. IOC opět LB.

⁷¹⁹ Tomáš Kopřiva, 27. června 2011, přepis s. 8/19.

s užším zaměřením na lidská práva. Pavel Záleský již členem nebyl⁷²⁰, Navrátil se angažoval z léčebny. Tomáš Kopřiva a Radomír Malý uspořádali jedinou větší akci jménem této aktivity, modlitební shromáždění na Den lidských práv, jež se stala demonstrací za náboženské svobody a propuštění Augustina Navrátila. Jindřich Suchánek dokonce zmiňuje, že tato demonstrace bylo první velké veřejné protirežimní shromáždění v Olomouci.⁷²¹ V roce 1989 se objevovalo velké množství společenských hnutí a sdružení, které měly větší dosah i byly více slyšet i vidět. *Katolická unie lidských práv, KULP*, se nestihla ani rozvinout a už pomalu mizela do ztracena.

⁷²⁰ Naopak byl členem *ISO – Iniciativy sociální obrany*. K založení mělo dojít v bytě Dany Němcové, ale všichni byli odvezeni StB. Někteří byli zavezeni na okrsek SNB, Mírové náměstí. Zde Jiřina Šiklová navrhla založit *ISO* přímo před očima policie. *ISO* mělo podporovat rodiny uvězněných. Pavel Záleský, písemně 21. června 2012. O zásahu proti *ISO* sdělení VONS č. 823 z 11. října 1988. INFOCH, r. 11, 1988, č. 19, s. 11.

⁷²¹ Jindřich Suchánek, 13. srpna 2011, přepis s. 9/15.

11. Podpora

Solidarita, to je úžasný slovo a úžasně lidem pomáhá. Lidem trpícím, lidem pronásledovaným. Sám jsem to zažil na vlastní kůži. Jestliže se ne tisíce, ale statisíce, snad miliony lidí za mě modlí, to člověk tak pocítuje, že se v těch nejhorších podmínkách doslova vznáší. V těch nejtěžších podmínkách, když jsem byl, tak jsem pocítoval takovou spokojenost, jakou jsem nikdy nepocítoval v normálním v normálním, klidném životě.⁷²²

Pro někoho může být toto Navrátilovo vyznání a poděkování za projevenou pomoc a podporu v těžkých chvílích vůči němu i jeho rodině, důkazem jeho nenormálnosti. Psychologové však jistě dosvědčí pozitivní důsledky pomoci v krizových situacích a z křesťanského hlediska je toto vyjádření zcela pochopitelné. Vždyť i dnes vedle Amnesty International existuje množství organizací, které posílají nejen petice a dopisy jako AI, ale rovněž se za vězně svědomí, oběti násilí atd. modlí, slouží mše, vykonávají posty.

Když sepsal ve vesničce Lutopecny svou první petici, sotva tušil, že bude otisknuta až v Římě i že za ni bude poslán do psychiatrické léčebny. Postupem let už přestával být neznámým rolníkem, ale i díky VONSu a Studiím se jeho případem začaly zabývat další a další organizace a zprávy o perzekucích se dostávaly k většímu počtu čtenářů. O každém zásahu proti Navrátilovi se dozvěděli rovněž posluchači Svobodné Evropy i Hlasu Ameriky. Po roce 1985 se hradlařovo jméno stalo známějším i v Československu a po 31 bodové petici bylo už těžké nezaslechnout něco o moravském katolíkově. Ohlas přicházel postupně, stejně jako gradovala Navrátilova činnost.

Když byl v listopadu 1985 odvezen do brněnských Bohunic, zabavili mu vyšetřovatelé dvacet pozdravů ze zahraničí, od dětí i dospělých.⁷²³ Někteří mu přáli pěkné Vánoce, jiní věděli, že měl narozeniny, další slibovali podporu v modlitbě. V roce 1988 mu už do léčebny přicházely stovky pozdravů denně. Svůj podíl na tom měla československá exilová periodika,

⁷²² Augustin Navrátil v *Portrétu katolíka*, 1991, 29 minuta.

⁷²³ Vyšetřovatele samozřejmě zajímalo, co je obsahem oněch pozdravů, najali si tedy znalce-tlumočníka, Josefa Tvrdoně, který pohledy i pozdravy z francouzštiny, angličtiny a němčiny přeložil. Tlumočník byl přibrán až 9. července 1986 vyšetřovatelem Skálou. Viz ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, VS-ČSV 345/19-85. Překlady následují ve složce *Dokumentace*. Tlumočník za svou činnost získal 240 korun. Všechny pozdravy byly posílány do Lutopecen a zadrženy na poště.

jejichž jména jsme již zmínili. Patřili k nim Londýnské listy⁷²⁴, České slovo⁷²⁵, Vídeňské svobodné listy⁷²⁶ či slovanský Biuletyn informacyjny⁷²⁷. Ze slovenského Horizontu jsme už citovali při popisu petiční akce. Zprávy o Navrátilovi také archivovala Služba vzdělávání Keston College.⁷²⁸

Velký význam měli i zahraniční pozorovatelé a novináři, protože mohli ovlivnit více než exilové hlasy pohled svých vlád na československou lidsko-právní problematiku. Amnesty International sledovala československé dění již od samého počátku svého vzniku. V květnu 1961 chtěl britský právník Peter Benenson upozornit na zapomenuté politické vězně svědomí. Na základě snahy o apolitičnost a univerzalitu vybral šest osob z celého světa, které se daly právně klasifikovat jako vězni pro své přesvědčení. Mezi nimi byl i pražský arcibiskup Josef Beran, jenž byl již dvanáctým rokem v internaci a nesměl vykonávat své pastýřské poslání. Když Benenson uveřejnil jejich příběhy, považoval celou akci v podstatě za ukončenou. Ohlas byl ale tak velký, že už v roce 1962 bylo v sedmi zemích sedmdesát skupin, jež hájily přes dvě stovky vězňů. V tomtéž roce se také uskutečnily dvě první výzkumné mise a to do Ghany a Československa, za Beranem.⁷²⁹ Zpravodaj Amnesty International, Newsletter, nezapomněl ani na Navrátila.⁷³⁰ Rovněž v angličtině vycházel i KNS Newsdesk, jenž se po celý rok věnoval podávání zpráv o autorovi 31 bodové petice. Už 17. března 1988 informuje, že Navrátil je obviněným z trestného činu, pak následují

⁷²⁴ ČEŘOVSKÝ, I., *Životopis katolického aktivisty a autora Petice moravských katolíků o 31 bodech*, Londýnské listy, 1988, č. 7-8, červenec a srpen, s. 10-14. HODIL, Z., *Soudní jednání s Augustinem Navrátilem*, tamtéž, č. 9, září, 1988, s. 13. Uloženo v LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/14, krt. 38. Londýnské listy, Zpravodaj Naardenského hnutí, měsíčník od r. 1977. Hnutí Čechů a Slováků usilující mimo svou vlast o znovunastolení lidských práv v ČSSR.

⁷²⁵ Navrátilovi se věnovaly nejméně tři články: *Perzekuce*, r. 34, č. 3, březen 1988, s. 3, *Případ Augustina Navrátila*, č. 11, 1988, a *Výbory na obranu Augustina Navrátila*, č. 12, prosinec 1988, s. 2. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/20, krt. 38.

⁷²⁶ Článek *Už 200 000 podpisů*, r. 43, č. 9-10, 3. března 1988, s. 2. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/21, krt. 38.

⁷²⁷ PROBOŠTOVÁ, Drahuše, *Za kulisami 31 punktów*, č. 10-11-12, 15. prosince 1988, s. 4-5.

⁷²⁸ Keston Institute byl založen 1969 jako hlas němých a sledoval (a sleduje) situaci věřících ve Východní Evropě v SSSR. KNS Desk publikoval Keston News Service. The Keston Archive je dnes uložen na Baylor University v Dallasu, dostupný na www.baylor.edu/kestoncenter. Tuto informaci nám poskytl písemně John Hanks z Keston Institute. Některé články, které jsou věnovány českým disidentům, viz LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/8, krt. 38.

⁷²⁹ TOMEK, Prokop, *Amnesty International a ČSSR*, s. 47-80 in (ed.) PAŽOUT, Jaroslav, *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989*, sborník grantového projektu, č. 1/2007, Libri prohibiti, Praha 2007.

⁷³⁰ Např. článek o zásahu proti moravským katolíkům, *Czechoslovakia religious believers arrested*. March 1986, p. 7. LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. IV/4, krt. 37.

zprávy o pozorování v Olomouci, nástup do léčebny i zásah v Olomouci, ale sleduje osudy Kořínkových, zlínských Němce a Dudra, Františka Lízny, Michala Mrtvého atd.⁷³¹

Ve Francii aktivně dodával zprávy o vývoji situace v Československu i hradlaři L'Amitié Franco-tchécoslovaque⁷³². K dopisům, jež propojily Navrátila až s francouzským prezidentem skrze Václava Havla i L'Amitié se vyjádříme podrobněji. François Mitterand, se na počátku prosince 1988 chystal navštívit Československo. Václav Havel jej v dopise z 29. listopadu nabádá, aby neuvěřil úsměvům vládnoucí garnitury. Lidská práva nerespektují, natož *perestrojku* a *glasnost'*. Ve vězení zemřel Pavel Wonka,⁷³³ Ivan Magor Jirous⁷³⁴ a další byli zavřeni za to, že vyjádřili své rozhořčení z Wonkovy smrti. Za rozšiřování literatury je ve vězení Ivan Polanský, Petr Cibulka nebo Dušan Skála.⁷³⁵ Výslovně je také jmenován i autor petice i s jejím signatářským úspěchem. Na závěr Havel doufá, že francouzský prezident nestvrdí svou návštěvou správnost komunistického systému, což by si přáli jeho představitelé, ale naopak že nebude mlčet k tomu, co se v Československu děje.⁷³⁶

Mitterand se 8. prosince sešel s Jakešem, Husákem i Adamcem. Když Husákovi sdělil, že hodlá mluvit se zástupci disentu, prezident mu jen odpověděl, že jeho věcí, s kým se setká ve volném čase, jen jej prosil, aby se nešel s tváří Pražského jara, Dubčekem. 9. prosince na francouzském velvyslanectví seděli u snídaně s francouzským prezidentem, ministrem zahraničí Rolandem Dumasem i velvyslancem Jacquesem Humannem Rudolf Battěk, Václav Havel, Václav Malý, Jiří Dientsbier, Miloš Hájek, Ladislav Lis, Petr Uhl a Karel Srp. Čtenář

⁷³¹ 12 článků uloženo v LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/18, krt. 38. Neuvádíme je pro jejich rozsáhlost. Katalog VONS je dostupný: http://libpro.cts.cuni.cz/vons_katalog_20080321.pdf, [staženo 26. července 1012].

⁷³² Čtyři články r. 39, č. 1, únor 1989, s. 2-4 jsou uloženy LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/17, krt. 38. YVON, Lacaze (člen vedení L'a f-tch) Dopis francouzskému prezidentu F. Mitterandovi o perzekuci v ČSSR a konkrétně zmíněn AN, s 2, Návrh rezoluce Evropskému parlamentu odsuzující perzekuci v ČSSR i vůči Navrátilovi s. 2-3; již zmíněná reportáž Marie Komárové z 13. září 1988, s. 3-4, Informace o zákroku při demonstraci za Augustina Navrátila a informace o jeho případu, s. 4.

⁷³³ Případ Pavla Wonky získal velkou publicitu i proto, že byl posledním komunistickým vězňem, jenž zemřel ve vězení (dle dostupných informací). Wonka (1953-1988) antikomunista, obhájce lidských práv, člen Jazzové sekce. Ačkoliv při soudu nebyl schopen ani stát, byl odsouzen na pět měsíců. Jeho pohřeb 6. května ve Vrchlabí se proměnil v tichou demonstraci proti režimu, s účastí asi dvou tisíc lidí. O Wonkovi psaly i *Křesťanské obzory*, např. LB, KO, r. II, 1989, č. 11. JÜPTNEROVÁ, Hana, *K výročí smrti Pavla Wonky*, s. 22. Jüptnerová byla řečnicí na Wonkově pohřbu. O pohřeb se zajímal SPVC, Východní Čechy. 11. Května poslali do Prahy průběh pohřbu. Vyjmenovávají, kterým akcím se podařilo zabránit, např. tiskové konferenci Charty 77 v ČBCE (Českobratrská církev evangelická) ve Vrchlabí, naopak na hřbitově promluvila Vlasta Chramostová (s popisem bývalá herečka), Stanislav Devátý, Václav Malý a HJ. Také byla např. na rakev umístěna trnová koruna z ostnatého drátu. Více NA, fond SPVC, karta 20.

⁷³⁴ Ivan Martin Magor Jirous (1944-2011), básník, publicista, výtvarný kritik, tvůrčí duch českého undergroundu. Před rokem 1989 pětkrát vězňem. Po revoluci získal Cenu Jaroslava Seiferta a Cenu Toma Stopparda, britského dramatika britského původu.

⁷³⁵ K Petru Cibulkovi i Dušanu Skálovi např. SOUKUPOVÁ, Jana, *Nepoddajní. Aneb nešlo to jinak*. Brno 2010. *Petr Cibulka – Matku ze seznamů Cibulka vyškrtil*, s. 69-75; *Dušan Skála – Hosta platil i odseděl*, s. 119-125.

⁷³⁶ Dopis francouzskému prezidentu Mitterandovi. Dostupný např. archiv Knihovny Václava Havla. [Kontrolováno naposledy 27. července 2012.]

Havlova dopisu vyjadřoval obdiv Dubčekovi, zajímal se o politickou situaci v zemi i o politické vězně. Mitterand navazoval na tradici setkávání západních státníků s opozicí, ale byl první hlava státu, jež se k tomu odhodlala. Spolkový kancléř Kohl se v lednu sešel *jen* s Tomáškem. V září 1990 se na ambasádě při Mitterandově návštěvě snídaně opakovala ve stejném složení. Jen u stolu neseděli disidenti, ale dva prezidenti, ministři (za Československo Jiří Dientsbier jako ministr zahraničí) atd.⁷³⁷ Návštěvu sledovali i Francouzi. Po Palachově týdnu 1989 napsal člen výboru spolku L'Amitié franco-tchécoslovaque, Yvon Lacaze Mitterandovi dopis připomínající, že země opustila v Mnichově Československo. Nyní si to již nesmí dovolit. Je potřeba zasáhnout, zvláště ve prospěch nevinných obětí. Konkrétně Lacaze žádá ve prospěch Augustina Navrátila, umístěného od 28. října 1988 v psychiatrické léčebně. Československá vláda brutálním potlačením Palachovských manifestací dokázala, že demokratizace je pro ni cizí slovo. Pisatel tedy prosí adresáta listu, aby Navrátilovi pomohl, protože vlastní stát to neudělá, naopak mu jen přitěžuje. L'Amitié se také zapojila, skrze Lacaze do práce na návrhu rezoluce Evropskému parlamentu. V návrhu se konstatuje, že československé úřady pokračují v politice hrubého porušování základních lidských a občanských práv. Jmenovitě se opět dotýká katolického aktivisty, Augustina Navrátila.⁷³⁸ Evropský parlament byl o tomto případu informován také přes strýce Víta Pelikána.⁷³⁹

La psychiatrie au service d'une mafie je text chartistky Lenky Škrabánkové o psychiatrii v Československu věnovaný Navrátilovi a Kořínkovým. Když v roce 1983 probíhal ve Vídni kongres psychiatrů, dostaly se právě tyto oběti české psychiatrie na pořad diskuse. Asociace sovětských neurologů a psychiatrů a stejně tak i československá, nedokázaly adekvátně odpovědět na otázky zneužití.⁷⁴⁰ Z křesťanských organizací se na něj upozorňovali a modlili se např. Christians against religious (C. A. R. P.). Tato periodika a sdružení pak své čtenáře vyzývala k protestům u prezidenta ČSSR a podpoře manželů Navrátilových formou dopisů. Sepisovala se také objednání či svědectví, sbírali materiály.

⁷³⁷ Informace o snídani na ambasádě jsme čerpali z článku TŮMA, Oldřich, *Snídaně s Mitterandem. Setkávání disidentů se západoevropskými státníky*, Dějiny a současnost, r. 30, 2008, č. 2, s. 33-35. Dostupné rovněž v archivu měsíčníku, <http://dejiny.nln.cz/archiv/2008/2/snidane-s-mitterandem->, [staženo dne 27. července 2012]. Mitterand se brzy také sešel s Andrejem Sacharovem a Lechem Wałęseou. Snad již v roce 1988 kladla Francie základy své pozice v tomto středoevropském a východoevropském prostoru, jako rovnováhu SRN a USA.

⁷³⁸ Dopis z 24. ledna 1989 česky i francouzsky v pozůstalosti Anny Stránské. Francouzsky také vyšel v L'Amitié franco-tchécoslovaque, r. 39, č. 1, únor 1989, s. 2 společně s rezolucí Evropskému parlamentu s. 2-3, viz poznámka 732. Návrh rezoluce, v češtině, opět v pozůstalosti Stránské. Texty poslala 1. března 1989 Navrátilovi, aby věděl, jak se ve Francii snaží mu pomoci v těžké situaci.

⁷³⁹ Vít Pelikán písemně 13. června 2012.

⁷⁴⁰ ŠKRABANKOVÁ, Lenka, *La psychiatrie au service d'une mafie*, La Nouvelle Alternative, č. 1, duben 1986, s. 59-60. Přeloženo do češtiny Marií Benákovou. Z pozůstalosti Anny Stránské.

V Libri prohibiti je např. zachována zpráva doktora Hanni Mach-Gaensslena, jenž v dopise M. Veutheymu posílá zprávu o perzekuci Navrátila i Polanského s konvolutem dokumentů *Augustin Navrátil. Opfer des Missbrauchs der Psychiatrie zu politischen Zwecken in der ČSSR*. Opět se zde setkáváme s Navrátilovým věcným popisem léčebny v Bohnicích, můžeme si přečíst zprávu švýcarských psychiatrů i jejich zápis z cesty do Československa a jejich dojem ze soudu, 13. září 1988.⁷⁴¹

V zahraničí se za lutopecenského aktivistu brala také česká exulantka, již několikrát jmenovaná dcera pražského architekta a politického vězně Jaroslava Cuhry, Anna Stránská. Po okupaci emigrovala s manželem a dvěma dětmi do Francie. Usadili se v Paříži. Pomáhala jim i Česká katolická misie. Rodině Stránských se podařilo ve Francii, nové vlasti, usadit. Ačkoliv z Československa odešli, nenechali zemi za zády, naopak se zajímali o osudy perzekuovaných. Společně s Helenou Havlíčkovou byla Stránská zaujata příběhem pronásledovaného katolíka z Moravy. Mezi Lutopecnami a Paříží se začaly vyměňovat dopisy a zásilky, první byly z roku 1983. Stránská chtěla, aby jí Navrátil posílal dokumentaci svých případů, za účelem účinnější apelace na francouzské úřady i psychiatry. Snažila se také, aby o Navrátilovi psala francouzská periodika, případně články schraňovala od jiných.

U psychiatrů se nedařilo vždy. Z dochované korespondence je evidentní, že ne každý chtěl pomoci, případně Navrátila jenom na základě dopisů považoval opravdu za nemocného, či aspoň *paranoika* připomínajícího.⁷⁴² Přicházely ale i úspěchy. Skupina lékařů z hnutí A. C. A. T. (či ACAT), hnutí křesťanů odmítající mučení a trest smrti⁷⁴³ posílala v roce 1986 dopisy řediteli kroměřížské léčebny, Křístkovi i primáři Blatňákovi, někteří i Věře Kodešové.⁷⁴⁴ Z lékařů ještě do Kroměříže i Lutopecen psal Pierre Galimard, jenž si dopisoval Navrátilem i jeho ženou a to podobu několika let.⁷⁴⁵ Stránská byla také ve spojení s čestným předsedou

⁷⁴¹ O soudu rovněž článek *In „klinik“ interniert. Religiöser Aktivist in der ČSSR* v Aargauer Tagblatt, 16. září 1988. LB, fond VONS, inv. č. 225, sg. IV/16, krt. 38.

⁷⁴² Dopis doktora Béquarta ze 13. dubna 1986 sice odmítá systém československé psychiatrie a možnost doživotně někoho umístit do léčebny, avšak Navrátil mu evokuje paranoidní rysy, takže není dobrý pro zahájení boje za depolitizaci psychiatrie. Přeložila Marie Benáková.

⁷⁴³ ACAT (l'action des chrétiens pour l'abolition de la torture) založeno 1974 v diecézním domě ve Versailles, čtyřiceti lidmi z různých církví. Využívají techniky a zkušenosti Amnesty International a hnutí je nezávislé na církevní hierarchii. Následovalo založení FICAT – mezinárodní federace proti mučení. ACAT má poradní statut u OSN a je schválen Radou Evropy. Svou pobočku má i v ČR. České oficiální stránky, <http://www.acat.ecn.cz/index.html>, [staženo 26. července 2012].

⁷⁴⁴ V dopisech Anně Stránské z 23. září 1986 a bez datace, od paní Henriette Lavoine. Lavoine zastupovala v korespondenci ACAT. Jeden z lékařů ACAT rovněž Stránské napsal a o celý případ se i nadále chtěl zajímat. Také chtěl adresu do Lutopecen, aby mohl psát paní Navrátilové. Bohužel i tento dopis bez datace a podpisu. Dopis z 10. října 1986 informuje o korespondenci Věře Kodešové. Bohužel opět bez podpisu. Přeložila Marie Benáková, přepsal Mgr. Martin Klečácký.

⁷⁴⁵ Odpověď Navrátila na Galimardův dopis. 16. června 1986. Navrátil vysvětluje důvody svého držení na uzavřeném oddělení a posílá adresy na Kodešovou a Görtlera. Český originál není dochován, Stránská přeložila

L'Amitié Franco-tchécoslovaque, Julesem Mochem. Ten Galimardovi nedůvěřoval. Nebyl uveden v ročence lékařů, v dopisech pro StB téměř potvrdil diagnózu *paranoiu kverulans*, pro množství dopisů (ty dostal od Stránské) a ani na oficiálních papírech nemá uvedeno, že by byl doktorem psychiatrie.⁷⁴⁶ Stránská si začala od Galimarda udržovat odstup⁷⁴⁷, ale ten se nadále angažoval, takže spolupráce i nadále pokračovala. A moravský aktivista za ni byl velmi vděčný, stejně tak i za podporu doktora Surea⁷⁴⁸

Stránská se na Navrátilův podnět začala také zajímat o případ rodiny Kořínkových. Většina informací pocházela od katolíka z Lutopecen. O české psychiatrii si dopisovala i s Janem Tesařem, který projevuje své sympatie k Navrátilovi. Na jaře 1986 obdržel historik několik dopisů od lidí, kteří na vlastní kůži zažili léčení, ačkoliv byli zdraví. Jejich reakce v něm vyvolali otázku, zda *to celá rodina Navrátilova nehraje*.⁷⁴⁹ Pisatel z Mnichova, Tesařovi totiž 23. dubna sděluje, že má z důvěryhodných moravských zdrojů, že Navrátil chtěl celou dobu raději léčení než vězení, protože Valdice nebo Ostrov nad Ohří by pro něj byly v jeho věku náročné.⁷⁵⁰ K tomu je nutné poznamenat, že Navrátil léčení nikdy nechtěl. Nicméně Tesař se nakonec rozhodl Navrátila i nadále podporovat. Je potřeba pokračovat v kampani, vždyť rodina i režim s tím jistě počítají a je nutné upoutat pozornost. Naopak kampaň odmítali Kořínkovi, což jim dle Tesaře jedině škodilo.⁷⁵¹ Dokonce se bojí, že budou *umučeni*.⁷⁵²

Navrátil byl Stránské vděčný za veškerou její pomoc, i tu, již zprostředkovala. V roce jí 1986 sděluje, že dostali s manželkou snad tisíc dopisů z celého světa, i z Indie, Austrálie a Nového Zélandu. Mnoho dopisů bylo z Rakouska, NSR, Švýcarska, Anglie, Belgie, nejvíce z Holandska. Protože předpokládá, že většina pisatelů se o něm dozvěděla díky sdělovacím prostředkům, žádá Stránskou, zda by jim jeho jménem nepoděkovala a rovněž by si přál zveřejnění jeho vděku všem, kteří na něj myslí a za něj se modlí. *Můj osud je však stále*

dopis z češtiny pro doktora. Do češtiny opět přeložila Marie Benáková. Dopis Galimarda ve francouzštině 13. prosince 1986 reagující na psaní Navrátilové z 2. prosince 1988. Navrátilová popisuje, v jakých podmínkách žije její manžel v léčebně, udává adresy na ředitele léčebny, Vladimíra Mikulu, primáře uzavřeného oddělení Václava Klímu. Rovněž je možné psát prezidentovi či na další orgány.

⁷⁴⁶ Dopis z 10. července 1986. Přeložila Marie Benáková.

⁷⁴⁷ Patrné v dopise Galimarda z 10. října 1986, v němž se diví, že tak dlouho nedostal žádné zprávy. Přeložila Marie Benáková.

⁷⁴⁸ Poslední strana dopisu bez datace. Navrátilův rukopis. Osobní dopis Anně Stránské.

⁷⁴⁹ Dopis Tesaře Stránské z Paříže 25. dubna 1986. Pozůstalost Anny Stránské. Je patrné, jak nemožnost přímého kontaktu přináší otázky. Když se Tesař s Navrátillem setkal poprvé, nepochyboval, že Moravan potřebuje a chce pomoci a léčení odmítá.

⁷⁵⁰ Dopis v pozůstalosti Anny Stránské. Autor dopisu není uveden záměrně, Tesař ho Stránské nesdělil záměrně.

⁷⁵¹ Dopis z 25. dubna 1986.

⁷⁵² Dopis Tesaře Stránské 6. května 1986. V doušce dodává, že by proti Kodešové nic nepodnikal. Pokud neodejde z psychiatrie, bude muset stále volit mezi menším a větším zlem...

nejistý, a proto kdyby ti, kteří mohou, stále na mne také vzpomněli ve svých modlitbách jako dosud.⁷⁵³ Měl pravdu, v roce 1986 ještě příběh o pronásledování StB a léčebnách neskončil.

Stránská překládala do francouzštiny sdělení VONSu, rovněž některé Navrátilovy texty⁷⁵⁴ Snad největším úspěchem bylo otisknutí článku v *Sélection du Reader's Digest*. Novinář Rudolph Chelminski sepsal velice dobře informovaný článek o Navrátilovi, kterého taktéž v dubnu 1988 navštívil v Lutopecnách. Chelminski ve zkratce popisuje všechny důležité hradlařovy aktivity, úlohu ve 31 bodové petici popisuje jako *dějinnou*. Vrací setaké k roku 1970, v němž Kroměříž získala své družební město ve Francii, Châteaudun. V roce 1986 se francouzská delegace na své výslovné přání a díky informovanosti svého kněze Guerineaua setkala s *paranoikem* přímo v léčebně. *Závěr* shrnuje Navrátilův postoj ke svému boji za pravdu i reakce vlády na ni nyní ocitujeme. *Na otázku nemá-li strach, že ho znovu zavřou* [za dopis č. 21 o Bratislavě, který dal i zahraničnímu novináři], *odpověděl po krátké váhavosti* »*Za svou činnost zde podléhám vězení, ale strach nemám, jsem v rukou Božích.*« *Tím jsem tedy nabyl jistoty, kde je základ celé této záležitosti: Není to Augustin Navrátil, kdo má strach, je to v l á d a. Vláda má strach nejenom z tohoto muže, ale ze stotisíců průměrných občan, které jeho příklad elektrisoval.*⁷⁵⁵ Fotografie usmívajícího se železničáře se dostala na pulty trafik a už nejen věřící nebo angažovaní mohli zjistit, že za železnou oponou je stále ještě není kdysi slibovaný ráj na zemi.

V září 1988 se Československu vytvořil Výbor na obranu Augustina Navrátila, jenž sepsal petici za propuštění svého *klienta* a rovněž uspořádal demonstraci, jejímiž hlavními pořadateli byl Radomír Malý a Tomáš Kopřiva. Oba Navrátilovi přátelé informovali čtenáře *KO* o jeho situaci. Ztotožňují zápas za jeho propuštění se zápasem za dosažení svobody Církve i za lidská práva. Vyzývali ordináře, aby všemi možnými prostředky, jež mají k dispozici, reagovali na křivdu, která se stala jedné z jejich ovečce. Obrací se na kněze, aby o Navrátilovi mluvili ve svých kázáních. Na závěr žádají křesťany všech vyznání a lidi dobré vůle, aby psali dopisy na odpovědné orgány.⁷⁵⁶ V čísle 11, z 15. listopadu 1988, opět Malý s Kopřivou oznamují, že v neděli 11. prosince, den po povoleném pražském setkání

⁷⁵³ V pozůstalosti jen konec dopisu. Z textu odhadujeme, že byl napsán po propuštění z léčebny.

⁷⁵⁴ Nejrozsáhlejší (27. stran na stroji) byla stížnost ze 4. května 1986 na držení v léčebně adresovaná primáři Blaťákoví. Stránská překlad poslala např. Heleně Havličkové, doktoru Sureauovi, Henriette Lavine. Navrátil poslal doktoru Sureauovi 15 dokumentů ze srpna až září 1986, jež Stránská snad také překládala. Jistě jim sepsala anotace.

⁷⁵⁵ CHELMINSKI, RUDOPH, *Avec la foi pour seule arme*, 16F, Novembre 1988, n. 501, p. 137-141. Citace je z poslední strany. Stránská má ve své pozůstalosti originální vydání časopisu, překlad článku do češtiny a dopisy s redakcí z prosince 1988.

⁷⁵⁶ KO, r. I, 1988, č. 10, s. 28. Článek, *SOS na obranu Augustina Navrátila*, LB

na Škroupově náměstí⁷⁵⁷, se uskuteční modlitba za Augustina Navrátila. Oproti Svíčkové bratislavské demonstraci mají účastníci s sebou přinést kříž. Ve 12 hodin na náměstí Míru u sloupu Nejsvětější trojice nejprve setrvávají v patnáctiminutové meditaci, pak měla následovat modlitba Otčenáš, cyrilometodějský zpěv *Bože, cos ráčil* a státní hymna.⁷⁵⁸ Demonstrace se uskutečnila a jak jsme již napsali, dle Jindřicha Suchánka to byla první větší veřejná protirežimní demonstrace v Olomouci.⁷⁵⁹ Oba organizátoři byli zatčeni. Snad aby se příliš nahlas nemodlili, byli zadrženi i manželé Mrtví, Vít Pelikán, Jaroslav Kouřil, Jiří Štencel z Litovle i Pavel Vokoun a inženýr Roch z Prahy. Pavel Záleský byl odnesen šesti muži z náměstí. Městský rozhlas zakazoval srocování. Přesto se asi 2 000 lidí v poledne začalo modlit. Meditace byla zkrácena na pět minut, zbytek vyplnily písně a modlitby. Martin Kvapil setkání ukončil a vyzval přítomné, aby se pokojně rozešli a nezavdali policii příčinu zasáhnout.⁷⁶⁰

Výbor na obranu lutopecenského katolíka našel své následovníky i v zahraničí. Z dopisu Jeho Eminenci kardinálu Simonisovi v Utrechtu vyplývá, že skupina katolíků vytvořila v této souvislosti v Belgii s vědomím kardinála Daneelse výbor na podporu československých křesťanů. Kromě modliteb a dopisů Navrátilovi sepisují petici adresovanou Jakešovi. Podobná akce už proběhla v létě ve Švýcarsku. A nyní, v prosinci 1988, chtějí i čeští katolíci usídlení v Holandsku se svými tuzemskými přáteli vytvořit obdobný výbor. Proto kněz Jan Verner žádá požehnání či pomoc od kardinála Simonise.⁷⁶¹

Tolik z nám dosud zjištěných akcí na podporu moravského katolíka, hradlaře i rolníka, jenž se snažil vždy naslouchat hlasu svého svědomí. Pro něj i jeho rodinu bylo vědomí, že nejsou zapomenuti, že se o jejich osud zajímají stovky lidí, velkou posilou. Velkou roli hrálo i konfesijní vyznání moravského aktivisty. Mnohé z dopisů a pozdravů byly napsány křesťany projevující podporu bratrovi, bez ohledu na příslušnost k církvi. Kapitulu ukončíme pozdravem z Rakouska, jenž byl zabaven a uložen do spisu. *Milý pane Navrátilu! Chtěli bychom Vám sdělit, že my křesťané na Západě na Vás nezapomínáme. Kéž Vám Bůh dá sílu snášet to šikanování. Zdravíme Vás v lásce s Pánem, Elisabeth Haller-Karner.*⁷⁶²

⁷⁵⁷ Nezávislé iniciativy připravily pětibodový rezoluci a jedním bodem bylo i plnění 31 bodové petice. Navrátil to reflektuje v článku, *Rok 1988 skončil. Jak dál v roce 1989*, KO, r. II, 1989, č. 1, s. 10-11, LB.

⁷⁵⁸ KO, r. I, 1988, č. 11, s. 1. *Modlitba a oběť za Augustina Navrátila*, LB

⁷⁵⁹ Přepokládáme však, že nějaká demonstrační setkání mohla proběhnout 21. srpna a 28. října 1988.

⁷⁶⁰ Tkm, *Den Páně 11. 12. 1988 v Olomouci*, KO, r. I, 1988, č. 13, s. 10, LB.

⁷⁶¹ Dopis v pozůstalosti Anny Stránské.

⁷⁶² Originál pohledu z Vídně bez datace. ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, složka zabavená korespondence. Překlad ve spise, proveden Tvrdoněm, *Dokumentace*.

12. Poslední rok

*Zdá se, že následující rok 1989 bude rokem rozhodujícím a to v různých oblastech našeho života, včetně oblasti náboženské. Vše bude v pohybu. Připravuje se např. nová Ústava, přičemž ti členové z řad katolíků, kteří jsou v komisi pro její přípravu, nejsou zárukou, že budou zájmy věřících občanů spolehlivě prosazovány.*⁷⁶³

Když Navrátil definitivně opouštěl areál léčebny, stál před soudem Václav Havel,⁷⁶⁴ jenž Mitterandovi připomínal osud katolíka z Lutopecen. Nyní to byl dramatik, kdo zakoušel vymoženosti socialistického zřízení. Zda hradlař konkrétně podpořil obviněné z Palachova týdne, jsme nedohledali. Ale nadále tiskl *KO*, v nichž se často zmiňoval o těch, vůči nimž zasáhla moc.

V roce 1989 nadále tiskl i psal a stále nepolevoval v myšlence *SKL*. 4. února se Navrátilovi podařilo získat opětovný kardinálův souhlas k uskutečňování jeho laických aktivit. *V záležitosti Sdružení katolických laiků – Pokoj na zemi prohlašuji, že nyní je období přihlašování členů do tohoto Sdružení. Ustanovení tohoto Sdružení se vyhlásí v blízké budoucnosti církevní autoritou.*⁷⁶⁵ Praha však nadále celou záležitost bojkotovala a snažila se k tomu přimět i českého primase. Negativní postoj pražských disidentů mnohé znejistil a diskuse o *SKL* a jeho ne/oprávněném místě v českém konfesijním prostoru se v *KO* objevuje po celou jeho existenci. Ačkoliv měla myšlenka také mnoho příznivců,⁷⁶⁶ celkový pohled na laické sdružení se u většiny nezměnil. Navrátil sám v listopadu 1989 k záležitosti podotýká, že Tomášek si přál, aby se hlavní představitelé sporu sešli v Praze a v jednotě vše vyřešili. Praha prý odmítla. [...] *a tito pak založili nebo vstoupili do různých občanských demokratických nezávislých iniciativ různého zaměření. Přejeme jim, aby v nich šířili*

⁷⁶³ NAVRÁTIL, Augustin, *Rok 1988 skončil. Jak dál v roce 1989*; *KO*, r. II, 1989, č. 1, s. 10-11, LB. Psáno 26. prosince 1988. Navrátil psal tento text ještě v léčebně. V roce 1990, v článku téhož jména, přiznává, že příchod demokracie a nového prezidenta nečekal. LB, *KO*, r. III, 1990, č. 1-2, s. 4.

⁷⁶⁴ Václav Havel byl 21. února 1989 odsouzen k 9 měsícům odnětí svobody, později změněno na 8, nakonec propuštěn v květnu, ale v roce 1989 ještě jednou zatčen. O únorovém odsouzení sdělení VONS č. 940 z 6. března. INFOCH, r. 12, 1989, č. 5, s. 12. Havel byl souzen za účast na Palachově týdnu. Na jeho podporu vznikl Kruh nezávislé inteligence. Ve stejné zprávě informace, že k dvanácti měsícům nepodmíněně odsouzen i Ota Veverka, člen Výboru na obranu Augustina Navrátila. Solidarita tak mohla pokračovat, recipročně.

⁷⁶⁵ NAVRÁTIL, Augustin, *Ke třem výročím, jež si připomínáme*, *KO*, r. II, 1989, č. 4, s. 3-4, LB.

⁷⁶⁶ Např. *KO*, II, 1989, č. 13, s. 10 Marie Šitková a (J. Č.) rozhodně pro *SKL*, rovněž *KO*, II, 1989, č. 19, s. 18–19, (V. R.)

co nejvíce křesťanské zásady v praxi.⁷⁶⁷ Moravský katolík své místo viděl v práci pro církev. Nezapojoval se do žádného z nových hnutí,⁷⁶⁸ soustředil se jen na náboženskou činnost, podporu DDO. Demonstrace však sledoval, na některé i jezdil do Prahy,⁷⁶⁹ v KO se věnoval i *Několika větám*⁷⁷⁰ a v listopadu se zapojil do budování OF v Kroměříži.

I představitel římskokatolické církve, Tomášek, věnoval pozornost veřejnému dění, ale jako primas se k němu i vyjadřoval. 20. ledna poslal dopis předsedovi vlády ČSSR, Adamcovi, v němž vítal československou účast na schůzkách Konference a bezpečnosti v Evropě ve Vídni i radost ze závěrečných dokumentů, jež byly přijaty. Ovšem postup státních orgánů proti protestujícím během Palachova týdne zcela odporoval vídeňské schůzce. Adamcovu odpověď schválilo 27. ledna ÚV KSČ a druhý den otisklo věrné Rudé právo s poznámkou, že Adamec napsal kardinálovi již 24. Samozřejmě Tomáškův dopis se k veřejnosti oficiálně nedostal. Ale čtenáři komunistického plátku byli předsedou vlády ujišťováni, že urychleně nastupuje proces demokratizace a kdo sympatizuje s demonstranty, ten se hluboce mylí, neb to jsou živly. Tomášek je poznámkou redakce vylíčen jako člověk dvou tváří, který vládě slibuje konstruktivní dialog a potají štvře západní média proti Československu.⁷⁷¹ I přes tuto zkušenost psal kardinál své dopisy zastávající se všech občanů i věřících dál.

Tomášek jako hlava ordinářského sboru žil i církevními událostmi. DDO úspěšně pokračovalo, probíhaly poutě, např. v Brně 20. května. Na programu promluvil i Tomáš Halík, stále ještě z pozice místopředsedy Výboru DDO a laika. Své kněžství zveřejnil až po roce 1989.⁷⁷² České diecéze litoměřická a olomoucká arcidiecéze se po dalších jednáních Vatikánu s Prahou mohly radovat z nových biskupů Josefa Koukla a Františka Vaňáka. Jejich svěcení a uvedení do úřadu byly již toužebně očekávané.⁷⁷³ Vše ale směřovalo

⁷⁶⁷ NAVRÁTIL, Augustin, *Ke třem výročím, jež si připomínáme*, KO, r. II, 1989, č. 4, s. 3-4, LB. V textu *Rok 1989 skončil, jak dál v roce 1990*, KO, r. III, 1990, č. 1-2, s. 4-5, LB píše, že laici by měli kněžím a biskupům nyní mnoho pomáhat, hlavně členové SKL by měli jít příkladem. SKL nebylo tedy zakázáno, ale živořilo.

⁷⁶⁸ Demokratická iniciativa (1987), HOS (1988), Nezávislé mírové sdružení ani navazující Mírový klub Johna Lenonna či Českých dětí. I když jejich monarchistická myšlenka by mu snad byla blízká pro eventuálně nové postavení Moravy, k němuž inklinoval.

⁷⁶⁹ Augustina Navrátilová písemně 13. ledna 2008.

⁷⁷⁰ NAVRÁTIL, Augustin, *Výzva k urychlení zásadních změn s otištěním Několic vět*, LB, KO, r. II, 1989, č. 13, příloha *Křesťanská solidarita*, s. I.

⁷⁷¹ Odpověď na Tomáškův dopis podepsaný Adamcem a poznámka redakce pod titulkem, *Jednota náboženských svobod a občanské společnosti*, Rudé právo, r. 64, č. 24, sobota 28. ledna 1989, s. 1-2.

⁷⁷² Klement Maria Dvořák Hofbauer (1751-1820). Svatý redemptorista, který ovlivnil Vídeňský kongres či ve Varšavě založil první dívčí průmyslovou školu v Evropě. Hlavní patron Vídně a spolupatron Varšavy byl svatořečen 1909. O této pouti např. JANDOUREK, Jan, *Ptal jsem se cest*. Praha 1997, s. 153. Promluva *Evangelium musí být nové*, kterou v Brně přednesl, vyšla jako příloha IOC, r. 10, 1989, č. 6, s. 1-9, LB.

⁷⁷³ Mons. Prof. Thdr. Josef Koukl (1926-2010) jako litoměřický sídelní biskup v českých zemích mimo Tomáška první po čtyřiceti letech v této funkci. Před svěcením vykonával funkci spirituála, duchovního doprovázejícího,

k větší slavnosti, na kterou česká církev čekala stovky let. Papež měl ve svatopetrské bazilice kanonizovat 12. listopadu Anežku Českou, s níž byla spjatá pověst, že až ona bude svatořečena, v Čechách mír, blahobyt a pokoj. I rolník z Lutopecen se chtěl slavnosti, kterou připravovaly dvě komise v Čechách i v Římě, účastnit. A protože se stále mluvilo o demokratizaci, pokoušel se během roku vyjet i na poutní místa do Rakouska do Francie. Všechny žádosti byly odmítnuty. I přes několikerý urgence a stížnosti. Do zaplněné baziliky snad s devíti tisíci českými poutníky se nakonec na obřad podívaly jen paní Navrátilová s dcerou Pavlou. Jejich manželovi a otci bylo oznámeno, že *Vaše cesta do ciziny není v souladu se státními zájmy*. Navrátil byl z této odpovědi rozčilen – jak může stát ohrozit jeho účast na bohoslužbě?⁷⁷⁴ Do Říma se však nepodíval a s papežem se setkal po roce 1990.⁷⁷⁵ Mohl si však zapnout televizi a vše sledovat alespoň na dálku, což byla v českém prostředí příjemná změna. Komunistický režim chápal, že kanonizace je událost gigantických rozměrů a celý svět se dívá nejen na Vatikán, ale pozoruje, jak se zachová Praha. Ustoupil tedy v povolení cesty mnoha poutníků do Věčného města, ale disidenty nepustil. Navrátil pro ty, kteří stejně jako on nemohli do Říma, otiskl v *KO* dojmy poutníků. Věřící ve spojení svatořečení a Sametové revoluce spatřovali propojení, které je patrné až do dnes.⁷⁷⁶

Než se Tomášek vrátil z Říma, došlo 17. listopadu na Národní třídě k setkání policejního kordonu a demonstrantů s *holýma rukama*. Události nabíraly rychlost, 19. listopadu v Činoherním klubu vzniklo *Občanské fórum*, v němž se sjednotili všichni, kdo usilovali o změnu režimu. Po návratu primase z Itálie, otiskly *Katolické noviny* jeho prohlášení *Všemu lidu Československa: Nesmíte mlčet ve chvíli, kdy jste se sjednotili k mohutnému protestu proti bezpráví páchanému na nás po čtyři desetiletí. Není možné mít důvěru k takovému vedení státu, které není ochotné mluvit pravdu*. Redakce se s jeho

v litoměřickém semináři. Jméno Mons. ThDr. Františka Vaňáka (1916-1991) se v jednáních o nových biskupech objevovalo již od roku 1967. Vaňák do Olomouce nastoupil jako administrátor, arcibiskupské svěcení nebylo státem dovoleno. Ján Sokol byl na Slovensku naopak z funkce administrátora *povýšen* na arcibiskupa, prvního na Slovensku. Srov. např. BALÍK, Stanislav, - HANUŠ, Jirí, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007 s. 61-62. Tuto událost samozřejmě zaznamenaly i *KO*. *Noví biskupové*, *KO*, r. II, 1989, č. 15, s. 4, LB.

⁷⁷⁴ Ukázka korespondence s úřady otištěna v *KO*, r. II, 1989, č. 21, s. 29-30. Lutopecny 29. září 1989 *Odvolání* na Odbor pasů a víz KS SNB v Brně prostřednictvím OS SNB v Kroměříži proti rozhodnutí z 25. září. Z 5. října je *Žádost* o přezkoumání postupu a rozhodnutí oddělení pasů a víz v Kroměříži z 5. a 18. července, rovněž z 25. září. 17. října obdržel Navrátil z GP, Správy pasů a víz FMV informaci, že je provádění šetření jeho podnětu.

⁷⁷⁵ Navrátil byl v dubnu 1990 na Velehradě při návštěvě papeže Jana Pavla II. na mši, existuje fotografie, na níž přijímá eucharistii od Jana Pavla II. Rovněž existují fotografie při setkání v 1990 Praze a při audienci v Římě.

⁷⁷⁶ EVA, *Ze svatořečení Anežky v Římě*. *KO*, r. II, 1989, č. 23, s. 6. I tato autorka vidí v Anežce mocnou přímluvkyni, která národu pomohla ke svobodě. ŠITKOVÁ, Marie, *Dar svaté Anežky*, *KO*, r. II, 1989, č. 24, příloha *Křesťanská solidarita*, s. IV-V, LB.

Reportáž československé televize s krátkým rozhovorem s kardinálem po kanonizaci natočená v bazilice svatého Petra. Dostupná na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10266819072-vypravej/ve-stopach-doby/1989/doslo-ke-svatoreceni-anezky-ceske/>, [staženo 27. července 2012].

provoláním ztotožnila.⁷⁷⁷ V sobotu, 25., se konala v pražské katedrále děkovná bohoslužba za svatořečení Anežky. I při této příležitosti kardinál zopakoval své vyjádření o vládě lži, dokonce se zmínil o hrozící ekologické katastrofě, pokud nedojde ke změně. K demonstrujícím pronesl, že stojí na jejich straně. Po této mši probíhala na Letné demonstrace pořádaná OF. Protirežimní hesla skandoval milión občanů.

Hesla se rychle měnila ve skutečnost. Nezávislá iniciativa Most zprostředkovala jednání mezi OF a Adamcem, 27. proběhla dvouhodinová generální stávka, v prosinci byly navrhovány nové vlády, lidmi odmítané pro přílišnou moc komunistů. Tři dny po abdikaci Adamce (7.), byla jmenována nova vláda v čele s Mariánem Čalfou, abdikoval i Husák (10.) a vše směřovalo k slavnostnímu zasedání Federálního shromáždění ČSSR na Pražském hradě, na němž byl Václav Havel, disident a dramatik, jednohlasně zvolen prezidentem.

Navrátil, pokud to bylo možné, jezdil do Prahy. V Kroměříži pomáhal založit OF⁷⁷⁸ i jeho náboženskou sekci, jejíž prohlášení slibovalo nápravu dosavadního úzu socialistické společnosti. V některých bodech se prohlášení prolínalo s 31 bodovou peticí.⁷⁷⁹ V posledním čísle *KO* roku se vrací k sedmi bodům OF: právo; politický systém; zahraniční politika; národní hospodářství; sociální spravedlnost; životní prostředí a kultura. Absence řešení vztahu církve a státu moravského katolíka, který se věnoval celý život upozorňování na úpravu církevního postavení, nemile překvapilo. Protože nebyl jediný věřící, jemuž chyběl příslib řešení v této oblasti, zatelefonoval Václavu Malému a otázala se jej na postoj OF. Malý poznamenal, že se na tuto otázku zapomnělo, ale že se vše napraví. Navrátil také nesouhlasil s návrhem nové Ústavy, kterou OF předložilo. Jakožto Moravan se domníval, že v rámci federálního uspořádání, je třeba pamatovat i na začlenění země Moravskoslezské. S tím samozřejmě koresponduje i úprava státního znaku.⁷⁸⁰

⁷⁷⁷ Citováno podle PAULAS, Jan – ŠEBEK, Jaroslav, *Katolické noviny 1949 – 1989*, Praha 2009, Katolický týdeník, s. 240. *Všemu lidu Československa*, 49/1989, 21. listopadu 1989.

⁷⁷⁸ Augustina Navrátilová, písemně 13. ledna 2008. Sám Navrátil, *Úvaze nad současnou vnitropolitickou situací a zamyšlení nad jejím budoucím vývojem z hlediska křesťanů katolíků* kritizuje, že OF ve svých sedmi programových zásadách z 26. listopadu neřeší vztah církve a státu. *KO*, r. II, 1989, č. 23, příloha *Křesťanská solidarita*, s. VII, LB.

⁷⁷⁹ *Prohlášení náboženské sekce OF v Kroměříži*, *KO*, r. II, 1989, č. 23, Příloha *Křesťanská solidarita*, s. III-IV, LB. Např. umožnit věřícím učitelům výkon jejich povolání, zajistit docházení kněží do nemocnic a zaopatřovat je, aby byly znovu povoleny řehole atd. Otisknuto s poznámkou, že materiál byl volně zpracován na základě společných dialogů zástupců církví římskokatolické, evangelické a československé husitské.

⁷⁸⁰ NAVRÁTIL, Augustin, *O programových zásadách občanského (sic) fóra, o návrhu nové ústavy (sic) a o vztahu církve ke státu*, *KO*, r. II, 1989, č. 24, příloha *Křesťanská solidarita*, s. XIII-XIV, LB. Sic u ústavy je také z důvodu nejednotnosti velkého a malého písmene v celém textu. V roce 1999 dodává, že rovněž do Prahy telefonoval a nabízel OF své služby. Bylo mu řečeno, ať se angažuje v Kroměříži a Prahu přenechá jiným. Srov. otevřený dopis Quo vadis KDU-ČSL? z roku 1999. Dostupný též na http://www.cibulka.com/noviny/nn2001/nn03_2001/obsah/15.htm, [dostupnost kontrolována 28. července 2012.]

Jako bývalý lidovec sledoval i tzv. *Obrodný proud* v ČSL, ale Bartončíkovo jméno, jenž se v *Obrodném proudu* angažoval, v něm vzbuzovaly spíše negativní konotace. Přesto když staré vedení v čele s Josefem Andršem⁷⁸¹ a Zbyněkem Žalmanem⁷⁸² v noci z 27. na 28. listopad odstoupilo a byl zvolen nový ústřední výbor v čele s muži *Obrodného proudu*, Bartončíkem na postu předsedy a Bohumilem Svobodou⁷⁸³ jako prvním místopředsedou, otiskl *Programové prohlášení Československé strany lidové v Křesťanských obzorech*.⁷⁸⁴ Když se ale začaly šířit zprávy, že v Praze byla založena další křesťanská strana, Křesťanskodemokratická strana, v čele s Václavem Bendou,⁷⁸⁵ podpořil Navrátil stávající ČSL. *Protože se mi nezdálo správné, aby spolu soupeřily dvě křesťanské politické strany, zeptal jsem se Otce kardinála Tomáška na jeho osobní názor. Ten mi potvrdil, že vznik nové křesťanskodemokratické strany nepovažuje za správný. Sám ovšem ví, i díky vlastním zkušenostem, že ČSL je strana, která potřebuje očistu. Na druhé straně nutno vidět, že v aparátu ČSL a v některých výborech ČSL na všech stupních stále ještě působí funkcionáři, jejichž jednání bylo v rozporu z (sic) křesťanskými zásadami a pokud neodejdou ze svých funkcí, budou brzdou, která odradí od vstupu do ČSL především mladým věřícím. Je třeba, aby byla z ÚV ČSL vydána naléhavá zpráva – výzva – aby tito zkompromitovaní*

⁷⁸¹ JUDr. Josef Andrš (1932), původním povoláním textilní dělník. 1970-1977 dálkově vystudoval Právnickou fakultu UK v Praze. V ČSL od 1951. Přes různé funkce se propracoval až 1973 do Prahy. 1977-1989 ústředním tajemníkem ČSL, 1976-90 poslanec SN FS. V lednu 1990 rezignoval na poslanecký mandát, který po něm převzal Josef Lux.

⁷⁸² Zbyněk Žalman (1920-2005), úředník a politik. Členem ČSL od 1945, do normalizace žádná funkce. Od 1971-1986 poslanec ČNR a 1980-1986 i místopředseda ČNR, 1986-1989 poslancem SL FS. Od 1972 i funkce v ČSL, 1981-1989 předseda strany. Nucen rezignovat.

⁷⁸³ PhDr. Bohumil Svoboda (1924) český katolický filmový pracovník (asistent režie či pomocný režisér), politik, spisovatel, publicista. Spolupracovník kardinála Tomáška. V rámci filmu šest měsíců v Texasu. Členem strany od 1945, od 1985 iniciátor *Obrodného proudu*. S Bohumilem Svobodou jsme se již setkali při odmítnutí SKL, např. v kapitole deset.

⁷⁸⁴ KO, r. II, 1989, č. 23, příloha *Křesťanská solidarita*, s. V-VI, LB. Mezi těmi, kteří prohlášení vydali, byli i Bohumil Severus i Bartončík.

⁷⁸⁵ Křesťansko-demokratická strana (KDS) byla založena v prosinci 1989, ministrem vnitra zaregistrovaná koncem ledna 1990. Šlo o malý, konzervativní, pravicový subjekt. Na sjezdu v březnu byl zvolen Václav Benda předsedou a místopředsedou doc. MUDr. Zdeněk Susa (1942) evangelický kazatel, nakladatel a poutník. 1992-2002 členem Rady Československého rozhlasu. Politiku brzy zanechal. První volby 1990 ve spojení s ČSL, Svobodnou rolnickou stranou, Sdružením československých podnikatelů, Moravským občanským mírovým hnutím a Klubem seniorů jako Křesťanská a demokratická unie. Kvůli Bartončíkově aféře, minimální úspěch, ačkoliv prvotní prognózy byly pro KDU příznivé. Po zvolení Josefa Luxe do čela ČSL rozpory a KDS si založila v ČNR vlastní poslanecký klub. Na sjezdu 1993 novým předsedou Ivan Pilip. KDS se 1996 sloučila s ODS. Vnímat počátky KDS již v letech 50., kdy někteří bývalí členové ČSL přemýšleli o vytvoření nové křesťanské strany je ahistorické, ačkoliv myšlenka reformované strany či strany nové existovala. Někdy však jen v myslích komunistických představitelů. V roce 1961 proces kvůli údajnému vytváření Křesťanské demokratické strany vyvolala sama KS. Viz např. zmíněna prozaička Nina Svodová, jež byla propuštěna po deseti letech v roce 1960 a hned 1961 začleněna do skupiny a ve vězení strávila dalších šest let. Proces měl odradit potenciální aktery nové strany. BALÍK, Stanislav, - HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007 s. 199.

*funkcionáři ČSL odstoupili [...]*⁷⁸⁶ Slovenské Kresťansko-demokratické kluby naopak vítá, neboť tam nebudou bojovat s jinou stranou podobného typu.⁷⁸⁷

Poslední číslo *KO* roku 1989 se věnuje vánoční radosti a naději v nové začátky. Vedle rozjímání nad radostným růžencem a úvah o evangelizaci se nacházely texty o spolkové činnosti katolíků za první republiky, o historii Orla. Zamyšlení čtenářů nad postavením křesťanů ve společnosti a politice byla otištěná v sousedství Havlova *Slova o slovu*. Informuje také o zahájení činnosti Křesťanské akademie v Kroměříži. Ta vznikla 13. prosince pod patronací ČSL a náboženské sekce OF v prostorách bývalého Agitačního střediska. Na rok 1990 připravuje ucelené bloky přednášek o filozofii a teologii s doprovodnými programy, doplněné občasným setkáváním se známými osobnostmi křesťanského světa.⁷⁸⁸ Kroměříž tak velice rychle reagovala na nové možnosti a její práce korespondovala s pražským založením České křesťanské akademie (ČAK; tento název od 1993) v čele s Josefem Zvěřinou. ČAK je občanské sdružení fungující do dnešních dní, jež se snaží v křesťanském duchu podílet na rozvoji české společnosti v kultuře, politice a ekonomii. Od roku 1990, po náhlé Zvěřinově smrti, do současnosti je prezidentem ČAK Prof. PhDr. Tomáš Halík ThD.

Redakce *Křesťanských obzorů* popřála svým čtenářům *prožití svátků vánočních v milosti Boží, lásce a pokoji, hojnost požehnání a ochrany Boží v novém roce*,⁷⁸⁹ ve kterém se ve školních třídách na děti už usmíval nedávný ztroskotanec Václav Havel. V témže roce Československo ze svého názvu vypustilo adjektivum *socialistická*. Z disidenta Augustina Navrátila se stal občan Navrátil, který i se i nadále zapojoval do společenského dění.

⁷⁸⁶ NAVRÁTIL, Augustin, *O programových zásadách občanského (sic) fóra, o návrhu nové ústavy (sic) a o vztahu církve ke státu*, *KO*, r. II, 1989, č. 24, příloha *Křesťanská solidarita*, s. XIII-XIV, LB. Zda Tomášek oficiálně odmítl KDS, nevíme. Spíše předpokládáme, že jej mrzela nejednotnost. Václav Benda však patřil odlišně typu. Do KDS vstoupil také Tomáš Kopřiva. Když ale Benda ohlásil, že KDS bude ve volbách spolupracovat s ČSL, Kopřiva ze strany vystoupil, protože původní dohoda zněla, že s ČSL rozhodně ne. Kopřivu toto jednání zklamalo a kandidoval za OF do Federálního shromáždění. Pak s Bendou spolupracoval v Ústavněprávním výboru. Tomáš Kopřiva 27. června 2011, přepis s. 9/19. Navrátil není jediný, kdo nesouhlasí s tříštěním sil. SLOVÁK, Josef, *Pohrdání zdravým selským rozumem, aneb pýcha předchází pádu. Věnováno panu Bendovi a straně KDS*, *KO*, r. II, 1989, č. 24, příloha *Křesťanská solidarita*, s. XVII, LB, jako člen ČSL, který se vždy snažil v rámci strany pracovat pro druhé a církve, odmítá KDS. Měla vzniknout dříve, nebo vůbec. Pro Slováka je Benda člověk se špatnými politickými názory, a proto se ani neobjevuje ve špičce pražského OF.

⁷⁸⁷ Tamtéž. Navrátil otiskl *Výzvu občanské iniciativy na Slovensku. Zakládejte křesťansko-demokratické kluby!* *KO*, r. II, 1989, č. 24, příloha *Křesťanská solidarita*, s. XIV, LB. Výzvu sepsali Ján Čarnogurský, Anton Selecký – geolog, Hana Ponická – spisovatelka, Miroslav Tahy – ing, Ivan Hoffman – písničkář.

⁷⁸⁸ *O zahájení činnosti Křesťanské akademie v Kroměříži*. Tamtéž, s. XVI, LB.

⁷⁸⁹ *KO*, r. II, 1989, č. 24, obsah čísla, nečíslováno, desky časopisu, LB.

13. Rozchod s lidovci

[...]větší džungle může být jen v jedné věci [srovnává s psychiatrií a právy], a to je v politice.⁷⁹⁰ Zvláště křesťané by se měli politiky co v největší míře účastnit. Jestliže nechtějí, aby politika byla špinavou věcí. Že je špinavou, to je proto, že ji dělají špinaví lidé.⁷⁹¹

Ani po revoluci neodešel Navrátil do občanského důchodu. Stále pro něj platilo jeho heslo: *Modli se a pracuj*. Do léta 1990 pokračoval ve vydávání *Křesťanských obzorů*, za svou činnost v kroměřížském OF byl kooptován do KNV v Brně, kde pracoval v rámci kulturní komise. V OF ale nezůstal. Vrátil se ke straně, k níž tíhnul po celý život, ačkoliv jeho lidovecké působení bylo vždy krátkodobé. Na jaře 1990 si potřetí a naposledy obnovil členství v ČSL a působil v OV ČSL v Kroměříži. Při prvních svobodných volbách kandidoval za koalici KDU do Sněmovny lidu. Koalice i sama ČSL měla potenciál. Lidovci byli organizovaní, měli pevnou tradici a v lidech vyvolávali důvěru. Před červnovými volbami však oznámil představitel OF, Jan Ruml, že předseda ČSL, Josef Bartončík, spolupracoval s StB. Prohlášení se odrazilo na výsledcích, nepřesáhl 9 %.⁷⁹² Přes množství preferenčních hlasů Navrátil zvolen nebyl. V těchto, ani všech následujících volbách. Koalice KDU se rozpadla, ČSL se rozdělila na předsedovi příznivce a odpůrce, k nimž patřil i katolík z Lutopecen. Krizi ve straně měl vyřešit mimořádný sjezd ve Žďáru nad Sázavou a volba předsedy. Na post kandidovalo osm mužů. Josef Bartončíkmu jemuž byla zatím předsednická funkce pozastavena, dokud se nevyřeší aféra s StB, chtěl obhájit svůj post.⁷⁹³ Proti němu kandidovali Antonín Baudyš, Jaroslav Cuhra, Jiří Karas, Josef Lux, Jan Marek, Augustin Navrátil a Richard Sacher. Z voleb vítězně vyšel Josef Lux, kterého do vyšší politiky přivedl právě Sacher,⁷⁹⁴ s koncepcí pravicové, křesťansko-demokraticky orientované strany. Jaký program ve Žďáru propagoval Navrátil, jsme nedohledali, jistě však byl pro konzervativní pravicovou stranu. Ze Žďáru odjížděl sice ne jako předseda, ale jako člen ÚV ČSL a člen předsednictva ÚV ČSL v Praze. Pro oblast *Věřící a církve* vypracoval návrh programu ČSL, který byl přijat a schválen předsednictvem.

⁷⁹⁰ *Portrét praktického katolika*, 1991, 17 minuta.

⁷⁹¹ Tamtéž, 35 minuta.

⁷⁹² 8, 69 % do Sněmovny lidu, 8, 75 % ve Sněmovně národů FS a 8, 42 % v ČNR. Čísla PEHR, Michal a kol.: *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*, Evropská akademie pro demokracii, Akropolis, Praha 2007, s. 21

⁷⁹³ Komise 17. listopadu nakonec jednoznačně prokázala, že agentem byl. Josef Lux řešil až do 6. sjezdu strany, 1992 v Jihlavě a Prostějově. FIALA, Petr, *Josef Lux a proměny postavení KDU-ČSL v politickém systému České republiky*, s. 44 ; (ed). PEHR, Michal – ZNOJ, Milan, Josef Lux a česká politika 90. let. Politické úvahy a analýzy, Ústav politikologie FF UK, Praha 2005

⁷⁹⁴ ROLEČKOVÁ, EVA, *Josef Lux. Muž se světem v srdci*. Gutenberg, Praha 2000, s. 17.

Lidová strana prožívala bouřlivé období, které uklidnil až sjezd 1992 v Jihlavě a Prostějově. Došlo ke sloučení s KDU, název se změnil na KDU-ČSL⁷⁹⁵ a předsedou i nadále zůstal Lux. Navrátil ve straně setrval. A to přesto, že před volbami do Federálního shromáždění v roce 1992, byla proti jeho kandidatuře uskutečněna kampaň. Delegáti z Kroměříže, Uherského Hradiště a Zlína chtěli, buď aby byl zcela z kandidátní listiny vyřazen, nebo aby byl napsán na nezvolitelné místo. Lidová strana po roce 1989 potřebovala členy, kteří by ji zbavili stigmatu Národní fronty. Navrátil patřil mezi ty, jež měli veřejnosti stranu představit ne z pozice kolaborantů, případně spolku udržujícího kostely, ale také jako aktivní disidenty. KDU-ČSL se pod vedením Luxe chtěla také otevřít zcela bezpartijním lidem, oslovit intelektuály i tradiční voliče. Pro tuto koncepci byl ale moravský aktivista příliš fundamentálně založený. Ve straně měl nezpochybnitelnou autoritu pro své předlistopadové aktivity, ale také byl vnímán jako kritický element, který se negativně vyjadřoval vůči politickému směru KDU – ČSL, ale bez náhradních politických vizí. KDU – ČSL se podle Navrátila příliš blížila ke středu a například spolupráci se Sociální demokracií by nikdy nesouhlasil.⁷⁹⁶

V prvních volbách do senátu v roce 1996 jej strana na kandidátku neumístila, a proto kandidoval jako nezávislý, neúspěšně. Poté mu na návrh Josefa Luxe, bylo uděleno čestné členství v celorepublikovém výboru strany. Ocenění zásluh Navrátila potěšilo a na čas i zjemnilo jeho posuzování pražské politiky. Když se však pravidelně účastnil všech schůzí, podával písemně i ústně své další návrhy, bylo mu v červenci 1999 čestné členství odňato s tím, že je omezeno na volební období. Navrátil se odvolal, ale marně. Když mu také bylo doporučeno, aby v příštích volbách již nekandidoval, rozhodl se spojit své síly s koalicí Právý blok a Klubem angažovaných nestraníků.⁷⁹⁷ Rovněž se jej dotklo, že kandidovat směli bývalí komunisté, ale aktivní laik ne. Ve svém volebním letáku prohlašoval, že značná část funkcionářů KDU-ČSL se nechová demokraticky ani křesťansky, ani spravedlivě, ani lidově. Z toho důvodu i další lidovci přecházejí ke koalici Právý blok a Klub angažovaných

⁷⁹⁵ Někteří delegáti sjezdu v Jihlavě nesouhlasili. Odešli tedy, ale postupně se opět do zasedacího sálu vrátili. V Prostějově vzbouřenci založili Křesťanskosociální unii (1992-1996). Tamtéž s. 29.

⁷⁹⁶ Eva Rolečková, 13. března 2008.

⁷⁹⁷ Čerpáme z rozhovoru s Evou Rolečkovou a Navrátilovým otevřeným dopisem Quo vadis KDU-ČSL? Z první neděle adventní, 28. listopadu, 1999. Dopis je dostupný na: http://www.cibulka.com/nnoviny/nn2001/nn03_2001/obsah/15.htm; [kontrolováno 28. července 2012].

nestraniků.⁷⁹⁸ Podle Pravého bloku byl za toto odběhnutí k jinému politickému subjektu lidovci vyloučen, někdy se setkáme s informací, že odešel sám.

Napříště rolník z Lutopecen své jméno spojoval s Petrem Cibulkou a Pravým blokem⁷⁹⁹, jehož se stal i místopředsdou a v roce 2002 za něj kandidoval do Poslanecké sněmovny. Cibulkova strana však ve volbách neuspěla. Neustálá Navrátilova snaha se politicky angažovat i nadále plynula z jeho názoru, že křesťané mají aktivně zasahovat do politiky. Jestliže nechtějí, aby byla politika špinavá, pak musí sami aktivně zasáhnout a svými postoji ji očistit.⁸⁰⁰ Kromě Pravého bloku se také angažoval v *Akce 99*, která se na třetím řádném sjezdu v březnu 2000 přejmenovala na *Akci Národní Obnovy (A. N. O.)* a svým *Manifestem A. N. O.* uveřejnila své názory k polistopadové politice. Připojili se k výzvě: *Děkujeme, odejděte*, ale vztahovali ji i na tehdejšího prezidenta Václava Havla. Poukazovali na křesťanské kořeny české státnosti a jejich prioritou byla rodina, náboženství a vlast. 29. září 2001 manifestovala A. N. O. na Václavském náměstí proti potratům, pornografii, toleranci vůči drogám, prostituci a registrovanému partnerství. Je tedy patrné, že se Navrátil setkal s lidmi, se kterými zastával obdobné názory.⁸⁰¹

V lednu 2002 opět zasedl k psacímu stolu, ale tentokrát již na počítači začal kompletovat první číslo *Obzorů*⁸⁰² s proměňujícími se podtituly. Např. čísla tři až pět vyšla jako *Časopis pro sjednocení občanů, neparlamentních opozičních strana a hnutí v alternativní politický program občanské společnosti*. Z jeho bývalých spolupracovníků se nezapojil žádný. Radomír Malý měl akademické povinnosti, Pavel Záleský pracoval pro charitu, s některými prostě již nebyly udržovány kontakty, protože se po listopadu 1989 rozutekli všemi směry. Do politiky, do školství, vydavatelství.

Redakční rada *Obzorů* ing. Aloise Vašíčka CSc.⁸⁰³, ing. Květoslava Šorma a Augustina Navrátila opravdu ponechávala prostor prezentaci různým politickým subjektům.

⁷⁹⁸ Leták je dostupný http://www.cibulka.com/nnoviny/nn2001/nn03_2001/obsah/17.htm. V letáku se uvádí, že za toto spojení s Pravým blokem byl Navrátil z KDU-ČSL vyloučen. Jiné prameny tvrdí, že odešel sám. Jisté je, že začala spolupracovat s Pravým blokem. [kontrolováno 28. Července 2012]

⁷⁹⁹ Dnes je oficiální název strany, Právý Blok - strana za ODVOLATELNOST politiků, NÍZKÉ daně, MINIMALIZACI byrokracie, SPRAVEDLIVOU justici, REFERENDA a PŘÍMOU demokracii WWW.CIBULKA.NET.

⁸⁰⁰ Parafraze *Portrét praktického katolíka*, 1991, 34 minuta.

⁸⁰¹ Manifest A. N. O. : http://www.natia.cz/vyber/vyber_cz.asp?page=4&subpage=2; [staženo 28. července 2012]

⁸⁰² V *Libri prohibiti* se nachází jen čísla 3-6, 11, 12, 14.

⁸⁰³ Alois Vašíček (1953) z Kroměřížska. Vystudoval VŠCHT, vytvořil několik patentů. O panu Šormovi jsme nic bližšího nezjistili. Ani rodina Augustina Navrátila nám neposkytla dosud bližší informace k tomu časopisu, jeho cílům, redakci. Je to tedy další úkol pro příští badání.

Předplatitelům se tak představil Svaz Moravanů,⁸⁰⁴ Akci Národní Obnovy,⁸⁰⁵ Právý blok,⁸⁰⁶ Konzervativní strany a Strany konzervativní smlouvy⁸⁰⁷ atd. I v *Obzorech* se objevily starší Navrátilovy texty: první dopis o petičním právu,⁸⁰⁸ nebo dopis č. 11 pod titulkem *Modlitby a křesťanská literatura pobuřovaly režim.*⁸⁰⁹ Texty a vzpomínky přispěvatelů se také vracely k Chartě, která byla častěji kritizovaná než chválená.⁸¹⁰ V každém čísle byl pranýřován americký zásah v Iráku a morální hodnoty, které USA představují.⁸¹¹ Politická témata jasně převažovala nad náboženskými. Reakce čtenářů byly různé, převažují negativní. Ale redakce je poctivě otiskuje. Václav Šetek si Navrátila vždy velmi vážil. Avšak po přečtení *Obzorů* se obává, že aktivistu někdo zneužívá a tím někým je Petr Cibulka.⁸¹² František a Marie Maliňákoví se o časopise vyjadřují jako o průměrném, se skvělými i špatnými články, ale nelíbí se jim jeho článek *Kam kráčíš KDU-ČSL?* Jeho cílem není spojit, ale rozdělit.⁸¹³ Jaroslav Cuhra nechápe Navrátilovo spojení s Cibulkou, ale shoduje se s ním na nutnosti pracovat pro druhé.⁸¹⁴ Naopak František Paša je velmi vděčný, že existuje tento časopis a velmi si váží všeho, co kdy Navrátil vykonal.⁸¹⁵

Redakce upozorňuje, že *Obzory* nejsou pokračovatelem Cibulkových *Necenzurovaných novin*. Jejich cíl je pozitivnější. Přálo by si šířit informace pro nalezení společného základu v současné občanské společnosti. Zda se jim to dařilo, nevíme, protože o osudu časopisu více nevíme. Katolík z Lutopecen zamýšlel vytvořit demokratický čtrnáctideník, jenž by byl otevřený všem, jejichž hlas není slyšet. Brzy se však ukázalo, že toto zadání je velmi těžké splnit. Třebaže sám Navrátil byl zklamán z některých projevů polistopadové politiky, nechtěl, aby se časopis stal platformou nenávislných článků zavrhuje všechny a všechno. Pak ale bylo třeba zasáhnout a texty neotiskovat.

⁸⁰⁴ LB, *Obzory, Svaz Moravanů*, r. I, 2002, č. 4, s. 12.

⁸⁰⁵ LB, *Obzory, Prohlášení občanského sdružení Akce Národní Obnovy. K současné situaci v Katolické Církvi*, r. I, 2002, č. 14, s. 5-6. Prohlášení podepsal i Radomír Malý. Ten k tomu uvádí, že Navrátil s jeho souhlasem uvedl, že historik je také sympatizantem A. N. O., nicméně Malý sám neměl již čas na tyto aktivity, protože se věnoval akademické činnosti. Radomír Malý, písemně upřesnění 5. května 2012. Navrátilovo jméno se naopak pod prohlášením A. N. O. otištěném v *Obzorech* neobjevuje.

⁸⁰⁶ LB, *Obzory, Projev předsedy strany Právý blok Petra Cibulky na sněmu dne 19. 1. 2002*, r. I, 2002, č. 3, s. 11

⁸⁰⁷ Jejich společné prohlášení. LB, *Obzory, Programové prohlášení Slučovacího sněmu Konzervativní strany a Strany konzervativní smlouvy*, r. I, 2002, č. 3, s. 11-13.

⁸⁰⁸ NAVRÁTIL, Augustin, *Korespondence s mocí. Právo petiční*, *Obzory*, r. I, 2002, č. 12, s. 4-6, LB

⁸⁰⁹ NAVRÁTIL, Augustin, *Modlitby a náboženská literatura pobuřovaly komunistický režim*, r. I, 2002, č. 11, s. 17-19, LB.

⁸¹⁰ Celkově číslo 3 se vracelo k Chartě 77 kvůli 25. výročí, např. VANĚČKOVÁ, Dagmar, *Setkání k 25. výročí Charty 77 na půdě Rakouska. Demonstrace přátelství*, *Obzory*, r. I, 2002, č. 3, s. 3, LB.

⁸¹¹ NOSTRETI, Darius, *Američané přišli s novou doktrínou osy zla*, *Obzory*, r. I, 2002, č. 6, s. 4, LB

⁸¹² ŠETEK, Václav, *Vážený pane Navrátilu*, *Obzory*, r. I, 2002, č. 3, s. 16.

⁸¹³ Ačkoliv nemáme první dvě čísla k dispozici, domníváme se, že text *Kam kráčíš KDU-ČSL* je týž jako *Quo vadis KDU-ČSL*. Dopis manželů Maliňákových in *Obzory*, r. I, 2002, č. 4, s. 5, LB.

⁸¹⁴ CUHRA, Jaroslav, *Milý Augustine*, *Obzory*, r. I, 2002, č. 4, s. 4-5, LB.

⁸¹⁵ PAŠA, František, *Vážený pane Augustine*, *Obzory*, r. I, 2002, č. 6, s. 8, LB.

Navrátil neustále hledal možnosti, jak pomáhat vytvářet lepší společnost, zapojovat se do politického i náboženského života a vybízet k tomu i druhé. Snažil se také bojovat za navrácení církevnímu majetku. Když mu zatelefonoval Dominik Duka a poprosil jej, aby uspořádal petici za navrácení 98 křesťanských budov, Navrátil ji opravdu sepsal a podepsalo ji 100 000 signatářů.⁸¹⁶ Když se v roce 1995 rozhodl k hladovce kvůli stejnému účelu, ohlas byl menší.⁸¹⁷ Hladovku nakonec na prosbu paní Navrátilové a Pavla Záleského ukončil.

Když 2. května 2003 moravský aktivista zemřel v kroměřížské nemocnici, nebyla otázka restitucí ještě zdaleka vyřešena. O pohřbu konaném v pátek 9. května v kostele Všech svatých v Hradisku u Kroměříže informovalo i tiskové středisko církevního orgánu, za jehož vznik bojoval ve svých peticích, Česká biskupská konference.

⁸¹⁶ Uvádí sám Navrátil v otevřeném dopise Quo vadis KDU-ČSL? z roku 1999.

⁸¹⁷ FIŠEROVÁ, Marta, *Klíč drží v rukou ODS, říká Augustin Navrátil*, Hanácké noviny, r. 6, 1995, č. 13, s. 1.

Závěr

V úvodu této práce jsme upozorňovali na fakt, že ačkoliv je Charta 77 často tím jediným zástupcem disentu, případně VONS, o nichž se mluví při výročích sametové revoluce, Jana Palacha či okupace, byli tu i další odpůrci režimu, kteří zvláště mimo Prahu byli vystaveni velkému tlaku bezpečnostních složek.⁸¹⁸ Jejich pozice byla o to složitější, že často ve svém působišti pracovali osaměle a režim je trestal pro odstrašení potenciálních pokračovatelů. *Ve velkých městech jsme si mohli poměrně dost vyskakovat, zatímco se stávalo, že ve vekonvském prostředí, kde byl větší přehled přes lidi, byli lidi třeba zavřeni dokonce natvrdo za aktivity, která my jsme tu dělali běžně, a vůbec nám to nedělalo vrásky.*⁸¹⁹ Chartě se někdy vytýká, že se stala jistou elitou. Ačkoliv se mnozí chartisté snažili o opak, jejich společenství, zvláště v hlavním městě, jistou exkluzivitu představovalo, vždyť již moravská města Brno a Olomouc se cítila odstrčená. Charta však nebyla jediná, kdo bojoval s tímto problémem. I pražští katoličtí laikové, snad z pozice Prahy, snad i skrze blízkost arcibiskupskému paláci, možnosti podzemních seminářů a setkávání s křesťanskými osobnostmi své doby, občas vykazovali tyto tendence. Nebo tak aspoň byli vnímáni.⁸²⁰ Jisté předsudky byly na obou stranách. Na té v tzv. centru dění i té *periferní* mimopražské. Po bližším seznámení mohly zábrany pominout a někteří se mohli začlenit i do *centrálních* pražských struktur, hranice tak často mohly být jen zdánlivé. Avšak ti, kteří byli vyděleni, se mohli právem ptát, proč právě Praha určuje směr.

V naší diplomové práci jsme se snažili přiblížit osobnost moravského katolíka, bojovníka za právo své i druhých, neustále činného ve věcech veřejných. I on, přestože Chartu podepsal a měl v Praze přátele, žil v určitém napětí a odstupu od hlavního města. Jeho moravský původ i konfese jej v mnohém determinovaly, měly vliv na jeho činnost i způsob myšlení. Již od mládí se snažil pracovat pro společnost, protože se řídil heslem, které zmiňuje v mnoha svých textech *Modli se a pracuj*. V době, kdy se pravda na veřejnosti příliš nenosila, působil exoticky a snad i nepatříčně. Radomír Malý k Navrátilově snaze žít v pravdě, bez ztráty vnitřní integrity dodává: *v klasickém sporu, co je normální a co je nenormální, je naopak normální postup Augustin Navrátila a jeho stanovisko. A nikoliv to, co nabízela*

⁸¹⁸ Tento mediální obraz však může být způsobem zcela pragmatickou otázkou ne/dostupnosti pro média.

⁸¹⁹ Citována je Micheale Freiiová, která se podílela na vydávání katolického samizdatu v Praze. Podle HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009, s. 174.

⁸²⁰ Viz již zmiňované rozhovory s Tomášem Kopřivou 27. června 2011 a Petrem Fráňou 13. srpna 2011. Kopřiva zmiňuje právě i tuto odstrčenost.

většinová část naší společnost. Nikoliv konformismus, nkoliv pohodlné přizpůsobení se, nkoliv jiný život v soukromí a jiný život na veřejnosti. Kdy v soukromí vím, že tento režim je špatný a že provozuje něco, co je neslučitelné s mým svědomím, ale na veřejnosti hovořím, jako kdyby bylo všechno v pořádku. Vstupuji do komunistické strany, na zahraničních sympóziích tvrdím, že je u nás náboženská svoboda, že jsou u nás lidská práva respektována. Toto je právě schizofrenie, která je něčím nenormální.⁸²¹ Svůj podíl na tom měla jeho víra, ale také jistá neústupnost. Pro někoho tvrdohlavost, pro jiného pevný charakter. Ovšem nemůžeme zastírat, že někdy tato pevnost v postojích přinášela i konfliktní situace, ačkoliv Navrátil spory nevyhledával. Avšak ustoupit pro něj bylo velmi složité,⁸²² a proto je také okruh jeho spolupracovníků spíše menšího rázu, ačkoliv byl člověkem společenským s mnoha známými a přáteli.

Pro zmiňovanou absenci Navrátilovy biografie jsme se rozhodli v naší práci postupovat od samých počátků. Pocházel z malé vesničky, v níž setrval po celý svůj život. Přes dispozice k vzdělání se i na naléhání rodičů vyučil, třebaže sám by rád studoval humanitní obory. To by ovšem na vesnici bylo těžko možné. Dozvěděli jsme se také o Navrátilově rodině, jejím sociálním zázemí a nespravedlivém odejmutí půdy, o kterém můžeme s nadsázkou říci, že zahájilo katolíkům zápas s molochem státní moci, i když už aktivita v ČSL byla orgány KSC vnitřně vnímána negativně. Snad ze snahy umlčet a zastrašit zemědělce, neustále se dožadujícího spravedlnosti s poukazem na platné zákony v Československu, došlo k prvnímu psychiatrickému vyšetření. Blázna jistě nebude nikdo brát vážně. Nicméně dcery Michaela a Ludmila uvádí, že jejich otec byl lidmi uznáván a byly mu proječovány otevřené či skryté sympatie. Vždyť poukazoval na nešvary, které se často týkali i jich samých. Naopak pro příbuzné, i ty vzdálené, Navrátil představoval hrozbu a pro jeho *nerozum* nebyly jejich vztahy příliš vřelé.⁸²³

Po podpisu Charty 77 se začal rovněž viditelněji angažovat za nápravu vztahu církve a státu, kvůli němuž nemohli věřící vykonávat většinu úkonů, které potřebovali k rozvoji svého duchovního života. Vytvořil *Kroměřížskou výzvu* a byl poprvé léčen v psychiatrické léčebně v Kroměříži (červenec až říjen 1978). Tam se setkal s případy zneužívání psychiatrie a začal vydávat dopisy, upozornění na zneužívání léceb, od roku 1985 také psal otevřené dopisy s nejrůznější tematikou. Od petičního práva, přes demonstrování podivných právních

⁸²¹ Dokument *Portrét praktického katolika* (1991), režie Karel Fuksa, 28–29. minuta.

⁸²² Viz problematika *SKL*.

⁸²³ Rozhovor sestry Michaela a Ludmila Pilátová, 4. září 2007, odstup a strach některých lidí z okolí vnímala rovněž Pavla Říhová, 9. července 2012.

praktik v jeho i cizích případech. Sepsal novou petici, ale více režim pobouřil dopisem č. 2 o podivné sebevraždě tajného kněze, Přemysla Coufala. Byl proto, v rámci akce proti moravskému katolickému samizdazu, jako mnoho dalších moravských katolíků, 11. listopadu 1985 zadržen, ale po vytvoření nového posudku z pražské bohnické léčebny již nebyl vězněn v cele, ale na uzavřeném oddělení.

Jeho neústupnost ho i po roce stráveném mimo Lutopecny, odtrženého od své rodiny, vedla k pokračování v započaté cestě. Nejvýraznějšími projevy se stala třetí, *31 bodová petice*, kterou myšlenkově propojil s významnou církevní aktivitou, *Desetiletím duchovní obnovy*, avšak v pražských podzemních kruzích příliš podpory nezískal. To ovšem nezabránilo signatářům, aby svůj podpis připojili a z petice se tak stala největší protirežimní podpisová akce za čtyřicet let komunistické vlády slibující ráj na zemi. Jeho další nápad, *Sdružení katolických laiků – Pokoj na zemi* již takový ohlas neměl, třebaže dnes již farní rady existují po celé republice. Tentokrát pražský hlas zapůsobil na kardinála i na věřící. Navrátil se s tímto rozhodnutím nesmířil a do roku 1990 nadále *SKL* propagoval, ale již v mírnější formě. Bylo pro něj jistě těžší si na moravském venkově představit, jaká je situace ve velkých městech, kde je mnohem více tajných kněží, kteří by se touto aktivitou cítili ohroženi, jak argumentovali jeho odpůrci. Na druhou stranu tito tajní kněží již aktivní byli, je tedy otázka, zda by opravdu došlo k jejich prozrazení, nebo spíše měla Praha dost Navrátilových nápadů. K postojům intelektuálů vůči Navrátilovi Petr Fráňa podotýká: *Setkal jsem se později s takovou reakcí, třeba u intelektuálů z katolického prostředí, možná to byla určitá žárlivost, že jeho aktivity se snažili trošku snižovat. Nechci jmenovat konkrétně, kdo to byl. Ale myslím si, že je to nesprávné. Že pan Navrátil opravdu byl klíčová osoba v ten okamžik. Mohli s tím samozřejmě přijít oni, ty intelektuálové. Ale prostě nepřišli. Takže on to zrealizoval.*⁸²⁴

Před rokem 1989 strávil ještě naposledy několik měsíců v léčebně. Oficiálně ne však kvůli petici, ale pro svůj dopis, který poslal na okresní prokuraturu. Byl křivě nařčen z jeho rozmnožování a přes protesty z celého světa strávil v léčebně téměř čtyři měsíce. Nicméně i zde pokračoval ve svých projektech, psal články do svého samizdatu *Křesťanské obzory*, propagoval *SKL*. Když z léčebny vycházel, zbývalo komunistickému režimu již jen několik měsíců. Přesto mu ještě bylo zakázáno vycestovat do Říma a na očekávané svatořečení Anežky české se mohl dívat jenom v televizi, což byl ovšem také úspěch.

Po sametové revoluci se zapojil do OF i ČSL, ale ve spojení s lidovou stranou našel Navrátil jenom zklamání. Již bylo uvedeno výše, že jeho názory a kritika na politiku strany

⁸²⁴ Rozhovor s Petrem Fráňou, 13. srpna 2011, z přepisu s. 1.

nebyly vnímány jako konstruktivní a je pravdou, že Navrátil nenabízel politické koncepce, které by daly lidovcům nový směr a také – pokud se upřímně zamyslíme – by neoslovovaly potenciální voliče, kteří v devadesátých letech zvažovali, ke komu mají směřovat se svými sympatiemi a hlasy. Jeho konzervativní a nekompromisní smýšlení pro KDU – ČSL ale spíše předznamenávalo úbytek oněch potenciálních hlasů.⁸²⁵ Tenze mezi moravskou a českou částí lidové strany existovala již od jejího vzniku, právě pro odlišné chápání politiky a křesťanství.⁸²⁶ Protože jej ale strana potřebovala jako morální zaštitění a většina si jeho aktivit, které mu vynesly vězení i psychiatrické léčení, velmi vážila, přišel Josef Lux s nabídkou čestného členství. Jak mnozí s úlevou pozorovali, Navrátil po té příjížděl do Prahy s kritickými připomínkami ve výrazně delších časových intervalech. Snad strana potřebovala spíše jakéhosi morálního maskota, ale již ne konzervativního člena. Vzhledem k tomu, že v československé a později i v české společnosti byli oficiálně rehabilitováni komunističtí vězni, ale již ne ti, kteří byli za své přesvědčení označeni za nesvéprávné, duševně nemocné a paranoidní, vyvstává nám otázka zabývající se prostým lidským pochopením a uznáním. A to přestože Navrátil se nechal po roce 1990 opět vyšetřit a posudek jej označil za zcela zdravého.⁸²⁷

Navrátil vnímal politiku méně liberálně, než jeho spolustraníci a po mnoha neshodách stranu opustil a přidal se k Petru Cibulkovi. Jeho politické postoje byly silně spjaty s jeho původem i vírou. Pavel Záleský se k této epizodě v Navrátilově životě vyjadřuje jako o *natruc politice*.⁸²⁸ Proč se Navrátilovi nepodařilo aktivně ovlivňovat věci veřejné, je těžká otázka. Hrdinové jsou potřební v časech zlých, méně se hodí do pragmatické doby. Pavel Záleský po revoluci navrhoval, aby se křesťanské strany spojily do jedné, *Křesťanské unie*, a netříštily tak své síly. Na dopis předsedům křesťanských stran a biskupům mu odpověděl olomoucký František Vaňak, že bohužel stále platí: *rozděluj a panuj*⁸²⁹, což se také stalo. Záleský se rovněž několikrát pokoušel kandidovat do poslanecké sněmovny či místního zastupitelstva, ale zvolen nikdy nebyl. Dnes je tomu rád. *Děkuji Pánu Bohu, že mě uchránil politické kariéry*.⁸³⁰ Je však třeba připustit, že po revoluci se lidová strana otevřela Západu, chtěla vybudovat moderní stranu, s novým typem lídrů. Navrátil byl ze staré doby. Do této nové politiky se příliš nehodil. Mohl však zůstat jakýmsi mravním hlasem strany, pokud by došlo k otevřeně

⁸²⁵ Rozhovor s Evou Rolečkovou, 13. března 2008.

⁸²⁶ Srov. PEHR, Michal a kol., *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*, Evropská akademie pro demokracii, Akropolis, Praha 2007, s. 10-22.

⁸²⁷ Dokumentární cyklus V zajetí železné opony, 11. díl, *Nebýt blázen*, vyrobilo Centrum publicistiky a dokumentu, televizní studio Ostrava, 2007, 12. - 13. minuta.

⁸²⁸ Pavel Záleský, doplnění 25. července 2012.

⁸²⁹ Pavel Záleský, 21. června 2012

⁸³⁰ Pavel Záleský, doplnění 25. července 2012.

domluvě. Proč se tak nestalo, už je otázka do příští práce.⁸³¹ Moravský aktivista se po svých zkušenostech v politice také krátce vrátil vydávání *samizdatu* *Obzory*, aby umožnil promluvit těm, kterým, stejně jako jemu, nebylo nasloucháno a až do své smrti bojoval proti potratům⁸³² i za církevní restituce.

Jako žádný člověk nebyl ani Augustin Navrátil osobou černobílou, a proto může být vnímán i jako muž nebojící se žádné represe při obhajování lidských práv a pravdy, a pro jiné je jasným příkladem neustále si stěžujícího člověka, který nebyl schopen kompromisu, jak jej viděli mnozí z členstva lidové strany v polistopadových dnech. Okruh jeho spolupracovníků nebyl příliš široký. Respektive pro něj např. přepisovalo více lidí z okolních vesnic, než se nám podařilo zjistit, méně však již docházelo k výměně mezi ním a dalšími vydavateli. Jistou roli sehrála bezpečnost, ale podíl na tom měl i jeho přístup ke kompromisům. Respondenti vydávající na Olomoucku samizdat s ním proto kooperovali krátce či nárazově. Někdy to bylo zaviněno také šíří jejich zájmů. Nemůžeme však zamlčet, že pro někoho byl Navrátil prorokem (petice, SKL, dopisy), pro jiné těžkým partnerem pro diskusi.

Jedním z nejvěrnějších spolupracovníků byla jeho žena Augustina. Podporovala jej ve všech jeho aktivitách, přepisovala jeho texty, potvrzovala jeho dopisy, když byl zbaven svéprávnosti. Chtěli bychom vyzdvihnout její roli v Navrátilově životě. Domníváme se, že bez její součinnosti by si nemohl dovolit uskutečňovat své plány a psát své texty. Také na ní spočívala většina starostí, když byl její muž v léčebně. Rovněž jeho děti, ačkoliv s ním ne vždy souhlasily, mu v mnohém pomáhaly. Dalšími věrnými přáteli i pomocníky byli Pavel Záleský a František Lízna.

Na závěr bychom se ještě chtěli vrátit k Navrátilovu zápasu s totalitním systémem. Komunistická moc byla překvapena, jakého našla vytrvalého protivníka v nenápadném rolníkovi. Snažila se jej vystrašit, soudit i zdiskreditovat prohlášením za nemocného. Kdo pak bude věřit jakémusi osamělému hlasu z moravské vesnice? Jenže Navrátil vkládal svůj život, jako křesťan, do rukou Božích a přes samozřejmé lidské obavy se umlčet nenechal. Věřil, že Bůh se o něj postará a vše půjde podle Jeho plánu. A protože Navrátila podporovala i jeho žena, respektive rodina, stal se neumlčitelným. Pomohla mu samozřejmě i podpora světových organizací i českého VONSu. V českém prostoru se však potýkal s jistou nedůvěrou

⁸³¹ Eva Rolečková však v rozhovoru uvádí, že Josef Lux si Navrátila vážil, nicméně nevěděl, jak zastavit proud kritiky proti politice, kterou předsednictvo nehodlalo měnit, ba právě naopak. K možné spolupráci s ČSSD Rolečková uvádí, že šlo jen o vyvážení sil, aby se česká politika nestala jenom záležitostí ODS. Eva Rolečková 13. března 2008.

⁸³² Pro svůj úspěch s 31 bodovou peticí byl často žádán, aby vytvořil petici i k této otázce.

oficiálních disidentských kruhů. Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, jenž s psychiatry spolupracoval, se zpočátku příliš nechtělo bránit člověka odkudsi z Lutopecen a ohrozit tak možná své vztahy s lékaři. Jak jsme již v práci zmínili, nakonec se VONS o případ zajímal, ale přesto si odstup udržoval. Zda šlo o distanci jenom od Navrátila, či šlo o formalitu, aby se psychiatři nerozlobili, není ze sdělení patrné. Tradiční konzervativní katolík a autodidakt v Praze těžko hledal zázemí a podporu.⁸³³ V intelektuálním prostředí, filozofickém cigaretovém dýmu působil pro mnohé jako jurodivý, boží člověk s jakýmsi posláním, jež se jich však nemusí týkat. V katolickém prostředí byly jeho aktivity přijímány s rozpaky. Praha měla svou koncepci a vesničan ji narušoval svými nápady. Šlo-li jen o vymezení pozic, či tradiční českomoravský problém v přístupu k církvi, je těžké zjistit, předpokládáme obojí. Závěrem bychom chtěli ještě jednou zdůraznit, že ač mohl být Augustin Navrátil chápán jako osoba kontroverzní ve věcech víry a v řešeních, která nabízel, byl hlavně jedním z těch, kteří nechtěli a nedokázali mlčet, a proto si zaslouží naši pozornost i úctu pro svou odvahu a pevnost. I pro věrnost svému přesvědčení a sám sobě.

V budoucím pokračování naší práce bychom se rádi zaměřili ještě více na pamětníky a pokusili se oslovit více aktivistů z pražského i olomouckého a zlínského prostředí, aby Navrátilův obraz vystoupil realističtěji. Také období po roce 1990 by mohlo být probádáno s pomocí archivu KDU-ČSL či rozhovory s jejich funkcionáři, případně Petrem Cibulkou. Rovněž je možné prostudovat ještě nezpracované materiály z pozůstalosti Augustina Navrátila, kterou vlastní jeho rodina. A tak ačkoliv jsme se snažili připomenout osobu moravského aktivisty, naše práce zdaleka neskončila. Tato práce je tedy první kamínkem v mozaice obrazu katolíka z Lutopecen. Doufáme, že přinesla nové informace a upozornila na možná další badání v moravském, katolickém, prostoru.

⁸³³ Nesmíme však zapomenout na Kaplanovi či Danu Němcovou. Ovšem ani Jiří Kaplan např. nesouhlasil s *SKL*.

Seznam pramenů a literatury

Archivní fondy:

- Libri prohibiti, Fond Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, inv. č. 223, 224 a 225, kartony, 36 – 38.
- Libri prohibiti, Křesťanské obzory
- Libri prohibiti, Obzory
- Libri prohibiti, Informace o církvi
- Libri prohibiti, Studie
- NA, Fond Ministerstva kultury, Sekretariát pro věci církevní, kartony 15, 19 a 20.
- ABS, Fond SM/MV, spisový svazek č. 2646, bez sg. „Právník“
- ABS, fond Svazků kontrarozvědného rozpracování – Brno, archivní číslo 364 813, reg. č. 28 727/27 858, HRADLO
- ABS, fond Svazků kontrarozvědného rozpracování – Brno, archivní číslo 404 893, reg. č. 30 722, „Laik“,
- ABS, Fond V/Brno , sg. V-14941 Brno
- ARCHIV KDU-ČSL, Jihomoravský kraj, Zprávy KP a PKV, 1964, 1965, 1970-1973, karton 10/32
- ARCHIV KDU-ČSL, Jihomoravský kraj, Zprávy KP a PKV, 1974 a 1985, karton 10/33

Nevydané prameny:

- NAVRÁTIL, Augustin, *Petice a další aktivity moravských katolíků*, s. 10.
- NAVRÁTIL, Augustin, *O petici*, s. 23.
- KOLÍNOVÁ, Anna, *Životopis*, s. 21.

Pozůstalost:

- Pozůstalost Anny Stránské ve věci Augustina Navrátila

Rozhovory:

- Písemně
 - Augustina Navrátilová 13 ledna 2008, 1. června 2012

- Pavla Říhová 13. ledna 2008, 1. června 2012, 9. července 2012, 10. července 2012, 27. července 2012
- Monsignore Dominik Duka OP 5. března 2008
- Radomír Malý 12. dubna 2012, upřesnění 5. května 2012 a 17. července 2012
- Vít Pelikán 13. června 2012
- Pavel Záleský 21. června 2012, upřesnění 21. července 2012 a 25. července 2012
- František Adamík 16. července 2007, 7. srpna 2007, poskytla Marta Edith Holečková
- František Lízna 29. září 2005, 1. března 2006, poskytla Marta Edith Holečková
- Ústně
 - Sestra Michaela 4. září 2007
 - Ludmila Pilátová 4. září 2007
 - Eva Rolečková 13. března 2008
 - Václav Kratěna 3. února 2009
 - Tomáš Kopřiva 27. června 2011
 - Tomáš Bergman 29. června 2011
 - Jindřich Suchánek 13. srpna 2011
 - Petr Fráňa 13. srpna 2011

Internetové zdroje:

- <<http://www.totalita.cz>> [4. 6. 2012]
- <<http://www.cibulka.com/nnoviny/index.htm>> [4. 5. 2012]
- <<http://www.vons.cz/informace-o-charte-77> > [15. 6. 2012]
- <http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html> [7. 6. 2012]

Filmové a rozhlasové zdroje:

- *Nebýt blázen*, 11/40 z dokumentárního cyklu V zajetí železné opony. Režie Petr Lokaj. Vydalo Centrum publicistiky a dokumentu, televizní studio Ostrava, 2007
- *Smrt ve jménu víry* 35/40 z dokumentárního cyklu V zajetí železné opony. Režie Petr Lokaj. Vydalo Centrum publicistiky a dokumentu, televizní studio Ostrava, 2007
- *Odsouzen k sebevraždě* 1/42 z dokumentárního cyklu Přísně tajné vraždy. Režie R. Všelichorová. Vydalo Centrum publicistiky a dokumentu, televizní studio Ostrava, 2010

- *Nová zpráva o Pavlu S.* 24/42 z dokumentárního cyklu Přísně tajné vraždy. Režie R. Všelichorová. Vydalo Centrum publicistiky a dokumentu, televizní studio Ostrava, 2010
- *Pravda o smrti mladého studenta* 41/42 z dokumentárního cyklu Přísně tajné vraždy. Režie M. Petrov. Vydalo Centrum publicistiky a dokumentu, televizní studio Ostrava, 2010
- *Kdo chtěl zabít kněze?* 39/42 z dokumentárního cyklu Přísně tajné vraždy. Režie J. Novák. Vydalo Centrum publicistiky a dokumentu, televizní studio Ostrava, 2010
- *Řekl ďáblu ne*, z dokumentárního cyklu Neznámí hrdinové. Režie a scénář Monika Elšíková. Česká televize 2007
- *Kamila Bendová*. Z dokumentárního cyklu Ženy Charty. Režie a scénář Dagmar Smržová. Vydalo Centrum publicistiky, dokumentaristiky a vzdělávání 2007.
- KOMÁROVÁ, Maria: Čekání na okamžik pravdy. Záznam rozhlasové reportáže z 18. března 1990, Rádio Svobodná Evropa

Literatura oborová:

- (ed. neuveden), *O hodnotě samizdatu, samizdatová náboženská periodika před rokem 1989*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008.
- BALÍK, Stanislav – HLOUŠEK, Vít – ŠEDO, Jakub, *Politický systém v českých zemích 1848–1989*, Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, Brno 2011
- BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007
- (eds.) BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav, *Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) očima svých členů*. Diskusní setkání 19. října 2007, edice Testis, Pulchra, Praha 2008
- BÁRTA, Jan, *Dana Němcová, lidé mého života*, Portál, Praha 2003
- CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém, *Charta 77, Dokumenty 1977–1989*, ÚSD AV ČR, Praha 2007
- CUHRA, Jaroslav, *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969–1972*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1999
- FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří, *Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 1999
- GADDIS, John Lewis, *Studená válka*, Slováry, Praha 2006

- HAVLÍČKOVÁ, Helena, *Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948–1989*, Votobia – Poznání, Olomouc 2002
- HOLEČKOVÁ, Marta, Edith, *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*, Vyšehrad, Praha 2009
- JANDOUREK, Jan, *Tomáš Halík. Ptal jsem se cest*, Portál, Praha 1997
- JANDOUREK, Jan, *Václav Malý. Cesta za pravdou*, Portál, Praha 1997
- JECHOVÁ, Květa, *Lidé Charty 77, zpráva o biografickém výzkumu*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2003
- JUDT, Tony, *Poválečná Evropa*, Slovart, Praha 2008
- KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, Doplněk, Brno 1993
- KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945–1948, 1. část. Státní pedagogické nakladatelství*, Praha 1991
- KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1948–1953, 2. část. Zakladatelské období komunistického režimu*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991
- KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1953–1966. 3. část. Společenská krize a kořeny reformy*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992
- KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1966–1969. 4. část. Státní pedagogické nakladatelství*, Praha 1993
- KAPLAN, Karel, *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963–1973*, edice Historia Ecclesiastica, sv. 9, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2001
- KŘÍŽKOVÁ, Marie, Rút, *Žít jako znamení, Rozhovory s Josefem Zvěřinou*, Zvon, Praha 1997
- OTÁHAL, Milan, *Opozice, moc, společnost 1969–1989, příspěvek k dějinám „normalizace“*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Maxdorf, Praha 1994.
- OTÁHAL, Milan, *Opoziční proudy v české společnosti 1969–1989*, Česká společnost po roce 1945, svazek 7, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2011
- (eds.) OTÁHAL, Milan – NOSKOVÁ, Alena – BOLOMSKÝ, Karel, *Svědectví o duchovním útlaku 1969–1970, dokumenty „normalizace v kultuře, umění, vědě, školství a masových sdělovacích prostředcích*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Maxdorf, Praha 1993
- O'SULIVAN, John, *Prezident, papež, premiérka: Trojice, která změnila svět*, Ideál, Praha 2007
- PAULAS, Jan – ŠEBEK, Jaroslav, *Katolické noviny 1949–1989*, Katolický týdeník, Praha 2009

- PERNES, Jiří – POSPÍŠIL, Jaroslav – LUKÁŠ, Antonín, *Alexej Čepička. Šedá eminence rudého teroru*, Brána, Praha 2008,
- ROLEČKOVÁ, Eva, *Josef Lux. Muž se světlem v srdci*, Gutenberg, Praha 2010
- SOUKUPOVÁ, Jana, *Nepoddajní. Aneb nešlo to jinak. Příběhy jihomoravských disidentů v 70. a 80. letech 20. století*, Host, Brno 2010
- TESAŘ, Jan, *Zamlčená diagnóza*, Triáda, Praha 2003
- TOMÁŠEK, Dušan, *Pozor, cenzurováno! Aneb Ze života soudružky cenzury*, Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, Praha 1994
- VAŠEK, František – ŠTĚPÁNEK, Zdeněk, *Trnitá cesta moravského duchovenstva (1939–1945)*, Šimon Ryšavý, Brno 2003
- VAŠKO, Václav, *Dům na skále I. Církev zkoušená 1945–1950*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004
- VAŠKO, Václav, *Dům na skále II. Církev bojující 1950 – květen 1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007
- VAŠKO, Václav, *Dům na skále III. Církev vězněná 1950–1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008
- (ed.) VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel, *Vítězové? Poražení?*, životopisná interview. *Díl 1. Disent v období normalizace*, Prostor, Praha 2005.
- (ed.) VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel, *Vítězové? Poražení?*, životopisná interview. *Díl 2. Politické elity v období normalizace*, Prostor, Praha 2005
- VENCOVSKÝ, Eugen – DOBIÁŠ, Jan, *Psychiatrie*, Avicenum, Praha 1976
- VILÍMEK, Tomáš, *Opozice a solidarita napříč hranicemi. Opozice v ČSSR a v NDR po roce 1968*, ÚSD, Vyšehrad, Praha 2010

Literatura prozaická a neoborová:

- HIRŠAL, Josef – GRÖGEROVÁ, Bohumila, *Let let. Pokus o rekapitulaci I*, Rozmluvy, Praha 1993
- HIRŠAL, Josef – GRÖGEROVÁ, Bohumila, *Let let. Pokus o rekapitulaci II, 1960–1965*, Mladá Fronta, Praha 1994
- HIRŠAL, Josef – GRÖGEROVÁ, Bohumila, *Let let. Pokus o rekapitulaci III, 1966–1969*, Mladá Fronta, Praha 1994
- KANTŮRKOVÁ, Eva, *Sešly jsme v této knize*, Toužimský & Moravec, Praha 1991
- KOHOUT, Pavel, *Kde je zakopán pes, Memoáromán*, Index, Köln 1987
- KRÍŽKOVÁ, Marie, Rút, *Svědectví, které nemohlo být vysloveno*, Torst, Praha 2007

- LEDERER, Jiří, *České rozhovory*, edice Vzpomínky a korespondence, Československý spisovatel, Praha 1991
- MARKOVÁ, Olga, *Olga Havlová a ty druhé. Ženy ve vnitřní emigraci*. Barrister & Principal, Brno 1996
- SLAVÍK, Ivan, *Hory roků*, edice Delfin, sv. 18., Triada, Praha 1999
- VACULÍK, Ludvík, *Český snář*, Atlantis, Brno 1992

Kapitoly, články a příspěvky ve sbornících:

- BLAŽEK, Petr, *Akce „Teolog“*. Sledování Oty Mádra příslušníky IV. správy SNB v osmdesátých letech, Paměť a dějiny, rubrika Objektivem tajné policie, č. 2/2011. 73–87.
- BLAŽEK, Petr, *Ale jiná možnost není. Vyšetřování vzniku Charty*, s. 226–243. (ed.) DEVÁTÁ, Markéta - SUK, Jiří – TŮMA, Oldřich, *Charta 77, Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*, Sborník z konference k 30. výročí Charty 77, ÚSD AV ČR – FF UK, Praha 2008
- BUß, Gregor, *Katoličtí kněží jako neoficiální spolupracovníci Státní bezpečnosti – Typologie*, Salve. Revue pro teologii a duchovní život, r. 21, 2011, č. 1, s. 19–30.
- BUß, Gregor, *Případ Rosner – Rekonstrukce jednoho kontaktu východoněmecké Státní bezpečnosti*, Salve. Revue pro teologii a duchovní život, r. 21, 2011, č. 1, 97–103.
- BUß, Gregor, *Otázka svobody. Jak lze morálně hodnotit neoficiální kontakty se Státní bezpečnosti*, Salve. Revue pro teologii a duchovní život, r. 21, 2011, č. 1, s. 121–131.
- CABADA, Ladislav, *Evropská dimenze politiky KDU-ČSL*, s. 51–56. (ed.) PEHR, Michal – ZNOJ, Milan, Josef Lux a česká politika 90. let. Politické úvahy a analýzy, Ústav politologie FF UK, Praha 2005
- CAJTHAML, Petr, *Charta 77 a komunistická propaganda*, s. 239–247. (ed.) DEVÁTÁ, Markéta – SUK, Jiří – TŮMA, Oldřich, *Charta 77, Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*, Sborník z konference k 30. výročí Charty 77, ÚSD AV ČR – FF UK, Praha 2008
- CUHRA, Jaroslav, *Nezávislé aktivity v Československu a Charta 77 – meze protnutí*, s. 95–102. (ed.) DEVÁTÁ, Markéta – SUK, Jiří – TŮMA, Oldřich, *Charta 77, Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*, Sborník z konference k 30. výročí Charty 77, ÚSD AV ČR – FF UK, Praha 2008

- FIALA, Petr, *Josef Lux a proměny postavení KDU-ČSL v politickém systému České republiky*, s. 44. (ed.) PEHR, Michal – ZNOJ, Milan, *Josef Lux a česká politika 90. let. Politické úvahy a analýzy*, Ústav politologie FF UK, Praha 2005
- GRUNTORÁD, Jiří, *Charta 77 (bojovala) proti režimu*, s. 217-220. (ed.) DEVÁTÁ, Markéta – SUK, Jiří – TŮMA, Oldřich, *Charta 77, Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*, Sborník z konference k 30. výročí Charty 77, ÚSD AV ČR – FF UK, Praha 2008
- GRUNTORÁD, Jiří, *Rozhovor s Janem Tesařem o počátcích Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných* vyšel ve Sborníku grantového projektu *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978 – 1989*, č. 3/2009, ed. PAŽOUT, Jaroslav, *Libri prohibiti*, Praha 2009, s. 106–111.
- HALLA, Josef, *Mezinárodní řetězová hladovka na podporu vězňů svědomí v ČSR 1988*, s. 33–46, (ed.) PAŽOUT, Jaroslav, *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989*, sborník grantového projektu, č. 1/2007, *Libri prohibiti*, Praha 2007.
- JAKUBČIN, Pavol, *Obete alebo kolaboranti? Tajná spolupráce katolíckych kňazov s ŠtB v Spišskej diecéze*, *Salve. Revue pro teologii a duchovní život*, r. 21, 2011, č. 1, s. 33–50.
- JANOUC, František, *Československý disent a jeho technické vybavení*, s. 115 – 121. (ed.) DEVÁTÁ, Markéta – SUK, Jiří – TŮMA, Oldřich, *Charta 77, Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*, Sborník z konference k 30. výročí Charty 77, ÚSD AV ČR – FF UK, Praha 2008
- KAMIŃSKI, Łukasz, *Polská opozice a Charta 77*, s. 281-288. (ed.) DEVÁTÁ, Markéta – SUK, Jiří – TŮMA, Oldřich, *Charta 77, Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*, Sborník z konference k 30. výročí Charty 77, ÚSD AV ČR – FF UK, Praha 2008
- LEHKÝ, Miroslav, *Tragická smrt Ing. Přemysla Coufala*, *Paměť národa*, r. I, č. 1, říjen 2004, rubrika *Obete*. s. 60–63.
- MACHOVEC, Martin, *Charta 77 a underground*, s. 195-212. (ed.) DEVÁTÁ, Markéta – SUK, Jiří – TŮMA, Oldřich, *Charta 77, Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*, Sborník z konference k 30. výročí Charty 77, ÚSD AV ČR – FF UK, Praha 2008

- NIESNER, Tomáš, *Pohled na problematiku katolického disentu na Moravě v období tzv. normalizace*, s. 59–104. (ed.) VANĚK, Miroslav, *Mocní? a Bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Interpretační studie životopisných interview*, Prostor, Praha 2006.
- PEHE, Jiří, *Možnosti a limity křesťansko-demokratické politiky v Čechách*, s. 31–39. (ed.) PEHR, Michal – ZNOJ, Milan, *Josef Lux a česká politika 90. let. Politické úvahy a analýzy*, Ústav politologie FF UK, Praha 2005
- PEHR, Michal, *ČSL na konci komunismu*, s. 27–30. (ed.) PEHR, Michal – ZNOJ, Milan, *Josef Lux a česká politika 90. let. Politické úvahy a analýzy*, Ústav politologie FF UK, Praha 2005
- PETRÁČEK, Tomáš, *Několik poznámek k problematice kněží a totalitní státní moci v historickém kontextu*, *Salve. Revue pro teologii a duchovní život*, r. 21, 2011, č. 1, s. 7–16.
- PITHART, Petr, *Josef Lux a česká politika*, s. 9–11 (ed.) PEHR, Michal – ZNOJ, Milan, *Josef Lux a česká politika 90. let. Politické úvahy a analýzy*, Ústav politologie FF UK, Praha 2005
- ROKOSKÝ, Jaroslav, *Amnestie 1960, Paměť a dějiny*, 1/2011, *Studie a články*, s. 36–51.
- SOKOL, Jan, *Křesťan a politika*, s. 13–19. (ed.) PEHR, Michal – ZNOJ, Milan, *Josef Lux a česká politika 90. let. Politické úvahy a analýzy*, Ústav politologie FF UK, Praha 2005
- ŠEBEK, Jaroslav, *Od Velehradu k Anežce. Fenomén protirežimního charakteru náboženských poutí v Československu*, *Salve. Revue pro teologii a duchovní život*, r. 21, 2011, č. 1, s. 135–148.
- ŠEBEK, Jaroslav, *Politické vize Josefa Luxe (v souvislostech ideového vývoje předválečného vývoje lidové strany)*, s. 21–25. (ed.) PEHR, Michal – ZNOJ, Milan, *Josef Lux a česká politika 90. let. Politické úvahy a analýzy*, Ústav politologie FF UK, Praha 2005
- TOMEK, Prokop, *Amnesty International a ČSSR*, s. 47-80, (ed.) PAŽOUT, Jaroslav, *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978–1989*, sborník grantového projektu, č. 1/2007, *Libri prohibiti*, Praha 2007.
- TŮMA, Oldřich, *Snídaně s Mitterandem. Setkávání disidentů se západoevropskými státníky*, *Dějiny a současnost*, r. 30, 2008, č. 2, s. 33–35.

- VANĚK, Miroslav, *Orální historie a výzkum opozice v letech 1969-1989*, s. 335-341. (ed.) DEVÁTÁ, Markéta – SUK, Jiří – TŮMA, Oldřich, *Charta 77, Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*, Sborník z konference k 30. výročí Charty 77. ÚSD AV ČR – FF UK, Praha 2008
- ZNOJ, Milan, *Podivný spor o občanskou společnost*, s. 67–77. (ed.) PEHR, Michal – ZNOJ, Milan, *Josef Lux a česká politika 90. let. Politické úvahy a analýzy*, Ústav politologie FF UK, Praha 2005

Slovníky a encyklopedie

- HANUŠ, Jiří, *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2005
- PEHR, Michal a kol., *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*, Evropská akademie pro demokracii, Akropolis, Praha 2007

Seznam příloh

- Příloha I. Dopis kardinálovi, rozbor situace a 13-4. bodová petice *Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSR*
- Příloha II. 20/23. bodová petice *Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSR*
- Příloha III. Ukázka korespondence k dotazům ohledně petičního práva, dopis č. 1 z 25. ledna 1985, součást dopisu
- Příloha IV. Ukázka korespondence s úřady, součást dopisu č. 3 *O nabývání, vlastnění a rozšiřování periodických i neperiodických publikací v ČSSR* z 24. března 1985
- Příloha V. Zpráva o pověsti z 22. listopadu 1985
- Příloha VI. Augustin Navrátil ke zprávě o pověsti a posudku z ČSD
- Příloha VII. Dopis, který poslaly Navrátilovy děti do psychiatrické léčebny v Bohnicích, 1986
- Příloha VIII. 31. bodová petice *Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSR* s průvodním dopisem Františka kardinála Tomáška
- Příloha IX. Sdružení katolických laiků – Pokoj na zemi; Program a způsob jakým bude prováděn

PŘÍLOHA I.

DOPIS KARDINÁLOVI, ROZBOR SITUACE A 13-4. BODOVÁ PETICE: PODNĚTY KATOLÍKŮ K ŘEŠENÍ SITUACE VĚŘÍCÍCH OBČANŮ V ČSR

Otče kardinále,

dovolujeme si Vás informovat přiloženou peticí o požadavcích a přáních našich věřících a žádáme Vás velmi naléhavě, abyste je prodiskutovali ve sboru Ordinářů ČSSR a společně předložili jako požadavky našich věřících vládním orgánům.

Připomínáme, že Vy jste spolu se sborem Ordinářů našimi mluvčími, jak jste se také před časem oficiálně vyslovili.

Odmítáme jakýkoliv postup separatistický, ale chceme a modlíme se za jednotu celé Církve vedené skvělým papežem Pavlem VI., naším opravdovým Otcem, jak on mnohokrát prokázal.

Prosinec 1977

Příloha: Petice a podpisy

Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR

Veřejní činitelé státní i církevní mluvčí o poměru státu a církví, vícekrát konstatovali, že v této oblasti dosud existují otevřené otázky. Je proto spravedlivé a v souladu s naší Ústavou (čl. 29), abychom se jako věřící občané také k nim sami vyjádřili a tak kladně přispěli k jejich řešení.

Nový přístup k věřícímu občanovi

V helsinských dohodách, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech došel vývoj myšlení, podle něhož náboženství, náboženské svobody a práva vyplývající přímo z lidské důstojnosti a tvoří nedílnou součást svobody myšlení a svědomí.

Věřící občané přispívají značným podílem k budování naší společné vlasti (sic) a proto si nezasluhují, aby byli pokládáni za občany druhého řádu. Je nepravdivé líčit je jako tmáře,

bigotní fanatiky atd. Přispíváme svým dílem i k rozvoji věd všude na světě i u nás, ačkoliv jsme často právě pro svou víru administrativně a mocensky omezováni.

Nová právní situace

Protože citované mezinárodní pakty byly naším státem přijaty a tvoří nyní součást našeho právního řádu, vzniká tím nová, kvalitativně vyšší právní situace. Je naším přáním, aby se přijaté mezinárodní závazky uskutečnily v praxi. Bude zajisté prospěšné, když zákonodárství jasnými formami zamezí svévolný výklad zákonů, omezování práv a svobod v právním řádu zakotvených, nepatřičné zásahy podřízených orgánů atd. Vytvoření větší právní jistoty bude dalším přínosem celé zemi.

Současný stav v oblasti náboženských svobod

Považujeme za svou povinnost konstatovat, že dosud nejsou věřící lidé v Československu plně svobodnými a rovnoprávními občany. Tzv. náboženské svobody jsou u nás dosud omezeny na možnost volby vyznání či bezvyznání a na účast na bohoslužbách. A to ještě ani ne v jednom z těchto případů úplně. Tato svoboda na vymření během jedné generace je pro nás věřící občany, kteří svou prací, spořádaným i občanským a rodinným životem podílíme se na šťastné přítomnosti i budoucím životě naší společnosti, neuspokojující. Dosud jsme byli soustavně uráženi, podezírání, diskriminováni a vylučováni z nejrůznějších míst v životě hospodářském, kulturním, společenském i politickém. Zvláště diskriminačně se zachází s věřícími v oblasti školství a to ať již u těch, kteří snad ještě učí, nebo u těch, kteří se o vzdělání na školách pedagogického směru ucházejí. Všeobecným zjevem (sic) je zastrašování rodičů, kteří své děti přihlašují do vyučování náboženství, psaní posudků na školu opouštějící děti tak, aby pro své náboženské přesvědčení, nebo přesvědčení svých rodičů se nedostaly na některé druhy škol. Časté jsou i požadavky v zaměstnání vypořádat se s náboženstvím. V poslední době řada záležitostí se vyřizuje ústně, aby nebylo písemných dokladů a zachovalo se zdání, že podle zákonů je vše v pořádku. (s.6) Právo rodičů na náboženskou výchovu dětí je pouze formální. Děti mohou navštěvovat vyučování náboženství jen v určitém věku a na nižším stupni škol. V případě malého počtu žáků se pak vyučuje i jen jedenkrát za měsíc, což je nepřijatelné. V některých oborech je víra překážkou výkonu povolání, v oblasti kultury v nejširším slova smyslu. Pedagogové na všech školách nemohou svoji víru projevit vůbec, nechtějí-li ztratit zaměstnání. Přitom se využívá znění tzv. učitelského slibu.

Přístup mladých lidí na teologické fakulty je zvnějšku neúnosně omezen, přičemž v důsledku vnějších zásahů do výběru učitelů a studentů, úroveň těchto učilišť neustále klesá. Udílení a odnímání státních souhlasů k výkonu činnosti duchovních nepodléhá žádným zákonným kritériím, čímž se stává zcela nekontrolovatelným a často závisí jen na osobních postojích tajemníků pověřených dozorem nad církvemi. Duchovním jsou upírána i některá práva zakotvená v Zákoníku práce. Řeholní společnosti jsou prakticky postaveny mimo zákon, přijímání nových členů je znemožňováno a dokonce i obětavá charitativní činnost zbylých malých komunit je podrobována stále se stupňujícím omezením. V minulých desetiletích trpěly desítky kněží, řeholníků i laiků ve vězeních a internačních táborech na základě nezákonných rozsudků nebo i bez nich. Až na vyjímku (sic) nebyli rehabilitováni. Každý kontakt duchovních s laiky je považován za podezřelý, je stále sledován a pod různými záminkami znemožňován. Totéž platí pro spontánní ekumenické setkání a ekumenickou spolupráci. Věřící lidé nemají možnost seznamovat se svojí teologickou, filozofickou a uměleckou tvorbou veřejnost. Ve veřejných komunikačních prostředcích je vymycováno i to, co by mohlo jen vzdáleně upomínat na křesťanské tradice (např. koledy). Činnost těch nakladatelství, jež byla některým církvím ponechána, je do krajnosti omezena zvláštní cenzurou a dalšími administrativními opatřeními. Tyto skutečnosti, které jsou jen nejstručnějším shrnutím tisíců doložitelných případů, jsme připraveni podrobně dokumentovat.

Nechceme nijak popírat a jsme si plně vědomi, že viny na tomto stavu nesou i církve samotné, kterým jde často jen o uhájení vnějších znaků svých institucí.

Se vši vážností prohlašujeme, že nechceme hájit pouze sami sebe a získávat pro sebe jakákoliv privilegia. Jako křesťané musíme přijímat a překonávat obtíže, konflikty a nepřátelství všeho druhu; ne nadarmo čteme v Písmu, že na světě budeme mít protivensství. Pokládáme však za podstatné, aby pravý stav věcí nebyl zastírán. Teprve po pravdivém a otevřeném nahlédnutí vlastní situace budeme schopni plnit bytostný úkol křesťanů – převzít v celém rozsahu spoluzodpovědnost za svět, v němž žijeme.

K této spoluzodpovědnosti patří zejména povinnost postavit se proti všem druhům bezpráví bez ohledu na to, zda se dotýkají věřících nebo nevěřících občanů. Vlastním smyslem a základním jádrem formulací o lidských právech a svobodách je stanovit meze jak individuálnímu nebo skupinovému, tak i státnímu vměšování do lidské svobody. Ta není žádnou výsadou udílenou nebo propůjčovanou lidské bytosti státem, neboť stát je tvůrcem lidí a stává se špatným státem, pokud se svobodě lidí vymkne a postaví se proti ní.

Návrhy na nápravu nedostatků a na vytvoření podmínek pro svobodný náboženský život

Ve svých návrzích vycházíme z možností, které nám poskytuje naše ústava, z přijatých helsinských dokumentů a především z požadavku dodržování základních zásad marxismu-leninismu v náboženské oblasti, ve kterých se uvádí, že každý musí mít volnost vyznávat jakékoliv náboženství nebo nevyznávat žádné náboženství – že dělat nějaké rozdíly mezi občany pokud jde o jejich práva v souvislosti s náboženským vyznáním je naprosto nepřijatelné – že z oficiálních dokumentů musí být bezpodmínečně odstraněna jakákoli zmínka o tom, či onom vyznání občanů – že církve se musí stát úplně svobodnými, na státní moci nezávislými spolky občanů stejného smýšlení – že jen důsledné plnění těchto požadavků může skoncovat s hanebnou a prokletou minulostí, kdy církev byla v nevolnické závislosti na státu... (Marx, Engels, Lenin – O ateismu, str. 137, nakl. Svoboda 1974)

Z těchto uvedených zásad tedy vyplývají i naše návrhy, za předpokladu, že stát nebude ani zasahovat, ani omezovat činnost Církve:

1. Žádáme, aby stát nezasahoval do výběru a neurčoval počet studentů na teologických fakultách, (sic) ani aby nezasahoval do výběru vyučujících.
2. Žádáme důrazně, aby byl zamezen nezákonný nátlak a zastrašování rodičů a i dětí při jejich přihlašování do vyučování náboženství. Přihlášky do náboženství ať se nemusí podávat ve škole, ať se vyučuje od první až do deváté třídy ZDŠ, případě i na dalších školách. Ať toto vyučování není omezeno jen na prostory školních budov, ale podle potřeby dohodou i mimo školu, tam kde jsou pro to podmínky. Ať se vyučuje hned o začátku školního roku. Počet vyučovacích hodin ať není omezován případným nižším počtem žáků.
3. Žádáme oficiální, veřejné i písemné prohlášení, že náboženská výchova dětí nesmí být překážkou pro jejich přijetí na studium střední školy a později na vysoké školy pedagogického zaměření, ale i práva, medicíny a dalších. Z toho důvodu ať se neuvádí v komplexním hodnocení žáka nejen údaje o náboženském vyznání rodičů, ale i případná docházka žáka do vyučování náboženství a vůbec jakákoliv zmínka o náboženství, protože každý takový údaj může být zneužit k diskriminaci žáka v podmínkách, (sic) oficiální ideologii ve státě je marxismus-leninismus.

4. Žádáme, aby každé farní společenství mohlo mít legálně farní radu nebo aby jakoukoliv jinou formou mohli být laici nápomocni kněžím, aby kolegiálně pomáhali řešit problémy farnosti a také proto, aby se mohla racionalizovat duchovní správa.
5. Žádáme, aby byla přesně vymezena a omezena pravomoc církevních tajemníků tak, aby bylo zamezeno svévolnému odnímání státního souhlasu k výkonu činnosti duchovních, především za horlivější činnost, zvláště s mládeží a aby byla revidována dosavadní praxe, že potřeby věřících určují a dovolují státní orgány, když se tyto potřeby zakládají na nezczitelném právu věřícího člověka.
6. Žádáme, aby bylo respektováno přání mladých křesťanů pro vstup do řeholních společenství a tyto aby nebyly nijakým způsobem ve své činnosti a existenci omezovány.
7. Žádáme o možnost sdružování jak pro dospělé křesťany, tak i pro křesťanskou mládež i mimo kostel ve společenství s knězem.
8. Žádáme umožnění duchovních cvičení (exercicií) pro různé stavy.
9. Žádáme možnost vzájemného styku s křesťanskými organizacemi v celém světě.
10. Žádáme možnost vlastního tisku podle skutečných potřeb věřících.
11. Žádáme možnost odebírání zahraniční náboženských časopisů a knih podle zájmů a potřeb věřících.
12. Žádáme právo na pořad v rozhlase a televizi.
13. Žádáme urychlené a důsledné dokončení rehabilitace nezákonně odsouzených kněží, řeholníků a laiků.
14. Žádáme zamezení diskriminace věřících křesťanů v zaměstnání, především školství.

Ujišťujeme, že tyto naše návrhy a podněty vycházejí výlučně z našich potřeb, (sic) jak je sami cítíme, z našeho zájmu o normální život v tomto státě, z touhy po pokojné a činorodé práci pro naši společnost, z pocitu zodpovědnosti za hodnoty, které pokládáme za svrchované, z úcty ke své víře, i k sobě samým. Doufáme, že nalezneme u představitelů našeho veřejného života, (sic) k nimž se prostřednictvím svých církevních představených obracíme s těmito podněty a návrhy pochopení a snahu zajistit nám účinným způsobem vnější podmínky pro rozvoj vnitřního duchovního života a pro zajištění lepší budoucnosti nás všech. (KO, s. 8)

Přepsáno z Křesťanských obzorů, r. I, 1988, č. 5, s. 6-8. Otištěno rovněž Studie, 63, III/1979, rubrika Svědectví, s. 263 – 267, průvodní text i petice.

PŘÍLOHA II.

20/3. BODOVÁ PETICE:

PODNĚTY KATOLÍKŮ K ŘEŠENÍ SITUACE VĚŘÍCÍCH OBČANŮ V ČSR

Veřejní činitelé státní i církevní mluvčí o poměru státu a církvi, vícekrát konstatovali, že v této oblasti dosud existují otevřené otázky. Je proto spravedlivé a v souladu s naší Ústavou (čl. 29), abychom se jako věřící občané také k nim sami vyjádřili a tak kladně přispěli k jejich řešení.

Ve svých návrzích vycházíme z možnosti, které nám poskytuje naše Ústava, z přijatých helsinských dokumentů a především z dodržování základních zásad v oblasti marx-leninismu v náboženské oblasti, ve kterých se uvádí, (sic) že: „každý musí mít volnost vyznávat jakékoliv náboženství nebo nevyznávat žádné náboženství, že dělat nějaké rozdíly mezi občany, pokud jde o jejich práva v souvislosti s náboženským vyznáním je naprosto nepřijatelné, že z oficiálních dokumentů musí být bezpodmínečně odstraněna jakákoliv zmínka a tom či onom vyznání občanů, že církve se musí stát úplně svobodnými, na státní moci nezávislými spolky občanů stejného smýšlení, že jen důsledné splnění těchto požadavků může skoncovat s hanebnou a prokletou minulostí, kdy církve byla v nevolnické závislosti na státu. (Marx-Engels-Lenin: O ateismu, str. 137, nakl. Svoboda 1974)

Z těchto uvedených zásad tedy vyplývají i naše návrhy za předpokladu, že stát nebude ani zasahovat, či omezovat oprávněnou náboženskou činnost církve.

Návrhy k nápravě nedostatků a na vytvoření lepších podmínek pro lepší náboženský život:

1. Žádáme, aby stát nezasahoval do výběru a neurčoval počet studentů na teologických fakultách a rovněž aby nezasahoval do výběru vyučujících.
2. Žádáme, aby byl zamezen nezákonný nátlak a zastrašování rodičů a dětí při jejich přihlašování do vyučování náboženství. Přihlášky do náboženství aby se nemusely podávat ve škole, náboženství aby se vyučovalo od 1-9 třídy ZDŠ případně na dalších školách. Aby toto nebylo omezeno jen na prostory školních budov, ale podle potřeby. Dohodou i mimo školy tam, kde pro to jsou podmínky. Aby se vyučovalo hned od začátku školního roku. Počet vyučovacích hodin aby nebyl omezován a závislý na počtu žáků.
3. Žádáme oficiální veřejné písemné prohlášení a také jeho dodržování, že náboženská výchova dětí nesmí být překážkou pro jejich přijetí na studium všech druhů škol, včetně

- všech středních škol a na vysoké školy pedagogického směru, práva, medicíny a dalších. Z toho důvodů ať se neuvádějí v komplexním hodnocení žáka nejen údaje o náboženském vyznání žáka a jeho rodičů, ale i případná docházka žáka do náboženství a vůbec jakákoliv zmínka o náboženství (SIC) protože každý takový údaj může být zneužit k diskriminaci žáka v podmínkách, kdy oficiální ideologií ve státě je marx-leninismus.
4. Žádáme, aby každé farní společenství mohlo mít legálně farní radu nebo aby jakoukoliv jinou formou mohli být laici nápomocni kněžím, aby kolegiálně pomáhali řešit problémy farnosti a také proto, aby se mohla racionalizovat duchovní správa.
 5. Žádáme, aby byla buď přesně vymezena pravomoc církevních tajemníků v tom smyslu, aby bylo zamezeno svévolnému odnímání státního souhlasu z výkonu činnosti duchovních, především za horlivější činnost, zvláště s mládeží. Nejlépe by však bylo, kdyby tato funkce byla zrušena.
 6. Žádáme, aby bylo respektováno přání mladých křesťanů pro vstup do řeholních společenství a tato řeholní společenství, aby nebyla žádným způsobem ve své činnosti a existenci omezována.
 7. Žádáme o možnost sdružování jak pro dospělé křesťany, tak i pro křesťanskou mládež i mimo kostel ve společenství s knězem.
 8. Žádáme umožnění duchovních cvičení (exercicií) pro různé stavy.
 9. Žádáme možnost vzájemného styku s křesťanskými organizacemi v celém světě. (KO, s 3)
 10. Žádáme možnost vlastního tisku podle skutečných potřeb věřících.
 11. Žádáme možnost odebírání zahraniční náboženské literatury podle zájmů a potřeb věřících.
 12. Žádáme právo na pořad v rozhlase a televizi po dohodě se sborem ordinářů nebo později s předsedou biskupské konference.
 13. Žádáme urychlené a důsledné dokončení rehabilitace nezákonně odsouzených kněží, řeholníků a laiků.
 14. Žádáme zamezení diskriminace věřících křesťanů v zaměstnání, především školství.
 15. Žádáme zamezení svévolného křížů, kapliček, soch a jiných náboženských a kulturních památek po našich předcích z návsi, cest, měst a jiných míst.
 16. Žádáme státní orgány, aby umožnily jmenování nových biskupů, jak tomu je i v jiných socialistických státech.
 17. Žádáme odstavění církve od státu tak jak v jiných socialistických státech.

18. Žádáme, aby byl vrácen státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti všem kněžím, kterým byl odebrán.
19. Žádáme, aby byla umožněna stavba nových kostelů tam, kde je jich zapotřebí.
20. Žádáme, aby byla povolena služba stálých jáhnů, kteří by byli nápomocni kněžím tam, kde sám kněz na pastoraaci nestačí. V jiných zemích, kde není dostatek kněží, je tato praxe běžná.
21. Dodatečně připojené body:
22. Žádáme, aby věřícím občanům byla umožněna účast, ať již samostatně nebo ve společenství i na poutní místa v zahraničí.
23. Žádáme, aby tak jako je využíváným právem marxistů a jiných ateistů kritické hodnocení náboženství a Církve ve svých člancích v časopisech, v neperiodických publikacích i ve veřejném životě, tak aby byla dána stejná možnost křesťanům a jiným občanům, aby i oni ve svých publikacích i ve veřejném životě mohli podrobit kritickému hodnocení učení marx-leninismu.
24. Žádáme, aby bylo zamezeno záměrné rušení Vatikánského rozhlasu v české a slovenské řeči a ostatní vysílání ostatních zahraničních rozhlasových stanic s náboženským obsahem zvláště vysílání mše svaté v české a slovenské řeči.

Ujišťujeme, že tyto naše návrhy a podněty vycházejí výlučně z našich potřeb, jak je sami cítíme, z našeho zájmu o normální život v tomto světě, z touhy po pokojné a činorodé práci pro naši společnost, z pocitu odpovědnosti za hodnoty, které pokládáme za svrchované, z úcty ke své víře a k sobě samým.

Doufáme, že nalezneme u představitelů našeho veřejného života, k nimž se přímo i prostřednictvím svých církevních představitelů obrácíme s těmito návrhy a podněty pochopení a snahu zajistit nám účinným způsobem vnější podmínky pro rozvoj vnitřního života duchovního a zajištění lepší budoucnosti nás všech.

Směrnici pro naši aktivitu a společenskou angažovanost je nám encyklika Jana XXIII. *Pacem in terris*, kde v části páté „Napomenutí a výzvy k věřícím“ ukládá svatý Otec povinnost účastnit se činně veřejného života tak, aby hospodářské, sociální, kulturní a politická zřízení nepřekážela, nýbrž spíše pomáhala lidem jejich zdokonalování a to ať už v řádu přirozeném nebo i nadpřirozeném. (Jan XXIII – *Pacem in terris*, str. 56, naklad. Vyšehrad, 1969)

Ztotožňujeme se proto také se stanoviskem sv. Otce Jana Pavla II., který ve své encyklice Vykupitel člověka uvádí: „Je proto těžké přijmout třeba i jen z čistě lidského stanoviska, podle něhož pouze ateismus má občanské právo ve veřejném a společenském životě, zatímco věřící jakoby ze zásady jsou sotva trpěni, a nebo se s nimi jedná jako s občany nižší třídy, či dokonce – ano i to se stalo – jsou zcela zbaveni občanských práv.“

Přesto však z moci svého úřadu se chci jménem věřících celého světa obrátit na ty, na nichž nějakým způsobem závisí organizace veřejného života. Žádám je snažně, aby respektovali práva náboženství a působení církve. Není to prosba o nějakou výsadu, nýbrž o respektování zásadního práva, jehož uplatňování je jedním ze zásadních měřítek opravdového lidského pokroku v každém režimu společnosti, systému či prostředí.“ (Jan Pavel II, Vykupitel člověka)

Přepsáno z KO, r. I, 1988, č. 7, s. 3 –4. Otištěno např. LB. Studie č. 104-106, II-IV/1986, s. 228-231

PŘÍLOHA III.

UKÁZKA KORESPONDENCE K DOTAZŮM OHLEDNĚ PETIČNÍHO PRÁVA, DOPIS Č. 1 Z 25. LEDNA 1985, SOUČÁST DOPISU

Ukázky písemných odpovědí na můj dotaz:

- JUDr. Ivo Beneš, ved. advokátní poradny v Kroměříži: ...Já sám nejsem oprávněn, abych dával nějaké vyjádření k této petici, poněvadž s obsahem podnětu a s návrhy nesouhlasím.
- JUDr. Dvorský, advokátní poradna č. 1 Praha 1, Národní třída: ...Příloženě Vám vracím petici, kterou jste mi zaslal. Naše advokátní poradna je poradnou, která se zabývá případy s mezinárodním prvkem. Doporučuj, abyste se obrátil na nejbližší advokátní poradnu v místě Vašeho bydliště, to je v Kroměříži.
- JUDr. Richard Beck, advokátní poradna Brno, nám. 25. února: ...V příloze vracím Vaši žádost o vypracování písemného posudku vzhledem k tomu, že taková činnost není v náplni a úkolech advokacie ve smyslu zák. č. 118/1975 Sb.
- JUDr. Jindřich Skácel, advokátní poradna č. 1 Brno, Divadelní 6: ...Doporučuji, abyste se osobně obracel na advokátní poradnu v Kroměříži... a v tomto směru Vám může nejkvalifikovaněji poradit Katedra ústavního práva některé z našich právnických fakult.
- JUDr. Jodas, tajemník Ústředí české advokacie v Praze: ...nepřísluší jim vydávání posudků ke konkrétním písemnostem. Obdobnou činnost nejsou oprávněny provádět ani jiné orgány advokacie.
- JUDr. Ivan Kudela, tajemník děkanátu právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze: ... Právnická fakulta jako vědecko-pedagogická instituce není oprávněna poskytovat právní porady v konkrétních věcech.
- JUDr. Zdeněk Sovák, Nejvyšší soud ČSR: ... Sděluji Vám, že nejvyšší soud ČSR není za daného stavu věci k posouzení žádosti kompetentní, byl proto Váš přípis zaslaný Nejvyššímu soudu postoupen Generální prokuratuře ČSR k dalšímu opatření.
- Dr. Maier, Ministerstvo vnitra ČSR: ... Váš dopis ze dne 25. 12. 1981 jsme postoupili ministerstvu kultury ČSR —sekretariátu pro věci církevní k dalšímu opatření.
- František Jelínek, ředitel sekretariátu pro věci církevní, ministerstvo kultury ČSR: ... náboženství se důsledně považuje za soukromou záležitost věřících, katoličtí věřící se zajímají pouze o vnitřní otázky své vlastní církve.
- Dr. Kotulánová, ministerstvo spravedlnosti: ... Vaše podání, jímž jste se obrátil na ministerstvo spravedlnosti, jsme postoupili z důvodu příslušnosti k dalšímu opatření min. kultury ČSR v Praze, sekretariátu pro věci církevní.

- Ing. Jiří Havlát, hlavní kontrolor Výboru lidové kontroly ČSR: ... K Vašemu dopisu ze dne 5. 2. 1982 Vám sděluji, že Výbor lidové kontroly ČSR není vybaven k posuzování petic, zda jsou v souladu s našimi platnými předpisy a není k tomu ani oprávněn.
 - JUDr. Anna Horáková, okresní prokurátorka Kroměříž: ... K Vašemu dopisu poukazuji na čl. 34 Ústavy ČSSR. Na další urgenci: ... K Vašemu opětovnému dotazu Vám doporučuji se obrátit na některou z advokátních poraden, které v konkrétních věcech Vám mohou poskytnout v rámci jim stanovených povinností právní poradu.
 - L. Steinmasslová, Rudé právo: Vzhledem k tomu, že jde o právní otázky, ke kterým je kompetentní odpovědět příslušné ministerstvo, sdělujeme Vám jeho adresu: Ministerstvo spravedlnosti, Vyšehradská 16, Praha 2.
 - Dr. Jana Maříková, Kancelář České národní rady: ... K dopisu ve věci řešení situace věřících občanů ČSSR, sdělujeme, že jsme podání postoupili k dalšímu opatření ministerstvu kultury ČSR.
-
- Generální prokurátor ČSR ani po pěti urgencích neodpověděl.
 - Ústřední výbor národní fronty ani po třech urgencích neodpověděl.
 - Ústřední výbor KSČ ani po několika urgencích neodpověděl.

Bylo podáno celkem přes padesát žádostí, urgencí a stížností, dotaz však zodpovězen nebyl.

Uvedeno přesně dle kopie, kterou nám poskytla Pavla Říhová.

PŘÍLOHA IV.

UKÁZKA KORESPONDENCE S ÚŘADY, SOUČÁST OTEVŘENÉHO DOPISU Č. 3. O NABÝVÁNÍ, VLASTNĚNÍ A ROZŠIŘOVÁNÍ PERIODICKÝCH I NEPERIODICKÝCH PUBLIKACÍ V ČSSR

Jak se v socialistickém státě vyřizují žádosti
o povolení dovozu náboženských publikací ze zahraničí.

- 27. 7. 1981 jsem si podal písemnou žádost na FM zahraničního obchodu o povolení dovozu knih a časopisů s náboženským obsahem dle připojeného seznamu.
- 9. 1981 první urgence.
- 22. 9. 1981 druhá urgence.
- 29. 9. 1981 Ing. J. Fexa, vedoucí organizačního odboru FM 20 odpovídá: ...tento druh literatury se v současné době nedovází.
- 24. 10. 1981 třetí urgence, ve které upozorňuji, že žádám vydání rozhodnutí, jak ukládá správní řád v souvislosti se zákonem čís.42/1980 Sb. a předpisy k jeho provedení zejm. vyhl. č.59/1980 Sb.
- 9. 11. 1981 čtvrtá urgence, ve které je uvedeno, že odpověď FM 20 ze dne 29. 9. 1981 nelze považovat za rozhodnutí ve smyslu § 46 a § 47 Správního řádu.
- 27. 11. 1981 odpověď Ing. J. Fexa, vedoucí org. odboru FM 20. Podle zákona č.42/1980 Sb. ... při řízení, změně a odnímání povolení a při vydávání opatření podle tohoto zákona se neřídí obecnými předpisy o správním řízení.
- 5. 2. 1982 pátá urgence a současně má odpověď na dopis ze dne 27. 11. 1981: Upozorňuji Vás, že v § 52 a §53 zák. č.42/1980 Sb. je přímo uvedeno, že na rozhodování o přípustnosti neobchodního vývozu nebo dovozu se vztahují obecné předpisy o správním řízení (správní řád).
- 5. 2. 1982 písemná žádost na ústřední celní správu FM 20 o vydání rozhodnutí k povolení dovozu náboženské literatury podle §52 a §53 zák. č.42/1980 Sb.
- 8. 3. 1982 šestá urgence a zároveň rozhořčení nad tím, že místo rozhodnutí a informací pracovníci FM 20 vydávají jen samé dezinformace.

- 19. 3. 1982 Doc. Ing. Ladislav Kubík CSc. 18. odbor FM 20: K Vašemu dopisu ze dne 8. 3. 1982 a s odvoláním na naši předchozí korespondenci Vám sdělujeme, že Váš dopis jsme postoupili k dalšímu řízení na Ústřední celní správu.
- 10. 5. 1982 Dr. V. Murcko, vedoucí odboru Ústřední celní správy FM 20: ...rozhodování o případném propuštění knih a časopisů do volného oběhu v tuzemsku spadá výlučně do kompetence místně příslušné celnice. Orgány celní správy však v žádném případě nejsou příslušné k tomu, aby podle titulů knih a časopisů mohly rozhodnout, zda nejde o věci, které propagují myšlenky, jež nejsou slučitelné se zájmy socialistické společnosti. Dovoz posledně zmíněných věcí je totiž podle bodu 2 přílohy č. 3 vyhlášky č.59/1980 Sb. (ve znění vyhl. č.108/1981 Sb.) o neobchodních vývozech a dovozech věcí zakázán. Je proto nutné, abyste se obrátil na ministerstvo kultury ČSR (sekret. pro věci církevní) s žádostí o vyjádření v tomto směru. Teprve po tomto vyjádření bude možné, abyste s orgány celní správy, resp. s příslušnou celnicí jednal o případném dovozu a propuštění předmětných knih a časopisů do volného oběhu v tuzemsku
- 27. 4. 1984 Fr. Jelínek, ředitel sekret. (sic) pro věci církevní: K vašim posledním dopisům zaslaným různým institucím, Sekretariát pro věci církevní MK ČSR vám opětovně sděluje, že veškeré Vaše dřívější dotazy Vám již byly vysvětleny. Pokud církev pro své liturgické úkony potřebuje dovézt některé náboženské publikace vytištěné v zahraničí, příslušný ordinář si vyžádá povolení k jejich dovozu. Pro soukromou potřebu jednotlivých věřících jsou náboženské publikace ve volném prodeji buď v místních prodejnách České katolické Charity (sic) nebo v prodejnách zahraniční literatury n.p. Kniha.
- 14. 9. 1984 Jaroslav Niklas, ředitel odboru kontroly a revize ministerstva kultury ČSR: K opakovaným dotazům a stížnostem s církevní tematikou, které jste zaslal Sekretariátu pro věci církevní MK ČSR (sic) jsme prověřili způsob vyřízení dosavadních podání. Celá záležitost a postup Vám byl výše uvedeným orgánem již několikrát vysvětlen písemně. Způsob vyřízení považujeme za dostačující. Vzhledem ke skutečnosti, že Vaše dopisy nepřinášejí žádná nová fakta, budeme další korespondenci ve smyslu vyhl. č. 150/58 Úl. odkládat.
- 3. 1984 podávám žádost celnici v Brně o povolení dovozu neperiodických publikací ze zahraničí.
- 4. 1984 první urgence.
- 27. 5. 1984 druhá urgence.

- 5. 4. 1984 ředitel celnice v Brně Ing. J. Staněk: K Vašemu dopisu ze dne 2. 4. 1984 sdělujeme: Váš původní dopis týkající se povolení dovozu neperiodických publikací jsme postoupili k vyřízení poště Praha 120.
- 14. 6. 1984 ředitel celnice Ing. J. Staněk: K Vašemu dopisu ze dne 27. 5. 1984 sdělujeme: O přípustnosti dovozu rozhoduje celnice až při celním projednávání zásilky. Vzhledem k tomu, že hodláte dovést větší množství publikací, budou tyto zaslány zřejmě jako balíková zásilka. K celnímu projednání balíkových zásilek zaslanych na Vaši adresu **je místně příslušná celnice Břeclav.**
- 22. 6. 1984 JUDr. Josef Novák, vedoucí 2. odboru Ústřední celní správy Praha: K Vašemu dopisu ze dne 27. 5. 1984, ve kterém urgujete vydání dovozního povolení na zásilku neperiodických náboženských publikací sdělují: Jedním ze základních hledisek pro orgány celní správy, při posuzování žádosti o udělení dovozního povolení je stanovisko příslušného orgánu státní správy o nezávadnosti dovážených publikací, protože vyhláška FM 20 č.59/1980 Sb., v § 7 odst. 2 ve znění přílohy č. 3 téže vyhlášky ukládá celním orgánům povinnost zamezovat dovozu věcí, které propagují myšlenky, jež nejsou slučitelné se zájmy socialistické společnosti. Z výše uvedeného důvodu jsme Vaši žádost o udělení dovozního povolení postoupili k posouzení a vystavení předběžného rozhodnutí Ministerstvu kultury ČSR – odboru pro věci církevní. Na základě tohoto rozhodnutí Vám celnice Brno (jako místně příslušná) udělí nebo neudělí dovozní povolení ve smyslu celních předpisů.
- Jaroslav Šebek, ředitel mezinárodní poštovní přepravy Praha: K Vašemu dopisu z 27. 5. 1984 sdělujeme, že jste byl podle informací Ústřední celní správy v Praze již jednoznačně informován o postupu při dovozu publikací z ciziny. V tomto případě proto pokládáme Vaši urgenci za bezpředmětnou.
- 6. 2. 1984 stížnost k Výboru lidové kontroly na Sekretariát pro věci církevní.
- 4. 1984 opakovaná stížnost k VLK.
- 11. 4. 1984 Ing. Mir. Liška, hlavní kontrolor odboru 08 VLK Praha: Sdělujeme Vám, že Vaše urgence ze dne 2.4. t.r. byla předána k dalšímu opatření odboru kontroly Ministerstva kultury ČSR.
- 20. 5. 1984 další stížnost k VLK na Sekr. pro věci církevní.
- 29. 8. 1984 urgence u Výboru lidové kontroly ve věci vydání rozhodnutí o dovozu publikací ze zahraničí.
- 24. 9. 1981 Ing. Václav Vejdovský, ved. odd. knižního obchodu MK ČSR: ... k podrobnějšímu vysvětlení se poznamenává, že rozšiřování knih ve smyslu zák.

č.94/1949 Sb., předpokládá veřejnou nabídku prodeje nebo půjčování (prodejna přísl. způsobem veřejně označena, popř. jiné vhodné upozornění veřejnosti – inzerce, plakát na veřejném prostranství apod.), zpravidla za úplatu. Pokud máte v úmyslu bezúplatně půjčovat knihy v osobním vlastnictví pouze individuálně určenému okruhu osob svých příbuzných nebo známých, nejde o rozšiřování ve smyslu citovaného zákona. Ve Vašem zájmu Vás však upozorňujeme na to, že v případě, že knihy nebo jiné publikace takto půjčované obsahují informace, jejichž šířením je možno naplnit skutkovou podstatu některého trestného činu podle čs. trestního zákona, vystavujete se i takovémuto půjčováním nebezpečí trestního stíhání. Ministerstvo kultury ČSR publikace zahrnuté do předloženého seznamu z tohoto hlediska nezkoumalo a ani není k tomu příslušné. Jde o otázku, kterou zkoumá vždy příslušný trestní soud k návrhu prokurátoru. Při tom pojmy „veřejný“ a „rozšiřování“ ve smyslu práva trestního mají obsah, než ve smyslu práva správního (srv. §89 odst.4 tr. a st. zákona). Doporučujeme Vám proto, abyste si předem vyžádal na uvedené publikace z hlediska dopadu trestního zákona od některého příslušného u soudu platně zapsaného znalce, znalecký posudek.

- 9. 11. 1981 – žádost Nejvyššímu soudu ČSR o sdělení jména platně zapsaného soudního znalce, který by znalecky posoudil náboženskou literaturu dováženou ze zahraničí z hlediska dopadu trestního zákona na rozšiřování uvedených publikací.
- 17. 11. 1981 – JUDr. Zdeněk Sovák, Nejvyšší soud ČSR: K Vašemu dotazu sdělují, že v příslušných seznamech soudních znalců podobný znalec zapsán není, přičemž protispolečenské zaměření náboženské literatury dovážené ze zahraničí, posuzují v případech porušujících trestní zákon orgány činné v trestním řízení.
- 28. 11. 1981 má odpověď: ... V příloze Vám zasílám seznam 142 hodin vydaných především Křesťanskou akademií v Římě a také časopisů Studie a Nový život.....
Upozornění: V případě, že mi Vy, ani žádný jiný orgán nedá přesné vyjádření ve věci osobního vlastnictví a půjčování uvedené náboženské literatury získané v zahraničí podle mé žádosti, budu předpokládat, že všechny v příloze uvedené publikace:
a) mohu mít v osobním vlastnictví
b) mohu je bezúplatně půjčovat individuálně určenému okruhu svých příbuzných a známých

Prosím o potvrzení příjmu mého podání na přiloženém stejnopise.

Ani po několika urgencích jsem nedostal na tento dopis odpověď, ani potvrzení mého podání na přiloženém stejnopise.

- 25. 5. 1984 – Žádost na Ministerstvo vnitra ČSR:
 1. Žádám jmenovité uvedení těch publikací z příloženého seznamu, které mohu bezúplatně půjčit individuálně určenému okruhu osob svých příbuzných a známých, kterážto činnost není rozšiřováním ve smyslu zákona č. 94/1949 Sb. Jmenovitě pak uvedení těch publikací, které snad není dovoleno půjčit.
 2. Žádám určení za jakých podmínek mohu mít v osobním vlastnictví a užívání a to jen pro vlastní potřebu publikace jejichž dovoz a rozšiřování je zakázán.
 3. Žádám uvedení, jaké množství náboženských publikací může občan vlastnit.
 4. Žádám vymezení pojmu „veřejný“ a „rozšiřování“ jak ve smyslu práva trestního, tak i správního.

Tuto žádost dávám proto, abych se nedopustil porušení některého zákona nebo závazného právního předpisu a tak se nevystavil trestnímu stíhání.

Příloha: seznam 140 hodin vydaných především Křesťanskou akademií v Římě.

- 6. 7. 1984 první urgencye.
- 28. 8. 1984 druhá urgencye.
- 25. 9. 1984 třetí urgencye.

M á ž á d o s t v y ř í z e n a n e b y l a !!!

- 1. 6. 1984 stížnost kontrolnímu odboru Federálního min. zahr. obchodu kvůli vydání rozhodnutí o povolení dovozu publikací ze zahraničí.
- 29. 8. 1984 první urgencye.
- 24. 9. 1984 druhý urgencye.
- 24. 9. 1984 též stížnost na ÚV KSČ – b e z o d p o v ě d i !!
- 5. 2. 1982 žádost na Federální úřad pro tisk a informace o povolení dovozu časopisů Studie a Nový život vydávaný Křesťanskou akademií v Římě
- O d p o v ě ě z a m í t a v á !!!

Přejato z dopisu č. 3, který nám poskytla Pavla Říhová. Přílohu necháváme v takovém znění, jak nám byla poskytnuta, upraveny byly jen mezery za čísla a mezi slovy.

PŘÍLOHA V.

SNB – Obvodní oddělení VB

767 28 Kroměříž

Č. j.: VB – 2281/85

V Kroměříži dne 22. 11. 1985

Zpráva o pověsti

NAVRÁTIL Augustín, nar. 22. 12. 1928 v Lutopecnách, trvale
bytem Lutopecny čp. 14, okres Kroměříž,
zaměstnán ČSD Kroměříž, ženatý

Jmenovaný nepožívá v bydlišti dobré pověsti. Jedná se o osobu (sic) která je nábožensky velmi silně založený a to až fanaticky. Jmenovaný se odmítá účastnit jakéhokoliv veřejného dění. Odmítá chodit na volby a svým přesvědčením je založen proti našemu socialistickému zřízení. Jedná se o osobu, kterou v obci doslova nemá nikdo oblibě.

V dřívějších letech byl jmenovaný členem Československé strany lidové. V této organizaci byl ale odsuzován i jejími členy a nakonec byl z této strany i vyloučen, pro celkový způsob (sic) svého života a chování. V letech 1968 až 69 patřil k lidem, kteří neschvalovali vstup spojeneckých vojsk na naše území a snažili se agitovat proti stávajícímu socialistickému zřízení. Patřil mezi organizátory protistátního jednání, ke kterému se ale v obci nikdo nepřidal.

V zaměstnání, kde pracuje na ČSD Kroměříž, nádraží Postoupky, jako hradlař nejsou k jeho práci připomínky. Své úkoly si plnil.

Jmenovaný má celkem 9 dětí, které se pravděpodobně snaží i se svou manželkou vychovávat (sic) k náboženským sklonům, neboť i manželka jmenovaného je nábožensky silně zaměřena. Do jaké míry se tato výchova jmenovanému daří (sic) není ale možno říci (jeden ze synů, který pracuje na ČSD Hulín (sic) se s otcem nestýkám jedna z dcer je svobodnou matkou). Jmenovaný má vlastní hospodářství, má 2 krávy a několik políček. Ke způsobu hospodaření je možno jako příklad uvést, že mléko od vlastních krav prodává a pak kupuje v obchodě mléko laciné. Před asi 8 až 10 lety byl jmenovaný zbaven svéprávnosti, která byla po asi 3 letech zrušena, a jmenovaný je od té doby opět brán jako svéprávný.

Jmenovaný se v bydlišti ani v zaměstnání s nikým nestýká, (udržuje jen nevyhnutelný styk s občany: pozdraví, řekne (sic) co chce). Díle je o něm možno říci (sic) že stále čte nějaké knihy a předpisy. V zaměstnání měl téměř pokaždé po stole rozloženo mnoho předpisů a různých papírů, které studoval.

Již v dřívějších letech posílal různé dopisy se zaměřením proti soc. zřízení a textem na způsob, že jsou zde pošlapávána jeho lidská práva a podobně. Tyto dopisy posílal na OSN a Svobodnou Evropu. Na zdejší součásti VB v Kroměříži nemá jmenovaný žádný záznam (sic) ale celkově o jeho osobě není možno říci nic, co by nasvědčovalo tomu, že se jedná o občana s dobrou pověstí. Jmenovaný nemá dobré vztahy ani mezi členy rodiny. Se svou sestrou, která bydlí v Kroměříži (sic) se nesnáší a prostřednictvím soudu se domáhá toho, aby byl této zakázán vstup do domku v Lutopecnách. V Lutopecnách pak NAVRÁTIL bydlí krom své rodiny ještě se svou starou matkou. O vztahu mezi ním a jeho matkou pak také nelze říci (sic) že by byl dobrý.

Šetření provedl:

nstržm. Sedláček Milan

podpis

ABS, fond V-Brno, signatura V-14941 Brno, SNB OOBV Kroměříž VB 3381/85. Ve spisu s. 265/277.

PŘÍLOHA VI.

AUGUSTIN NAVRÁTIL KE ZPRÁVĚ O POVĚSTI A POSUDKU Z ČSD

Budu citovat výňatek ze Zprávy o mé pověsti podanou SNB Obv. Odd. VB v Kroměříži ze dne 22. 11. 1985 č. j. VB-3381/85 [srov. Příloha 5], s. 4

A jaká je skutečnost: Jsem dosud a to dlouholetým jednatelem ZO českého svazu zahrádkářů v Lutopecnách. Mimo moji funkci ještě obstarávám nejen pro členy zahrádkáře, ale i pro všechny občany obce sadbu brambor, průmyslová hnojiva a další potřeby, podílím se na organizování zahrádkářských výstav a besed, pokud mi čas dovolí i výstav okresních. Byl jsem i dlouholetým jednatelem ZO chovatelů drobného zvířectva, i členem okresního předsednictva. Za mého jednateleství se konaly v obci každý rok velké výstavy domácího zvířectva. Po jedno volební období jsem byl členem rady MNV v Lutopecnách. Část období předsedou finanční a rozpočtové komise, část období předsedou zemědělské komise. Po celou dobu docházky mých dětí do ZDŠ v Lutopecnách to je neméně 15 roků jsem byl jednatelem SRPŠ v Lutopecnách. Několik roků jsem byl i jednatelem MO ČSL v Lutopecnách, později předsedou. Je však také pravda, že jsem byl z některých funkcí na příkaz nebo žádost ZV KSČ v Lutopecnách odstraněn. Tak to bylo např. z funkce člena předsednictva OV Svazu chovatelů a na žádost OV KSČ jsem byl vyškrtnut se (sic) seznamu členů MO ČSL v Lutopecnách.

Jak se s touto skutečností to je s občanem, který je nejčastěji volen do funkce jednatele nebo předsedy, to je funkcí s největší odpovědností a s největším stykem s členy, ale také s projevy největší a s největším stykem s členy, ale také s projevy největší důvěry členů k němu, slučují údaje ze zprávy o mé pověsti ? Že se odmítám účastnit jakéhokoliv veřejného dění nebo že mne v obci doslova nemá nikdo v oblibě, nebo, že se v bydlišti ani v zaměstnání s nikým nestýkám.

A to se v uvedené zprávě „zapomněli“ zmínit o mé účasti na bezplatných brigádách ve prospěch obce. Pokud byla mateřská školka v Lutopecnách (sic) opravoval jsem tam okna, nesčetných hodin jsem věnoval na zřizování hřiště pro školku, při jeho zřizování, oplocení, vlastní kovovou branku jsem tam přinesl z domu, organizoval jsem brigády z řad členů MO ČSL (sic) jejíž jsem byl tehdy předsedou (sic) za tím účelem. Pracoval jsem bezplatně při rozšiřování vozovky v obci, při zřizování chodníků, při budování nové prodejny Jednoty, při budování nové budovy MNV a požární zbrojnice. Při zřizování parčíku před pohostinstvím

s pomníkem padlých, jsem tam tyl, zaléval květiny, ihned v počátku jsem ho upravoval, vláčil několikrát svým vlastním kravským potahem. To jen příkladem. Na některých z těchto prací se podílela i má manželka s dětmi. Když bylo ve vážné situaci místní JZD (s. 5) (sic) tak na jejich výzvu jsem nechal práce s mou vlastní cukrovkou a šel jsem sklízet cukrovku do JZD i se svojí manželkou a dětmi, když o to žádali.

„Rodina nábožensky založená až fanaticky“: Jsme věřící křesťanská rodina, tak jsme vychovali i své děti a plníme si, jak nejlépe dovedeme své náboženské povinnosti. Nikomu své přesvědčení nevnucujeme. Ale svá práva také hájíme! Tak jakýpak fanatismus?

„Odmítá chodit na volby“: Především jsem nevolil jen jednou. A volit není povinností, ale právo občana. A měl jsem k tomu důvody. Jestliže při vyhlásování volebních výsledků v obci není uvedeno kolik (sic) kdo dostal hlasů, tak nač chodit volit? Mimoto při našich volbách nemám žádný výběr (sic) mezi kým bych měl volit nebo mezi jakým programem.

„Jeden z mých synů, který pracuje na ČSD Hulín (sic) se s otcem nestýká.“ Chce-li někdo pomluvit někoho či poškodit, žádné lži se neštítí. Jedná se o nejstaršího syna. Že to není pravda (sic) je samozřejmé. Mohu jen uvést, že si s ním rozumím zvláště v oblasti ovocnářské, proto mu pozvolna přenechávám starost o ovocné stromy, protože v této oblasti mimo oblasti jiné má odborné vědomosti a zajímá ho to. Mimoto mne i zde v psychiatrické léčebně tak jako jiné děti navštěvuje. Připomínám ještě, že bydlí s námi a ve společné domácnosti.

„Jedna z jeho dcer je svobodnou matkou.“ Za pár dní to pravda nebude. V příštím posudku bude asi uvedeno: Jedna z jeho dcer byla před provdáním svobodnou matkou. Uvádění tohoto pravdivého údaje, který p. nadstržm. Sedláček považoval za nutné napsat (sic) nebudu komentovat. Ať si každý udělá svůj úsudek.

„Když se již takovým způsobem věnovala pozornost našim dětem, uvedu podrobnější pravdivé údaje.“ Máme devět dětí. Čtyři syny, pět dcer. Neměli jsme s nimi žádné vážnější zdravotní, výchovné, ani jiné problémy. Ve škole se učily výborně nebo velmi dobře, o čemž svědčí skutečnost, že jeden z nich má vysokoškolské vzdělání, pět dětí má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou, jeden je vyučený elektrikář, jedna dcera studuje v třetím ročníku gymnázia, poslední je v prvním ročníku odborného učiliště ČSD. S jejich vzděláním byly různé problémy a toto mohlo být i větší, ale za nynějších okolností to bylo maximum. Snažili jsme se, aby dostaly vzdělání podle svých schopností s přihlédnutím k současným možnostem. Všechny naše děti také absolvovaly lidovou školu umění, hudební obor

a všechny umí hrát na různé hudební nástroje, většinou více jak na jeden. Účinkovaly také v dětských hudebních souborech. Jedna chtěla studovat hudební konzervatoř, ale nedostala se tam. Všechny naše děti také rády zpívají (sic) a proto také všechny působily v dětských hudebních (s. 6) souborech, školních i jiných pěveckých sborech, ale i po ukončení školní docházky část z nich i nyní působí v amatérském pěveckém sboru. Naučil se je též hrát šachy, což jsem považoval za vhodnou rekreační a poučnou zábavu. Přestože to hrály děti jen rekreačně, většinou doma, jedna dcera se stala okresní přebornicí šachu v žákyních a dva synové hrají šach závodně. Všechny děti též znají nejen domácí práce, ale i polní a jiné práce různého zaměření. Snažili jsme se je vychovat co nejlépe (sic) jak to bylo jen možné v našich skromných podmínkách a věříme, že také budou platnými členy naší společnosti.

„O způsobu jeho hospodaření možno usuzovat z toho, že mléko od vlastních krav prodává a pak kupuje mléko v obchodě laciné.“ Co k tomu údají uvést. Zase, že se pozornost soustřeďuje na věci nepodstatné a odvádí se pozornost od věcí důležitějších, zamlčují se věci podstatné. Že na minimální výměře orné půdy (sic) a to z velké části před tím neplodné půdy, kterou jsem zúrodnil (sic) vykácením keřů a vysbíráním a vnesením kamení, dále sečením trávy po příkopech, cestách a svazích na dráze, držím po celý rok dvě krávy, kterými s (sic) větší částí obdělávám své vlastní pole a ještě každým rokem vypomohu několika dalším spoluobčanům v menším rozsahu některými potažními polními pracemi. Dále držím ročně 2 prasata, husy, slepice. Pro veřejné zásobování dodávám ročně průměrně 6 000 l mléka, 400 kg masa, 200 q cukrovky a 30 q brambor. Při tom vlastní rodinu zásobuji v plném rozsahu zeleninou, ovocem, brambory, mákem, vejci a částečně masem a mlékem (sic) Mléko z obchodu kupujeme pro naši domácnost v plném rozsahu (sic) když jsou naše krávy březí (sic) a proto se nedojí, pak pro psy, kočky a pak pro ty členy domácnosti, kteří si přejí mléko méně tučné. Je pak všeobecně známé, že např. výnosy cukrovky jsem dosud měl nejméně o 50 % vyšší než místní JZD.

„Stále čtu nějaké knihy a předpisy. V zaměstnání měl pokaždé na stole nějaké knihy a předpisy.“ Spoluobčané v obci by mi mohli potvrdit, že od nejskornějšího začátku jara až do začátku zimy mne mimo dobu ztrávenou (sic) v zaměstnání (sic) vidí téměř každodenně, jak se ubírám s kosou, hráběmi a vidlemi nebo s motykou či plečkou nebo jiným hospodářským nářadím, jak jdu séci trávu na krmení či na sušení, nebo okopávat, plečkovat na poli. A každý druhý den (sic) jak začne sezóna (sic) men/mne vidí (sic) jak vyjždím s prázdným vozem taženým párou (sic) krav z domu a jak nazpět jedu s plnou fůrou krmení pro ně. A v období sušení sena a otavy mne vidí mimoto jezdit s fůrou sena ve voze v žebří. Vzhledem k tomu, že

se dobytek i večer musí poklízet, pak k tomu čtení knih a předpisů mnoho času nezbyvá (sic) mimo pozdní večer. O něco lepší je to v zimním období, i když je samozřejmé, že čtu různé knihy a předpisy. A odebírám též hodně časopis. A čteme (s. 7) dost všichni členové rodiny. Že však stále čtu? Má pan Nadstrážmistr (sic) Sedláček u nás zabudovanou skrytou kameru, že to přesně všechno ví? A od koho jiného by [to] mohl vědět, když se s nikým nestýkám a on nás také nenavštěvuje?

A v tom zaměstnání tomu „pokaždé“ nerozumím. Snad mě tam jako „duch“ tajně nenavštěvuje? Ale částečně by ten „duch“ měl pravdu. Máme ve službě celý šuplík knih a předpisů, které musíme téměř doslova znát. Návěstní předpisy, dopravní předpisy, technické, přepravní, výňatek ze staničního řádu atd. A to je každý předpis samostatná kniha. A těch staničních rozkazů co nám chodí, rozkaz náč. stanice, náč. provozního oddílu, rozborů nehod apod. A to všechno musíme prostudovat a také podepsat, že jsme to četli. A chodíme do školy. Někdy za měsíc, někdy za dva a tam je to rozebíráno. Každé dva roky jsme z těchto doplňujících či nových předpisů zkoušeni. A to poměrně velmi přísně. Ale „pokaždé“, To snad ne! Dost často? To ano. To se ten „duch“ přehlédl. Nebo skrytá kamera opakovala stále stejný záběr.

„Píše dopisy, že jsou zde pošlapávána lidská práva. Tyto dopisy posílal na OSN a svobodnou (sic) Evropu.“ [uvozovky v originále chybí] Nevím, odkud p. nadstržm. Sedláček čerpá tyto informace. Mohl by proto prozradit, jak se k těmto „zaručeným“ informacím dostal, když listovní tajemství je zaručeno článkem 31 Ústavy ČSSR.

„Jmenovaný nemá dobré vztahy ani mezi členy rodiny. Se sestrou se domáhá toho, aby byl této zakázán vstup do domu v Lutopecnách.“ [uvozovky v originále chybí]

I tento údaj je zkreslený. Moje vlastní sestra denně dojíždí navštěvovat a opatrovat naši nemocnou maminku, která má samostatný byt v našem domě. Vstup do našeho domu a návštěvu i opatrování naší maminky jsme jí nikdy nezakazovali. Teprve po jejím velmi nevybíravém chování jsme byli spolu s manželkou nuceni požádat o upravení rozsahu jejich návštěv.

„Jmenovaný nepoživáv v bydlišti dobré pověsti. Na zdejší VB v Kroměříži nemá žádný záznam, ale celkově o jeho osobě není možno říci nic, co by nasvědčovalo, že se jedná o občana s dobrou pověstí.“ [uvozovky v originále chybí]

Aby k tomuto závěru p. nadstržm. Sedláček došel, zamlčel všechny mé kladné vlastnosti, i za cenu lží uvedl co nejvíce záporných vlastností, a když přitom i hodně nadsadil, vyšel mu závěr, který je na začátku a na konci jeho zprávy a (sic) pověsti uveden. Jménem svým i jménem své manželky a našich dětí mu za tu „objektivnost“ děkuji. Jeho zpráva o mé pověsti jistě prospěje dobré cti, pověsti a vážnosti SNB jako orgánu naší socialistické státní moci jak u nás, tak i v zahraničí.

Podobnou tendenci, jak zpráva o mé pověsti z VB v Kroměříži má i posudek ze závodu od náčelníka stanice ČSD v Kroměříži Oldřicha Štěrby. Uvádí sice, že jsem průměrným pracovníkem, že dobře vycházím se spoluzaměstnanci, konkrétní nepravdivé údaje neuvádí, ale neprav (s. 8)divě a nespravedlivě končí svůj posudek: „Celkem lze Augustina Navrátila hodnotit jako pracovníka a občana, který z výhod poskytovaných naší společností hodlá pro sebe a svoji rodinu vytěžit co nej[více] na druhé straně kromě průměrného výkonu služby nehodlá přispět ke společné práci.

Že jsem členem brigády socialistické práce, nositelem stříbrného odznaku neuvedl, přestože to bylo jeho povinností, že jsem zúrodnil (sic) téměř neplodnou drážní půdu (sic) o níž jsem se zmiňoval v příspěvku o svém hospodaření, že kterého má užitel (sic) nejen má rodina, ale i společnost se zmínit mohl, nemusel se také zmiňovat, že jsem dobrovolně dělal i některé brigádnické práce v zaměstnání jako nátěr oken, dveří jak služební místnosti, čekárny, tak i bytu na zastávce v Bezměrově. Celkem jsem to udělal za dobu mé služby dvakrát. Nemusel se ani zmiňovat o natření obrubníků na pracovišti, které bylo nařízeno dělat jednou za rok, jsem vždy dělal třikrát do roka, což komentoval, že dobročinnosti se meze nekladou. Nemusel i uvádět, že jsem vždy ochotně nastoupil do služby, nebo jakkoliv jsem byl vždy ochotný vyměnit službu, když to bylo z provozních i jiných důvodů potřebné. Znovu ale připomíná, že je krajně nespravedlivý a nepravdivý závěr jeho posudku, protože musí vědět, že volný čas otce rodiny s devíti dětmi je podstatně omezenější, než otce s jedním nebo dvěma dětmi nebo občana bezdětného.

Zcela odpovědně mohu prohlásit, že za našich rodinných poměrů jsem již více pro společnost udělat nemohl. Nekouřím, nepiji alkoholických nápojů, téměř žádných zábav se neúčastním (sic). Mým celoživotním údělem byla jen práce, práce, práce. Práce pro rodinu, pro společnost, pro církev. A tato práce byla i mou radostí. Podle údajů, které jsem již dříve uvedl (sic) jsem byl i nezištně všestranně (sic) společensky činný, aktivní a Byl (sic) bych i více (sic) ale mé možnosti vzhledem k vícepočetnosti naší rodiny byly a jsou omezeny, proto

upozorní, že více již dělat nemohu. A znovu také zdůrazňuji, že oba posudky nutno považovat za krajně nepravdivé a nespravedlivé...

Citováno: *Stížnost – odůvodnění*, Augustin Navrátil, Lutopecny č. 14, 768 31 p. Zlobice, okr. Kroměříž, t. č. Psychiatrická léčebna v Kroměříži, uzavřené oddělení 17B, primář MUDr. Fr. Blaťák. Podáno na krajský soud v Brně prostřednictvím okresního soudu v Kroměříži, 4. 5. 1986.

Stížnost je podána na usnesení okresního soudu v Kroměříži ze dne 21. 4. 1986 č. j. Nt 124/86, kterým se ukládá Navrátilovo ochranné léčení

Uloženo LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/25, krt. 37.

Stížnost, 27 stran strojopisu.

PŘÍLOHA VII.

DOPIS, KTERÝ POSLALY NAVRÁTILOVY DĚTI DO PSYCHIATRICKÉ LÉČEBNY V BOHNICÍCH, 1986

Vážení,

od počátku ledna je ve Vašem ošetření náš tatínek (sic) pan Augustin Navrátil, nar. 22. 12. 1928. Chtěli bychom Vám říci za všechny sourozence, že si svého tatínka velmi vážíme a že je pro nás děti, (sic) stále velkým vzorem. Když jsme byly ještě malé, často nás houpal, hrál si s námi a hlavně nám zpíval. Učil nás poznávat dobro a mít soucit s trpícími. Je nám také vzorem v práci. Vždyť vychovávat a sociálně zabezpečit rodinu s devíti dětmi nebyla vůbec maličkost, když maminka nemohla být zaměstnaná. Tatínek je velmi skromný člověk a také nás ke skromnosti vedl. Je zásadový, věřící, čestný člověk, který by (s. 9) se nesnížil k ničemu špatnému. Učil nás lásce a úctě ke všem lidem (sic) učil nás lásce ke knihám a ke vzdělání. Vždyť jeho knihovnou by se mohl chlubit leckterý vzdělaný člověk: Myslíme, že kdyby měl tatínek v mládí možnost studovat, jistě by dnes byl člověkem s vysokoškolským vzděláním. Co nebylo dopřáno jemu, v celé míře přál nám dětem. Chtěl, abychom dosáhly vzdělání podle svých možností a schopností a dělal pro to všechno. Chtěl, abychom se stali užitečnými občany naší vlasti.

Velmi si ho vážíme a máme ho rádi pro jeho čestnost, pracovitost, skromnost a lásku k lidem i vlasti, pro jeho víru a nekompromisní postoj ke zlu, lži a přetvářce. Vždy nás měl rád a jeho lásku a dobrotu jsme pociťovali na každém kroku.

Prosíme, pokud je to možné, pozdravujte od nás našeho tatínka.

[Podepsáno všech devět dětí]

LB, fond VONS, inv. č. 224, sg. II/25. Součást stížnosti a odůvodnění. Nesouhlasí s usnesením okresního soudu v Kroměříži ze dne 21. 4. 1986 č. j. Nt 124/86, kterým se ukládá jeho ochranné léčení psychiatrické ústavní.

PŘÍLOHA VIII.

31. BODOVÁ PETICE:

PODNĚTY KATOLÍKŮ K ŘEŠENÍ SITUACE VĚŘÍCÍCH OBČANŮ V ČSR S PRŮVODNÍM DOPISEM FRANTIŠKA KARDINÁLA TOMÁŠKA

V Praze 4. ledna 1988

Není žádným tajemstvím, že na moje vícekrát podané žádosti na příslušná místa státní správy v záležitostech hlavních požadavků Církve u nás, dosud jsem nedostal žádnou odpověď.

Poněvadž naprostá většina členů Církve jste vy věřící, proto je velmi vážnou povinností Vašeho svědomí, aby byl slyšen na příslušných státních místech Váš hlas:

„Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR“ s 31 body návrhů, jak je třeba řešit současné problémy, které existují mezi státem a Římskokatolickou Církví.

Rozšiřování a podepisování uvedené petice je v souladu s naší ústavou a ostatními našimi platnými právními předpisy, a jsou o ní informovány státní a stranické orgány.

Velmi důrazně připomínám, že zbabělost a strach jsou nedůstojné opravdového křesťana.

V tom duchu jsem s Vámi a zcela srdce Vám žehnám

Váš František kard. Tomášek

arcibiskup pražský

a metropolita český.

PODNĚTY KATOLÍKŮ K ŘEŠENÍ SITUACE VĚŘÍCÍCH OBČANŮ V ČSR

Dne 30. dubna 1986 zaslal František kardinál Tomášek, arcibiskup pražský a předseda Sboru ordinářů ČSR ministru kultury ČSR Dr. Milanu Klusákovi dopis s názvem – „Naše aktuální problémy“.

Ve svém dopise dává podnět k novelizaci dosavadních předpisů o církevních a náboženských společnostech v ČSSR, zvláště zákon č. 218/49 Sb. o hospodářském zabezpečení církevních a náboženských společností státem a to vládním nařízením provádějícím tento zákon pro jednotlivé církve a náboženské společnosti.

Upozorňujeme, že jde o předpisy v té době již staré 37 let, během nichž došlo k změnám jak v čl. právním řádu, tak i v oblasti církevních předpisů.

Připomíná, že dosud platné předpisy z dřívější doby jsou v praxi příčinou nejasností a pochybností jak z hlediska administrativního, tak i z hlediska postihů za jejich porušování, zvláště když v trestním zákoně, zejména v § 178 – „Maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi“ nejsou skutkové podstaty trestných činů uvedeny.

Očekává, že otázka novelizace základních právních předpisů o církevních a náboženských společnostech v ČSSR bude příslušnými státními orgány přezkoumána a to za účasti zástupců církví a náboženských společností.

Jako věřící občané plně podporujeme podnět Otce kardinála Tomáška ze dne 30. dubna 1986, ve kterém předložil některé zvlášť naléhavé problémy, které je nutno řešit. Zvláště nás však znepokojuje, že na všechna dosavadní písemná podání, učiněná v posledních letech, nedostal vůbec žádnou odpověď, přesto že se obrátil na různé kompetentní **státní orgány!**

Protože v závěru svého dopisu Otec František kardinál Tomášek připomíná, že problémy, které ve svém podání uvádí, jsou jen některé a to zvlášť naléhavé, že je však ještě řada problémů dalších, chtěli bychom na ně upozornit. Proto předkládáme ucelené kompletní řešení současného stavu v náboženské oblasti u nás.

1. Základním našim požadavkem je odluka církve od státu, z níž by vyplývalo, že stát se nebude vměšovat do organizace a činnosti církve. Z tohoto základního požadavku vyplývá většina ostatních našich návrhů, i když jejich dodržování by mělo být samozřejmě i v případě, kdy odluka církve od státu není.

2. Žádáme, aby státní orgány nebránily jmenování nových biskupů. Toto jmenování nových biskupů ať se stane vnitřní záležitostí církve, do níž by stát nezasahoval.
3. Žádáme, aby státní orgány nezasahovaly do jmenování kněží do duchovní správy farností. Všechna organizační opatření v této věci ať jsou převedena do sféry vnitřních záležitostí církevních.
4. Žádáme, aby státní orgány nezasahovaly do výběru a neurčovaly počet uchazečů studia na teologických fakultách a rovněž, aby nezasahovaly do výběru vyučujících.
5. Žádáme obnovení CM bohoslovecké fakulty v Olomouci.
6. Žádáme zavedení trvalého jáhenství podle rozhodnutí papeže Pavla VI ze dne 18. června 1967 pod názvem: „Všeobecné zásady o trvalém diakonátu“ který se má zavést v latinské církvi.
7. Žádáme, aby byla obnovena činnost všech dosavadních mužských i ženských řeholních společností včetně přijímání nových členů, jako je to i v sousední NDR, Polsku a jinde.
8. Žádáme, aby bylo uznáno právo věřících vytvářet volná laická náboženská společenství, která jako neformální komunita různého věkového a sociálního složení usměrňovaná knězem, podle koncilního „Dekretu o laicích“, sloužící duchovnímu růstu jejich členů. Tato společenství existují u katolických křesťanů jak v západních zemích, tak i např. v NDR, Polsku a v Maďarsku.
9. Žádáme, aby vyučování náboženství se konalo i mimo školu, buď v církevním prostoru na faře, v kostele nebo v jiných budovách. Aby bylo převedeno do vnitřních věcí církevních. Přihlášky dětí k vyučování ať se podávají farnímu úřadu a rozsah vyučování, rozdělení dětí ať provede na návrh duchovního správce místní ordinář.
10. Žádáme, aby bylo dovoleno navštěvovat kněžím vězení a nemocnice, když si to pacienti, vězni nebo jejich příbuzní přejí, ale i na základě vlastního přání kněze. Umožnit náboženské obřady ve věznicích a nemocnicích. Dovolit věřícím ve výkonu trestu nosit kříže a další náboženské symboly a také mít u sebe náboženskou literaturu. Umožnit jim zpověď a duchovní rozhovory s kněžími.
11. Žádáme souhlas ke konání exercicií neboli duchovních cvičení pro laiky i kněze.
12. Žádáme, aby každé farní společenství u nás mohlo mít farní radu, jako je to i u jiných církví a v jiných státech, v níž by laici byli nápomocni kněžím, aby se společně pomáhaly řešit problémy farnosti a také proto, aby se mohla racionalizovat duchovní správa.

13. Žádáme možnost vzájemného styku s křesťanskými organizacemi v celém světě podle vlastního výběru.
14. Žádáme, aby věřícím občanům bylo umožněno organizování a účast, ať již samostatně nebo společně i na poutní místa v zahraničí.
15. Žádáme, aby věřícím občanům byly v plném rozsahu zabezpečeny náboženské publikace podle skutečných potřeb věřících. Umožnit založení náboženských nakladatelství pod vedením církevních představitelů, povolit vydávání náboženských časopisů různého zaměření, povolit otevření veřejných knihoven a čítáren s náboženskou literaturou.
16. Žádáme, aby různé opisování a rozšiřování náboženských textů nebylo považováno za nedovolené podnikání nebo jiný trestný čin, nebo přečin.
17. Žádáme možnost odebírání náboženské literatury ze zahraničí podle zájmů a potřeb věřících. Proto žádáme, aby tato literatura nebyla celními orgány zabavována.
18. Žádáme právo na pořad v rozhlasu a televizi po dohodě se Sborem ordinářů ČSR nebo později s předsedou biskupské konference.
19. Žádáme, aby bylo zamezeno záměrné rušení vatikánského rozhlasu v české a slovenské řeči a také vysílání mše sv. v české a slovenské řeči vysílané každou neděli rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa.
20. Žádáme, aby byla dovolena nejen ateistická propaganda, ale aby bylo dovoleno a umožněno i veřejné šíření křesťanského učení, jak duchovními osobami, tak i laiky. Proto také žádáme, tak jako je využíváným právem marxistů a jiných ateistů kritické hodnocení náboženství a církví, tak aby byla dána stejná možnost křesťanům a jiným občanům, aby i oni ve svých publikacích a veřejném životě mohli podrobit kritickému hodnocení učení marxismu-leninismu a aby tato činnost nebyla posuzována jako nějaký trestný čin.
21. Žádáme, aby byly vráceny zabrané církevní budovy, které se z vlastních prostředků pořídili věřící občané a které jsou potřebné pro činnost církve, včetně budov na poutních místech, exercičních domů, budov bohosloveckých fakult, zabraných budov řeholních společností i s příslušenstvím a ostatního majetku k užívání pro účely uvedené v Kodexu kanonického práva (C 1254 § 1, 2)
22. Žádáme, aby byla umožněna stavba nových kostelů, tam kde je jich potřeba.

23. Žádáme zamezení svévolného odstraňování křížů, soch, kapliček a jiných náboženských a kulturních památek po našich předcích z návsi, cest, měst a jiných míst.
24. Žádáme, aby pravomoc církevních tajemníků byla vymezena na základě marxistické zásady, že „Církev se musí stát svobodnými na státní moci, nezávislými spolky občanů stejného smýšlení.“ Z tohoto důvodu ať je z pravomoci církevních tajemníků vyčleněna pravomoc zasahovat do jmenování, přeložení i výkonu činnosti duchovních a zasahovat do všech ostatních věcí, které ve většině demokratických států jsou vnitřní záležitostí církví. Nejlépe by však bylo, kdyby tato funkce byla zrušena.
25. Žádáme urychlenou a důslednou rehabilitaci nezákonně odsouzených kněží, řeholníků a aktivních náboženských laiků.
26. Žádáme zamezení diskriminace věřících křesťanů v zaměstnání, především ve školství.
27. Žádáme, aby věřící občané měli možnost v rámci petičního práva vždy se vyjadřovat k jakýmkoliv problémům, o kterých jsou přesvědčeni, že je jejich morální povinností se k nim vyjádřit. Žádáme také, aby za tuto svoji aktivitu pak nebyli obviňováni z nezákonné činnosti a aby jim nebyl petiční materiál zabavován.
28. Žádáme, aby byly zrušeny všechny právní předpisy, které neoprávněně kriminalizují značnou část náboženské činnosti duchovních i laiků.
29. Žádáme doplnění nebo úpravu těchto článků naší dosavadní ústavy.
- a) čl. 16 ústavy, ve kterém je uvedeno, že: „Veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj, vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu“ nutno pozměnit tak, aby se nebránilo církvi v jejím vlivu v kulturní oblasti, rozvoji vzdělání i vyučování a v její úloze výchovy a výuky i malých dětí.
- b) čl. 20 odst. 2) doplnit, aby zněl takto: „Rovnoprávnost všech občanů bez zřetele na národnost, rasu a náboženství je zaručena,“
- c) čl. 24 odst. 3) ve kterém je uvedeno, že: „Veškerá výchova a všechno vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru ...“ nutno pozměnit v tom smyslu, aby bylo respektováno přání rodičů, aby výchova jejich dětí byla v souladu s jejich náboženským přesvědčením.
- d) čl. 8 odst. 1) ve kterém je uvedeno, že: „Všem občanům je zaručena svoboda projevu ve všech oborech života společnosti, zejména také svoboda projevu a tisku“, je nutno doplnit v tom smyslu, aby se zrovnoprávnila protináboženská i náboženská propaganda. Umožnit církvi svobodně využívat všech sdělovacích prostředků.

e) čl. 32 odst. 1) uvádí: “Svoboda vyznání je zaručena. Každý může vyznávat jakoukoli náboženskou víru nebo být bez vyznání i provádět náboženské úkony.“ Doplnit v tom smyslu, aby svoji víru kněz i laik mohl nejen vyznívat, ale i veřejně šířit.

30. Žádáme také, aby všechny platné zákony a závazné právní předpisy dotýkající se přímo nebo nepřímo náboženské oblasti byly uvedeny do souladu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, jak je uvedeno v čl. 2. tohoto paktu. Jde zvláště o tyto články:

čl. 18 týkající se práva občanů na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.

čl. 19 týkající se práva občanů zastávat svůj názor bez překážky.

čl. 20 týkající se zákazu jakékoli národní, rasové a náboženské nenávisti.

čl. 21 uznávající právo občanů na pokojné shromažďování.

čl. 22 uznávající právo občanů na svobodu sdružovat se s jinými.

čl. 26 zakazující jakoukoli diskriminaci podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, politického nebo jiného přesvědčení atd.

čl. 27 uznávající právo etnických, náboženských nebo jazykových menšin na užívání své vlastní kultury, vyznání a projevu svého vlastního náboženství.

31. Žádáme, aby byla utvořena smíšená komise, složená ze zástupců státních orgánů a zástupců katolické církve, včetně laiků, jmenovaných Otcem kardinálem Tomáškem a podobně i se zástupci katolické církve ze Slovenska, která by se našimi návrhy zabývala a je řešila.

V hodnocení současné situace a v námi podporovaných návrzích Otce kardinála Tomáška i v našich dalších návrzích k nápravě dosavadních nedostatků vycházíme z možností, které nám poskytuje naše Ústava, z přijatých a ratifikovaných Helsinských dokumentů a povinnosti státních orgánů dodržovat zásady marxismu-leninismu ve vztahu k náboženství, v nichž je uvedeno:

- každý musí mít volnost vyznávat jakékoli náboženství, nebo nevyznávat žádné náboženství,
- dělat nějaké rozdíly mezi občany pokud jde o jejich práva v souvislosti s náboženským vyznáním je naprosto nepřípustné,
- z oficiálních dokumentů musí být bezpodmínečně odstraněna jakákoli zmínka o tom či onom vyznání občanů,
- církve se musí stát úplně svobodnými, na státní moci nezávislými spolky občanů stejného smýšlení,

- jen důsledné splnění těchto požadavků může skoncovat s hanebnou a prokletou minulostí, kdy církve byla v nevolnické závislosti na státu. (Marx – Engels – Lenin, O ateismu – 1974, str. 137)

Ztotožňujeme se proto také se stanoviskem nynějšího sv. Otce Jana Pavla II., který ve své encyklice „Vykupitel člověka“ uvádí: „Je proto těžké přijmout třeba i jen z čistě lidského stanoviska, podle něhož pouze ateismus má občanské právo ve veřejném a společenském životě, zatímco věřící jakoby ze zásady jsou sotva trpěni, a nebo se s nimi jedná jako s občany nižší třídy, či dokonce – ano i to se stalo – jsou zcela zbaveni občanských práv.“ Dále pokračuje: “Přesto však z moci svého úřadu se chci jménem věřících celého světa obrátit na ty, na nichž nějakým způsobem závisí organizace veřejného života. Žádám je snažně, aby respektovali práva náboženství a působení církve. Není to prosba o nějakou výsadu, nýbrž o respektování zásadního práva, jehož uplatňování je jedním ze zásadních měřítek opravdového lidského pokroku v každém režimu společnosti, systému či prostředí.“

Tyto naše návrhy, přání a podněty nelze pokládat za nějaké maximalistické požadavky, ale za nutné potřeby církve, které jsou běžně uplatňované a také dodržované ve všech svobodných demokratických státech ať již s odlukou církví od státu nebo bez ní. K těmto našim návrhům dala podnět důkladná „inventarizace“ všech dosud neřešených nebo dosud nevyřešených problémů mezi státem a katolickou církví, které vznikly po r. 1948 a které dosud přetrvávají. Připomínáme, že v předchozím období našeho samostatného státu po r. 1918 tyto problémy buď vůbec neexistovaly a pokud se nějaké vyskytly, byly vždy vyřešeny k oboustranné spokojenosti.

Inspirací pro naši angažovanost v této oblasti vztahu církve se státem jsou nám také směrnice uvedené v encyklice Jana XXIII. PACEM IN TERRIS ve které je uvedeno:

- Autorita je především moc duchovního rázu ... nikdo nemá právo dělat vnitřní nátlak na druhého (str. 24.)
- Veřejná moc tedy může zavazovat ve svědomí pouze tehdy, když její autorita je ve vnitřním vztahu s autoritou Boží a má-li na ní podíl. Moc vládnout je požadavek rázu duchovního a pochází od Boha. Jestliže tedy vládci světa ukládají zákony a poroučejí, co je v rozporu s tímto řádem a tedy i s vůlí Boží, pak jejich příkazy a zákony nemají závaznou sílu pro svědomí občanů, protože více musíme poslouchat Boha nežli lidi ... je-li zákon v rozporu s příkazem rozumu ... přestává být zákonem a stává se spíše činem násilným. (str 25.)

- V dnešní době společné blaho záleží především v tom, aby byla zachována osobní práva a povinnosti občanů. (str. 28.)
- Když tedy nositelé veřejné moci neuznávají nebo porušují práva občanů proviňují se proti povinnostem svého úřadu a nejen to, jejich rozkazy nemají závaznou moc. (str. 29.)
- Základním úkolem veřejné moci je řídit a harmonicky upravovat vztahy lidí, sdružených ve společnosti, a to tak aby jedni, užívající svých práv neomezovali jiné v jejich právech. Za druhé, aby nikdo obranou svých práv nepřekážel druhým v plnění jejich povinností a konečně, aby práva všech byla s účinností uchováována neporušena a byla-li snad porušena, aby se jich občanům znovu dostalo. (str. 30.)

V části V. Napomenutí a výzvy věřícím je uvedeno: „Všem lidem dobré vůle připadá složitý úkol: Obnovit vztahy lidského soužití na základě pravdy, spravedlnosti, lásky, svobody ... Jistěže není mnoho takových lidí, kteří si to vzali za svůj životní úkol a kteří si tak získávají opravdu velké zásluhy o lidskou společnost. Jim náleží naše veřejná pochvala, ale též se k nim nese naléhavá výzva, aby vytrvali ve své spásonosné práci. Současně nás utěšuje naděje, že jejich počet poroste a to především z řad katolíků, kteří jsou si vědomi své povinnosti a nechávají se vést láskou. (str. 64.)

Doufáme, že nalezneme u představitelů našeho veřejného života, k nimž se přímo i prostřednictvím svých církevních představitelů obracíme s těmito podněty a návrhy, pochopení a snahu zajistit nám účinným způsobem vnější podmínky pro rozvoj vnitřního života duchovního a zajištění lepší budoucnosti nás všech.

Dáno na první neděli adventní r. 1987, v den zahájení roku Anežky Přemyslovny a v den zahájení velkého díla duchovní obnovy: desetiletou přípravu na Milénium – tisíciletou památku mučednické smrti svatého Vojtěcha, vyhlášené společným pastýřským listem našich biskupů a administrátorů českých a moravských diecézí, k němuž se také my připojujeme a jej plně podporujeme.

Oznámení o zahájení podpisové akce od 1. 1. 1988 za prosazení uvedených návrhů zasláno na generální prokuraturu ČSR doporučeným dopisem ze dne 7. prosince 1987.

Převzato z textu *O petici*, s. 11-16, který nám poskytla Pavla Říhová, otištěno viz diplomová práce, např. KO, r. I, 1988, č. 7, s. 19-24.

Jak je patrné, argumentace se opakuje.

PŘÍLOHA IX.

SDRUŽENÍ KATOLICKÝCH LAIKŮ – POKOJ NA ZEMI PROGRAM A ZPŮSOB JAKÝM BUDE PROVÁDĚN

1. Podporujeme návrh na vytvoření pásma důvěry, spolupráce a dobrých sousedských vztahů mezi státy Varšavské smlouvy a NATO. Domníváme se proto, aby byla všeobecně uznána věrohodnost tohoto návrhu, pak je třeba především vytvořit pásmo důvěry a spolupráce státního a národního společenství a to i mezi ideologicky odlišnými skupinami naší společnosti. Je všeobecně známé, že především mezi katolickou církví a státem je dosud mnoho nevyřešených věcí, které jsou považovány věřícími za nespravedlivé. A protože není míru bez spravedlnosti, chceme být nápomocni na spravedlivém řešení těchto problémů.
2. Hlavním našim úkolem bude pomáhat při praktickém uskutečňování a propagaci desetiletí duchovní obnovy, vyhlášené na první neděli adventní r. 1987.
3. Dalším našim neméně závažným úkolem bude pomáhat při důsledném prosazování 31 bodů návrhu petice u státních orgánů.
4. To vše v úzké spolupráci s Otcem kardinálem Tomáškem, později s biskupskou konferencí.
5. Budeme propagovat maximální rozvinutí prosebných pobožností a modliteb ať již veřejných nebo soukromých a rodinných a to především za obsazení všech biskupských stolců moudrými, statečnými a svatými biskupy.
6. Budeme všestranně podporovat a rozvíjet ekumenické hnutí.
7. Budeme informovat naše věřící o současném stavu církve a jejich perspektivách u nás i v zahraničí.
8. Z tohoto důvodu budeme také seznamovat naše věřící s oběžníky pražského arcibiskupství, protože např. na Moravě nejsou tyto oběžníky vůbec známy a nejsou nahrazeny ani žádnými jinými, když je na Moravě tak neutěšený stav diecézí bez biskupů.
9. Toto bychom činili v informacích pro věřící. Pokud nebude dohodnuto jinak, pak by to bylo v KŘESŤANSKÝCH OBZORECH.

10. Zajistili bychom vlastní vydavatelství. Když ne oficiálně, tak svépomocí. V něm by se vydávaly především církevní a papežské dokumenty. Ještě koncem měsíce října vyjde encyklika Jana XXIII PACEM IN TERRIS – Pokoj na zemi.

11. Název sdružení věřících katolických laiků: Pokoj na zemi.

12. Kdo může být členem sdružení? Každý věřící laik, muž nebo žena ve věku nad 18 let, který se chce aktivně a veřejně podílet na tomto programu.

Za olomouckou arcidiecézi:

Za brněnskou diecézi:

Augustin Navrátil, Lutopecny 14
768 31 Zlobice, telefon 23716

PhDr. Radomír Malý, Sušilova 9
602 00 Brno, telefon 745572

Pavel Záleský, Jiráskova 1330
765 02 Otrokovice

František Záleský, Bělohorská 119
636 02 Brno

Rukopisná poznámka Otce kardinála:

Souhlasím s touto iniciativou, neboť je to ve smyslu výzvy Kristovy: Budete o mne vydávat svědectví!

Pozdravuje a žehná

Fr. kard. Tomášek

22. října 1988

Z textu *O petici*, s. 14-15.